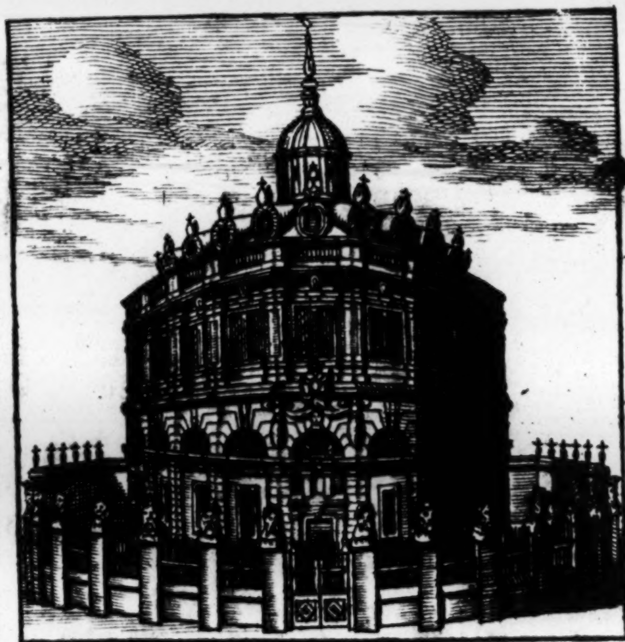
ΤΟΥ
ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν
ΘΕΟΦΙΛΟΥ
Ἀντιοχέων ἐπισκόπου πρὸς
ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ
ΒΙΒΛΙΑ Γʹ.

S. THEOPHILI
Episcopi Antiocheni ad
AUTOLYCUM
LIBRI III.
recogniti & notis illustrati

OXONII,
E Theatro *Sheldoniano*, prostant
apud *G. West*, & *J. Crosley*, 1684.

UNIV·DUNELM.
BIB·ROUTHIANA

ΤΟΥ
ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν
ΘΕΟΦΙΛΟΥ
Ἀντιοχέων ἐπισκόπου πρὸς
ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ
ΒΙΒΛΙΑ Γ.

S. THEOPHILI
Epiſcopi Antiocheni
AD
AUTOLYCUM
LIBRI III.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΠΡΟΣ

ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

ΣΤΩΜΥΛΟΝ μὲν οὖν στόμα καὶ φράσις εὐεπὴς, τέρψιν παρέχει καὶ ἔπαινον πρὸς κενὴν δόξαν ἀθλίοις ἀνθρώποις ἔχουσι τὸν νοῦν κατεφθαρμένον· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας ἐραστὴς, οὐ προσέχει λόγοις μεμιασμένοις, ἀλλὰ ἐξετάζει τὸ ἔργον τοῦ λόγου, τί καὶ ὁποῖόν ἐστίν. ἐπειδὴ οὖν, ὦ ἑταῖρε, [a] κατέπληξάς με λόγοις κενοῖς, καυχησάμενος ἐν τοῖς θεοῖς σου τοῖς λιθίνοις καὶ ξυλίνοις, ἐλατοῖς τε καὶ χωνευτοῖς καὶ πλαστοῖς καὶ γραπτοῖς· οἳ οὔτε βλέπουσιν, οὔτε ἀκούουσιν· εἰσὶ γὰρ εἴδωλα καὶ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.

Sect. II. – add. Hamburg. 1724.

Ἔτι δὲ φὴς με, καὶ Χριστιανὸν ὡς κακὸν τοὔνομα φοροῦντα. ἐγὼ μὲν οὖν ὁμολογῶ εἶναι Χριστιανὸς, καὶ φορῶ τὸ θεοφιλὲς ὄνο-

---

a Κατέπλησας. Imp.

μα

S. THEOPHILI AD AUTOLYCUM LIBER PRIMUS.

LINGUA quidem diserta & dictio tersa delectationem & laudem afferunt, miseris mortalibus, quorum animus vana gloria depravatus est. Ceterum veritatis studiosus non animum adjicit sermonibus corruptis; verum sedulo inquirit, sermonis institutum quod & quale sit. Tu me, o amice, obtundebas sermonibus tuis, quibus declaras te multum gloriari & superbire propter Deos tuos lapideos, ligneos, sculptos, fusos, fictos, & pictos, qui neque cernunt neque audiunt. Sunt enim idola & opera manuum hominum.

Præterea mihi crimini vertis, quod sim Christianus, & infame hoc nomen geram. At ego quidem libere confiteor me esse Christianum, gaude-

oque istoc nomine, quod Deo gratum & acceptum est, appellari: & nihil æque in votis habeo quam ut sim [a]εὔχρηστος, id est, bonus erga Deum. Non enim, ut tibi videtur, odiosum & molestum nomen illud est. Verum enimvero tu fortassis ita sentis de Deo, siquidem ἄχρηστος, i. e. a Deo reprobus.

Sin autem objeceris, Age ergo ostende mihi Deum tuum: respondebo, Age ergo ostende mihi hominem tuum, [partem illam tui qua homo es] & quis meus sit Deus, ostendam. Animi tui oculos præbe videntes: cordis tui aures da operam ut audiant. Quemadmodum enim oculis carnalibus cernentes humanæ vitæ actionem comprehendunt, probantes ea quæ inter sese differunt, sive lucem sive tenebras, album aut atrum, turpe aut pulcrum, ordinatum & commensurabile aut inordinatum & incommensurabile, quod partibus excedit aut mutilum est; similiter quæ sub auditum cadunt, quemadmodum explorat auris acutane sint, aut gravia, aut jucunda: sic se res habet quod attinet ad aures cordis & animi oculos, ut

a Auctor noster, quemadmodum veteres plerique, Domini Christi nomen perinde usurpat ac [illegible]

μα τοῦτο, ἐλπίζων εὔχρηστος εἶναι τῷ θεῷ. οὐ γὰρ, ὡς σὺ ὑπολαμβάνεις, χαλεπὸν εἶναι τοὔνομα τοῦ θεοῦ, οὕτως ἔχει. ἴσως δὲ ἔπ αὐτὸς σὺ ἄχρηστος ὢν τῷ θεῷ, περὶ τοῦ θεοῦ οὕτω φρονεῖς.

III.) κ. 2. edit. Benedictin. 1742.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν φῇς· δεῖξόν μοι τὸν θεόν σου, κἀγώ σοι εἴποιμι ἂν, δεῖξόν μοι τὸν ἄνθρωπόν σου, κἀγώ σοι δείξω τὸν θεόν μου. ἐπεὶ δεῖξον βλέποντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὰ ὦτα τῆς καρδίας σου ἀκούοντα. ὥσπερ γὰρ οἱ βλέποντες τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος κατανοοῦσι τὴν τοῦ βίου καὶ ἐπίγειον πραγματείαν, ἅμα δοκιμάζοντες τὰ διαφέροντα ἤτοι φῶς ἢ σκότος, ἢ λευκὸν ἢ μέλαν, ἢ ἀειδὲς ἢ εὔμορφον, ἢ εὔρυθμον καὶ εὔμετρον, ἢ ἄρρυθμον καὶ ἄμετρον, ἢ ὑπέρμετρον ἢ κόλουρον· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ὑπὸ ἀκοὴν πίπτοντα, ἢ ὀξύφωνα, ἢ βαρύφωνα, ἢ ἡδύφωνα· οὕτως ἔχοι ἂν καὶ περὶ τὰ ὦτα τῆς καρδίας, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς,

si a χρηστῷ originem sumsisset pariter & χριστῷ. Nec enim inter loquendum promtum erit vocem alteram ab altera distinguere. Et utriusque nomenclaturæ ratio hic ex æquo redditur, cum utroque modo Dominus & illius sequaces passim appellarentur. Apud ethnicos magis obtinuit Chresti nomen, quod Romanis familiare & in marmoribus antiquis sæpius occurrit. Vid. Sueton. in Claud. c. 25.

δύνασθαι θεὸν θεάσασθαι. βλέπεται γὰρ θεὸς τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ὁρᾷν, ἐπὰν ἔχωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεωγμένους τῆς ψυχῆς. πάντες μὲν γὰρ ἔχουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ ἔνιοι ὑποκεχυμένους, καὶ μὴ βλέποντας τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. καὶ οὐ παρὰ τὸ μὴ βλέπειν τοὺς τυφλοὺς, ἤδη καὶ οὐκ [a] ἔστι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φαῖνον· ἀλλ' ἑαυτοὺς αἰτιάσθωσαν οἱ τυφλοὶ, καὶ τοὺς ἑαυτῶν ὀφθαλμούς. οὕτω καὶ σὺ, ὦ ἄνθρωπε, ἔχεις ὑποκεχυμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν πράξεών σου τῶν πονηρῶν. ὥσπερ ἔσοπτρον ἐπιλελωμένον, οὕτω δεῖ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν καθαρὰν ψυχήν. [b] ἐπὰν οὖν ᾖ ἰὸς ἐν τῷ ἐσόπτρῳ, οὐ δύναται ὁρᾶσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἐσόπτρῳ· οὕτω καὶ ὅταν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος θεωρεῖν τὸν θεόν.

IV. Δεῖξον οὖν καὶ σὺ σεαυτὸν, εἰ οὐκ εἶ μοιχὸς, εἰ οὐκ εἶ πόρνος, εἰ οὐκ εἶ κλέπτης, εἰ οὐκ εἶ ἅρπαξ, εἰ οὐκ εἶ ἀποστερητὴς, εἰ οὐκ εἶ ἀρσενοκοίτης, εἰ οὐκ εἶ ὑβριστὴς, εἰ οὐκ εἶ λοίδορος, εἰ οὐκ εἶ ὀργίλος, εἰ οὐ φθονερὸς, εἰ οὐκ ἀλαζὼν, εἰ οὐχ ὑπερόπτης, εἰ οὐ πλήκτης, εἰ οὐ φιλάρ-

a Ετ. par. b Hæc in impressis hactenus desiderata codex Bodleianus MS. restituit.

γυρος,

ut Deum aſpicere poſſint. Nam Deus ab illis videtur, qui ipſum intueri poſſunt, iis nempe qui animi oculos habent apertos. Omnibus quidem ſunt oculi; at quorumdam adeo ſunt ſuffuſi, ut ſolis lucem intueri nequeant. Ceterum non propterea ſolares radii fulgore carent, quod a cæcis non videntur, imo ſeipſos & ſuos oculos potius culpent cæci. Pari ratione, o homo, animi tui oculi ſuffuſione laborant à peccatis & factis tuis nefariis. Ut ſpeculum ſplendidum, ſic hominis animum purum & mundum eſſe oportet. Si rubigo invaſerit ſpeculum, imago hominis in ſpeculo ſpectari non poteſt. Idem & tibi accidit, ubi peccatum te occupaverit. Talis Deum cernere nequaquam valebit.

Tu vero temetipſum mihi oſtendas, ſiſne adulter, ſcortator, fur, raptor, ſpoliator, cynœdus, contumelioſus, calumniator, iracundus, invidus, arrogans, ſuperbus, percuſſor, avarus, parentibus parum obtempe-

rans, plagiarius in tuos liberos.
lis qui hæc faciunt nequaquam appa
Deus, nisi prius ab omni inqui
mento se repurgarint. Hæc om
tenebras oculis tuis inducunt, non
cus ac si humor aliquis in oculos ex
riores influat, qui obstat, quo mi
solis lucem contemplari queant. Ha
dissimili ratione, o homo, impie
tua te occæcat, quo fit ut nequeas D
um videre.

Dices mihi igitur: Tu qui videns
obsecro, Dei formam mihi enarrat
Audi, o homo: Dei quidem form
ineffabilis & inexplicabilis est, n
corporeis oculis cerni potest. Glor
enim infinitus est, magnitudine i
comprehensibilis, sublimitate impe
ceptibilis, potentia super-excellen
sapientia inaccessibilis, bonitate in
mitabilis, beneficentia inenarrabili
Lumen si eum dixero, creaturam e
jus dico: Sermonem si dixero, quo
in principio cum eo erat dico: men-
tem si dixero, prudentiam ejus intelli-
go: spiritum si dixero, inspirationem
ejus demonstro: sapientiam si dixero
filium ejus sentio: robur si dixe-
ro, potestatem ejus accipio: poten-
tiam si dixero, operationem ejus effi-
cacem intelligi volo: providentiam si
dixero,

ρος, εἰ οὐ γονεῦσιν ἀπειθὴς, εἰ οὐ τὰ τέκνα σὺ πωλεῖς. τοῖς γὰρ ταῦτα πράσσουσιν ὁ θεὸς οὐκ ἐμφανίζεται, ἐὰν μὴ πρῶτον ἑαυτοὺς καθαρίσωσιν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ. καί σοι οὖν ἅπαντα ἐπισκοτεῖ, καθάπερ ὕλης ἐκφορὰ ἐπὰν γένηται τοῖς ὀφθαλμοῖς πρὸ τὸ μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· οὕτω καὶ σοί, ὦ ἄνθρωπε, ἐπισκοτοῦσιν αἱ ἀσέβειαι πρὸς τὸ μὴ δύνασθαί σε ὁρᾷν τὸν θεόν.

Ἐρεῖς οὖν μοι· σὺ ὁ βλέπων, διήγησαί μοι τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ. ἄκουε, ὦ ἄνθρωπε· τὸ μὲν εἶδος τοῦ θεοῦ, ἄρρητον καὶ ἀνέκφραστον, καὶ μὴ δυνάμενον ὀφθαλμοῖς σαρκίνοις ὁραθῆναι. δόξῃ γάρ ἐστιν ἀχώρητος, μεγέθει ἀκατάληπτος, ὕψει ἀπερινόητος, ἰσχύϊ ἀσύγκριτος, σοφίᾳ ἀσυμβίβαστος, ἀγαθωσύνῃ ἀμίμητος, καλοποιΐᾳ ἀνεκδιήγητος. εἰ γὰρ φῶς αὐτὸν εἴπω, ποίημα αὐτοῦ λέγω· εἰ λόγον εἴπω, ἀρχὴν αὐτοῦ λέγω· νοῦν ἐὰν εἴπω, φρόνησιν αὐτοῦ λέγω· πνεῦμα ἐὰν εἴπω, ἀναπνοὴν ἑαυτοῦ λέγω· σοφίαν ἐὰν εἴπω, γέννημα αὐτοῦ λέγω· ἰσχὺν ἐὰν εἴπω, κράτος αὐτοῦ λέγω· δύναμιν ἐὰν εἴπω, ἐνέργειαν αὐτοῦ λέγω· πρόνοιαν ἐὰν εἴπω,

εἴπω, ἀγαθωσύνην αὐτοῦ λέγω. βασι
ἐὰν εἴπω, δόξαν αὐτοῦ λέγω· κύριον
εἴπω, [a] ἑαυτὸν λέγω· κριτὴν ἐὰν
δίκαιον αὐτὸν λέγω· πατέρα ἐὰν εἴ
τὰ πάντα αὐτὸν λέγω· πῦρ ἐὰν εἴ
τὴν ὀργὴν αὐτοῦ λέγω.

VI. Ἐρεῖς οὖν μοι· ὀργίζεται θεός; μ
λιστα ὀργίζεται τοῖς τὰ φαῦλα πράσσου
ἀγαθὸς δὲ καὶ χρηστὸς καὶ οἰκτίρμ
ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας καὶ φοβουμ
αὐτόν. παιδευτὴς γάρ ἐστι τῶν θεοσεβ
καὶ πατὴρ τῶν δικαίων· κριτὴς δὲ καὶ
λαστὴς τῶν ἀσεβῶν.+ ἄναρχος δὲ ἐσ
+ η. 4. ὅτι ἀγέννητός ἐστιν· ἀναλλοίωτος δὲ,
θότι ἀθάνατός ἐστι. θεὸς δὲ λέγετ
διὰ τὸ τεθεικέναι τὰ πάντα ἐπὶ τ
ἑαυτοῦ ἀσφαλείᾳ, καὶ διὰ τὸ θέειν· τ
δὲ θέειν ἐστὶ τὸ τρέχειν, καὶ κινεῖν, καὶ ἐνερ
γεῖν, καὶ τρέφειν, καὶ προνοεῖν, καὶ κυ
βερνᾷν, καὶ ζωοποιεῖν τὰ πάντα. κύριος
δέ ἐστι, διὰ τὸ κυριεύειν αὐτὸν τῶν ὅ
λων. πατὴρ δὲ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν πρ
τῶν ὅλων. δημιουργὸς δὲ καὶ ποιητὴς

---

[a] Lacunam hanc codex Bodleianus supplevit.

διὰ

xero, bonitatem ejus in conspectum
oduco: regnum si dixero, gloriam
s profero: Dominum si dixero, il-
n ipsum dico: judicem si dixero, ju-
m eum esse pronuncio: patrem si
xero, omnia eum esse determino:
nem si dixero, iram ejus indico.

At objicies mihi: Irascitur Deus?
laxime. Iram enim suam porrigit in
nnes qui mala designant: bonitatem
ro & mansuetudinem, nec non mise-
cordiam suam impertitur iis omni-
is, à quibus timetur & amatur. Piorum
nim præceptor est, & justorum pater;
dex vero & vindex impiorum. Prin-
pio caret; est enim ingenitus: nul-
mutationi subjacet; est enim im-
ortalis. Deus nominatur παρὰ τὸ τε-
ικέναι, id est, ab eo quod omnia in
uam firmitatem reposuit. Idem no-
nen & à θέειν, id est, currendo sor-
itus est; omnia enim movet, in o-
erationem producit, nutrit, sua pro-
identia disponit, gubernat & vi-
ificat. Dominus nuncupatur, quia
omnia ejus dominio sunt subjecta.
Pater appellatur, quia ante hoc uni-
versum extitit. Opifex & creator vo-

catur,

εἴπω, ἀγαθωσύνην αὐτοῦ λέγω. βασι
ἐὰν εἴπω, δόξαν αὐτοῦ λέγω· κύριον
εἴπω, a ἑαυτὸν λέγω· κριτὴν ἐὰν
δίκαιον αὐτὸν λέγω· πατέρα ἐὰν
τὰ πάντα αὐτὸν λέγω· πῦρ ἐὰν
τὴν ὀργὴν αὐτοῦ λέγω.

VI. Ἐρεῖς οὖν μοι· ὀργίζεται θεός;
λιστα ὀργίζεται τοῖς τὰ φαῦλα πράσσου
ἀγαθὸς δὲ καὶ χρηστὸς καὶ οἰκτίρμ
ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας καὶ φοβουμέ
αὐτόν. παιδευτὴς γάρ ἐστι τῶν θεοσεβ
καὶ πατὴρ τῶν δικαίων· κριτὴς δὲ καὶ
λαστὴς τῶν ἀσεβῶν.+ ἄναρχος δέ ἐσ
+ η. 4. ὅτι ἀγέννητός ἐστιν· ἀναλλοίωτος δέ,
θότι ἀθάνατός ἐστι. θεὸς δὲ λέγετ
διὰ τὸ τεθεικέναι τὰ πάντα ἐπὶ τ
ἑαυτοῦ ἀσφαλείᾳ, καὶ διὰ τὸ θέειν· τ
δὲ θέειν ἐστὶ τὸ τρέχειν, καὶ κινεῖν, καὶ ἐνε
γεῖν, καὶ τρέφειν, καὶ προνοεῖν, καὶ κυ
βερνᾷν, καὶ ζωοποιεῖν τὰ πάντα. κύριος
δέ ἐστι, διὰ τὸ κυριεύειν αὐτὸν τῶν ὅ
λων. πατὴρ δὲ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν πρ
τῶν ὅλων. δημιουργὸς δὲ καὶ ποιητὴς

---

a Lacunam hanc codex Bodleianus supplevit.

xero, bonitatem ejus in conſpectum
oduco: regnum ſi dixero, gloriam
s profero: Dominum ſi dixero, il-
n ipſum dico: judicem ſi dixero, ju-
m eum eſſe pronuncio: patrem ſi
xero, omnia eum eſſe determino:
nem ſi dixero, iram ejus indico.

At objicies mihi: Iraſcitur Deus?
axime. Iram enim ſuam porrigit in
nnes qui mala deſignant: bonitatem
ro & manſuetudinem, nec non miſe-
cordiam ſuam impertitur iis omni-
is, à quibus timetur & amatur. Piorum
nim præceptor eſt, & juſtorum pater;
dex vero & vindex impiorum. Prin-
pio caret; eſt enim ingenitus: nul-
mutationi ſubjacet; eſt enim im-
ortalis. Deus nominatur διὰ τὸ τε-
ικέναι, id eſt, ab eo quod omnia in
uam firmitatem repoſuit. Idem no-
nen & à θέειν, id eſt, currendo ſor-
itus eſt; omnia enim movet, in o-
erationem producit, nutrit, ſua pro-
identia diſponit, gubernat & vi-
ificat. Dominus nuncupatur, quia
omnia ejus dominio ſunt ſubjecta.
Pater appellatur, quia ante hoc uni-
verſum extitit. Opifex & creator vo-

catur,

catur, quia condidit & creavit h
Universi machinam. Altissimus
hibetur, quia super omnes sive om
est. Omnipotens dicitur, quia om
complectitur, suoque imperio tem
rat. Nam altitudines cœli, profun
tates abyssi, & fines orbis in manu
sunt. Nec locus est aliquis in quo
retur & quiescat. Cœli sunt opus ej
terra est ipsius creatura: mare præ
ea ipse condidit. Homo figment
& imago ejus est. Sol, luna, astraq
systemata ejus habentur, in signa, te
pora, dies annosque comparata. C
dita sunt hæc omnia ut ministrent
inserviant homini. Præterea Deus u
versa, ex nihilo fecit ut existerent;
ex operibus suis, quam magn
quam excellens sit, homini inno
sceret.

Ut enim anima in humano c
pore non videtur, invisibilis hom
nibus existens, verum illa ex co
poris motu cognoscitur; sic n
Deus humanis & corporeis oculis v
deri potest: ceterum ex providen
qua singula ordinat, suisque operib
aspicitur & apprehenditur. Quem
modum si quis cernat navem suis a
mamentis instructam mare sulcare,

διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν ὅλων. ὕψιστος δὲ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀνώτερον τῶν πάντων. παντοκράτωρ δὲ, ὅτι αὐτὸς τὰ πάντα κρατεῖ καὶ ἐμπεριέχει. τὰ γὰρ ὕψη τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ βάθη τῶν ἀβύσσων, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐστιν, οὐκ ἔστι τόπος τῆς καταπαύσεως αὐτοῦ. οὐρανοὶ μὲν γὰρ ἔργον αὐτοῦ εἰσὶν, γῆ ποίημα αὐτοῦ ἐστι· θάλασσα κτίσμα αὐτοῦ ἐστιν. ἄνθρωπος πλάσμα καὶ εἰκὼν αὐτοῦ ἐστιν. ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες στοιχεῖα αὐτοῦ εἰσιν, εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἐνιαυτοὺς γενόμενα, πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ δουλείαν ἀνθρώπων, καὶ τὰ πάντα ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι· ἵνα διὰ τῶν ἔργων γινώσκηται, καὶ νοηθῇ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. VII.) n. 5.

Καθάπερ γὰρ ψυχὴ ἐν ἀνθρώπῳ οὐ βλέπεται, ἀόρατος οὖσα ἀνθρώποις, διὰ δὲ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος νοεῖται ἡ ψυχή· οὕτως ἔχοι ἂν καὶ τὸν θεὸν μὴ δύνασθαι ὁραθῆναι ὑπὸ ὀφθαλμῶν ἀνθρωπίνων, διὰ δὲ τῆς προνοίας καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ βλέπεται καὶ νοεῖται. ὃν τρόπον γὰρ καὶ πλοῖον θεασάμενός τις ἐν θαλάσσῃ κατηρτισμένον, καὶ τρέ-

τρέχον, καὶ κατερχόμενον εἰς λιμένα,
λον ὅτι ἡγήσεται εἶναι ἐν αὐτῷ κυβερν
τὸν κυβερνῶντα αὐτό· οὕτω δεῖ νοεῖν εἶ
θεὸν κυβερνήτην τῶν ὅλων, εἰ καὶ οὐ
ρεῖται ὀφθαλμοῖς σαρκίνοις, διὰ τὸ
τὸν ἀχώρητον εἶναι. εἰ γὰρ τῷ ἡλίῳ
χίστῳ ὄντι στοιχείῳ οὐ δύναται ἄνθρω
ἀτενίσαι, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν θέρμη
δύναμιν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τῇ τοῦ
δόξῃ ἀνεκφράστῳ οὔσῃ, ἄνθρωπος θ
οὐ δύναται ἀντωπῆσαι.

VIII. Ὃν τρόπον γὰρ ῥόα ἔχουσα φλοιὸν
περιέχοντα αὐτήν, ἔνδον ἔχει μονὰ
θήκας πολλὰς διακεχωριζομένας δι
μένων, καὶ πολλοὺς κόκκους ἔχει τοὺ
αὐτῇ κατοικοῦντας· οὕτως ἡ πᾶσα κ
περιέχεται ὑπὸ πνεύματος θεοῦ, κα
πνεῦμα τὸ περιέχον σὺν τῇ κτίσει
χεται ὑπὸ χειρὸς θεοῦ. ὥσπερ οὖν ὁ
κος τῆς ῥοᾶς ἔνδον κατοικῶν οὐ δυ
ὁρᾷν τὰ ἔξω τοῦ λέπους αὐτὸς ὢν ἔν
οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος ἐμπεριεχόμενος
πάσης τῆς κτίσεως ὑπὸ χειρὸς θε
δύναται θεωρεῖν τὸν θεόν.

IX. Εἶτα βασιλεὺς μὲν ἐπίγειος πισ
εἶναι, καίπερ μὴ πᾶσι βλεπόμενος,

portum appellere, certe credit ali-
em, à quo gubernetur, in ea esse
bernatorem. Pariter reputare o-
rtet Deum esse gubernatorem o-
nium, quamvis oculis carnalibus
n videatur, quandoquidem est in-
mprehensibilis. Nam si in solem,
od sane minimum est systema, ho-
o oculos intendere nequit, propter
loris & potentiæ excellentiam:
ulto minus gloriam Dei, quæ in-
abilis est, homo mortalis contueri
test.

Quemadmodum malum Punicum
rtice velatur, qui interiora continet:
bet & mansiones loculosque com-
ares pelliculis distinctos, & habet
urima grana intra sese recondita;
universa natura à Dei continetur
iritu, & Spiritus continens, una
m creatione ipsa, à Dei manu con-
etur. Quemadmodum itaque gra-
m mali Punici, quod cortice ex-
iore includitur, quæ extra corti-
m sunt cernere haud potest: sic
mo mortalium qui continetur
anu Dei, cum universi natura, De-
n cernere valet.

Imperator terrestris esse præsumi-
r, quamvis non ab omnibus videa-

tur: ex legibus ejus & ordinati
bus, potentatu, imperiis & imag
bus cognoſcitur. Et Deum ex
tentia & operibus ſuis cogno
detrectas? Opera Dei, ô homo,
ſervato, ſtatam temporum viciſ
dinem, ſtellarum revolutiones,
ſtematum ordinatum curſum,
rum, noctium, menſium, annor
que bene diſpoſitum circuitum, ſ
num, plantarum fructuumque m
bilem pulcritudinem, variam
drupedum, volatilium, reptili
natatilium fluviatilium & mar
rum genituram; necnon pruden
animalibus inditam ad generan
& enutriendum fœtus; nec id
ciunt reſpectu privatæ utilitatis,
ut homo alimenta & neceſſaria ca
ſic procurante Divina provide
dum omni carni alimenta parat:
ſubjectione qua juſſit Deus u
mnia homini parerent: inſuper
tium dulcium & fluviorum pere
um fluxum, roris, pluviarum
briumque qui ſtatis temporibus fi
ſuppeditationem, corporum cœl
um multiplicem motum, Lucife
exorientem, & perfecti ſideris ad

νόμων καὶ διατάξεων αὐτοῦ, καὶ ἐξουσιῶν
δυνάμεων καὶ εἰκόνων νοεῖται. τὸν δὲ
ὂν οὐ βούλει σὺ νοεῖσθαι διὰ ἔργων καὶ
νάμεων; + κατανόησον, ὦ ἄνθρωπε, τὰ + n. 6.
α αὐτοῦ, καιρῶν μὲν κατὰ χρόνους ἀλλα-
ὴν, καὶ ἀέρων τροπὰς, στοιχείων τὸν εὔ-
κτον δρόμον, ἡμερῶν τε καὶ νυκτῶν, καὶ
νῶν, καὶ ἐνιαυτῶν τὸν εὔτακτον πορείαν,
ερμάτων τε καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν τὴν
άφορον καλλονὴν, τὴν δὲ πολυποίκιλον
νὴν κτηνῶν τετραπόδων, καὶ πετεινῶν
ἑρπετῶν καὶ νηκτῶν ἐνύδρων τε καὶ ἐνα-
ων, ἢ τὴν ἐν αὐτοῖς τοῖς ζώοις δεδο-
ένην σύνεσιν πρὸς τὸ γεννᾶν καὶ ἐκτρέ-
ειν οὐκ εἰς ἰδίαν χρῆσιν, ἀλλὰ εἰς τὸ
χειν τὸν ἄνθρωπον, τὴν τε πρόνοιαν ἣν
οιεῖται ὁ θεὸς ἑτοιμάζων τροφὴν πά-
σαρκὶ, ἢ τὴν ὑποταγὴν ἣν ὥρισεν
οτάσσεσθαι τὰ πάντα τῇ ἀνθρωπότητι·
γῶν τε γλυκερῶν καὶ ποταμῶν ἀεν-
ων ῥύσιν, δρόσων τε καὶ ὄμβρων καὶ
ῶν τὴν κατὰ καιροὺς γινομένην ἐπιχορη-
ίαν, τὴν οὐρανίων παμποίκιλον κίνησιν,
σφόρον ἀνατέλλοντα μὲν καὶ προσημαίνον-
ἔρχεσθαι τὸν τέλειον φωστῆρα, συν-

 δεσμὸν

δεσμόν τε Πλειάδος καὶ Ὠρίωνος, ἀφώ
ρόν τε καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἄστρων πορ
αν γινομένην ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ οὐραν
οἷς ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ πᾶ
ἴδια ὀνόματα κέκληκεν.

X. Οὗτος Θεὸς μόνος ὁ ποιήσας
σκότους φῶς· ὁ ἐξαγαγὼν φῶς ἐκ θησα
ρῶν αὐτοῦ, ταμεῖά τε νότου καὶ θησαυ
ἀβύσσου, καὶ ὅρια θαλασσῶν, χιόνων
καὶ χαλαζῶν θησαυρούς· συνάγων ὕδατ
ἐκ θησαυροῖς ἀβύσσου, καὶ συνάγων
σκότος ἐν θησαυροῖς αὐτοῦ, καὶ ἐξά
τὸ φῶς τὸ γλυκὺ καὶ τὸ ποθεινὸν
ἐπιτερπὲς ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. ἀνάγων
φέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστρα
πληθύνων εἰς ὑετόν, ὁ ἀποστέλλων τὴν βρ
τὴν εἰς φόβον καὶ προκαταγγέλλων
κτύπον τῆς βροντῆς διὰ τῆς ἀστραπῆς, ἵνα
ψυχὴ αἰφνιδίως ταραχθεῖσα ἐκψύ
ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς ἀστραπῆς τῆς κατερχ
μένης ἐκ τῶν οὐρανῶν τὴν αὐτάρκειαν
μετρῶν πρὸς τὸ μὴ ἐκκαῦσαι τὴν γῆν.
γὰρ λάβοι τὴν κατ' ἐξουσίαν ἡ ἀστραπή,
καύσει τὴν γῆν· εἰ δὲ καὶ ἡ βροντή,
ταστρέψει τὰ ἐν αὐτῇ.

Οὗ

m prænunciantem, Pleiadum &)rionis connexionem, Arcturum & eliquorum aſtrorum proceſſum, qui : cœli peragitur circulo; quibus omni-us excellens Dei ſapientia nomina ropria impoſuit.

Hic ille Deus ſolus eſt, qui ex tene-ris creavit lucem, qui ex theſauris uis lumen protulit: qui præparavit re-eptacula Auſtri, theſauros abyſſi, ter-ninos marium, nivis & grandinis the-auros: quique congregat aquas ex a-yſſi theſauris, & colligit in ſuos heſauros tenebras; & lucem, ſua-em deſiderabilem delectabilemque x promtuariis ſuis depromit, nu-es à terræ extremitate reducit, ful-ura in imbrem multiplicat, mittit ulmen in terrorem, fulminiſque fra-orem coruſcante fulgure prædicit, e mens terrefacta ſubito deficiat: uinimo fulguris cœlo ruentis vim ontemperat, ne terram comburat. Nam ſi fulgur libere feratur, orbem ncenderet; ita etiam ſi tonitru ſi-i permitteretur, quæ in orbe ſunt ubverteret.

Hic

Hic meus Deus eſt univerſi d
minus, qui cœlum extendit ſol
terræ gyrum qui ſub cœlo eſt
tuit, qui concitat fluctus maris,
ſonare facit procellas ejus, maris
tentiæ imperat, fluctuum æſtum
dat : qui in aquis fundavit terra
Spiritum dans qui eam vegetat: c
jus ſpiraculum vivificat hoc univ
ſum, quem ſi apud ſeſe retineat, d
ficient omnia. Hunc, ô homo,
queris; hunc Spiritum ſpiras, eumq
ignoras; quod ideo tibi evenit, pr
pter mentis occæcationem & cor
obſtinationem. Ceterum, ſi vol
poteris ſanari, medico temetipſu
committens, & is oculos ani
tui cordiſque aperiet. At quis
le medicus? Deus qui ſanat & v
vificat per ſermonem & ſapientia
ſuam.

Deus per ſermonem & ſapientiam
ſuam condidit univerſa: Nam ſermo
ne ejus firmati ſunt cœli, & Spirit
ejus omnis exercitus eorum. Scien
tia ejus excellit, in ſapientia fundavi
Deus terram, prudentia præparavi
cœlos, providentia ejus abyſſi rupt
ſunt

Οὗτός μου θεὸς ὁ τῶν ὅλων κύριος, ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος, καὶ θεὶς τὸ εὖρος τῆς ὑπ' οὐρανῶν, ὁ συνταράσσων τὸ κῦτος τῆς θαλάσσης, καὶ ἠχῶν τὰ κύματα αὐτῆς, ὁ δεσπόζων τοῦ κράτους αὐτῆς, καὶ τὸν σάλον τῶν κυμάτων καταπραΰνων· ὁ θεμελιώσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ δοὺς πνεῦμα τὸ τρέφον αὐτήν, οὗ ἡ πνοὴ ζωογονεῖ τὸ πᾶν· ὃς ἐὰν συσχῇ τὸ πνεῦμα παρ' ἑαυτῷ, ἐκλείψει τὸ πᾶν. τοῦτον λαλεῖς, ἄνθρωπε, τοῦτο τὸ πνεῦμα ἀναπνεῖς, τοῦτον ἀγνοεῖς· τοῦτο δέ σοι συμβέβηκε διὰ τὴν τύφλωσιν τῆς ψυχῆς καὶ πήρωσιν τῆς καρδίας σου. ἀλλὰ εἰ βούλει, δύνασαι θεραπευθῆναι, ἐπίδος σεαυτὸν τῷ ἰατρῷ, καὶ παρακεντήσει σου τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας. τίς ἐστιν ὁ ἰατρός; ὁ θεός, ὁ θεραπεύων καὶ ζωοποιῶν διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας. XI.) n. 7.

Ο θεὸς διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας ἐποίησε τὰ πάντα. τῷ γὰρ λόγῳ αὐτοῦ ἐστερεώθησαν οἱ οὐρανοί, καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. κρατίστη ἐστὶν ἡ σοφία αὐτοῦ, ὁ θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡτοίμασε δὲ οὐρα- XII.

a Ex MS. restituuntur ista.

νοὺς

νοὺς φρονήσει, ἐν αἰσθήσει ἄβυσσοι ἐῤῥάγησαν, νέφη δὲ ἐῤῥύησε δρόσους. εἰ ταῦτα νοεῖς, ἄνθρωπε, ἁγνῶς καὶ ὁσίως καὶ δικαίως ζῶν, δύνασαι ὁρᾷν τὸν θεόν. πρὸ πάντων δὲ προηγείσθω σου ἐν τῇ καρδίᾳ ἡ πίστις καὶ φόβος ὁ τοῦ θεοῦ, καὶ τότε συνήσεις ταῦτα ὅταν ἀπόθῃ τὸ θνητὸν, καὶ ἐνδύσῃ τὴν ἀφθαρσίαν, τότε ὄψει κατ' ἀξίαν τὸν θεόν. ἀνεγείρει γάρ σου τὴν σάρκα ἀθάνατον σὺν τῇ ψυχῇ ὁ θεός· καὶ τότε ὄψει γενόμενος ἀθάνατος [a] τὸν ἀθάνατον, ἐὰν νῦν πιστεύσῃς αὐτῷ, καὶ τότε ἐπιγνώσῃ ὅτι ἀδίκως κατελάλησας αὐτοῦ.

\+ n. 8. † ἀλλὰ ἀπιστεῖς νεκροὺς ἐγείρεσθαι, ὅταν ἔσται, τότε πιστεύσεις θέλων καὶ μὴ θέλων· καὶ ἡ πίστις σου εἰς ἀπιστίαν λογισθήσεται, ἐὰν μὴ νῦν πιστεύσῃς.

XIII. Πρὸς τί δὲ καὶ ἀπιστεῖς; ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἁπάντων πραγμάτων ἡ πίστις προηγεῖται; τίς γὰρ δύναται θερίσαι γεωργὸς ἐὰν μὴ πρῶτον πιστεύσῃ τὸ σπέρμα τῇ γῇ· ἢ τίς δύναται διαπερᾶσαι τὴν θάλατταν, ἐὰν μὴ πρῶτον ἑαυτὸν πιστεύσῃ τῷ πλοίῳ καὶ τῷ κυβερνήτῃ; τίς δὲ κάμνων δύναται θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ πρῶτον

a Hæc etiam MS. debentur.

unt, nubes destillarunt rores. Si hæc consideres, caste & pie & juste vivens, Deum videre poteris. Inprimis tamen requiritur fides & timor Domini, quæ duo in animo tuo præcedere oportet. Hæc autem tum intelliges, ubi deposueris mortale hoc corpus, & incorruptibilitatem indueris; tum demum condigne Dei conspectu frui poteris. Nam Deus suscitabit carnem tuam, eamque una cum anima immortalitate donabit. Tunc igitur, si nunc fidem in eum habueris, immortalis factus Deum conspicabere qui immortalis est; tunc senties quæ impie contra ipsum es locutus. Si nunc parum credis mortuorum resurrectionem, tunc nolens volens credere cogeris. Ceterum fides tua tunc temporis incredulitas reputabitur, nisi nunc credas.

Quid vero incredulus es? Non animadvertis actiones omnes antecedere fidem? Quis, cedo, agricola metere potest, nisi prius semen credat sulcis? Quis mare poterit trajicere, nisi prius semetipsum credat navi & gubernatori? Quis febricitans sanitatem recuperare poterit, nisi semetipsum

ipſum prius credat medico? Qua
artem, quam ſcientiam quis diſcere po
terit, niſi prius ſemetipſum tradider
& crediderit præceptori? Si igitur
gricola credat telluri, navigaturus n
vi, febricitans medico; tunc recu
temetipſum credere Deo à quo tot
dei arrabones accepiſti? Primum q
dem ex nihilo te creavit ut exiſte
Niſi enim parentes tui fuiſſent, m
to minus tu extitiſſes. Et te forma
ex humida & minima ſubſtantia, &
minutiſſima guttula, quæ nec ipſa a
quando erat. Et in hanc vitam
produxit Deus.

Itane tandem quæſo credis ſimul
cra quæ humana paravit manus, D
eſſe, & virtutes operari, Deum aut
conditorem tuum, te reſtituere po
dubitas? Nomina quidem eorum d
rum, quos te colere ais, nomina ſu
mortuorum hominum. At qui & q
les fuere homines? Saturnum per
bent proprios devoraſſe natos. Sin h
jus filium Jovem dixeris, obſecro
hujus vide opera: ejuſque vitam
converſationem perpende. Primu
quidem in Ida monte à caprea enut
tus eſt. Hanc deinde mactans (ut

bu

ἑαυτὸν πιστεύσῃ τῷ ἰατρῷ; ποίαν δὲ τέχνην ἢ ἐπιστήμην δύναταί τις μαθεῖν, ἐὰν μὴ πρότερον ἐπιδῷ ἑαυτὸν καὶ πιστεύσῃ τῷ διδασκάλῳ; εἰ οὖν γεωργὸς πιστεύει τῇ γῇ, καὶ ὁ πλέων τῷ πλοίῳ, καὶ ὁ κάμνων τῷ ἰατρῷ· σὺ οὐ βούλει σεαυτὸν πιστεῦσαι τῷ θεῷ, τοσούτους ἀῤῥαβῶνας ἔχων παρ' αὐτοῦ; πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι ἐποίησέ σε ἐξ οὐκ ὄντος εἰς τὸ εἶναι· εἰ γὰρ ὁ πατήρ σου οὐκ ἦν, οὐδὲ ἡ μήτηρ, πολὺ μᾶλλον οὐδὲ σὺ ἦς ποτε. καὶ ἔπλασέ σε ἐξ ὑγρᾶς οὐσίας μικρᾶς, καὶ ἐλαχίστης ῥανίδος, ἥτις οὐδὲ αὐτὴ ἦν ποτε. καὶ προήγαγέ σε ὁ θεὸς εἰς τόνδε τὸν βίον.

Εἶτα πιστεύεις τὰ ὑπὸ ἀνθρώπων γινόμενα ἀγάλματα, θεοὺς εἶναι, καὶ ἀρετὰς ποιεῖν· τῷ δὲ ποιήσαντί σε θεῷ ἀπιστεῖς δύνασθαί σε καὶ μεταξὺ ποιῆσαι; + καὶ τὰ μὲν ὀνόματα ὧν φῂς σέβεσθαι θεῶν, ὀνόματά ἐστι νεκρῶν ἀνθρώπων. καὶ τούτων τίνων καὶ ποταπῶν; οὐχὶ Κρόνος μὲν τεκνοφάγος εὑρίσκεται, καὶ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα ἀναλίσκων; εἰ δὲ καὶ Δία τὸν παῖδα αὐτοῦ εἴποις, κατάμαθε κἀκείνου τὰς πράξεις, καὶ τὴν ἀναστροφήν. πρῶτον μὲν ὅτι ἐν Ἴδῃ ὑπὸ αἰγὸς ἀνετράφη, καὶ ταύτην σφάξας, κατὰ τοὺς

XIV.

+ n. 9.

C μύθοις,

μύθοις, καὶ ἐκδείρας, ἐποίησεν ἑαυτῷ ἔνδυμ
τάς τε λοιπὰς πράξεις αὐτοῦ, περὶ τῆς ἀδελ
φοκοιτίας, καὶ μοιχείας, καὶ παιδοφθορίας, [a]
μὲν Ὅμηρος καὶ οἱ λοιποὶ ποιηταὶ περὶ αὐ
ἐξηγοῦνται. τί μοι τὸ λοιπὸν καταλέγειν τ
τῶν υἱῶν; Ἡρακλέα μὲν ἑαυτὸν καύσαντα· Διό
σον δὲ μεθύοντα καὶ μαινόμενον· καὶ Ἀπόλλω
τὸν Ἀχιλλέα δεδιότα καὶ φεύγοντα, καὶ τῆς Δά
νης ἐρῶντα, καὶ τὸν Ὑακίνθου μόρον ἀγνοοῦ
τα· ἢ Ἀφροδίτην τὴν τιτρωσκομένην·
Ἄρεα τὸν βροτολοιγὸν, ἔτι δὲ καὶ ἰχῶ
ῥέοντα τούτων τῶν λεγομένων θεῶν.
ταῦτα μὲν μέτριον εἰπεῖν, ὅπου γε θε
εὑρίσκεται μεμελισμένος, ὁ καλούμενος Ὄ
σιρις· οὗ καὶ κατ' ἔτος γίνονται τελεταὶ
ἀπολλυμένου, καὶ ἀνευρισκομένου, καὶ κατὰ μ
λος ζητουμένου. οὔτε γὰρ εἰ ἀπόλλυται, νο
ται· οὔτε εἰ εὑρίσκεται, δείκνυται. τί δέ μ
λέγειν Ἄττιν ἀποκοπτόμενον· ἢ Ἄδωνιν
ὕλῃ ῥεμβόμενον, καὶ κυνηγετοῦντα, καὶ
τρωσκόμενον ὑπὸ συός; ἢ Ἀσκληπιὸν κερα
νούμενον; καὶ Σέραπιν τὸν ἀπὸ Σινώπης φυγά
εἰς Ἀλεξάνδρειαν γεγονότα; ἢ τὴν Σκυθίαν Ἄρ
μιν καὶ αὐτὴν φυγάδα γεγονυῖαν, καὶ ἀνδροφό

[a] ἄμεινον MS. [b] Clauseri versio habet *Dec*
tatus. Sed omnis hic ceremoniarum apparatus T
phonis lanienam respicit.

bulæ docent) ex pelle ſibi veſtem fecit. Reliqua ejus opera, quod cum ſorore concumbit, adulteria committit, pueros corrumpit: quæ quidem de ipſo Homerus aliique Poetæ commemorant. Quid filios ejus enumerare attinet? Herculem, qui ſeipſum concremavit; Bacchum, ebrium & furore percitum; Apollinem qui Achillem metuit & fugit, Daphnem amat, & Hyacinthum mortuum neſcit; Venerem vulneratam; Martem hominum occiſorem, & ſanie deorum (qui ſic appellantur) manantem. Hæc quidem modeſtius dicuntur, cum reperiatur Deus in fruſta diſcerptus, Oſyris nomine. In hujus honorem quotannis initiationes fiunt, ut perditi, & iterum inventi dum membratim quæritur. Nec, an interierit, intelligitur: nec, ſi inveniatur, oſtenditur. Quid dicam Attim caſtratum? aut Adonim in ſylvis errantem & venantem & ab apro vulneratum? aut Æſculapium fulmine ictum? Serapin Sinopa profugum Alexandriam advenientem? aut Dianam Scythicam & ipſam profu-

 gam,

gam,homicidam,& venatricem,& En
dymionis amore furentem?Hæc non
nobis literarum monumentis produ
tur: veſtri Scriptores & Poetæ e
deprædicant.

Quid refert recenſere numerum an
malium reptilium, jumentorum, fer
rum, volatilium, & in aquis nata
tium, quibus Divinum cultum pra
ſtant Ægyptii? Præterea quid com
memorem pelves & turpitudinis ſo
nos? Si dixeris Græcos & reliqu
gentes; certe & hæ colunt lapides, l
gna, & reliquam materiam, quema
modum diximus, & imagines defu
ctorum hominum. Phidias in Pi
Elienſibus Olympium Jovem; Ath
nienſibus Minervam, quæ in arce lo
cata eſt, elaboravit. Te interrogare li
bet, ô homo, & quot inveniantur J
ves. Jupiter primum quidem nom
natur Olympius, deinde Latialis, C
ſius, fulminator, propater, pervigi
urbium defenſor, Capitolinus. Et qu
dem Jupiter Saturni filius Cretenſiu
rex, in Creta ſepultus eſt. Reliq
Joves, ut arbitror, ne quidem ſepul
ra digni habiti ſunt. Sin aute
eam, quæ Deorum mater perhibe
dixeris; reſpondeo: Dii melio

qua

καὶ κυνηγέτην, καὶ τοῦ Ἐνδυμίωνος ἐρασθεῖσα· ταῦτα γὰρ οὐχ ἡμεῖς φαμὲν, ἀλλὰ οἱ καθ᾽ ὑμᾶς συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ κηρύσσουσιν.

Τί μοι λοιπὸν καταλέγειν τὸ πλῆθος XV.) n. 10. ὧν σέβονται ζώων Αἰγύπτιοι; ἑρπετῶν τε, καὶ κτηνῶν, καὶ θηρίων, καὶ πετεινῶν, καὶ ἐνύδρων νηκτῶν· ἔτι δὲ καὶ ποδονίπτρα καὶ ἤχους αἰσχύνης. εἰ δὲ καὶ Ἕλληνας εἴποις καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, σέβονται λίθους, καὶ ξύλα, καὶ τὴν λοιπὴν ὕλην, ὡς ἔφθημεν εἰρηκέναι, ἀπεικονίσματα νεκρῶν ἀνθρώπων. Φειδίας μὲν γὰρ εὑρίσκεται ἐν Πίσῃ ποιῶν [a] Ἠλείοις τὸν Ὀλύμπιον Δία, Ἀθηναίοις ἐν ἀκροπόλει τὴν Ἀθηνᾶν. πεύσομαι δέ σου κἀγὼ, ὦ ἄνθρωπε, πόσοι Ζῆνες εὑρίσκονται. Ζεὺς μὲν γὰρ ἐν πρώτοις προσαγορεύεται Ὀλύμπιος, καὶ Ζεὺς Λατεάριος, καὶ Ζεὺς Κάσσιος, καὶ Ζεὺς κεραύνιος, καὶ Ζεὺς προπάτωρ, καὶ Ζεὺς παννύχιος, καὶ Ζεὺς πολιοῦχος, καὶ Ζεὺς Καπετώλιος. καὶ ὁ μὲν Ζεὺς παῖς Κρόνου, βασιλεὺς Κρητῶν γενόμενος, ἔχει τάφον ἐν Κρήτῃ. οἱ δὲ λοιποὶ ἴσως οὐδὲ ταφῆς κατηξιώθησαν. εἰ δὲ καὶ εἴποις τὴν μητέρα τῶν λεγομένων θεῶν· μή μοι γένοιτο

a Παρ᾽ Ἠλείοις, MS.

διὰ στόματος τὰς πράξεις αὐτῆς ἐξειπεῖν· ἀθέμιτον γὰρ ἡμῖν τὰ τοιαῦτα καὶ ὀνομάζειν. ἢ τῶν θεραπόντων αὐτῆς τὰς πράξεις ὑφ' ὧν θεραπεύεται, ὁπόσα τέλη καὶ εἰσφορὰς παρέχει τῷ βασιλεῖ αὐτή τε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῆς. οὐ γάρ εἰσι θεοὶ ἀλλὰ εἴδωλα, καθὼς προειρήκαμεν, [a]ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, καὶ δαιμόνια ἀκάθαρτα. γένοιντο δὲ τοιοῦτοι οἱ ποιοῦντες αὐτά, καὶ οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτοῖς.

Τοιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ προσκυνῶν αὐτῷ, ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. θεῷ δὲ τῷ ὄντως θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυνῶ, εἰδὼς ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ γέγονεν. ἐρεῖς οὖν μοι· διὰ τί οὐ προσκυνεῖς τὸν βασιλέα; ὅτι οὐκ εἰς προσκυνεῖσθαι γέγονεν, ἀλλὰ εἰς τὸ τιμᾶσθαι τῇ νομίμῳ τιμῇ. θεὸς γὰρ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἄνθρωπος ὑπὸ θεοῦ τεταγμένος, οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι, ἀλλὰ εἰς τὸ δικαίως κρίνειν. τρόπῳ γάρ τινι παρὰ θεοῦ οἰκονομίαν πεπίστευται· καὶ γὰρ αὐτός, οὓς ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν τεταγμένους, οὐ βούλεται βασιλεῖς καλεῖσθαι. τὸ γὰρ βασιλεὺς αὐτοῦ ἐστιν ὄνομα· καὶ οὐκ ἄλλῳ ἐξὸν ἐστι τοῦτο

a Psal. 115. 4.

λεῖσθ

quam ut ore proferam opera ejus: talia enim nominare nobis haud fas eſt. Nec ejus miniſtrorum, à quibus colitur, opera recitabo; nec etiam vectigalia & ſtipendia quæ ipſa & filii ejus pendant regi. Nec enim Dii, ſed idola ſunt, quemadmodum ſupra docuimus. Opera ſunt manuum hominum, & dæmonia impura. His ſimiles reddantur quicunque ea fabricant, & in eis ſpem collocant.

Igitur potius honorabo regem, non eum adorans, verum pro eo orans. Deum autem, qui vere & verus Deus eſt, adorabo, ſciens regem ab ipſo eſſe ordinatum. Dicas ergo: Quare regem non adorabis? Quia non ad id inſtitutus eſt ut adoretur, ſed ut legitimo honoretur honore. Deus enim non eſt, ſed homo à Deo ordinatus, non ut adoretur, ſed ut juſte judicet: quandam enim habet procurationem à Deo concreditam: & nec ipſe ſubjectos ſuos vult reges appellari. Rex enim ejus titulus eſt: nec alteri licet illum

aſſumere:

assumere: nec quisquam adorand[us] nisi solus Deus. Itaque, ô homo, om[ni]no erras. Regem quidem hono[ra], honora inquam, optima quæq[ue] ipsi cupiens, subjectus ei, & orans pr[o] eo. Hæç faciens, Dei voluntatem ex[e]queris. Nam Divina lex dicit: Hono[ra], fili mi, Deum & regem, & neutr[i] sis immoriger; subito enim host[es] suos ulciscentur.

Quod vero tibi ludibrium debe[at], dum me Christianum nuncupas, ne[s]cis quid dicas. Nam unctionis ho[c] nomen, in primis bonum suaveq[ue] est, nec risum meretur. Quæ eteni[m] navis bona & salva esse potest, nisi pr[i]us ungatur? Quæ turris aut domus ele[gans] & utilis est, nisi prius ungatu[r]? Quis mortalium, qui progreditur i[n] hanc vitam, aut pugilans, & non ole[o] inungitur? Quodnam opus nitidu[m] esse potest, nisi perungatur, & læv[i]getur? Prætei ea aër, & omnis quæ su[b] cœlo est creatura quodammodo lum[i]ne & Spiritu inungitur; & tu recus[as] macerari Dei oleo? Certe nulla al[...]

σθαι· οὕτως οὐδὲ προσκυνεῖσθαι ἀλλ' ἢ μόνῳ θεῷ. ὥστε κατὰ πάντα πλανᾶσαι, ὦ ἄνθρωπε. τὸν δὲ βασιλέα τίμα, τίμα εὐνοῶν αὐτῷ, ὑποτασσόμενος αὐτῷ, εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. τοῦτο γὰρ ποιῶν, ποιεῖς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ· λέγει γὰρ ὁ [a] νόμος τοῦ θεοῦ· * τίμα υἱὲ θεὸν καὶ βασιλέα, καὶ [b] μηδενὶ αὐτῶν ἀπειθὴς ἧς. ἐξάφνης γὰρ τίσονται τοὺς [c] ἐχθροὺς αὐτῶν.

Περὶ δὲ τοῦ σὲ καταγελᾶν μου, καλοῦντά με Χριστιανὸν, οὐκ οἶδας ὃ λέγεις. πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ χριστὸν ἡδὺ καὶ εὔχρηστον καὶ ἀκαταγέλαστόν ἐστι. ποῖον γὰρ πλοῖον δύναται εὔχρηστον εἶναι καὶ σώζεσθαι, ἐὰν μὴ πρῶτον χρισθῇ; ἢ ποῖος πύργος ἢ οἰκία εὔμορφος καὶ εὔχρηστός ἐστιν, ἐπὰν οὐ κέχρισται; τίς δὲ ἄνθρωπος εἰσελθὼν εἰς τόνδε τὸν βίον, ἢ ἀθλῶν, οὐ χρίεται ἐλαίῳ; ποῖον δὲ ἔργον ἢ κόσμιον δύναται εὐμορφίαν ἔχειν, ἐὰν μὴ χρισθῇ καὶ στιλβωθῇ; εἶτα ἀὴρ μὲν, καὶ πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν, τρόπῳ τινὶ χρίεται φωτὶ καὶ πνεύματι· σὺ δὲ οὐ βούλει χρισθῆναι ἔλαιον θεοῦ; τοι-

[a] Etiam hagiographa & prophetæ Lex 1 Cor. 14. 21. * Prov. 24. 22. [b] LXX Int. legunt μηδετέρῳ. [c] Iidem leg. ἀσεβεῖς.

γὰρ οὖν ἡμεῖς τούτου εἵνεκεν καλούμεθα χριστιανοὶ, ὅτι χριόμεθα ἔλαιον θεοῦ.

XVIII.) η.13. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρνεῖσθαί σε νεκροὺς ἐγείρεσθαι· φῂς γὰρ, δεῖξόν μοι κἂν ἕνα ἐγερθέντα ἐκ νεκρῶν, ἵνα ἰδὼν, πιστεύσω. πρῶτον μὲν, τί μέγα, εἰ θεασάμενος τὸ γεγονὸς πιστεύσεις; εἶτα πιστεύεις μὲν Ἡρακλέα καύσαντα ἑαυτὸν, ζῆν· καὶ Ἀσκληπιὸν κεραυνωθέντα ἐγηγέρθαι· τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ σοι λεγόμενα ἀπιστεῖς; ἴσως καὶ ἐπιδείξω σοι νεκρὸν ἐγερθέντα, καὶ ζῶντα, καὶ τοῦτο ἀπιστήσεις. ὁ μὲν οὖν θεὸς σοι πολλὰ τεκμήρια ἐπιδείκνυσιν εἰς τὸ πιστεύειν αὐτῷ. εἰ γὰρ βούλει, κατανόησον τὴν καιρῶν καὶ ἡμερῶν καὶ νυκτῶν τελευτὴν, πῶς καὶ αὐτὰ τελευτᾷ καὶ ἀνίσταται. τί δὲ καὶ οὐχὶ ἡ τῶν σπερμάτων καὶ καρπῶν γινομένη ἐξανάστασις, καὶ τοῦτο εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων; εἰ γὰρ τύχοι εἰπεῖν κόκκος σίτου ἢ τῶν λοιπῶν σπερμάτων ἐπὰν βληθῇ εἰς τὴν γῆν, πρῶτον ἀποθνήσκει καὶ λύεται, εἶτα ἐγείρεται καὶ γίνεται στάχυς· ἡ δὲ τῶν δένδρων καὶ ἀκροδρύων φύσις, πῶς οὐχὶ κατὰ πρόσταξιν

θεοῦ

re Christianorum nomen traximus, quam quod Divino oleo perfundimur.

Præterea negas mortuorum resurrectionem. Ais namque, Ostende mihi item unum ex mortuis revocatum, cernens credam. Primo quid memorabile facis, si videas & credis? Tu vero credis Herculem, qui se flammis bsumsit, vivere; Æsculapium fulmine tactum resurrexisse: tu autem non s credis, quæ Deus loquitur? Certe si tibi præsentarem aliquem è mortis evocatum, & vivum, nec hoc crederes. Ceterum Deus plurima tibi argumenta demonstrat, ut ipsi credatur. Observa, si placet, temporum, dierum & noctium interitum, ut ista moriantur & resurgant? Præterea onne est resurrectio fructuum & seminum, idque in usum hominum? Si nim granum, exempli gratia, tritici ut reliquorum fructuum in terram sparseris, primum quidem moritur & issolvitur, & tum demum nascitur, & spica: arborum & quercuum natura cundum Domini imperium subita &

& occulta quadam vi ſtato temp
fructus proferunt. Interdum paſſe
lus aut alia avicula devorans ſe
mali, aut ficus aut alterius cujuſ
avolat in locum aliquem editum, ſa
ſum vel foveam, & id egerit. Poſthæ
arbor quod modo devorabatur, l
per tantum calorem pertranſie
At hæc omnia operatur Dei ſapie
ut oſtendat per hæc quod potens
Deus, univerſalem reſurrectionem
mnium hominum efficere.

Sin autem volueris mirabilius
ctaculum cernere, ad reſurrecti
confirmationem; non ſolum re
terreſtrium, ſed etiam cœleſtium;
næ reſurrectionem conſidera,
ſingulis menſibus & decreſcit &
rit & renaſcitur. Præterea & in
metipſo, quamvis id ignores, r
rectionis operationem agnoſce, ô
mo. Forte aliquando adverſa v
tudine afflictus amiſiſti carnes tuas
formam roburque. Ceterum Deus
ſericordiam tibi impertiens, & m

[illegible]ου ἐξ ἀφανοῦς καὶ ἀοράτου κατὰ καιροὺς
προσφέρουσιν τοὺς καρποὺς; ἔτι μὴν
ἐνίοτε καὶ στρουθίον, ἢ τῶν λοιπῶν πετεινῶν,
καταπιὸν σπέρμα μηλέας, ἢ συκῆς, ἢ τι-
νος ἑτέρου, ἦλθεν ἐπί τινα λόφον πετρώ-
δη, ἢ τάφον, καὶ ἀφώδευσε, κἀκεῖνο δρα-
ξάμενον ἀνέφυ δένδρον, τὸ ποτε κατα-
ποθὲν, καὶ διὰ τοσαύτης θερμασίας διελ-
θόν. ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ ἡ τοῦ θεοῦ
σοφία, εἰς τὸ ἐπιδεῖξαι καὶ διὰ τούτων,
ὅτι δυνατός ἐστιν ὁ θεὸς ποιῆσαι τὴν καθο-
λικὴν ἀνάστασιν ἁπάντων ἀνθρώπων.

Εἰ δὲ καὶ θαυμασιώτερον θέαμα θέλεις XIX.
θεάσασθαι γινόμενον πρὸς ἀπόδειξιν ἀναστά-
σεως, οὐ μόνον τῶν ἐπιγείων πραγμάτων,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν οὐρανῷ κατανόησον τὴν
ἀνάστασιν τῆς σελήνης τῆς κατὰ μῆνα γινο-
μένην, πῶς φθίνει καὶ [a] ἀποθνήσκει καὶ ἀνί-
σταται πάλιν. ἔτι ἄκουσον καὶ ἐν σοὶ αὐτῷ
ἔργον ἀναστάσεως γινόμενον, κἂν ἀγνοῇς, ὦ
ἄνθρωπε. ἴσως γάρ ποτε νόσῳ περιπεσὼν, ἀ-
πώλεσάς σου τὰς σάρκας, καὶ τὴν ἰσχὺν, καὶ τὸ
εἶδος, ἐλέους δὲ τυχὼν παρὰ θεοῦ καὶ ἰάσεως,

[a] Tertium Lunæ statum cum silet, omiserunt impressa, & restituit MS. Bod.

πάλιν ἀπέλαβές σου τὸ σῶμα καὶ τὸ εἶ
καὶ τὴν ἰσχύν. καὶ ὥσπερ οὐκ ἔγνως ποῦ ἐπο
θησάν σου αἱ σάρκες ἀφανεῖς γενόμεναι· οὕ
οὐκ ἐπίστασαι οὐδὲ πόθεν ἐγένοντο, ἢ ποθε
θον. ἀλλὰ ἐρεῖς· ἐκ τροφῶν καὶ χυμῶν ἐξ
ματουμένων καλῶς. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔρ
θεοῦ τοῦ οὕτω δημιουργήσαντος, καὶ οὐκ ἄ
+ n. 14. τινός. + μὴ οὖν ἀπίστει, ἀλλὰ πίστευε.
γὰρ ἐγὼ ἠπίστουν τοῦτο ἔσεσθαι, ἀλλὰ
κατανοήσας αὐτὰ πιστεύω, ἅμα καὶ
τυχὼν ἱεραῖς γραφαῖς τῶν ἁγίων προ
τῶν, οἳ καὶ προεῖπον διὰ πνεύματος
τὰ προγεγονότα ᾧ τρόπῳ γέγονε, καὶ
ἐνεστῶτα τίνι τρόπῳ γίνεται, καὶ τὰ ἐ
χόμενα ποίᾳ τάξει ἀπαρτισθήσεται.
δειξιν οὖν λαβὼν τῶν γινομένων καὶ προα
πεφωνημένων, οὐκ ἀπιστῶ· ἀλλὰ πιστ
πειθαρχῶν θεῷ· ᾧ, εἰ βούλει, καὶ σὺ ὑ
τάγηθι, πιστεύων αὐτῷ, μὴ νῦν ἀπι
σας, πεισθῇς ἀνιώμενος τότε ἐν αἰω
τιμωρείαις. ὧν τιμωρειῶν προειρημ
ὑπὸ τῶν προφητῶν, μεταγενέστεροι γε
μενοι οἱ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, [a] ἔκλε
ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, εἰς τὸ δόγματα
τῶν ἀξιόπιστα γενηθῆναι.

[a] Argumentum hoc late prosequitur Clem. Al

Πα

m tribuens effecit, ut carnes amissas ormam roburque recuperares. Et uemadmodum ignoras quo te relicto rnes abierint: sic te fugit unde re- ierint, & unde eas receperis. Verum nimvero, inquis, hoc fit ex alimen- & succis in sanguinem conversis. eterum & Dei hoc opus est, id effi- ientis, nec alterius cujusvis. Igitur ne s incredulus, sed crede. Et ego qui- em quondam minime credidi resur- ectionem futuram: at ea perpendens, redo, scilicet in sacras Scripturas nctorum Prophetarum incidens qui er Spiritum sanctum enunciarunt ræterita non secus ac evenerunt, præ- ntia quomodo sunt, & futura quo rdine succedent. Confirmatus igi- ur ex iis quæ contigere & prædicta unt, non amplius hæsito, sed Deo dem habeo, ei obtemperans: cui, te ad- ortor quoque, obedias, in ipsum cre- ens: ne, si nunc incredulus sis, ali- uando credere cogaris, subditus sem- iternis pœnis. Quarum pœnarum uæ à Prophetis prædictæ fuerant, suc- edentes Poetæ & Philosophi notitiam uffurati sunt, ut sua dogmata magis onstabilirent.

Sed & illi prædixerant pœnas quæ impios & incredulos manent, ut in testimonium cederet omnibus, ne dicant aliqui: Non audivimus, nec cognovimus. Verum tu ipse, si placet studiose lege Prophetarum scripta; etenim te certius dirigent, quo pacto possis evitare sempiternas pœnas, & nancisci perpetua Dei bona. Nam qui dedit os ad loquendum, qui formavit aurem ad audiendum, qui fixit oculos ad videndum, exquiret omnia: & quod justum est judicabit, tribuens cuique mercedem condignam. His quidem, qui in patientia, per bona opera quærunt immortalitatem, donabit vitam perennem, gaudium, pacem, requiem, & abundantiam bonorum quæ oculus non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt; at incredulis, contemtoribus, non obtemperantibus veritati, parentibus vero injustitiæ, & qui inquinantur adulteriis, scortatione, mascula Venere, avaritia, & nefario simulacrorum cultu, erit ira, furor, tribulatio & angustia:

Πλὴν καὶ αὐτοὶ προεῖπον περὶ τῶν κο- XX.
λάσεων τῶν μελλουσῶν ἔσεσθαι ἐπὶ τοὺς ἀσε-
βεῖς καὶ ἀπίστοις, ὅπως ᾖ ἐμμάρτυρα πᾶσι, πρὸς τὸ μὴ εἰπεῖν τινας, ὅτι οὐκ ἠκούσαμεν, οὐδὲ ἔγνωμεν. εἰ δὲ βούλει καὶ σὺ, ἔντυχε φιλοτίμως ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς· καὶ αὐταί σε τρανότερον ὁδηγήσουσι πρὸς τὸ ἐκφυγεῖν τὰς αἰωνίους κολάσεις, καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τοῦ θεοῦ. [a] ὁ γὰρ δοὺς στόμα εἰς τὸ λαλεῖν, καὶ πλάσας οὖς εἰς τὸ ἀκούειν, καὶ ποιήσας ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ὁρᾷν, ἐξετάσει τὰ πάντα καὶ κρινεῖ τὸ δίκαιον, ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ ἀξίαν τῶν μισθῶν. [b] τοῖς μὲν καθ᾽ ὑπομονὴν διὰ ἔργων ἀγαθῶν ζητοῦσι τὴν ἀφθαρσίαν, δωρήσεται ζωὴν αἰώνιον, χαρὰν, εἰρήνην, ἀνάπαυσιν, καὶ πλήθη ἀγαθῶν, [c] ὧν οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. τοῖς δὲ ἀπίστοις, καὶ καταφρονηταῖς, [d] καὶ ἀπειθοῦσι τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, ἐπὰν ἐμφύρωνται μοιχείαις, καὶ πορνείαις, καὶ ἀρσενοκοιτίαις, καὶ πλεονεξίαις, καὶ ταῖς ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις, ἔσται ὀργὴ καὶ θυμὸς, θλῖψις καὶ

a Exod. 4. 11. Psal. 94 9. b Rom. 2. 6. c 1 Cor. 2. 9. d Rom. 2. 8.

στενοχωρίαι· καὶ τὸ τέλος τοὺς τοιού-
καθέξει πῦρ αἰώνιον. ἐπειδὴ προσέθηκ-
ὦ ἑταῖρε, δεῖξόν μοι τὸν θεόν σου· ἐστὶ
θεὸς, καὶ συμβουλεύω σοι φοβεῖσθαι αὐ-
καὶ πιστεύειν αὐτῷ.

---

uſtiæ; denique tales excipiet ignis ternus. Cum igitur tu mihi impearis ut tibi oſtenderem, ô amice, uis ſit Deus meus; Deus hic meus ſt: & moneo ut eum timeas, & in um credas.

S. THEO-

S. THEOPHIL

AD

AUTOLYCUM

LIBER II.

QUANDOQUIDEM ante ho aliquot dies, optime Au lyce, ſermonem habuim te interrogante quis m ſit Deus; & aliquantum aures pr beres ſermoni noſtro, cum de m religione verba facerem: quibus p actis, mutua ſalutatione facta, ſing digreſſi ſumus domos ſuas ami quamvis antea graviter in me affect ſcis enim & recordaris ſermon noſtrum pro ſtultitia à te habitu Veruntamen cum me deinceps a hortatus ſis, quamvis dicendi ſim i peritus, volo tamen in præſenti bello accuratius demonſtrare inu lem operam & vanum cultum in q de

ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΠΡΟΣ
ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β′.

ΕΠΕΙΔΗ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἐγένετο λόγος ἡμῖν, ὦ ἀγαθώτατε Αὐτόλυκε, πυθομένου σου ... μου ὁ θεὸς, καὶ δι᾽ ὀλίγου παρέχοντος ... τὰ ὦτα τῇ ὁμιλίᾳ ἡμῶν, περὶ τῆς θεοσεβείας μου ἐξεθέμην σοι· ἔτι δὲ καὶ ἀποταξάμενοι ἑαυτοῖς, μετὰ πλείστης φιλίας ...πορεύθημεν ἕκαστος εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, καίπερ σκληρῶς τὰ πρῶτα ἔχοντος ...ὸς ἡμᾶς· οἶδας γὰρ καὶ μέμνησαι, ὅτι ...έλαβες μωρίαν εἶναι τὸν λόγον ἡμῶν. σὺ ... μετὰ ταῦτα προτρεψάμενός με, κἂν ...ιώτης ὦ τῷ λόγῳ, πλὴν βούλομαί σοι νῦν διὰ τοῦδε τοῦ συγγράμματος ἀκριβέστερον ἐπιδεῖξαι τὴν ματαιοπονίαν, ... ματαίαν θρησκείαν ἐν ᾗ κατέχῃ,

a ἀλλὰ

[a] ἀλλὰ καὶ δι' ὀλίγων τῶν κατά σε ἱστοριῶν ἀναγινώσκεις. ἴσως δὲ οὐδέπω γινώσκεις ἀληθὲς φανερόν σοι ποιῆσαι. καὶ γὰρ
n. 2. λοιόν μοι δοκεῖ, λιθοξόους μὲν καὶ πλάσ ἢ ζωγράφοις, ἢ χωνευτὰς πλάσσειν γράφειν καὶ γλύφειν καὶ χωνεύειν, καὶ κατασκευάζειν, οἳ ἐπειδὰν γένωνται ὑπὸ τεχνιτῶν, οὐδὲν αὐτοὺς ἡγοῦνται. ὅτ δὲ ἀγορασθῶσιν [b] ὑπό τινων καὶ ἀνατεθῶ σιν εἰς ναὸν καλούμενον ἢ οἶκόν τινα· τ τοῖς οὐ μόνον θύουσιν οἱ ὠνησάμενοι, ἀλ καὶ οἱ ποιήσαντες καὶ πωλήσαντες ἔρχ ται μετὰ σπουδῆς καὶ παρατάξεως θυσι τε καὶ σπονδῶν εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτ καὶ ἡγοῦνται θεοὺς αὐτούς, οὐκ εἰδό ὅτι τοιοῦτοί εἰσιν, ὁποῖοι καὶ ὅτε ἐγένο ὑπ' αὐτῶν, ἤτοι λίθος ἢ χαλκός, ἢ λον, ἢ χρῶμα, ἢ καὶ ἑτέρα τὶς ὕλη.

11. Τοῦτο δὴ καὶ ὑμῖν συμβέβηκε τοῖς ἀ γινώσκουσι τὰς ἱστορίας καὶ γενεαλογίας λεγομένων θεῶν· ὁπόταν γὰρ ἐντυγχάν τῶν γενέσεσιν αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπους τοὺς νοεῖτε. ὕστερον δὲ θεοὺς προσαγορεύ

a ἅμα MS. b Hæc MS. debentur.

etineris, etiam ex paucis quæ apud sunt historiis, quas legis. Verisimile enim est quod nondum poteris veritatem perspicere. Verum enimvero mihi ridiculum videtur statuarios, fictores, pictores fusoresque, fingere, pingere, sculpere, fundere, deosque parare, quos ubi absolverint, nocci faciunt. Ubi autem Dii illi opera humanarum manuum fuerint ære redemti, & in templum aut in domum aliquam collocati; non solum iis emtores sacrificant, sed & qui fecerunt & vendiderunt, multo cum studio & apparatu sacrificiorum & libaminum veniunt ut eos adorent; & putant eos esse Deos, nec cogitant tales nunc esse, quales cum fabricarentur ab ipsis, fuerunt, aut saxum, aut æs, aut lignum, aut color, aut alia quævis materia.

Hoc quidem vobis accidit, qui historias & genealogias eorum legitis qui Dii dicuntur. Etenim dum genealogias eorum percurritis pro hominibus eos habetis, postmodum Deos appellatis, & colitis, nec scientes neque

que intelligentes eos tales esse, q
les natos legitis. Et quidem D
rum, si modo nati fuere, fœcu
& copiosa reperitur generatio.
ubi nunc Deos gignere, ost
potest? Nam si tum genuere
geniti sunt, manifestum est
rum generationem hucusque por
Sin secus se res habet, certe infirm
Deorum genus reputabitur. Au
nim senio confecti generare d
runt, aut mortui sunt, & in nihi
redacti. Si enim Dii nati sunt,
rum generationem hucusque pro
di necessarium erat, quemadmo
& homines generantur: imo op
plures esse Deos quam homines,
uti & Sibylla perhibet.

Nam si Dii generent, vita & sine
te fruantur;
Mortales numero superarent num
nullus
Suppeteretque locus quo vir ves
figat.

At si hominum mortalium & b
vis ævi, quæ nascitur proles, eti
num ostenditur, nec inter hom
à generandi ordine cessatum

καὶ θρησκεύετε αὐτοῖς, οὐκ ἐφιστάνοντες οὐδὲ συνιέντες, ὅτι οἵους αὐτοὺς ἀνέγνωτε γεγονέναι, τοιοῦτοι καὶ ἐγεννήθησαν.† καὶ τῶν μὲν τότε θεῶν εἴπερ ἐγεννῶντο, γένεσις πολλὴ ηὑρίσκετο. τὸ δὲ νῦν ποῦ θεῶν γένεσις δείκνυται; εἰ γὰρ τότε ἐγέννων καὶ ἐγεννῶντο, δῆλον ὅτι ἐχρῆν καὶ ἕως δεῦρο γίνεσθαι θεοὺς γεννητούς. εἰ δὲ μή, ἀσθενὲς τὸ τοιοῦτο νοηθήσεται. ἢ γὰρ γεγήρακε, διὸ οὐκ ἔτι γεννῶσιν, ἢ ἀπέθανον, καὶ οὐκ ἔτι εἰσίν. εἰ γὰρ ἐγεννῶντο θεοί, ἐχρῆν καὶ ἕως τοῦ δεῦρο γεννᾶσθαι, καθάπερ καὶ ἄνθρωποι γεννῶνται. μᾶλλον δὲ καὶ πλείονες θεοὶ ὤφειλον εἶναι τῶν ἀνθρώπων, ὥς φησι Σίβυλλα·

† n. 3.

Εἰ δέ γε γεννῶσι, καὶ ἀθάνατοί γε μένοισι,
Πλείονες ἀνθρώπων γεγενημένοι οἱ θεοὶ ἦσαν,
Οὐδὲ τόπος στῆναι θνητοῖς οὐκ ἄν ποθ' ὑπῆρξεν.

εἰ γὰρ ἀνθρώπων θνητῶν καὶ ὀλιγοχρονίων ὄντων τὰ γεννώμενα τέκνα ἕως τοῦ δεῦρο δείκνυται, καὶ οὐ πέπαυται τὸ μὴ γεννᾶσθαι ἀνθρώποις· διὸ πληθύουσι πόλεις καὶ

κῶμαι, ἐπὶ μίαν καὶ χώραν κατοικοῦντ… πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἐχρῆν θεοὺς τοὺς ἀποθνήσκοντας, κατὰ τοὺς ποιητάς, γεν… καὶ γεννᾶσθαι, καθὼς φατε θεῶν γέ… γεγενῆσθαι;

III. Πρὸς τί δὲ μὲν τότε τὸ ὄρος τὸ λεγόμενον [a] Ὄλυμπος ὑπὸ θεῶν κατῳκ… νυνὶ δὲ ἔρημον τυγχάνει; ἢ τίνος ἕνε… τότε μὲν ὁ Ζεὺς ἐν τῇ Ἴδῃ κατῴκει, ἐγινώσκετο οἰκῶν ἐκεῖ κατὰ τὸν [a] Ὅμηρο… τοὺς λοιποὺς ποιητάς, νυνὶ δὲ ἀγνοεῖ… διὰ τί δὲ καὶ οὐκ ἦν πανταχόσε, ἀλλ… μέρει γῆς εὑρίσκετο; ἢ γὰρ τῶν λοι… ἠμέλει, ἢ ἀδύνατος ἦν τοῦ πανταχ… εἶναι, καὶ τῶν πάντων προνοεῖν; εἰ γὰρ εἰ τύχοι εἰπεῖν, ἐν τόπῳ ἀνατολικῷ, … ἦν ἐν τόπῳ δυτικῷ· εἰ δὲ αὖ πάλ… τοῖς δυτικοῖς ἦν, οὐκ ἦν ἐν τοῖς ἀ…λικοῖς. Θεοῦ δὲ τοῦ ὑψίστου καὶ παντ…τορος, καὶ τοῦ ὄντως Θεοῦ, τοῦτό ἐσ… μόνον τὸ πανταχόσε εἶναι, ἀλλὰ καὶ π… ἐφορᾶν, καὶ πάντων ἀκούειν· ὅτι μὴν δὲ τὸ ἐν τόπῳ χωρεῖσθαι· εἰ δὲ μ… μείζων ὁ χωρῶν τόπος αὐτοῦ εὑρ…

a Passim apud Homer.

Quapropter urbes & vici replentur, regiones utique inhabitantur: qui fit igitur quod non eadem ratione Dii, quos Poetæ immortales canunt, gignant & gignantur, cum dicatis, *Esse Deos genitos*?

Quare vero mons ille, quem Olympum nominant, olim habitatus à Diis, nunc desertus est? Quare etiam tunc Jupiter in Ida monte domicilium habebat, & constabat ex testimonio Homeri aliorumque Poetarum, eum ibi morari; nunc vero ubi sit, ignoratur? Qui fit autem quod non ubique erat, sed saltem in uno terræ angulo reperiebatur? Aut enim reliquos negligebat; aut non poterat simul ubique esse, & omnium providentiam agere. Nam si erat (exempli gratia) in loco orientali, non inveniebatur in occidentali: sin versabatur in occidente, desiderabatur in oriente. Ceterum Dei altissimi qui omnia regit eque vera existit, hoc quasi proprium est, ut non solum ubique sit, verum omnia præsens inspiciat & audiat. Præterea nec loco continetur: alioqui locus qui ipsum continet, eo major in-

 veniretur;

veniretur; nam continens majus contento. Deus enim loco nequaquam circumscribitur, verum ipse omnium locus. Quare autem Idam reliquit Jupiter, an morte præventus, aut quia mons ille non perinde placebat. At quo abiit? In cœlos? Nequaquam. Quo igitur? In Cretam? Recte, ubi sepulchrum ejus adhuc hodie visitur. Verum ais, Pisas concessit, ubi hucusque Phidiæ manum commendans celebrat.

Veniamus igitur ad Philosophorum & Poetarum scripta. Stoici quidam Deum esse in universum negant: aut si sit, asserunt eum nullius præterquam sui curam gerere. Et hæc quidem Epicurus & Chrysippus delirant. Alii astruunt omnia fortuito evenire, & mundum ingenitum & naturam quandam peculiarem: & in summa, dicere ausi fuerunt Dei providentiam non esse, verum uniuscujusque conscientiam Deum constituunt. Quidam asseverant spiritum per omnia diffusum Deum esse. Plato cum suis asseclis Deum quidem confitetur ingenitum, patrem

præter

ται· μείζων γάρ ἐστι τὸ χωροῦν, τοῦ χωρουμένου. θεὸς γὰρ οὐ χωρεῖται, ἀλλὰ αὐτός ἐστι τόπος τῶν ὅλων. πρὸς τί δὲ καὶ καταλέλοιπεν ὁ Ζεὺς τὴν Ἴδην, πότερον τελευτήσας, ἢ οὐκ ἔτι ἤρεσεν αὐτῷ ἐκεῖνο τὸ ὄρος; ποῦ δὲ καὶ ἐπορεύθη, εἰς οὐρανούς; οὐχί. ἀλλὰ ἐρεῖς εἰς Κρήτην; ναί, ὅπου καὶ τάφος αὐτῷ ἕως τοῦ δεῦρο δείκνυται. πάλιν φήσεις, εἰς Πεῖσαν ὁ κλέων ἕως τοῦ δεῦρο τὰς χεῖρας [a] Φειδίου.

Ἔλθωμεν τοίνυν ἐπὶ τὰ συγγράμματα τῶν IV. φιλοσόφων καὶ ποιητῶν.+ ἔνιοι μὲν τῆς + n. 4. Στοᾶς ἀρνοῦνται καὶ τὸ ἐξ ὅλου θεὸν εἶναι· εἰ καί ἐστι, μηδενός φασι φροντίζειν τὸν θεόν, πλὴν ἑαυτοῦ. καὶ ταῦτα μὲν παντελῶς Ἐπικούρου καὶ Χρυσίππου ἡ ἄνοια ἀπεφήνατο. ἕτεροι δέ φασιν [c] αὐτοματισμὸν τῶν πάντων εἶναι, καὶ τὸν κόσμον [d] ἀγένητον, καὶ φύσιν ἰδίαν, καὶ τὸ σύνολον, πρόνοιαν μὴ εἶναι θεοῦ, ἐτόλμησαν ἐξειπεῖν· ἀλλὰ θεὸν εἶναι μόνον φασί, τὴν ἑκάστου συνείδησιν. ἄλλοι δ' αὖ τὸ δι' ὅλου κεχωρηκὸς πνεῦμα θεὸν δογματίζουσι. Πλάτων δὲ καὶ οἱ τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ, θεὸν μὲν ὁμολογοῦσιν ἀγένη-

a Vid. Pausan. Eliac. 1. b Vid. Plutarch. περὶ τῶν Στοϊκ. ἐναντ. c Democrit. Epic. d Aristot.

τον, καὶ πατέρα, καὶ ποιητὴν τῶν ὅλων
εἶτα ὑποτίθενται θεὸν καὶ ὕλην [a] ἀγ
τον, καὶ ταύτην φασὶ συνηκμακέναι τῷ θ

V. Εἰ δὲ θεὸς ἀγένητος καὶ ὕλη ἀγέ
τος, οὐκέτι ὁ θεὸς ποιητὴς τῶν ὅλων
κατὰ τοὺς Πλατωνικούς, οὐδὲ μὴν μον
χία θεοῦ δείκνυται, ὅσον τὸ κατ' αὐτ
ἔτι δὲ ὥσπερ ὁ θεὸς ἀγένητος ὤν,
ἀναλλοίωτός ἐστιν· οὕτως εἰ καὶ ἡ ὕλη
γένητος ἦν, καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ ἰ
θεος ἦν. τὸ γὰρ γενητὸν, τρεπτὸν καὶ
λοίωτον· τὸ δὲ ἀγένητον, ἄτρεπτον
ἀναλλοίωτον. τί δὲ μέγα εἰ ὁ θεὸς
ὑποκειμένης ὕλης ἐποίει τὸν κόσμον;
γὰρ τεχνίτης ἄνθρωπος, ἐπὰν ὕλην λ
ἀπό τινος, ἐξ αὐτῆς ὅσα βούλεται π
θεοῦ δὲ ἡ δύναμις ἐν τούτῳ φανερ
ἵνα ἐξ οὐκ ὄντων ποιῇ ὅσα βούλεται.
καθάπερ καὶ τὸ ψυχὴν δοῦναι καὶ κίν
οὐχ ἑτέρου τινός ἐστιν, ἀλλ' ἢ μόνου θ
καὶ γὰρ ἄνθρωπος εἰκόνα μὲν ποιεῖ· λ
δὲ καὶ πνοὴν, ἢ αἴσθησιν οὐ δύνα
δοῦναι τῷ ὑπ' αὐτοῦ γινομένῳ. θεὸς

---

a Imo Ideam addidit Plato. Vid. Plat. in T
Plutarch. de placit. Apul. l. 1. de doct.
Chalcid. in Tim. Alcin. c. 12.

præterea & conditorem omnium: at deinde supponit Deo materiam quoque ingenitam, quæ simul cum Deo adolevit.

Verum si Deus sit ingenitus & materia ingenita, jam nec amplius Deus conditor est omnium etiam secundum Platonicos: nec ejus Monarchia ab his vere demonstratur. Porro quemadmodum Deus qui ingenitus est, idem etiam est immutabilis; ita si materia ingenita foret, nulli mutationi obnoxia esset, nec quicquam differret à Deo. Nam id quod gignitur, mutabile est & alterabile: ceterum illud quod ingenitum est, nullam mutationem vel alterationem agnoscit. Quid vero eximium foret, si Deus ex subjecta materia mundum creasset? Etenim & homo, qui artificium aliquod callet, si materiam ab aliquo accipiat, quæ vult, ex ea conficere potest. Dei autem potentia in hoc ostenditur, dum absque materia supposita, quæ vult, operatur. Quemadmodum etiam animam dare & motum, nullius alterius est, quam solius Dei. Homo quidem imaginem efficere potest; at operi suo vel rationem vel spiritum vel sensum ingenerare nequit. At

At hac prærogativa gaudet Deus, ut r
tionale, ſpirans, ſenſitivum effic
re poſſit. Quemadmodum igitur in
omnibus potentior oſtenditur Deus h
mine: ſic etiam in eo excellit, quod
non-exiſtentibus producit, & produ
entia quotquot voluit, & quomo
voluit.

Adeo diſcordant Philoſophorum
ſcriptorum humanioris literaturæ ſ
tentiæ: cum enim illi hæc aſſeruer
reperitur Poeta Homerus hypot
longe diverſa non ſolum mundi,
& Deorum generationem introduc
Inquit enim alicubi:

Oceanumque Deum genitorem & T
thya matrem,
Unde omnes fluvii veniunt, atque
quora cuncta.

At hæc dicens nequaquam De
conſtituit. Quis enim neſcit Oc
num eſſe aquam? At ſi aqua eſt, n
igitur Deus. Si autem Deus, ut ne
it inficias, univerſorum eſt condit
condidit ergo aquam & maria. He
dus quidem non ſolum Deorum ge
rationem, verumetiam mundi ena
vit. Cum autem diceret mundum
genitum, adeo ſtupidus fuit, ut
conditorem nominare omiſerit. In

οὕτω πλεῖον τοῦτο κέκληται, τὸ ποιεῖν λογικὸν, ἔμπνουν, αἰσθητικόν. ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις πᾶσιν δυνατώτερός ἐστιν ὁ θεὸς ἀνθρώπου· οὕτω καὶ ἐν τῷ ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν καὶ πεποιηκέναι τὰ ὄντα καὶ ὅσα βούλεται, καθὼς βούλεται.

Ὥστε ἀσύμφωνός ἐστιν ἡ γνώμη κατὰ τοὺς φιλοσόφους καὶ συγγραφεῖς· τούτων γὰρ ταῦτα ἀποφηναμένων, εὑρίσκεται ὁ ποιητὴς Ὅμηρος, ἑτέρᾳ ὑποθέσει εἰσάγων γένεσιν οὐ μόνον κόσμου, ἀλλὰ καὶ θεῶν. φησὶ γάρ που, VI.] n. 5

[a] Ὠκεανόν τε, θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν,

[b] Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα.

δὴ λέγων οὐκέτι θεὸν συνιστᾷ. τίς γὰρ οὐκ ἐπίσταται τὸν Ὠκεανὸν ὕδωρ εἶναι; εἰ δὲ ὕδωρ, οὐκ ἄρα θεός. ὁ δὲ θεὸς εἰ τῶν ὅλων ποιητής ἐστι, καθὼς καί ἐστιν· ἄρα καὶ τοῦ ὕδατος καὶ τῶν θαλασσῶν κτίστης ἐστίν. Ἡσίοδος δὲ καὶ αὐτὸς οὐ μόνον θεῶν γένεσιν ἐξεῖπεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ κόσμου. καὶ τὸν μὲν κόσμον γενητὸν εἰπὼν, ἠτόνησεν εἰπεῖν ὑφ' οὗ γέγονεν. ἔτι

[a] Iliad. ξ'. vers. 101. [b] Iliad. φ'. vers. 196.

μὴν

μὴν καὶ θεοὺς ἔφησε Κρόνον καὶ τὸν ἐξ
Δία, Ποσειδῶνά τε καὶ Πλούτωνα, καὶ
τοὺς μεταγενεστέροις εὑρίσκομεν τοῦ κό
ἔτι δὲ καὶ τὸν Κρόνον πολεμεῖσθαι ὑπὸ
Διὸς τοῦ ἰδίου παιδὸς ἱστορεῖ. οὕτω γάρ

[a] Κάρτει νικήσας πατέρα Κρόνον·
δὲ ἕκαστα
Ἀθανάτοις διέταξεν ὁμῶς, καὶ ἐπί
δε τιμάς.

Εἶτα ἐπιφέρει λέγων τὰς τοῦ Διὸς θυ
τέρας, ἃς καὶ Μούσας προσαγορεύει, ὧν ἱκ
εὑρίσκεται βουλόμενος μαθεῖν παρ' αὐ
τίνι τρόπῳ τὰ πάντα γεγένηται. λέγ

[b] Χαίρετε τέκνα Διός, δότε δ' ἱμερόε
ἀοιδήν,
Κλείετε δ' ἀθανάτων ἱερὸν γ
αἰὲν ἐόντων,
Οἳ γῆς ἐξεγένοντο, καὶ οὐρανοῦ
ρόεντος,
Νυκτός τε δνοφερῆς, οὓς ἁλμυρὸς
φε πόντος.
Εἴπατε δ' ὡς τὰ πρῶτα θεοὶ
γαῖα γένοντο,
Καὶ ποταμοί, καὶ πόντος ἀπεί
οἴδματι θύων,

[a] Theogon. verſ. 74. [b] verſ. 104.

er Deos appellaverit Saturnum, eſque filium Jovem, necnon Neunum & Plutonem, quos quidem niores mundi generatione novius. Tradit inſuper Saturnum à Jo filio ſuo eſſe debellatum. Sic enim nit:

Saturnum valide expugnans, recte omnia cunctis
Cœlicolis dedit, & juſtos diviſit honores.

oſtea infert compellans Jovis filias uas & Muſas nominat, quibus ſupplex ſit, cupiens ex ipſis diſcere quo nodo omnia facta ſint. Ait enim:

Alma Jovis ſoboles, gratum concedite cantum,
Concelebrate ſacrum genus immortale Deorum,
Quos peperit terra, & ſtellis radiantibus ardens
Cœlum, & nox tenebroſa; quibus dedit ubera pontus.
Dicite vos etiam Divum incunabula, terræ,
Lympharum, & maris immenſo quod volvitur æſtu;

Fulgen-

Fulgentes stellas, & cœlum su[...]
mnia latum:
His & prognatos superos, bona [...]
ra cunctis
Donantes; ut opes tribuant, & [...]
ribus ornent;
Ut primum his cessit spatiosi re[...]
lympi.
Dicite Pierides, nam vos ha[...]
in illa,
Ordine quæque suo, & quis [...]
originis auctor.

Ceterum quomodo hæc norunt [...] sæ, cum multo juniores sint [...] creatione? Aut quomodo ista ex[...] re potuere Hesiodo, cum pater [...] nondum foret genitus? Verum H[...] dus quodammodo materiam sub[...] dum mundi creationem exponit. [...] enim:

Primum informe chaos fuerat, tu[...]
ctora late
Extendens tellus, quæ Diis fun[...]
na cunctis
Dat, quibus incoluisse datum est, [...]
candida olympi;
Tartara succedunt subtus pene[...]
terræ,

Ἄστρα τε λαμπετόωντα, καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν·
Οἵ τ' ἐκ τῶν ἐγένοντο θεοί, δωτῆρες ἐάων.
Ὥς τ' ἄφενος δάσσαντο, καὶ ὡς τιμὰς διέλοντο.
Ἠδὲ καὶ ὡς τὰ πρῶτα πολύπτυχον ἔσχον Ὄλυμπον·
Ταῦτά μοι ἔσπετε Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
Ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἴπαθ' ὅ, τι πρῶτον γένετ' αὐτῶν.

Πόθεν δὲ ταῦτα ἠπίσταντο αἱ Μοῦσαι, μεταγενέστεραι οὖσαι τοῦ κόσμου; ἢ πῶς ἠδύναντο διηγήσασθαι τῷ Ἡσιόδῳ, ὅπου ὁ πατὴρ αὐτῶν οὔπω γεγέννηται; † καὶ ὕλην μὲν τρόπῳ ὑποτίθεται καὶ κόσμου ποίησιν λέγων, † n. 6.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,

Ibid.

Ἠδ' ἔρος, ὃς κάλλισος ἐν ἀθανάτοισι θε
Λυσιμελὴς πάντων τε θεῶν πάντων τ
θρώπων,
Δάμναται ἐν σήθεσσι νόον καὶ ἐπίφρονα β
Ἐκ χάεος δ' ἔρεβός τε, μέλαινά τ
ἐγένοντο.
Νυκτὸς δ' αὖτ' αἰθήρ τε καὶ ἡμέρη ἐξεγ
Οὓς τέκε κυσαμένη ἐρέβει φιλότητι μιγ
Γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἴσο
Οὐρανὸν ἀστερόενθ', ἵνα μιν περὶ πάν
λύπτοι,
Ὄφρ' εἴη μακάρεσσι θεοῖς ἕδος ἀσφαλὲ
Γείνατο δ' οὔρεα μακρὰ, θεῶν χα
ἐναύλους
Νυμφάων, αἳ ναίουσιν ἀν' οὔρεα βησ
Ἡ καὶ ἀτρύγετον πέλαγος τέκεν οἴδμα
Πόντον, ἄτερ φιλότητος ἐφιμέρου· αὐτὰρ
Οὐρανῷ εὐνηθεῖσα, τέκ' ὠκεανὸν βαθυ

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, οὐδὲ οὕτως ἐδή ὑπὸ τίνος ἐγένοντο. εἰ γὰρ ἐν ἀρ ἦν χάος, καὶ ὕλη τις προϋπέκει γένητος οὖσα· τίς ἄρα ἦν ὁ ταύτην μετα ἁρμόζων. [illegible] μεταρρυθμίζων, καὶ μεταμ πό[illegible] [illegible]τὴ ἑαυτὴν ἡ ὕλη τ' ἐσχημάτ ἐκόσ

πότερον αὐτὴ

que Amor; hic inter divos pulcherrimus omnes,
rum solvit curas, hominumque recludit
ora, consiliumq; sagax avertit ab illis.
e chaos Erebum peperit, noctemque
ofundam:
genies noctis fuerant ætherq; diesque,
tulerat postquam est Erebo conjuncta in amore,
tellus cœlum genuit flammantibus
ris
nctum, ut liquidis illam circundaret ulnis,
inibusque esset sedes æterna beatis;
genuit montes altos, gratissima castra
pharum, quæ præruptis convallibus
rant.
etiam sterilis peperit freta turbida
nti,
is nunquam subrisit amor: post tempora longa
concumbens, decumanos edidit alti
ni fluctus.

mvis autem Hesiodus hæc pronciarit, nondum tamen demonstraquo condita sint. Si in principio chaos, liquet materiam quandam nitam ista antecessisse. Quem igicedo, dabis qui hanc disposuit, peravit formavitque? Num masemetipsam & formavit & exornavit?

navit? Jupiter enim, tempore lo
interjecto, non solum materiam, se
mundum hominumque multitudi
sequutus est. Insuper Saturnus
pater, aut potius aliud quip
erat majore virtute prædit
quod eam fecit. Deum autem
co, qui eam exornavit. Ad hæc m
festum est Hesiodum omnia illa
eptissime tradere, & sibi cont
proferre. Dum enim inquit, *Te*
cœlum & mare, &c. quid aliud
tit, quam ex his prodiisse & nato
Deos? Inde recenset homines p
tissimos ex Diis prognatos, vid
Titanum & Cyclopum prosa
necnon multitudinem Gigantum
quodammodo Deorum cognati
tantur, dæmonumque Ægyptio
necnon vanorum hominum, ut m
nit Apollonides cognomento Ho
us, in libro cui titulus est, Semen
Præterea & in reliquis, quas scrib
storiis mentionem facit superstit
circa cultum Divinum Ægyptio
deque eorum regibus, & vano c
labore in operibus suis.

Quid necesse est Græcorum re
re fabulas? Plutonem videlicet
brarum regem, Neptunum sub
incedentem, & Menalippæ in

p

κόσμου; ὁ γὰρ Ζεὺς μετὰ χρόνον πολλὺν γεγένηται, οὐ μόνον τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου, καὶ τοσούτοις ἀνθρώπων. ἔτι μὴν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Κρόνος, ἢ μᾶλλον ἦν κύριόν τι τὸ ποιῆσαν αὐτήν. λέγω δὲ θεὸς ὁ καὶ κατακοσμήσας αὐτήν. ἔτι μὴν κατὰ πάντα τρόπον φλυαρῶν εὑρίσκεται, καὶ ἐναντία ἑαυτῷ λέγων. εἰπὼν γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θάλασσαν, ἐξ αὐτῶν τοὺς θεοὺς βούλεται γεγονέναι, καὶ ἐκ τούτων αὐτοὺς δεινοτάτους τινὰς συγγενεῖς θεῶν καταγγέλλει, Τιτάνων γένος, καὶ Κυκλώπων, καὶ γιγάντων πληθὺν, τῶν τε κατ᾽ Αἴγυπτον δαιμόνων, ἢ ματαίων ἀνθρώπων, ὡς μέμνηται Ἀπολλωνίδης ὁ καὶ [a] Ὡράπιος ἐπικληθεὶς, ἐν βιβλίῳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Σεμενουθί, καὶ ταῖς λοιπαῖς καθ᾽ αὐτὸν ἱστορίαις, περί τε τῆς θρησκείας τῆς Αἰγυπτιακῆς, καὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς, τὴν ἐν αὐτοῖς [b] ματαιοπονίαν.

Τί δέ μοι λέγειν τοὺς κατ᾽ Ἕλληνας μύθους; VII.) n.7.
Πλούτωνα μὲν σκότους βασιλεύοντα, καὶ Ποσειδῶνα ὑπὸ πόντον δύνοντα, καὶ τῇ Μεναλίππῃ

a Crederet aliquis Apollonidem hunc Horapium Horapollinem fuisse, qui τεμενικὰ à Suida scripsisse dicitur: nisi idem Suidas illum Theodosii seculo assignasset. Semenouthi, in lingua Ægyptiaca videtur Ⲭⲱⲙⲙⲉⲛⲛⲟⲩϯ sive Mater Deorum. b In Pyramidum structura.

navit? Jupiter enim, tempore lo
interjecto, non solum materiam, se
mundum hominumque multitudi
sequutus est. Insuper Saturnus
pater, aut potius aliud quip
erat majore virtute prædit
quod eam fecit. Deum autem
co, qui eam exornavit. Ad hæc m
festum est Hesiodum omnia illa
eptissime tradere, & sibi con
proferre. Dum enim inquit, *Te*
cœlum & mare, &c. quid aliud
tit, quam ex his prodiisse & nat
Deos? Inde recenset homines p
tissimos ex Diis prognatos, vid
Titanum & Cyclopum prosap
necnon multitudinem Gigantum
quodammodo Deorum cognati
tantur, dæmonumque Ægyptio
necnon vanorum hominum, ut m
nit Apollonides cognomento Ho
us, in libro cui titulus est, Semen
Præterea & in reliquis, quas scrib
storiis mentionem facit superstiti
circa cultum Divinum Ægyptio
deque eorum regibus, & vano e
labore in operibus suis.

Quid necesse est Græcorum re
re fabulas? Plutonem videlicet
brarum regem, Neptunum sub
incedentem, & Menalippæ in

p

όσμου; ὁ γὰρ Ζεὺς μετὰ χρόνον πολὺν γεγέ-
ται, οὐ μόνον τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου, καὶ
ὕθοις ἀνθρώπων. ἔτι μὴν καὶ ὁ πατὴρ αὐ-
Κρόνος, ἢ μᾶλλον ἦν κύριόν τι τὸ ποιῆ-
ν αὐτήν. λέγω δὲ θεὸς ὁ καὶ κατακοσμήσας
τήν. ἔτι μὴν κατὰ πάντα τρόπον φλυαρῶν
ρίσκεται, καὶ ἐναντία ἑαυτῷ λέγων. εἰπὼν
γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θάλασσαν, ἐξ αὐτῶν τοὺς
βούλεται γεγονέναι, καὶ ἐκ τούτων αὖ-
ώπους δεινοτάτους τινὰς συγγενεῖς θεῶν κα-
γγέλλει, Τιτάνων γένος, καὶ Κυκλώπων, καὶ
άντων πληθύν, τῶν τε κατ' Αἰγύπτιον δαιμό-
ν, ἢ ματαίων ἀνθρώπων, ὡς μέμνηται Α-
λλωνίδης ὁ καὶ [a] Ὡράπιος ἐπικληθεὶς, ἐν
βλῳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Σεμενουθί, καὶ ταῖς λοι-
αῖς καθ' αὐτὸν ἱσορίαις, περί τε τῆς θρησ-
ίας τῆς Αἰγυπτιακῆς, καὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς,
τῆς ἐν αὐτοῖς [b] ματαιοπονίαν.

Τί δέ μοι λέγειν τοὺς κατὰ Ἕλληνας μύθους; VII.) n. 7.
λούτωνα μὲν σκότους βασιλεύοντα, καὶ Ποσει-
ῶνα ὑπὸ πόντον δύνοντα, καὶ τῇ Μεναλίππῃ

---

a Crederet aliquis Apollonidem hunc Hora-
um Horapollinem fuisse, qui τεμενικὰ à Suida
ipsisse dicitur: nisi idem Suidas illum Theo-
sii seculo assignasset. Semenouthi, in lingua
gyptiaca videtur ⲬⲰⲘⲈⲚⲚⲞⲨϮ sive
r *Deorum*. b In Pyramidum structura.

περιπλεκόμενον, καὶ υἱὸν ἀνθρωποβόρον γ[...]
σαντα· ἢ περὶ τῶν τοῦ Διὸς παίδων ὁπόσ[...]
συγγραφεῖς ἐπραγματεύσαντο, καὶ ὅτι οὗτοι ἄνθρ[...]
καὶ οὐ θεοὶ ἐγεννήθησαν, τὸ γένος αὐτῶν [...]
καταλέγουσιν. Αριστοφάνης δὲ ὁ κωμικὸ[ς]
τοῖς ἐπιγραφομέναις ὄρνισιν ἐπιχειρήσας [...]
τὴν τοῦ κόσμου ποιήσεως, ἔφη, ἐν πρώτοις
γεγενῆσθαι τὴν σύστασιν τοῦ κόσμου, λέγων·

Τίκτει πρώτιστον [a] ὑπηνέμιον νὺξ μελ[...]
πτεροῖς ὠόν.

ἀλλὰ καὶ [b] Σάτυρος ἱστορῶν τοὺς δή[...]
Αλεξανδρέων, ἀρξάμενος ἀπὸ Φιλοπ[ά]-
ρος τοῦ καὶ Πτολεμαίου προσαγορευθέν[τος]
τούτου μηνύει Διόνυσον ἀρχηγέτην γεγον[...]
διὸ καὶ φυλὴν ὁ Πτολεμαῖος πρώτην κατ[...]
σεν. λέγει γοῦν ὁ Σάτυρος οὕτως· Διονύσ[ου]
Αλθέας τῆς Θεστίου γεγενῆσθαι Δηϊάνειραν
καὶ Ηρακλέους τοῦ Διὸς, οἶμαι Υλλον· τ[...]
[c] Κλεόδημον, τοῦ δὲ Αριστόμαχον, τοῦ δὲ [...]
μενον, τοῦ δὲ [d] Κεῖσον, τοῦ δὲ Μάρωνα, τ[...]

---

a Per ovum subventaneum, chaos intell[...] detur. b Quem laudant Athenæus, L[...] Dion. Halicarnasseus, aliique. c Alii C[...] tum vocant. d Diodorus & Theop[...] Κίσσον appellant. Desideratur in eorum [...] gis Maron. & pro Acoo, substituitur [...]

θε[...]

lexus ruentem, ex quo congressu nascitur filius homines devorans? Quid ommemorem Jovis filios, & quæ tragice admodum de his scriptores memoriæ prodidere? Ceterum ut constet os non Deos sed homines fuisse, non re scriptores Ethnici prosapiam orum pandunt. Aristophanes in ea Comœdia, quæ Aves inscribitur, exoriens sermonem de mundi creatione it, in principio Ovum fuisse mundi compositionem, dicens:

Nox zephyrinum atris ovum exclusisse
sub alis
Fertur.

atyrus, qui composuit historiam populorum Alexandrinorum, initium aciens à Philopatre, qui & Ptolemæus nuncupatus est, ejus generis aput Bacchum extitisse indicat. Quamobrem eam tribum Ptolemæus rimam esse voluit. Ceterum verba atyri hæc sunt: Ex Baccho & Althea, uæ Thestii fuit filia, orta est Deianeia: ex hac & Hercule Jovis filio genitus est Hyllus: ex hoc Cleodemus, ex hoc Aristomachus, ex hoc Temenus, x hoc Ceisus, ex hoc Maron, ex hoc The-

Theftius, ex hoc Acous, ex hoc A-
ftomidas, ex hoc Caranus, ex
Cœnus, ex hoc Tyrimmas, ex
[a] Perdiccas, ex hoc Philippus, ex
Aeropus, ex hoc Alcetas, ex hoc Am-
tas, ex hoc Bocrus, ex hoc Mele-
ex quo Arfinoë: hæc & Lagus
crearunt Ptolemæum cognom-
Sotera, ex hoc & Berenice defce-
Ptolemæus Philadelphus, ex quo
Arfinoë exortum habet Ptolem-
[b] Evergetes: ex quo, & Berenice
fimul cum eo Cyrenem gubern-
originem trahit Ptolemæus Phil-
phus. Regum Alexandrinorum
Baccho cognatio in hunc modu-
habet; unde & in Dionyfiaca
bu populi inter fefe funt difcreti.
thes, ab ea quæ juncta fuit Bac-
& extitit filia Theftii. Althea, D-
neiræ ex filia Bacchi & Althea,
re vero Herculis.

[a] Hic fuccedere debuit Argæus, quem Sc-
res fere omnes agnofcunt. [b] Nullum eft
diculum in quod certius impingunt li-
quam in vocum fimilium in eadem period-
curfu, ubi oculo ab apographo ad exempl-
flexo, prima voce defcripta, ad fecundam
mediis omiffis defcenditur; id hic loci c-
fe minime dubium, tres enim Ptolemæi q-
ter Evergeten primum & fecundum inte-
debu-

...εστον, τοῦ δὲ Ἀκοόν, τοῦ δὲ Ἀριστομήδην, τοῦ
Καρανόν, τοῦ δὲ Κοινόν, τοῦ δὲ Τυρίμμαν,
δὲ Περδίκκαν, τοῦ δὲ Φίλιππον, τοῦ δὲ
...ροπον, τοῦ δὲ Ἀλκέταν, τοῦ δὲ Ἀμύνταν,
δὲ Βόκρον, τοῦ δὲ Μελέαγρον, τοῦ δὲ Ἀρ-
...λω· τοῦ δὲ καὶ Λάγου, Πτολεμαῖον τὸν καὶ Σω-
...ρα, τοῦ δὲ καὶ Βερενίκης Πτολεμαῖον τὸν Φιλά-
...λφον, τοῦ δὲ καὶ Ἀρσινόης Πτολεμαῖον τὸν
...εργέτην, τοῦ δὲ καὶ Βερενίκης τῆς μέγα τοῦ ἐν
...ρήνῃ βασιλεύσαντος Πτολεμαῖον τὸν [a] Φι-
...δελφον. ἡ μὲν οὖν πρὸς Διόνυσον τοῖς Α-
...ξανδρεῦσι βασιλεύσασι συγγένεια ὑπο-
...χει. ὅθεν καὶ ἐν τῇ Διονυσίᾳ φυλῇ δῆμοι
...κατακεχωρισμένοι. Ἀλθῆς, ἀπὸ τῆς γυνο-
...γυναικὸς Διονύσου, θυγατρὸς δὲ Θεστίου·
...θέας, Δηϊανείρης ἀπὸ τῆς θυγατρὸς Διονύ-
καὶ Ἀλθέας, γυναικὸς δὲ Ἡρακλέους.

...buerant, & quos Satyrus intermisisse non est ...tandus, hic desiderantur. Strom. 1. Clemens ...i in rebus Alexandrinis hospes non erat, ut & ...seb. in Chron. post Evergeten primum, Phi...pat. Epiphan. Philomet. numerant, & tum de...um ad Evergeten secundum deveniunt. Pari ...mpendio reges Macedonici recensentur; qui ...im à Diodoro, Dexippo, Eusebio, & Syncello ...ginti quatuor numerantur, & quingentos fere ...nos exhauriunt; hic vix quatuordecim effi...unt. a Horum Ptolemæorum alter Phuscus ... Lathyrus; alter Apion dicebatur.

Ὅθεν

VIII. Ὅθεν καὶ τὰς προσωνυμίας ἔχουσι
κατ' αὐτοὺς δῆμοι. Ἀριάδνης ἀπὸ τ
πατρὸς Μίνω, γυναικὸς δὲ Διονύσου
δὸς, πατροφίλας τῆς μιχθείσης Διονύσ
μορφῇ περύμνιδι. Θεστὶς ἀπὸ Θεστ
Ἀλθέας πατρός. Θοαντὶς ἀπὸ Θόαν
παιδὸς Διονύσου. Σταφυλὶς ἀπὸ Στ
λου υἱοῦ Διονύσου. Ευαινὶς ἀπὸ Εὐνόο
Διονύσου. Μαρωνὶς ἀπὸ Μάρωνος υἱ
ριάδνης καὶ Διονύσου. οὗτοι γὰρ πάντες
Διονύσου. ἀλλὰ καὶ ἕτεραι πολλαὶ ὀνο
σίαι γεγόνασιν καὶ εἰσὶν ἕως τοῦ δ
ἀπὸ Ἡρακλέους Ἡρακλεῖδαι καλούμ
καὶ ἀπὸ Ἀπόλλωνος Ἀπολλωνίδαι ἢ
πολλώνιοι, καὶ ἀπὸ Ποσειδῶνος Πο
νιοι, καὶ ἀπὸ Διὸς Δῖοι καὶ Διογέναι.

IX.] κ.ς. Καὶ τί μοι τὸ λοιπὸν τὸ πλῆθος
τούτων ὀνομασιῶν καὶ γενεαλογιῶν κα
λέγειν; ὥστε κατὰ πάντα τρόπον ἐμπ
ζονται οἱ συγγραφεῖς πάντες καὶ ποι
καὶ φιλόσοφοι λεγόμενοι. ἔτι μὴν καὶ
προσέχοντες αὐτοῖς. μύθους γὰρ μᾶλ
καὶ μωρίας συνέταξαν περὶ τῶν καθ'
τοὺς θεῶν. οὐ γὰρ ἀπέδειξαν αὐτοὺς θ
ἀλλὰ ἀνθρώπους, οὓς μὲν μεθύσους, ἑτ
πόρνους καὶ φονεῖς. ἀλλὰ καὶ περὶ τ

μόδονι

Hinc tribus, quæ penes ipsos sunt
stitutæ, adhuc ea nomina retinent.
iadne nomen habet à filia Minois,
æ fuit uxor Bacchi filii: quæ ada-
ns patrem forma obversa cum eo
ncubuit. Thestis nominatur à The-
o Altheæ parente. Thoantis dicitur
Thoante Bacchi filio. Staphulis no-
natur in hunc modum à Staphulo
cchi filio. Euænis vero ab Eunoe
o Bacchi appellatur. Maronis no-
en tenet à Marone Ariadnes & Bac-
i filio. Nam hi omnes traduntur esse
i Bacchi. Ceterum & aliæ plurimæ
nominationes factæ sunt, quæ adhuc
rant. Ab Hercule, Heraclidæ: ab
polline, Apollonidæ & Apollonii: à
eptuno, Neptunii: à Jove, Jovii
Jove geniti sua nomina sunt adepti.
At quid necessum est multitudinem
jusce modi nominum & genealo-
rum repetere? Apparet igitur mag-
pere decipi scriptores omnes, Poë-
& Philosophos; præterea illudun-
& falluntur illi omnes, qui hosce
diunt. Nam nescio quas fabulas &
æ deliramenta consuerunt de suis
is. Interim nos haud Deos esse do-
nt, verum homines: quosdam ebri-
alios scortatores, alios vero ut ho-
cidas inducunt. Præterea & de
mundi

mundi generatione pugnantia & pr
tradidere. Primo quidam mundum
genitum asserere ausi fuerunt, quem
modum supra significavimus. Illi
mundum ingenitum & peculia
quandam dixere naturam, nequaq
consentiunt cum iis qui mundum
nitum esse statuunt. Nam ex c
jectura & proprio ingenio, non
ritate, hujuscemodi sententias pr
lere. Sunt qui providentiam ag
cunt, at alii horum dogmata sub
runt. Aratus ait:

Ab Jove Musarum primordia: s
per in ore
Plurimus ille hominum est, qui c
pita numine magno
Conciliumque virum complet, pelag
que profundum,
Et pelagi portus. Fruimur Jov
utimur omnes.
Nos genus illius, nobis ille o
læto
Dextera præsignat, populumque l
ribus urget,
Consulat ut vitæ, quando sit te
ligoni
Aptiora ut bubus monet, & quo te
re par sit

γονίας, ἀσύμφωνα ἀλλήλοις καὶ φαῦλα εἶπον. πρῶτον μὲν ὅτι τινὲς ἀγένητον τὸν κόσμον ἀπεφήναντο, καθὼς ἔμπροσθεν δεδηλώκαμεν. καὶ οἱ μὲν ἀγένητον αὐτὸν καὶ ἀΐδιον φύσιν φάσκοντες, οὐκ ἀκόλουθα εἶπον τοῖς γενητὸν αὐτὸν δογματίσασιν. εἰκασμῷ γὰρ ταῦτα καὶ ἀνθρωπίνῃ ἐννοίᾳ ἐφθέγξαντο, καὶ οὐ κατὰ ἀλήθειαν. ἕτεροι δ' αὖ εἶπον πρόνοιαν εἶναι, καὶ τὰ τούτων δόγματα ἀνέλυσαν. Ἄρατος μὲν οὖν φησιν·

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
Ἄῤῥητον· μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ,
Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μεστὴ δὲ θάλασσα,
Καὶ λιμένες. πάντη δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες.
Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν, ὁ δ' ἤπιος ἀνθρώποισι
Δεξιὰ σημαίνει· λαοὺς δὲ ἐπὶ ἔργον ἐγείρει,
Μιμνήσκων βιότοιο· λέγει δ' ὅτε βῶλος ἀρίστη
Βουσί τε καὶ μακέλῃσιν. λέγει δ' ὅτε δεξιαὶ ὧραι,

G Καὶ

Καὶ φυτὰ γυρῶσαι, καὶ σπέρματα
τα βλαςέσθαι.

Τίνι οὖν πιςεύσωμεν; πότερον Ἀρ
δὲ, ἢ Σοφοκλεῖ λέγοντι·

a ——— πρόνοια δ' ἐςὶν ὐδενὸς σ
Εἰκῆ κράτιςον ζῆν, ὅπως δύναιτ

Ὅμηρος δὲ πάλιν τούτῳ ὐ συνάδει· λέ

b Ζεὺς δ' ἀρετὴν ἄνδρεσσιν ὀφέλλ
μινύθει τε.

Καὶ Σιμωνίδης·

Οὔ τις ἄνευ θεῶν ἀρετὴν λάβ
πόλις, ὐ τις
Ου βροτὸς, ὐ θεὸς ὃς παμμήτ
ἐςιν ἐν αὐτοῖς
Ουδὲν ἀπήμαντον.

Ὁμοίως καὶ Εὐριπίδης,

Οὐκ ἔςιν ὐδὲν χωρὶς ἀνθρώποις

Καὶ Μένανδρος,

Οὐκ ἄρα φροντίζει τίς ἡμῶν,
νος θεός.

Καὶ πάλιν Εὐριπίδης·

Σῶσαι γὰρ ὁπόταν τῷ θεῷ δοκῇ,
Πολλὰς προφάσεις δίδωσιν εἰς σ

---

a Soph. Oedip. Tyran. b Iliad. υ'. v.24 minum rationes, quæ hic subinde desid tur, transpositis leviter vocibus restitui

Aut serere, aut septas lymphis asper-
gere plantas.

[Q]ui igitur fidem dabimus? Arato, an [S]ophocli qui clamat:

Non cura Superum est certa, vivere
optimum
Extempore, ut sors cæca miscuit vices.

[Q]uic præterea Homerus non concinit: inquit enim:

Jupiter, ut visum, vires mortalibus
addit
Et minuit.

[Si]militer & Simonides ait:

Virtutem accepit nemo sine numine Di-
vum,
Nulla urbs, mortalis nullus, quin nec
Deus ipse,
Sit licet hic sapiens: nihil est sine cri-
mine in illis.

[Si]militer & Euripides:

Nil accidisse poterit, invito Deo,
Hominibus.

[M]enander:

Nos cura summi protegit solum Dei.

[Eu]ripides iterum:

Servare quando numini visum est bono,
Prætextus illi fit ad salutem mul-
tiplex.

E: Thestius:

Tranabis æquor tegete, si id visum
Salvus.

Talia quidem multa canentes, pug
tia inter se pronunciarunt. Soph
qui alibi aperte testatur citra pr
dentiam omnia geri, alibi inqui

Contra Dei ictum non data est
mini fuga.

Sed & ii qui multitudinem De
induxerant, aut universum ab un
ministrari docuerunt, & provi
tiam esse; illis qui providentiam è
dio sustulerant, contraria asser
Quapropter Euripides aperte dic

Torquemur omnes, spe dum inan
cimur.

Nescii atque inviti agnoscunt se p
ignorare veritatem. Quæ vero d
runt, id fecerunt à dæmonibus i
rati & agitati. Ergo Poetæ Ho
& Hesiodus, qui feruntur afflati à
sis impetu quodam rapti, &
postura locuti sunt, nec Spirit
ro sed erroneo; quod hinc consta
quidem obsessi, interdum san
exorcismis quæ fiunt in hoc n
seculo nomine revera existentis D
seduc

αὶ Θέσπις·

Θεοῦ θέλοντος κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέῃς, σώζῃ.

Καὶ τὰ τοιαῦτα μυρία εἰπόντες, ἀσύμφωνα ἑαυτοῖς ἐξεῖπον. ὁ γοῦν Σοφοκλῆς, ἀπρονοησίαν ἐν ἑτέρῳ λέγει·

Θεοῦ δὲ πληγὴν οὐχ ὑπερπηδᾷ βροτός.

Πλὴν καὶ πληθὺν εἰσήγαγον, ἢ μοναρχίαν εἶπον καὶ πρόνοιαν εἶναι, τοῖς λέγουσιν ἀπρονοησίαν τἀναντία εἰρήκασιν. ὅθεν Εὐριπίδης ὁμολογεῖ λέγων, X.

Σπουδάζομεν δὲ πολλὰ ὑπ' ἐλπίδων μάτην
Πόνους ἔχοντες.

Οὐκ εἰδότες καὶ μὴ θέλοντες ὁμολογοῦσι τὸ ἀληθὲς μὴ ἐπίστασθαι· ὑπὸ δαιμόνων δὲ ἐμπνευσθέντες, καὶ ὑπ' αὐτῶν φυσιωθέντες, ἃ εἶπον, δι' αὐτῶν εἶπον. ἤτοι γὰρ οἱ ποιηταὶ, Ὅμηρος δὴ καὶ Ἡσίοδος, ὥς φασιν, ὑπὸ μουσῶν ἐμπνευσθέντες, φαντασίᾳ καὶ πλάνῃ ἐλάλησαν, καὶ οὐ καθαρῷ πνεύματι, ἀλλὰ πλάνῳ. ἐκ τούτου δὲ σαφῶς δείκνυται, εἰ καὶ οἱ δαιμονῶντες ἐνίοτε καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο [a] ἐξορκίζονται κατὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὄντος θεοῦ, καὶ

[a] Similia habent Tertul. in Apol. Cypr. ad Donat. aliique è Pat.

 ὁμολογεῖ

ὁμολογεῖ αὐτὰ τὰ πλάνα πνεύματα,
δαίμονες, οἱ καὶ τότε εἰς ἐκείνους
γήσαντες.

XI. Πλὴν ἐνίοτέ τινες τῇ ψυχῇ ἐκνή
τες ἐξ αὐτῶν, εἶπον ἀκόλουθα τοῖς
φήταις· ὅπως εἰς μαρτύριον αὐτοῖς τ
πᾶσιν ἀνθρώποις, περί τε θεοῦ μ
χίας καὶ κρίσεως, καὶ τῶν λοιπῶν ὧν
+ n. 9. σαν. + οἱ δὲ τοῦ θεοῦ ἄνθρωποι πνευμ
φόροι πνεύματος ἁγίου, καὶ προφῆται
μένοι, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἐμπνευσθέν
καὶ σοφισθέντες ἐγένοντο θεοδίδακτοι,
ὅσιοι καὶ δίκαιοι. διὸ καὶ κατηξιώθη
ἀντιμισθίαν ταύτην λαβεῖν, ὄργανα
γενόμενοι, καὶ χωρήσαντες σοφίαν τ
αὐτοῦ, δι' ἧς σοφίας εἶπον καὶ τὰ
κτίσεως τοῦ κόσμου, καὶ τῶν λο
ἁπάντων. καὶ γὰρ περὶ λοιμῶν καὶ λι
καὶ πολέμων προεῖπον. καὶ οὐχ εἷ
δύο, ἀλλὰ πλείονες κατὰ χρόνους καὶ
ροὺς ἐγενήθησαν παρὰ Ἑβραίοις· ἀλλὰ
παρὰ Ἕλλησιν Σίβυλλα.

XII. Καὶ πάντες φίλα ἀλλήλοις καὶ
ω/ φωνα εἰρήκασι, τά τε πρὸ αὐτῶν γ
μένα, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς γεγονότα,
τὰ καθ' ἡμᾶς νυνὶ τελειούμενα· διὸ καὶ

πείσ

ductores illi spiritus confitentur se
le dæmones, qui eos tunc obsi-
ebant.

Et licet quidam ex Poetarum cœtu,
imum recolligentes, depromsere in-
rdum & Prophetarum vocibus con-
na, videlicet de unitate Dei ejusque
dicio: necnon de reliquis, de qui-
s sermonem habuerunt, quæ tum
sis tum omnibus mortalibus in testi-
onium cedunt: ceterum Dei homi-
es pleni Spiritu sancto, & à Deo in-
irati institutique, Prophetæ ordina-
sunt: proinde fuere à Deo docti,
ncti justique. Quapropter digni ha-
ti sunt hac mercede ut essent organa
ei, à quo accipientes sapientiam,
cuti sunt de creatione mundi, &
liquis omnibus. Siquidem eorum
ophetiæ habentur de fame, de peste,
de bellis. Nec est ut quis putet unum
lum aut duos fuisse: sed plurimi fue-
suis temporibus & seculis apud He-
æos, ut & inter Græcos Sibylla.
Prophetæ profecto omnes con-
nantia inter se dixerunt; de præ-
rit s, & quæ ipsis viventibus fie-
nt, & quæ nunc apud nos efficiun-
tur:

tur: ut non dubitemus de futu quin sint eventura, quemadmod priora contigere omnia. Jam prim omnium, consensu magno nos doc runt, Deum ex nihilo omnia crea Nihil enim simul cum Deo ado vit, sed ipse sibi locus, nullius in gens, & ante secula subsistens, ho nem, à quo cognosceretur, cond voluit. Huic ergo præparavit m dum. Is enim genitus, proinde eg est: ipse vero ingenitus, nullius eget.

Deus igitur habens verbum me suæ in suis visceribus, genuit e eructans illum sua sapientia, ante universa. Hoc verbo usus est in m di creatione, & omnia per ip fecit. Hic principium dicitur, q omnium principatum & domin obtinet quæ per ipsum facta sunt. igitur existens Spiritus Dei, prin pium & sapientia, altissimique po tia, descendit in Prophetas, & illos de mundi creatione & reli omnibus loquutus est. Non enim er Prophetæ, cum mundus crearetur: sapientia Dei, quæ in ipso est, &

ἐπιστάμεθα καὶ περὶ τῶν μελλόντων οὕτως ἔσεσθαι,
ὡς καὶ τὰ πρῶτα ἀπήρτισαι. + καὶ πρῶτον + n. 10.
συμφώνως ἐδίδαξαν ἡμᾶς, ὅτι ἐξ οὐκ ὄν-
των τὰ πάντα ἐποίησεν. οὐ γάρ τι τῷ θεῷ
συνήκμασεν, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ τόπος ὢν, καὶ
ἀνενδεὴς ὢν, καὶ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων, ἠθέ-
λησεν ἄνθρωπον ποιῆσαι ᾧ γνωσθῇ. τούτῳ οὖν
προητοίμασε τὸν κόσμον. ὁ γὰρ γενητὸς καὶ προσ-
δεής ἐστιν· ὁ δὲ ἀγένητος, οὐδενὸς προσδεῖται.

Ἔχων οὖν ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐν- XIV.
διάθετον ἐν τοῖς ἰδίοις σπλάγχνοις,
ἐγέννησεν αὐτὸν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐξε-
ρευξάμενος πρὸ τῶν ὅλων. τοῦτον τὸν λόγον
ἔσχεν ὑπουργὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων,
καὶ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα πεποίηκεν. οὗτος
λέγεται ἀρχὴ, ὅτι ἄρχει καὶ κυριεύει πάν-
των τῶν δι' αὐτοῦ δεδημιουργημένων. οὗτος οὖν
[a] πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἀρχὴ καὶ σοφία, καὶ
δύναμις ὑψίστου κατήρχετο εἰς τοὺς προ-
φήτας, καὶ δι' αὐτῶν ἐλάλει τὰ περὶ τῆς
ποιήσεως τοῦ κόσμου καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάν-
των. οὐ γὰρ ἦσαν οἱ προφῆται ὅτε ὁ κόσμος
ἐγίνετο. ἀλλὰ ἡ σοφία ἡ ἐν αὐτῷ οὖσα ἡ τοῦ θεοῦ,

---

a Ita veteres loqui amant; ut filius sit Spiritus Patris, Spiritus sanctus vero, sit Patris & Filii Spiritus. Uterque autem per Prophetas sit locutus.
Psal. 45. 1.

καὶ

καὶ ὁ λόγος ὁ ἅγιος αὐτοῦ ὁ ἀεὶ
παρὼν αὐτῷ. διὸ δὴ καὶ διὰ Σολομ
προφήτου οὕτω λέγει· [a] ἡνίκα δὲ ἡτοί
τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ, [b] καὶ ὡς
ρὰ ἐποίει τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἤμην
αὐτῷ ἁρμόζουσα. Μωσῆς δὲ ὁ καὶ
λομῶνος πρὸ πολλῶν ἐτῶν γενόμ
μᾶλλον δὲ ὁ λόγος ὁ τοῦ θεοῦ ὡς δι
γάνου δι' αὐτοῦ φησιν, [c] ἐν ἀρχῇ ἐποί
ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. πρῶτο
χὴν καὶ ποίησιν ὠνόμασεν· εἶθ' οὕτω
θεὸν συνέστησεν. οὐ γὰρ ἀργῶς χρὴ κα
κενῶς θεὸν ὀνομάζειν. προῄδει γὰρ ἡ
σοφία μέλλειν φλυαρεῖν τινας, καὶ πλ
θεῶν ὀνομάζειν τῶν οὐκ ὄντων. ὅπως
ὁ τῷ ὄντι θεὸς διὰ ἔργων νοηθῇ, καὶ
ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὁ θεὸς πεποίηκ
οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτ
ἔφη· ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐ
καὶ τὴν γῆν. εἶτα εἰπὼν τὴν ποίησιν
τῶν, δηλοῖ ἡμῖν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρα
καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐ
τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπιφ
ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

XV. Ταῦτα ἐν πρώτοις διδάσκει ἡ

[a] Prov. 8. 27. [b] v. 29. [c] Gen. 1. 1.

m ejus sanctum quod cum eo sem- erat. Quapropter per Solomonem ophetam sic fatur: *Cum ipse præpararet los, aderam: & cum firmaret terræ ndamenta, aderam: simul cum eo ea ponens.* Moses vero, qui multis an- præcessit Solomonem, imo verbum i per Mosen tanquam per orga- m, dixit: *In principio creavit us cœlum & terram.* Primo quidem incipium & ejus creationem nomi- vit: deinde ipsum Deum posuit. on enim fas est Deum temere & o- se nominare. Nam Divina sapien- a prænoverat fore qui ineptias effu- rent, & multitudinem Deorum fal- rum introducerent: ut igitur Deus, i vere est, ex operibus suis deprehen- retur, & constaret Deum verbo suo easse cœlum & terram, scriptum est: *principio creavit Deus cœlum & ter- m.* Postea ut eorum creatio pate- t, ait: *Terra autem erat informis & anis, & tenebræ erant super faciem byssi, & Spiritus Dei movebat se su- r faciem aquarum.*

Hæc inprimis sacra Scriptura do-

cet

cet quomodo materia genita à Deo
rit creata, ex qua mundum consti
& ordinavit. Ceterum principium
tionis lux est. Siquidem exorna
in mundum producta, lux ma
stat. Quapropter inquit Moses:
' dixit Deus, Fiat lux, ut quæ plurin
esset profutura homini: '& di
' xit Deus inter lucem & tenebras
' cavitque Deus lucem, diem, &
' bras vocavit noctem: & fuit ve
' fuitque mane dies unus. Et
' Deus, Fiat firmamentum in m
' aquarum, & dividat aquas
' quis. Et fecit Deus firmamen
' distinxitque inter aquas qu
' rant sub firmamento, & inter
' quæ erant supra firmamen
' factumque est ita. Et vocavit
' firmamentum, cœlum: & fuit v
' ra, fuitque mane dies secundus.
' dixit Deus, Congregentur aquæ
' cœlis in locum unum, ut videri p
' arida: factumque est ita. Et vo
' vit Deus aridam terram, & colle

σκεπασμένη τρόπῳ τινὶ ὕλῃ γενητῇ ὑπὸ τοῦ
θεοῦ γεγονυῖαν, ἀφ' ἧς πεποίηκε καὶ δεδημιούρ-
γηκεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον. † ἀρχὴ δὲ τῆς ποιή- † n. 11.
σεως φῶς ἐστιν. ἐπειδὴ τὰ κοσμούμενα τὸ
φῶς ἐφανέρου. διὸ λέγει· a καὶ εἶπεν ὁ θεὸς,
γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς
τὸ φῶς ὅτι καλὸν, δηλονότι καλὸν ἀνθρώπῳ
γενόμενον. καὶ διεχώρισεν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς,
καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς
τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε
νύκτα· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ,
ἡμέρα μία. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, γενηθήτω στερέω-
μα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρί-
ζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένε-
το οὕτως. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ
διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν
ὑποκάτω τοῦ στερεώματος καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ
ὕδατος, τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ ἐκά-
λεσεν ὁ θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανὸν, καὶ εἶδεν
ὁ θεὸς ὅτι καλὸν· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο
πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς συναχθή-
τω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγω-
γὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ, καὶ ἐγένετο οὕτω.
καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς
τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρὰ,
καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὴν ξηρὰν γῆν, καὶ τὰ

a Gen. 1. 3, 4, &c.

συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας. καὶ
δεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, βλ
σάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπεῖρον σπέρμ
γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρ
ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐ
γένος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ ἐξ
ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμ
γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον
μον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐ
κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ εἶδεν ὁ θ
καλόν· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο
ἡμέρα τρίτη. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, γενη
φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, εἰ
σιν ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε διαχωρίζειν ἀ
σον τῆς ἡμέρας, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς ν
καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς,
ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτοὺς, καὶ ἔστωσαν εἰς
τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ
καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τ
φωστῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωστῆρα
εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν
εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς, καὶ τοὺς ἀστέρας·
το αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ
ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς
καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μ
φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους. καὶ

em aquarum vocavit maria, & vi-
Deus quod esset bonum. Et di-
Deus, germinet terra herbam vi-
ntem, seminantem semen secundum
nus & secundum similitudinem, &
gnum frugiferum faciens fructum
ta speciem suam, cujus semen in se-
etipso sit super terram: & factum est
. Et prodire fecit terra herbam vi-
entem, seminantem semen juxta spe-
iem suam, & arborem facientem fru-
tum, cujus semen fuit in semetipsa
uxta speciem suam in terra, & vidit
Deus quod esset bonum, Factaque est
espera, & factum est mane dies ter-
. Dixit vero Deus: Fiant luminaria
n firmamento cœli ad illuminatio-
em super terram, & distinctionem
ciant inter diem & inter noctem: &
nt in signa, & in certa tempora, & in
es atque in annos: & sint ad illumi-
tionem in firmamento cœli, ut lu-
en præbeant super terram & factum
t ita. Fecit autem Deus duo lumina-
magna, luminare majus, in domini-
diei: & luminare minus, in domini-
noctis, & stellas. Posuitq; ea Deus
firmamento cœli, ut lucem præbe-
nt super terram: & ut dominarentur
diem atq; noctem, & distinctionem
cerent inter lucem & inter tenebras:

‘ & vidit Deus quod eſſet bonum:
‘ fuit veſpera, fuitq; mane dies qua
‘ Et dixit Deus: Educant aquæ re
‘ le animæ viventis: & aves quæ v
‘ tent ſuper terram, in facie firmam
‘ ti cœli: & factum eſt ita. Et cre
‘ Deus cetos magnos: & omnem a
‘ mam reptilium animalium, qua
‘ duxerunt aquæ juxta ſpeciem ſuam
‘ omnem avem pennatam, juxta ſp
‘ em ſuam & vidit Deus quia bona
‘ & benedixit illis, dicens: creſci
‘ multiplicamini, & implete aqu
‘ mari, & aves multiplicentur in t
‘ Et fuit veſpera fuitq; mane dies q
‘ tus. Et dixit Deus: Producat ter
‘ nimam viventem ſecundum ſpe
‘ ſuam, quadrupedia, reptilia & b
‘ ſtias terræ ſecundum ſpeciem ſu
‘ & factum eſt ita. Et fecit Deus be
‘ terræ juxta ſpeciem ſuam, & jum
‘ ſecundum ſpeciem ſuam, & o
‘ quod reptat juxta ſpeciem ſu
‘ & vidit Deus quod eſſet bo
‘ Dixitque Deus: Faciamus h
‘ nem in imagine noſtra, ſecun
‘ ſimilitudinem noſtram, & d
‘ netur in piſcem maris, & in
‘ crem cœli, & in jumentum, & in
‘ nem terram, & in omne reptile q

ſro

ὅτι καλόν· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη. καὶ εἶπεν ὁ θεός, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλά, καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ θεὸς λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης· καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέτω ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη. καὶ εἶπεν ὁ θεός, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα, καὶ ἑρπετά, καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἑρπετὰ κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλά. καὶ εἶπεν ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρ-

πόντων ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς
ἄνθρωπον, κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν α-
ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς, καὶ εὐλόγη-
σεν αὐτοὺς ὁ θεὸς, λέγων, αὐξάνεσθε καὶ
θύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατα-
κυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων
θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
των τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς,
πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς
καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν
χόρτον σπόριμον, σπεῖρον σπέρμα,
ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν
ἔχει ἐν αὐτῷ καρπὸν σπέρματος σπο-
ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν, καὶ πᾶσι τοῖς
ρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετει-
οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἕρποντι ἐπὶ
γῆς, ὃ ἔχει ἐν αὐτῷ [a] πνοὴν ζωῆς, καὶ
χόρτον χλωρὸν εἰς βρῶσιν, καὶ ἐγένετο
πως. καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε,
καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ
ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη. καὶ συνετελέσθη-
σαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ πᾶς ὁ κόσμος
αὐτῶν. καὶ συνετέλεσεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέ-
ρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε, καὶ
κατέπαυσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ
πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε.

[a] LXX. ψυχήν.

reptat ſuper terram. Creavit itaque Deus hominem in imagine ſua, in imagine Dei creavit eum, maſculum & fœminam creavit eos. Et benedixit illis Deus, dixitque ad eos: creſcite & multiplicamini, implete terram, atque ſubjicite eam: & dominamini in piſcem maris, & in volucrem cœli, & in omne jumentum, & in univerſam terram, & in omne reptile quod reptat ſuper terram. Et dixit Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam ſeminalem ſeminantem ſemen, quæ eſt in ſuperficie univerſæ terræ, & omnem arborem, in qua eſt fructus arboris,& quæ ſemen ſeminet,ut ſint vobis in eſcam. Sed & omni beſtiæ terræ, & cuncto volatili cœli, atque omni reptili quod reptat ſuper terram, in quo eſt anima vivens, dedi univerſum virorem herbæ in cibum: & factum eſt ita. Et vidit Deus omne quod fecerat, & ecce erat valde bonum, & facta eſt veſpera, fuitque mane dies ſextus. Et perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus illorum. Conſummavitque Deus in die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & quievit in die ſeptimo ab omni opere ſuo quod fecerat. Et

bene-

'benedixit Deus diei ſeptimo, & ſa-
'ctificavit eum, eo quod in eo quie-
'viſſet ab omni opere ſuo, quod D-
'facere incepit.

Ceterum operis ſex dierum nul
homo poteſt vel ordinem, vel diſpo-
tionem pro dignitate eloqui, nec
quis haberet mille ora, totidemq
linguas: neque ſi totidem annis in
vita peregrinans viveret, vel
quippiam tanta materia dignum
fari poſſet. Tanta eſt excellen
magnitudo & divitiæ Divinæ
pientiæ in præſcripto ſex dier
opere. Plurimi igitur Scriptores i
tati ſunt prædicta ſex dierum op
& de iis ſermonem facere inſtituer
& accepta inde occaſione, di
ruere de mundi creatione aut hom
natura: ſed eorum ſermo ne vel ſc
tillulam quidem veritatis complec
tur. Ea autem quæ Hiſtorici, aut Phi
ſophi & Poetæ tradidere, nonnihil p
babilia videntur propter verborum
nocinium; ſtulta vero & vana eor
ſcripta ſunt; ſiquidem infinitas n
gas continent, nec in iis vel particul
veritatis quis cernere poteſt. Præte
ſi quando credis aliquid quod veri
nititur, ab ipſis prolatum, attamen ſe

εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ θεὸς ποιῆσαι.

Τῆς μὲν οὖν ἑξαημέρου οὐδεὶς ἀνθρώπων δυνατὸς κατ' ἀξίαν τὴν ἐξήγησιν, καὶ τὴν οἰκονομίαν πᾶσαν ἐξειπεῖν, οὐδὲ εἰ μυρία στόματα ἔχοι, καὶ μυρίας γλώσσας, ἀλλ' οὐδὲ εἰ μυρίοις ἔτεσι βιώσει τις, ἐπιδημῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, οὐδὲ οὕτως ἔσται ἱκανὸς πρὸς ταῦτα ἀξίως τι εἰπεῖν, διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος καὶ τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ, τῆς οὔσης ἐν ταύτῃ τῇ προγεγραμμένῃ ἑξαημέρῳ. πολλοὶ μὲν οὖν τῶν συγγραφέων ἐμιμήσαντο, καὶ ἠθέλησαν περὶ τούτων διήγησιν ποιήσασθαι, καίτοι λαβόντες ἐντεῦθεν τὰς ἀφορμάς, ἤτοι περὶ κόσμου κτίσεως, ἢ περὶ φύσεως ἀνθρώπου, καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν ἔναυσμα ἄξιόν τι τῆς ἀληθείας ἐξεῖπον. δοκεῖ δὲ τὰ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἢ συγγραφέων καὶ ποιητῶν εἰρημένα, ἀξιόπιστα μὲν εἶναι, παρὰ τὸ φράσει κεκαλλωπίσθαι· μωρὸς δὲ καὶ κενὸς ὁ λόγος αὐτῶν δείκνυται, ὅτι πολλὴ μὲν πληθὺς τῆς φλυαρίας αὐτῶν ἐστι, τὸ τυχὸν δὲ τῆς ἀληθείας ἐν αὐτοῖς οὐχ εὑρίσκεται. καὶ γὰρ εἴ τι δοκεῖ ἀληθὲς δι' αὐτῶν ἐκ- XVI.) n. 12.

πεφωνῆσθαι,

πεφυρμένα, σύγκρασιν ἔχει τῇ πλάνῃ. ὥσπερ γὰρ φάρμακόν τι δηλητήριον συ... θὲν μέλιτι, ἢ οἴνῳ, ἢ ἑτέρῳ τινι, τὸ ... ποιεῖ βλαβερὸν καὶ ἄχρηστον· οὕτως καὶ ... αὐτοῖς πολυλογία εὑρίσκεται ματαιότ... καὶ βλάβη μᾶλλον τοῖς πειθομένοις α...

XVII. Ἔτι μὴν καὶ περὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέ... ἣν πάντες μὲν ἄνθρωποι ὀνομάζουσιν ... πλείους ἀγνοοῦσιν ὅτι παρ' Ἑβραίοις ὃ κα... ται σάββατον Ἑλληνιστὶ ἑρμηνεύεται ἑβ... μάς[a], ἥτις εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων ... μάζεται μὲν, δι' ἣν δὲ αἰτίαν καλοῦσι... τὴν οὐκ ἐπίστανται. τὸ δὲ εἰπεῖν Ἡσίοδ... ποιητὴν ἐκ χάους γεγενῆσθαι Ἔρεβον, ... γῆν καὶ ἔρωτα κυριεύοντα τῶν κατ' ... τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων, μάταιον καὶ ... χρὸν τὸ ῥῆμα αὐτοῦ, καὶ ἀλλότριον τ... ἀληθείας δείκνυται. θεὸν γὰρ οὐ χρὴ ὑφ' ... νῆς νικᾶσθαι. ὅπου γε καὶ οἱ σώφρονες ἄν... ποι ἀπέχονται πάσης αἰσχρᾶς ἡδονῆς, ... ἐπιθυμίας κακῆς.

XIIX.) n. 13. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐπιγείων κάτ... ἄρξασθαι καὶ λέγειν τὴν ποίησιν τῶν γεν...

---

a Sic Luc. 18. 12.

er errore corruptum eſt. Quemadmo-
um pharmacum aliquod mortiferum,
melle, vino, aut alio quodam liquore
juſmodi temperetur, totum inutile &
xium redditur: ſic loquacitas, quæ in
ædictis ſcriptis reperitur, vanus & ir-
itus labor eſt, & maxima incommoda
rt iis, qui garrulitati illorum fidem
abent.

Præterea de die ſeptimo, qui inter
mnes mortales celebris habetur, ma-
na apud pleroſque ignorantia eſt.
Quod enim ab Hebræis Sabbatum
ocatur, Græce, ſiquis nomen inter-
retetur, ſeptimana dicitur. Hoc no-
ine mortales omnes eam appel-
nt; at nominis cauſam neſciunt
lerique. Quod Heſiodus Poeta canit
Chao proceſſiſſe Erebum, Terram
Amorem, qui Diis quos affert homi-
ibuſque imperat; quis neſcit ejus
ntentiam eſſe vanam & frigidam,
à veritate prorſus alienam? Deum
enim voluptate vinci nequaquam o-
ortet; ſiquidem homines ſobrii ab
mni inhoneſta voluptate & mala
upidine abſtinent.

Præterea quod à terreſtribus & in-
mis telam creationis univerſorum ex-
orditur,

orditur, humano more facit: siqui
ea omnia plane humilia & inf
sunt respectu Dei. Nam homo qu
ima mundi regione est, super
ædificium ponere solet: nec nisi
damento jacto, fastigium ædificio
ponere potest. Ceterum Dei po
tia hinc innotescit, nam ex iis quæ
sunt, facit, ut ipsi videtur, quæ
sunt. Quæ enim apud homines
impossibilia, apud Deum possibili
bentur. Quapropter Propheta
tur, creationem cœli factam es
mo, non ut hominum more fit,
modum fastigii. Dicit enim *In*
cipio creavit Deus cœlum, id est, per
qui est principium, condidit
lum, quemadmodum supra edocui
Terram dicens, intelligit fundame
& quasi pavimentum: Abyssum n
nans, aquarum multitudinem & a
dantiam repræsentat. Tenebras
nuncians, ob oculos ponit caligi
quæ cœlum creatum obscurarun
contexerunt, ac si opercula sint a
cum terra. At spiritum, qui fer
tur super aquas, largitus Deus cre
ræ ut ejus opera possit producere
ventia, non secus ac homini anim
attribuit, tenue tenui commiscens! S
ritus namque sua natura tenuis est,

ών, ἀνθρώπινον καὶ ταπεινὸν καὶ πάνυ
ενὲς τὸ ἐννόημα αὐτοῦ, ὡς πρὸς θεὸν ἐστιν.
θρωπος γὰρ κάτω ὤν, ἄρχεται ἐκ τῆς
οἰκοδομεῖν, καὶ οὐ πρὸς τάξιν δύναται
τὸν ὀροφὴν ποιῆσαι, ἐὰν μὴ τὸν θεμέλιον
άληται, θεοῦ δὲ τὸ δυνατὸν ἐκ τούτου δεί-
νυται, ἵνα πρῶτον μὲν ἐξ οὐκ ὄντων ποιῇ
γινόμενα, καθὼς βούλεται. τὰ γὰρ παρὰ
θρώποις ἀδύνατα, δυνατά ἐστι παρὰ
ῷ. διὸ καὶ ὁ προφήτης πρῶτον εἴρηκε τὴν
τοῦ οὐρανοῦ γεγενῆσθαι, τρόπον ἐπέ-
ὀροφῆς, λέγων, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ
τὸν οὐρανὸν, τουτέστι διὰ τῆς ἀρχῆς γε-
τὸν οὐρανὸν, καθὼς ἔφθημεν δεδηλω-
. γῆν δὲ λέγει δυνάμει ἔδαφος καὶ
λιον, ἄβυσσον δὲ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων·
ότος διὰ τὸ τὸν οὐρανὸν γενόμενον ὑπὸ
, ἐσκεπακέναι καθάπερ εἰ πώματα
σὺν τῇ γῇ. πνεῦμα δὲ τὸ ἐπιφε-
ον ἐπάνω τοῦ ὕδατος ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς
ζωογόνησιν τῇ κτίσει καθάπερ ἀνθρώ-
ψυχὴν τῷ λεπτῷ τὸ λεπτὸν συγκερά-
. τὸ γὰρ πνεῦμα λεπτὸν καὶ τὸ ὕδωρ

λεπτὸν, ὅπως τὸ μὲν πνεῦμα τρέφῃ
ὕδωρ· τὸ δὲ ὕδωρ σὺν τῷ πνεύματι τρ
τὴν κτίσιν διϊκνούμενον πανταχόθεν. ἓν
τὸ πνεῦμα φωτὸς τόπον ἐπέχον ἐμεσί
τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα τρόπῳ τι
κοινωνῇ τὸ σκότος τῷ οὐρανῷ ἐγγυτέρῳ
τι τοῦ Θεοῦ, πρὸ τοῦ εἰπεῖν τὸν Θεόν· Γεν
τω φῶς. ὥσπερ ἓν καμάρα ὁ οὐρανὸς
συνεῖχε τῇ ὕλῃ, βώλῳ ἐοικυίᾳ. καὶ
εἴρηκεν περὶ τοῦ οὐρανοῦ ἕτερος προ
ὀνόματι Ἡσαΐας λέγων· [a] Θεὸς ὁ ποιή
σας τὸν οὐρανὸν ὡς καμάραν, καὶ διατ
ὡς σκηνὴν κατοικεῖν. ἡ διάταξις οὖ
Θεοῦ τοῦτό ἐστιν ὁ λόγος αὐτοῦ φ
ὥσπερ λύχνος [b] ἐν οἰκήματι συνεχο
ἐφώτισε τὴν ὑπ' οὐρανόν. χωρὶς μὲ
κόσμον ποιήσας καὶ τὸ μὲν φῶς ὁ
ἐκάλεσεν ἡμέραν, τὸ δὲ σκότος νύ
ἐπεὶ τοί γε ἄνθρωπος οὐκ ἂν ᾔδει κ
τὸ φῶς ἡμέραν, ἢ τὸ σκότος νύκτα,
οὐδὲ μὴν τὰ λοιπὰ εἰ μὴ τὴν ὀνομα
εἰλήφει ἀπὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ Θεοῦ.

XIX. Τῇ μὲν οὖν προφήτῃ ὑποθέσει τῆς ἱστο
καὶ γενέσεως τοῦ κόσμου εἴρηκεν ἡ ἁγία
φὴ οὐ περὶ τούτου τοῦ στερεώματος, ἀλλ

[a] Esai. 40, 22. [b] 2 Pet. 1, 19.

dem & aqua; ut Spritus nutriat aquam, & aqua addita ſpiritui nutriat creaturam univerſam, omnia permeans. Unum quidem ſpiritum qui lucis formam obtinet, inter aquam & cœlum conſtituit medium, ne tenebræ quodam modo communicarent cum cœlo quod proximum Deo eſt, antequam ipſe diceret, *Fiat lux*. Verum non ſecus ac fornix cœlum, terram glebæ aſſimilatam complectitur. Nam Propheta quidam, nomine Eſaias, de cœlo ad hunc modum fatur: *Deus qui fecit cœlum ut fornicem & extendit ut tabernaculum ad inhabitandum.* Hæc vero Dei ordinatio eſt, quaſi lucerna ſplendens in loco obſcuro, illuſtravit ſub cœlis regionem. Præterea in mundi creatione, *Lucem Deus vocavit, diem: tenebras vocavit noctem.* Nullus enim mortalis debuit lucem diem vocare, aut tenebras noctem: nec aliis quidem rebus nomina imponere; ſed nomenclaturam accepere à Deo qui eas creavit.

Primo autem loco, ubi Scriptura ſacra tractat mundi generationem, non loquitur de iſto firmamento viſibili, ſed de alio quodam cœ-

lo inviſibili, ſecundum quod viſib hoc Firmamentum nuncupatum quod quidem aquæ dimidium ſ ſum rapuit, ut in hominum uſ pluviam, imbres & rorem fun ret. Reliquum aquarum dimidi relictum eſt terræ, ut ſint flu na, fontes mariaque. Ceterum c aqua adhuc tegeret terram, D per verbum ſuum cavernas eff ut aqua in unum abiret locum, terra, quæ prius haud cerneb appareret.

Terra igitur quamvis oculis c conſpicua, adhuc tamen informis Quapropter Deus eam inſtruxit exornavit omnigenis ſeminibus, h bus plantiſque. In his obſerva, ô ho variam & diverſam tum pulcrit nem tum multitudinem. Per hæc verſalis hominum reſurrectio dem ſtratur, quaſi apertiſſimo & evid tiſſimo exemplo. Quis enim, ſi do advertat animum, non miretu parvo ficus ſemine naſci arborem cum; aut ex reliquis ſeminibus, & dem minimis, arbores creſcere m mas?

Cete

τέρου οὐρανοῦ τοῦ ἀοράτου ἡμῖν ὄντος, μεθ' ὃν ὁ ἀόρατος ἡμῖν οὐρανὸς κέκληται στερέωμα, ἐφ' ᾧ ἀνείληπται τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος, ὅπως ᾖ τῇ ἀνθρωπότητι εἰς ὑετοὺς καὶ ὄμβρους καὶ δρόσους. τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ ὕδατος ὑπελείφθη ἐν τῇ γῇ εἰς ποταμοὺς, καὶ πηγὰς, καὶ θαλάσσας. ἔτι οὖν συνέχοντος τοῦ ὕδατος τὴν γῆν, μάλιστα κοίλοις τόποις ποίησεν ὁ θεὸς, διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ τὸ ὕδωρ συναχθῆναι εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὁρατὴν γενηθῆναι τὴν ξηρὰν, πρότερον γεγονυῖαν αὐτὴν ἀόρατον.

Ορατὴ οὖν ἡ γῆ γενομένη ἔτι ὑπῆρχεν ἀκατασκεύαστος. κατεσκεύασεν οὖν αὐτὴν καὶ κατεκόσμησεν ὁ θεὸς διὰ παντοδαπῶν χλοῶν, καὶ σπερμάτων καὶ φυτῶν. † σκόπει τὸ λοιπὸν τὴν ἐν τούτοις ποικιλίαν καὶ διάφορον καλλονὴν καὶ πληθὺν, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν δείκνυται ἡ ἀνάστασις, εἰς δεῖγμα τῆς μελλούσης ἔσεσθαι ἀναστάσεως ἁπάντων ἀνθρώπων. τίς γὰρ κατανοήσας οὐ θαυμάσει ἐκ συκῆς κεγχραμίδος γίνεσθαι συκῆν, ἢ τῶν λοιπῶν σπερμάτων ἐλαχίστων φύειν παμμεγέθη δένδρα; XX.

+ n. 14.

XXI. Τὸν δὲ κόσμον ἐν ὁμοιώματι ἡμῖν
γομένον εἶναι τῆς θαλάσσης. ὥσπερ γὰρ θάλα
εἰ μὴ εἶχε τὴν τῶν ποταμῶν καὶ π
ἐπίῤῥυσιν καὶ ἐπιχορηγίαν εἰς τροφὴν
τὴν ἁλμυρότητα αὐτῆς, πάλαι ἂν ἐ
φρυγμένη ἦν· οὕτω καὶ ὁ κόσμος, εἰ μὴ
κει τὸν τοῦ θεοῦ νόμον καὶ τοὺς προφ
ρέοντας καὶ πηγάζοντας τὴν γλυκύτητα
εὐσπλαγχνίαν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ δι
χὴν τῶν ἁγίων ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, διὰ
κακίαν καὶ ἁμαρτίαν τὴν πληθύνου
αὐτῷ, ἤδη ἂν ἐκλελοίπει. καὶ καθάπ
θαλάσσῃ, νῆσοι εἰσιν αἱ μὲν οἰκηταὶ
εὔυδροι καὶ καρποφόροι, ἔχουσαι ὅρμους
λιμένας, πρὸς τὸ τοὺς χειμαζομέ
ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς καταφυγάς· οὕτω δ
κεν ὁ θεὸς τῷ κόσμῳ κυμαινομένῳ
χειμαζομένῳ ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων
συναγωγάς, λεγομένας ἐκκλησίας ἁγ
ἐν αἷς καθάπερ λιμέσιν εὐόρμοις ἐν νή
αἱ διδασκαλίαι τῆς ἀληθείας εἰσί
ἃς καταφεύγοισιν οἱ θέλοντες σώζ
ἐρασταὶ γινόμενοι τῆς ἀληθείας, καὶ β
μενοι ἐκφυγεῖν τὴν ὀργὴν καὶ κρίσιν
θεοῦ. καὶ ὥσπερ αὖ νῆσοι εἰσιν ἕτεραι
πετρώδεις καὶ ἄνυδροι καὶ ἄκαρποι καὶ θη

Ceterum mundus, ſi rem recte repu-tare volumus, comparatur veriſſima ratione, mari. Quemadmodum enim mare, niſi haberet fontium fluminumque influxum, quibus repararetur & nutriretur, ob ſalſuginem ſuam olim eſſet torrefactum: Sic & mundus, ni haberet legem Dei & prophetas manantes & ſubinde ſcaturientes dulcedinem, miſericordiam, juſtitiam & doctrinam ſanctorum Dei præceptorum, propter peccatum & malitiam, quæ duo in ipſo abundant; certe jamdudum interiiſſet. Quemadmodum etiam in mari inſulæ quædam prominent habitabiles, frugiferæ & irriguæ, quæ navalia habent & portus commodos, quo ſe naufragi reciperent: ſic Deus dedit mundo qui peccatorum tempeſtatibus & naufragiis jactatur, ſynagogas, quas ſanctas Eccleſias nominamus, in quibus tanquam in navalibus inſularum opportunis, veritatis doctrinæ ſunt: ad quas confugiunt veritatis ſtudioſi omnes quotquot ſalvari, Deique judicium & iram evitare volunt. Ut vero & aliæ ſunt inſulæ ſaxoſæ, aqua potabili vacuæ, ſteriles, efferatæ & inhabita-

inhabitabiles, quæque plurim[um] damni tum navigantibus, tum eti[am] naufragis afferunt; in quibus nave[s] teruntur, & quotquot ad eas app[el]lunt, dispereunt: ita sunt doctri[næ] erroris, dico autem hæreses, quæ [i]os sectatores perdunt. Non enim veritatis verbo ducuntur; veru[m] quemadmodum piratæ, ubi impl[e]verunt suas naves, penetrant ad p[ræ]dicta loca usque dum eas obtriveri[nt] sic accidit ut qui à veritate aber[ra]runt, eosdem error perdat.

Die quarto luminaria creata su[nt]. Deus etenim præsciverat nugas va[no]rum Philosophorum, quod dicturi [es]sent, ut Deum submoverent, om[nia] quæ terra profundit, fieri ex elem[en]tis. Ut ergo veritas appareat, pl[an]tæ & semina creatione sua anteve[ne]runt elementa; quæ enim succed[e]bant, non potuerant efficere ea q[uæ] præcessere.

Ceterum hæc typum magni m[y]sterii præ se ferunt. Sol etenim D[e]um quodammodo repræsentat, L[una] vero hominem. Et ut Sol plurim[um] antecellit lunam potentia & glor[ia]

δεις καὶ ἀοίκητοι ἐπὶ βλάβῃ τῶν πλεόντων καὶ χειμαζομένων, ἐν αἷς τείρεται τὰ πλοῖα, καὶ ἐξαπόλλυνται ἐν αὐταῖς οἱ κατερχόμενοι· οὕτως εἰσὶν αἱ διδασκαλίαι τῆς πλάνης, λέγω δὲ τῶν αἱρέσεων αἳ ἐξαπολλύουσι τοὺς προσιόντας αὐταῖς. οὐ γὰρ ὁδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ καθάπερ πειραταὶ ἐπὰν πληρώσωσι τὰς ναῦς, ἐπὶ τοὺς προειρημένους τόπους προσπείρουσιν ὅπως ἐξαπολέσωσιν αὐτάς, οὕτω συμβαίνει καὶ τοῖς πλανωμένοις ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐξαπόλλυσθαι ὑπὸ τῆς πλάνης.

Τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐγένοντο οἱ φωστῆρες. XXII. n. 15.
ἐπειδὴ ὁ θεὸς προγνώστης ὤν, ἠπίστατο τὰς φλυαρίας τῶν ματαίων φιλοσόφων, ὅτι ἤμελλον λέγειν ἀπὸ τῶν στοιχείων εἶναι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς φυόμενα, πρὸς τὸ ἀθετεῖν τὸν θεόν. ἵν' οὖν τὸ ἀληθὲς δειχθῇ, προγενέστερα γέγονεν τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα τῶν στοιχείων [a]· τὰ γὰρ μεταγενέστερα οὐ δύναται ποιεῖν τὰ αὐτῶν προγενέστερα.

Ταῦτα δὲ δεῖγμα καὶ τύπον ἐπέχει XXIII.
μεγάλου μυστηρίου. ὁ γὰρ ἥλιος ἐν τύπῳ θεοῦ ἐστιν, ἡ δὲ σελήνη ἀνθρώπου. καὶ ὥσπερ ὁ ἥλιος πολὺ διαφέρει τῆς σελήνης δυνάμει

a Desiderabatur enim elementum ignis.

καὶ

καὶ δόξῃ· οὕτω πολὺ διαφέρει ὁ
τῆς ἀνθρωπότητος. καὶ καθάπερ ὁ
πλήρης πάντοτε διαμένει μὴ ἐλα
γινόμενος· οὕτω πάντοτε ὁ θεὸς τέ
διαμένει, πλήρης ὢν πάσης δυνάμεως
συνέσεως, καὶ σοφίας, καὶ ἀθανασίας
πάντων τῶν ἀγαθῶν. ἡ δὲ σελήνη κατὰ μ
φθίνει, καὶ δυνάμει ἀποθνήσκει, ἐν τ
οὖσα ἀνθρώπου. ἔπειτα ἀναγεννᾶται
αὔξει εἰς δεῖγμα τῆς μελλούσης ἐσ
ἀναστάσεως. ὡσαύτως καὶ αἱ τρεῖς ἡμ
τῶν φωστήρων γεγονυῖαι, τύποι εἰσιν τῆς
δος τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ
σοφίας αὐτοῦ. τετάρτῃ δὲ τύπῳ ἐστὶν
θρώπου ὁ προσδεὴς τοῦ φωτός, ἵνα ᾖ θ
λόγος, σοφία, ἄνθρωπος. διὰ τοῦτο
τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐγενήθησαν[c] φωστῆρες.

---

a Sapientiæ voce intelligit Theophilus Spi-
tum sanctum; quemadmodum etiam locutus
næus l. 1. c. 19. l. 2. c. 55. l. 4. c. 7. l. 4. c
Necnon Origen. contra Cels. l. 6. Edit. C
p. 323. Nam secunda & tertia persona, ob c
munem utrique tum naturam, tum deitatis p
ticipationem, porro ob conjunctam operam
novi fœderis oeconomia, & inibi charisma
largitione, nomina etiam acceperunt commu
scilicet quæ charismata ab ipsis concessa re
ciunt. Sic alibi noster Theophilus Filium, S
ritum Dei vocat. Si autem hic loci per sapien
voce

c Deus plurimum excellit homi-
em. Et ut Sol plenus semper con-
icitur, nec unquam diminuitur:
c Deus perpetuo perfectus existit,
enus omni potentia, intellectu, sa-
entia, immortalitate & reliquis bonis
mnibus. Luna vero singulis mensibus
ecrescit, ejusque potentia emoritur,
ominis conditionem ostendens. De-
de reparatur & augetur ad desig-
ndam resurrectionem futuram. I-
a etiam tres dies, qui præcessere
eationem duorum luminarium, Tri-
itatis mysterium sacrosanctum repræ-
ntant, videlicet Deum, sermonem,
pientiam. Quartus dies, typus est ho-
inis qui lumine indiget, nempe ut
Deus, sermo, sapientia, homo. At-
ue hæc est causa, quare quarto die lu-
inaria sint condita.

---

ocem, Filium intellexisset; non consisteret
rinitas personarum, quæ hic aperte designa-
r. Anagogica S. Scripturas interpretandi ratio,
i Theophilus noster & alii veteres plurimum
dulgent, ab Apostolis auctoramentum accipit,
i veteris instrumenti res gestas, ad Evange-
mysteria passim transferunt Cogitent hujus
tituti irrisores, ut alia prætercam, quæ Epist.
Galat. c. 4. de Agare, & monte Sinai dicuntur,
si præeunte Apostolo; de duplici fœdere à Deo
ito, neminem facile intellecturum fuisse.

Verum

Verum aſtrorum poſitio & or
juſtos & pios qui ſervant legem De
præcepta, denotat. Nam illuſtri
aſtra ſuo ſplendore imitantur Prop
tas. Quapropter nullo modo inclin
tur, nec ex uno in alterum tranſc
dunt locum. Aſtra, quæ ſecundum
his locum dignitatis obtinent, refer
quaſi typus quidam, populum juſt
Aſtra mobilia, quæ vaga ex uno in
terum locum abeunt, & Planetæ n
minantur, oſtendunt eos homines, q
à Deo deficiunt, ejuſque legem & p
cepta deſerunt.

Die quinto animalia ex aqua p
creata ſunt, in quibus multifor
quoque Dei ſapientia eluceſcit. Q
enim horum multitudinem vari
que ſobolem enumerare valet? P
terea animalia, quæ humor prod
benedictionem Dei conſequuta ſu
Quare autem id fit? Ut notum
mortalibus, fore ut pœnitentiam a
prehendant & peccatorum remiſſ
nem nanciſcantur per aquam & r
generationis lavacrum, quotquot
cedunt ad veritatem, & regenerant
accipientes benedictionem à D
Ceti & volucres carnivoræ in m
moriam nobis redigunt homi

ayar

Ἡ δὲ τῶν ἄστρων θέσις, οἰκονομίαν καὶ τάξιν ἔχει τῶν δικαίων καὶ εὐσεβῶν καὶ τηρούντων τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ. οἱ γὰρ ἐπιφανεῖς ἀστέρες καὶ λαμπροί εἰσιν εἰς μίμησιν τῶν προφητῶν. διὰ τοῦτο καὶ μένουσιν ἀκλινεῖς μὴ μεταβαίνοντες εἰς τόπον ἐκ τόπου. οἱ δὲ ἑτέραν ἔχοντες τάξιν τῆς λαμπρότητος, τύποι εἰσὶν τοῦ λαοῦ τῶν δικαίων. οἱ δ' αὖ μεταβαίνοντες καὶ φεύγοντες εἰς τόπον ἐκ τόπου, οἱ καὶ πλανῆται καλούμενοι, καὶ αὐτοὶ τύπος τυγχάνουσι τῶν ἀφισταμένων ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ θεοῦ καταλειπόντων τὸν νόμον καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ. XXIV.

Τῇ δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τὰ ἐκ τῶν ὑδάτων ἐγεννήθη ζῶα· δι' ὧν καὶ ἐν τούτοις δείκνυται ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ. τίς γὰρ δύναιτ' ἂν τὴν ἐν αὐτοῖς πληθὺν καὶ γονὴν παμποίκιλον ἐξαριθμήσασθαι; ἔτι μὴν καὶ εὐλογήθη ὑπὸ θεοῦ τὰ ἐκ τῶν ὑδάτων γενόμενα, ὅπως καὶ τοῦτο εἰς δεῖγμα τοῦ μέλλειν λαμβάνειν τοὺς ἀνθρώπους μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν διὰ ὕδατος καὶ λουτροῦ παλιγγενεσίας πάντας τοὺς προσιόντας τῇ ἀληθείᾳ, ἀναγεννωμένους καὶ λαμβάνοντας εὐλογίαν παρὰ τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ τὰ κήτη καὶ τὰ πετεινὰ τὰ σαρκοβόρα ἐν ὁμοιώματι τυγχάνει XXV.) n.16.

τὴν πλεονεξίαν καὶ παράβασιν. ὥσπερ
μιᾶς φύσεως ὄντα τὰ ἔνυδρα καὶ τὰ
πετεινὰ, ἔνια μὲν μένει τῷ κατὰ φύσιν
ἀδικοῦντα τὰ ἑαυτῶν ἀσθενέστερα,
τηρεῖ νόμον τοῦ θεοῦ καὶ ἀπὸ τῶν σπερμάτ
γῆς ἐσθίει· ἔνια δὲ ἐξ αὐτῶν παραβαίν
μον τοῦ θεοῦ σαρκοβοροῦντα, ἀδικεῖ τὰ
τῶν ἀσθενέστερα· οὕτως καὶ οἱ δίκαιοι φ
σσοντες τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, οὐδένα δάκν
ἀδικοῦσιν, ὁσίως καὶ δικαίως ζῶντε
ἅρπαγες καὶ φονεῖς καὶ ἄθεοι, ἐοίκασ
σι, καὶ θηρίοις, καὶ πετεινοῖς τοῖς
βόροις. δυνάμει γὰρ καταπίνουσιν τοὺς
νεστέρους ἑαυτῶν. ἡ μὲν οὖν τῶν ἐνύδ
ἑρπετῶν γονὴ μετεσχηκυῖα τῆς εὐλογ
θεοῦ οὐδὲν ἴδιον πάνυ κέκτηται.

XXVI. κ. ιζ. Ἕκτῃ δὲ ἡμέρᾳ ὁ θεὸς ποιήσας
τετράποδα καὶ τὰ θηρία καὶ ἑρπετὰ τὰ
σαῖα τὴν πρὸς αὐτὰ εὐλογίαν παρασ
τηρῶν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν εὐλογίαν, ὃν
λεν ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ποιεῖν. ἅμα
τύπον ἐγένοντο τά τε τετράποδα καὶ
ἐνίων ἀνθρώπων τῶν τὸν θεὸν ἀγνοούν
ἀσεβούντων, καὶ τὰ ἐπίγεια φρονούντ
μὴ μετανοούντων. οἱ γὰρ ἐπιστρέφοντε
ἀνομιῶν καὶ δικαίως ζῶντες, ὥσπερ

varos & prævaricatores. Ut vero ex u- radice aquatilia & volatilia procrea- ,quædam naturale jus obſervant nul- imbecilliori injuriam inferendo, rum legem Dei cuſtodiunt, & victi- nt ſeminibus terræ; quædam vero illis tranſgrediuntur Dei legem, rnes vorant & infirmiora injuriis ficiunt: ad eundem modum juſti i legem Dei obſervant, neminem dunt, neminique injuriam faciunt, cte & juſte vitam agentes. Cete- m raptores, homicidæ & impii ni- l differunt à cetis *, feris & carnivo- avibus; potenter enim devorant firmiores. Et quidem aquatilium & ptilium ſoboles nacta benedictio- m Dei, nihil omnino de proprio ſſidet.

Sexto die cum Deus conderet qua- upedia, beſtias, & reptilia terreſtria, icet benedictionem, eamque reſer- t homini, quem ſexto die creare in- tuerat. Ceterum quadrupedia & be- æ exhibent homines quoſdam qui eum ignorant, impia patrant, terrena piunt, nec unquam pœnitentiam a- nt. Nam qui convertuntur ab iniqui- ibus & juſte vivunt, animo quem-

* Ex hoc cenſu Balænæ eximendæ, quæ gra- ne veſci deprehenduntur.

admodum aves ſurſum volitant, ſ
perna curantes, Deique voluntati c
ſequuntur. Qui vero Deum neſciu
& impia facinora committunt, ſim
les ſunt avibus, quæ pennas quid
habent, ſed nequeunt ſurſum vol
nec verſus Deum aſſurgere: Sic &
hominum titulo gaudentes, pecca
rum ſaburra degravati, humilia &
reſtria cogitant.

Feras autem Græci nomina
θηρία, ἀπὸ τοῦ θηρεύεσθαι, id eſt, q
venando capiantur, non quod à
rum primordio noxiæ & exiti
creatæ ſunt, nam nihil noxium à D
conditum eſt; ſed omnia bona,
valde bona; hominis vero delict
conditionem creaturarum deterio
reddidit. Nam illæ, ſimulac ho
deliquerit, prævaricatæ ſunt. U
nim ſi paterfamilias ſapienter vi
inſtituit ſuam, omnino etiam do
ſtici ordinate vivent. Sin autem
rus peccarit, & ſervi pariter deli
quent: pari ratione contigit, ut p
cante homine rerum domino, eti
reliqua quæ in ejus miniſterium c
ta erant, prævaricarentur. Ubi au
homo ad naturalem ſtatum redie
ceſſans malefacere, etiam illa in pri
tivam reſtituentur manſuetudinem.

Q

τὰ ἀνίπτανται τῇ ψυχῇ τὰ ἄνω φρονοῦντες καὶ εὐαρεστοῦντες τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ τὸν θεὸν ἀγνοοῦντες καὶ ἀσεβοῦντες, ὅμοιοί εἰσιν ὀρνέοις τοῖς πτερὰ μὲν ἔχουσι, μὴ δυναμένοις δὲ ἀνίπτασθαι, καὶ τὰ ἄνω τρέχειν τῆς θειότητος· οὕτω καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι μὲν λέγονται, τὰ δὲ χαμαιφερῆ καὶ τὰ ἐπίγεια φρονοῦσι, καταβαρούμενοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν.

Θηεία δὲ ὠνόμασται τὰ ζῶα ἀπὸ τοῦ θηρεύεσθαι· οὐχ ὡς κακὰ ἀρχῆθεν γεγενημένα ἢ ἰοβόλα, οὐ γάρ τι κακὸν γέγονεν ἀπὸ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ πάντα καλὰ, καὶ καλὰ λίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον κεκάκωκεν αὐτά. τοῦ γὰρ ἀνθρώπου παραβάντος καὶ αὐτὰ συμπαρέβη. ὥσπερ γὰρ δεσπότης οἰκίας ἐὰν αὐτὸς εὐπράσσῃ, ἀναγκαίως καὶ οἱ οἰκέται εὐτάκτως ζῶσιν· ἐὰν δὲ ὁ κύριος ἁμαρτάνῃ, καὶ οἱ δοῦλοι συναμαρτάνουσι. τῷ αὐτῷ τρόπῳ γέγονε καὶ τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον κύριον ὄντα ἁμαρτῆσαι, καὶ τὰ δοῦλα συνήμαρτεν. ὁπόταν οὖν πάλιν ὁ ἄνθρωπος ἀναδράμῃ εἰς τὴν κατὰ φύσιν, μηκέτι κακοποιῶν· κἀκεῖνα ἀποκατασταθήσεται εἰς τὴν ἀρχῆθεν ἡμερότητα. XXVII.

XXIIX. n. 18. Τὰ δὲ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως ἀνέκφραστός ἐστιν ὡς πρὸς ἄνθρωπον ἡ κατ' αὐτὸν δημιουργία, καίπερ σύντομον ἔχει θεία γραφὴ τὴν κατ' αὐτὸν ἐκφώνησιν. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν τὸν θεόν· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τὴν ἡμετέραν, πρῶτον μηνύει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθρώπου. πάντα γὰρ λόγῳ ποιήσας ὁ θεὸς, καὶ τὰ πάντα πάρεργα ἡγησάμενος, μόνον [a] ἀΐδιον καὶ ἔργον χειρῶν αὐτοῦ ἄξιον ἡγεῖται τὴν ποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. ἔτι μὴν καὶ ὡς βοηθείας χρήζων ὁ θεὸς εὑρίσκεται λέγων· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν. οὐκ ἄλλῳ δέ τινι εἴρηκε, ποιήσωμεν, ἀλλ' ἢ [b] τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ καὶ τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ. ποιήσας αὐτὸν καὶ εὐλογήσας εἰς τὸ αὐξάνεσθαι καὶ πληρῶσαι τὴν γῆν, ὑπέταξεν αὐτῷ ὑποχείρια καὶ ὑπόδουλα τὰ πάντα· προσέταξε δὲ καὶ ἐξ… τὴν δίαιταν αὐτὸν ἀρχῆθεν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ τῶν σπερμάτων, καὶ χλοῶν, καὶ ἀκροδρύων, ἅμα καὶ συνδίαιτα κελεύσας εἶναι τὰ ζῶα τῷ ἀνθρώπῳ, εἰς τὸ καὶ αὐτὰ ἐσθίειν

+ n. 19. ἀπὸ τῶν σπερμάτων ἁπάντων τῆς γῆς. ἔτι…

a Sic Clauseri exemplar videtur legisse, … pressa habent ἰδίων ἔργον χειρῶν. b Supra …

πλή…

Quod attinet ad hominis creatio-
em, ſcias eam ab homine non poſſe
ufficienter enarrari, quamvis paucis
criptura ſacra eam enunciet. Nam
um dicit Deus, *Faciamus hominem ad
aginem & ſimilitudinem noſtram*, ho-
inis excellentiam prodit. Cum enim
etera omnia verbo conſtitueret Deus,
ea quaſi obiter conderet, homi-
em exiſtimavit ſolum eſſe opus ſem-
iternum, ſuiſque manibus dignum.
raeterea, dum hæc loquitur, videtur
proferre quaſi auxilio aliquo egeat:
*aciamus hominem ad imaginem & ſimi-
tudinem, &c.* At has voces ad nemi-
em alium, quam ad ſuum verbum,
uamque ſapientiam dixit. Creato
omini benedictionem impertitus eſt,
t augeſceret & impleret terram om-
iaque ejus manui & poteſtati ſubjecit:
rdinavit quoque primitus, ut vi-
tum haberet à fructibus terræ, ſe-
minibus, herbis & glandibus, quibus
na veſceretur cum reliquis animali-
us, quibus eadem alimenta conſtituit.
Cum in hunc modum conſummaſſet

imus Patrem Filium & Spiritum ſanctum his
erbis deſignari.

Deus

Deus creationem cœli & terræ, m
ris & omnium quæ in ipſis contine
tur, die ſexto, ab omnibus operib
quæ fecit, die ſeptimo conquievit.

Deinde Scriptura ſacra omn
quaſi in ſummam contrahit, dicen
a 'Hic eſt liber generationis cœ
'& terræ, cum fuit dies qua fecit D
'us cœlum & terram, & omne vi
'dem agri, antequam germinaret,
'omnem herbam agri, antequam e
'in terra, quia non pluerat domi
'Deus ſuper terram, nec erat ho
'qui coleret humum. His verbis m
nifeſtiſſime docet univerſam ter
primitus irrigatam eſſe à Divino fo
te; neque poſtulabat ut ab homi
coleretur, ſed ſua ſponte ex præcep
Dei omnia proferebat terra, ne ho
laborando laſſaretur. Ne autem qu
ſtio inter mortales moveretur imp
veſtigabilis ſuper hominis formati
ne, cum dixiſſet: *Faciamus homine*
quia creatio ejus nondum patefac
erat, Scriptura nos docet, dicen
'Fons aſcendebat de terra, & ir
'gabat univerſam faciem terræ. Fo
'mavit quoque dominus Deus ho

a Gen. 2. 4, 5, &c.

'minen

ποιήσας ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα ὅσα ἐν αὐτοῖς ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, κατέπαυσεν ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν.

Εἶθ' οὕτως ἀνακεφαλαιοῦται λέγουσα ἡ ἁγία γραφή, αὕτη βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτε ἐγένετο ἡμέρα ᾗ ἐποίησεν κύριος ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι, πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι. οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. διὰ τούτου ἐμήνυσεν ἡμῖν ὅτι καὶ ἡ γῆ πᾶσα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐποτίζετο ὑπὸ πηγῆς θείας, καὶ οὐκ εἶχε χρείαν ἐργάζεσθαι τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὰ πάντα αὐτόματα ἀνέφυεν ἡ γῆ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ μὴ κοπιᾶν ἐργαζόμενον τὸν ἄνθρωπον. ὅπως δὲ καὶ ἡ πλάσις δειχθῇ, πρὸς τὸ μὴ δοκεῖν εἶναι ζήτημα ἐν ἀνθρώποις ἀνεύρετον, ἐπειδὰν εἴρητο ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, καὶ οὔπω ἡ ποίησις αὐτοῦ πεφανέρωται, διδάσκει ἡμᾶς ἡ γραφὴ λέγουσα, πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον XXIX.

ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύ-σησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζω-ῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶ-σαν. ὅθεν καὶ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ ὀνόμαςαι ὑπὸ τοῖς πλείοσι.

XXX. Μετὰ δὲ τὸ πλάσαι τὸν ἄνθρωπον, ὁ θεὸς ἐξελέξατο αὐτῷ χωρίον ἐν τοῖς πρὸς τοῖς ἀνατολικοῖς, διάφορον φωτὶ, διαυγὲς ἀέρι λαμπροτέρῳ, φυτοῖς παγκάλοις, ἐν ᾧ

+ n. 20. ἔθετο τὸν ἄνθρωπον.+ τὰ δὲ ῥητὰ τῆς ἱστορίας τῆς ἱερᾶς, ἡ γραφὴ οὕτω περιέχει. καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς τὸν παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε, καὶ ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ. ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον, ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ· ἐκεῖ οὗ ἐστιν χρυσίον· τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλὸν, καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γεών. οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν

Αἰθιοπί

minem, pulverem de humo, & inflavit in nares ejus flatum vitæ, factusque est homo in animam viventem. Inde anima à plerisque dicitur immortalis.

Condito homine Deus ipsi elegit regionem in locis orientalibus, lumine coruscantem, splendido aëre illustrem, plantis variis fœcundam, in qua collocavit hominem. Verum verba sacræ historiæ sic habent: Plantavit insuper dominus Deus hortum in Eden ab oriente, & posuit illic hominem quem finxerat. Fecit etiam germinare dominus Deus de humo omnem arborem, quæ concupiscibilis erat visui, & commoda in cibum: & arbor vitæ erat in medio horti, atque arbor scientiæ boni & mali. Et fluvius egrediebatur de Eden ad irrigandum hortum, & inde dividebatur, in quatuor capita. Nomen unius Pison: ipse est qui circuit totam terram Havilath, ubi est aurum. Et aurum terræ illius est bonum, est quoque ibi Bdellium & lapis [a] Prasinus. Nomen vero fluvii secundi Gihon: ipse est qui circuit totam terram Æ-

[a] Sic LXX, Vulg. *Onychinus.*

thiopiæ.

‘thiopiæ. Porro nomen fluvii t
‘Tigris, & hic vadit ad orient
‘plagam Assyriæ: & quartus flu
‘est Euphrates. Tulit itaque do
‘nus Deus ipsum hominem quem
‘cit, & posuit eum in horto Eden,
‘coleret & custodiret ipsum. P
‘cepitque dominus Deus ipsi Ad
‘dicens: De omni ligno horti co
‘dendo comedes: de arbore vero
‘entiæ boni & mali, nequaquam
‘medes ex illa: alioqui quacu
‘die comederitis ex ea, moriendo
‘riemini. Et rursum dixit dom
‘Deus: Non est bonum ut sit h
‘solus, faciam illi adjutorium q
‘sit simile illi. Itaque formavit do
‘nus Deus de humo omnem best
‘agri, & omne volatile cœli, add
‘que ad Adam, ut videret quom
‘appellaret illud: Omne enim q
‘ipse Adam vocabat de anima viv
‘te, illud nomen ejus erat. Ig
‘vocavit Adam nomina cuique j
‘mento & omni volatili cœli, om
‘que bestiæ agri: & pro Adam n
‘inveniebatur adjutorium, quod c
‘coram eo. Et fecit illabi domi
‘Deus soporem in Adam, & obd
‘mivit, tulitque unam ex costis illi

ρίας· καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος, Τίγρις.
ὁ προπορευόμενος κατεναντίας Συρίων. ὁ
ποταμὸς ὁ τέταρτος, Εὐφράτης. καὶ
αβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλα-
καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐρ-
ζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν, καὶ ἐνετείλατο
θεὸς τῷ Ἀδάμ, λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου
ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ· ἀπὸ δὲ
ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ
σθε ἀπ' αὐτοῦ. ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε
' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. καὶ εἶπε
ιος ὁ θεὸς, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον
ον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν.
πλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ
ία τοῦ ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ
νοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ. καὶ
ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὰ Ἀδὰμ ψυχὴν
σαν, τοῦτο ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐκάλεσεν
ὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ
σι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πᾶσι
ς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ· τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ
έθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. καὶ ἐπέ-
εν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ
ωσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ,

καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς, καὶ ᾠ
δόμησε κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευρὰν ἣν ἔ
βεν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ εἰς γυναῖκα, καὶ ἤ
γεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν Ἀδ
τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σ
ἐκ τῆς σαρκός μου, αὕτη κληθήσεται γυ
ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη· ἕ
τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πα
ρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολλ
θήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔ
ται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. καὶ ἦσαν
δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐ
+ n. 21. καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο.+ ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμ
τερος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆ
ἐποίησε κύριος ὁ θεός· καὶ εἶπεν ὁ
τῇ γυναικί· τί ὅτι εἶπεν ὁ θεός, ο
φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδεί
καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει· ἀπὸ π
ξύλου τοῦ παραδείσου φαγόμεθα, ἀπὸ
καρποῦ τοῦ ξύλου, ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ π
δείσου, εἶπεν ὁ θεός· οὐ μὴ φάγησθε
αὐτοῦ, οὐδὲ μὴ ἅψεσθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ
θάνητε. καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικ
θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ᾔδει γὰρ ὁ θεὸς ὅτι
ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχ
σονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θ

γινώσκον

& clausit carnem pro ea. Et ædificavit dominus Deus costam quam acceperat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Et ait Adam: hoc est os de ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, eo quod de viro sumta sit ipsa. Propterea deseret vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, eruntque duo in carnem unam. Erant autem ambo illi nudi, Adam inquam & uxor ejus, & non erubescebant. Serpens vero fuit callidior omnibus bestiis agri, quas fecit dominus Deus, & dixit ad mulierem: Quare dixit Deus, non comedetis de omni ligno horti? Et dixit mulier ad serpentem, De fructu ligni horti comedimus, de fructu vero arboris quæ est in medio horti, dixit Deus nequaquam comedetis ex ea, neque contingetis illam, ne forte moriamini. Et dixit serpens ad mulierem: Non moriendo moriemini. Sciebat enim Deus, quod ipso die quando comederitis ex ipsa, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii

‘ ſcientes bonum & malum. Vid
‘ itaque mulier quod bonum eſſet
‘ gnum in cibum, & oculis grat
‘ ad videndum, & ſpecioſum ad co
‘ ſiderandum, tulit de fructu illius
‘ comedit, deditque viro ſuo exiſt
‘ ſecum, & comederunt. Et aperti
‘ oculi amborum,& cognoverunt q
‘ nudi eſſent, & conſuerunt folia f
‘ nea, feceruntque ſibi cinctoria.
‘ audierunt vocem domini Dei d
‘ bulantis in horto ad veſperam,
‘ abſcondit ſe Adam & uxor illius
‘ facie domini Dei inter arbores h
‘ ti. Et vocavit dominus Deus ip
‘ Adam, & ait illi: Ubi es tu?
‘ ait: Vocem tuam audivi in hor
‘ & extimui, quia nudus ego, &
‘ conditus ſum. Et ille dixit: Q
‘ indicavit tibi quod nudus eſſes? n
‘ quid de ipſa arbore, de qua præc
‘ tibi ut non comederes ex ipſa, co
‘ diſti? Et dixit Adam: Mulier
‘ quam dediſti ut mecum eſſet,
‘ dedit mihi de arbore, & com
‘ Et dixit dominus Deus ad muliere
‘ Cur hoc feciſti? Et dixit mulier:
‘ ſerpens ſeduxit me, & comedi. E
‘ xit dominus Deus ad ſerpente
‘ Quia feciſti hoc, maledictus es

‘ o

γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὡραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, ἔφαγε, καὶ ἔδωκε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μεθ' ἑαυτῆς, καὶ ἔφαγον. καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν· καὶ ἔῤῥαψαν φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα, καὶ ἤκουσαν φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ, περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ποῦ εἶ; καὶ εἶπεν αὐτῷ· τὴν φωνήν σου ἤκουσα ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην. καὶ εἶπεν αὐτῷ· τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; καὶ εἶπεν Ἀδάμ· ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκάς μοι, αὐτή με ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν ἡ γυνή· ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει· ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ

πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ
στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ σου πορεύσῃ, καὶ
φαγῇ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς
καὶ ἔχθραν ποιήσω ἀνὰ μέσον σου, καὶ
μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ
ματός σου, καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς,
σου [a] τηρήσει τὴν κεφαλὴν, καὶ σὺ αὐτοῦ
σεις τὴν πτέρναν. καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε·
θύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου, καὶ τὸν
ναγμόν σου, ἐν λύπῃ τέξῃ τέκνα, καὶ
τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός
κυριεύσει. τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, ὅτι ἤκου
τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφα
ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μόνου
του μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες· ἐπι
τάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἐν
φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς
σου, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ
καὶ φαγῇ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σου, ἐν ἱδ
τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως
ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφ
ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. τῆς
οὖν ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ
δείσου, τὰ ῥητὰ τῆς ἁγίας γραφῆς
περιέχει.

---

[a] Alii rectius, τειρήσει.

omni animali, & præ omni beſtia terræ: ſupra ventrem tuum gradieris, & pulverem comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et inimicitias ponam inter te & inter ipſam mulierem, inter ſemen tuum, & inter ſemen illius, ipſum obſervabit tibi caput, & tu obſervabis ejus calcaneum. Ad mulierem vero dixit: Multiplicando multiplicabo dolorem tuum & gemitum tuum: in dolore paries filios, & ad virum tuum erit deſiderium tuum, & ipſe dominabitur tibi. Ad Adam vero dixit: Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti de arbore, de qua præcepi tibi, dicens, non comedes ex ea; maledicta eſt humus in operibus tuis, in dolore comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ. Et ſpinam atque tribulum germinabit tibi, & manducabis herbam agri. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in humum, ex qua ſumtus es, quandoquidem pulvis ſis, & in pulverem reverſurus ſis. Verba ſacræ ſcripturæ, quantum attinet ad hiſtoriam hominis & Paradiſi, ſic ſe habent.

Objicies igitur mihi: Supra tradidi Deum loco non comprehendi pos nunc vero ais eum in Paradiſo amb lare? Audi reſponſum: Deus quid univerſorum Pater, loco nec inclu tur, neque in loco invenitur. Non nim eſt locus in quo ipſe quieſcat. Ce rum ſermo ejus per quem omnia cr vit, exiſtens potentia & ſapientia P tris, aſſumit perſonam Patris & do ni univerſorum, is venit in paradiſ ſub perſona Dei, & colloquebatur c Adamo. Siquidem Scriptura ſacr ſerte ponit Adamum dixiſſe: *vo tuam audivi.* At vocem quid ali dixeris, quam verbum Dei, qui e filius eſt? Nec arbitreris, ut poëtæ fabularum ſcriptores perhibent, D filios ex concubitu eſſe natos, ſed i tellige hoc loco enarrari verbu perpetuo exiſtens & inſitum in co de Dei. Antequam enim quicqu eorum quæ facta ſunt, fieret, h conſiliarium habuit, ut qui mens prudentia ejus foret. Cum vero p condere, quæ deliberaverat, inſtit ſet, hoc verbum genuit prolatu primogenitum univerſæ creaturæ, interim Deus exinanitus eſt ver verbum gignens, & verbo alloqu ſemper. Unde nos docent ſacræ lit

om

XXXI. n. 22.

Ἐρεῖς οὖν μοι· σὺ φὴς τὸν θεὸν ἐν τόπῳ μὴ δεῖν χωρεῖσθαι, καὶ πῶς νῦν λέγεις αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατεῖν; ἄκουε ὃ λέγω· ὁ μὲν θεὸς καὶ πατὴρ τῶν ὅλων ἀχώρητός ἐστι, καὶ ἐν τόπῳ οὐχ εὑρίσκεται. οὐ γάρ ἐστι τόπος τῆς καταπαύσεως αὐτοῦ. ὁ δὲ λόγος αὐτοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα πεποίηκε, δύναμις ὢν καὶ σοφία αὐτοῦ, ἀναλαμβάνων τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς καὶ κυρίου τῶν ὅλων, οὗτος παρεγίνετο εἰς τὸν παράδεισον ἐν προσώπῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ὡμίλει τῷ Ἀδάμ. καὶ γὰρ αὐτὴ ἡ θεία γραφὴ διδάσκει ἡμᾶς τὸν Ἀδὰμ λέγοντα, τῆς φωνῆς ἀκηκοέναι· φωνὴ δὲ τί ἄλλο ἐστὶν, ἀλλ' ἢ ὁ λόγος ὁ τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστι καὶ υἱὸς αὐτοῦ. οὐχ ὡς οἱ ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι λέγουσιν υἱοὺς θεῶν ἐκ συνουσίας γεννωμένους, ἀλλὰ ὡς ἀλήθεια διηγεῖται τὸν λόγον, τὸν ὄντα διαπαντὸς ἐνδιάθετον ἐν καρδίᾳ θεοῦ. πρὸ γάρ τι γίνεσθαι τοῦτον εἶχε σύμβουλον ἑαυτοῦ νοῦν, καὶ φρόνησιν ὄντα· ὁπότε δὲ ἠθέλησεν ὁ θεὸς ποιῆσαι ὅσα ἐβουλεύσατο, τοῦτον τὸν λόγον ἐγέννησε προφορικὸν, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, οὐ κενωθεὶς αὐτὸς τοῦ λόγου, ἀλλὰ λόγον γεννήσας, καὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ διαπαντὸς ὁμιλῶν. ὅθεν διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ ἅγιαι γραφαὶ καὶ

πάντες

πάντες οἱ πνευματοφόροι, ἐξ ὧν Ἰωάν-
λέγει· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος
ἦν πρὸς τὸν θεόν· δεικνὺς ὅτι ἐν πρώτοις
νος ἦν ὁ θεὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ὁ λόγος. ἔπει-
τα λέγει· καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα
αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγέ-
οὐδὲ ἕν· θεὸς οὖν ὢν ὁ λόγος, καὶ ἐκ
πεφυκὼς ὁπότ' ἂν βούλεται ὁ πατὴρ
ὅλων, πέμπει αὐτὸν εἴς τινα τόπον,
παραγινόμενος καὶ ἀκούεται καὶ ὁρᾶ-
πεμπόμενος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τόπῳ
+ n. 23. ρίσκεται.† τὸν οὖν ἄνθρωπον ὁ θεὸς πεποίη-
κεν ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, τὴν δὲ πλάσιν αὐ-
πεφανέρωκε μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὅτε
καὶ τὸν παράδεισον πεποίηκεν, εἰς τὸ
κρείσσονι τόπῳ, καὶ χωρίῳ διαφόρῳ
τὸν εἶ).

XXXII. Καὶ ὅτι ταῦτά ἐστιν ἀληθῆ, αὐτὸ τὸ
γον δείκνυσι· πῶς γὰρ οὐκ ἔστι καταμα-
τὴν μὲν ὠδῖνα, ἣν πάσχουσιν ἐν τῷ τίκ-
αἱ γυναῖκες, καὶ μετὰ τοῦτο λήθην τοῦ
νου ποιοῦνται, ὅπως πληρωθῇ ὁ τοῦ θε-
λόγος, εἰς τὸ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνε-
τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. τί δ' οὐχὶ καὶ
τοῦ ὄφεως κατάκρισιν, πῶς στυγητὸς
ἕρπων ἐπὶ τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἐσθίων γῆ-

omnes ſancto Spiritu afflati, quorum de numero eſt Joannes ad hunc modum differens: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c.* Significans in principio ſolum fuiſſe Deum & in eo verbum. Poſtea infert: *Deus erat verbum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil.* Deus itaque exiſtens verbum, ex Deo progenitum, quando vult Pater univerſorum, mittit illud ad aliquem locum. Quod adveniens & auditur, & videtur ab eo miſſum, & in loco reperitur. Deus igitur, ut ex præmiſſis apparet, hominem die ſexto creavit. Ejus tamen creationem patefecit poſt ſeptimum demum diem, cum & paradiſum paraſſet, in quo, ut in meliore & in excellentiore regione, homo degeret.

Ceterum eorum, quæ tradidimus, veritatem res ipſa declarat. Annon animadvertimus graviſſimos dolores, quos in partu perpetiuntur mulieres? Horum deinde levi momento obliviſcuntur, ut impleatur quod à Deo dicitur & multiplicetur & incrementa ſumat mortalium genus. Annon videmus condemnationem ſerpentis, quam exoſus ſit humi ſerpens & terram vorans?

a Joan. 1. 1. b Ibid. v. 3.

rans? Quæ quidem omnia plurim
faciunt ad comprobandam prædi
rum veritatem. Præterea Deus c
riri *fecit ex terra omnem arborem*
pulcram & bonam ad comedendum.
primis namque semina, plantæ, h
bæque solæ habebantur, quas ter
produxerat dies. At quæ Paradisus p
ferebat, amœnissima & pulcherri
erant: siquidem eorum plantatio
citur Deo peracta. Reliquas q
dem plantas haud absimiles ha
mundus: at duas istas arbores,
ram vitæ, alteram cognitionis, n
alia terra tenuit quam sola Parad

Verum ut sciamus Paradisum
terram, & super terra excultam, Scr
tura sacra dicit: *Et plantavit Deus p*
disum in Eden in regione Orientali,
eo posuit hominem. Et prodire fecit D
ex terra omnem arborem pulcram visu
bonam ad comedendum. Quod igitur
Ex terra, & in Orientali plaga, &c. di
te nos docet Scriptura sacra Para
sum esse sub hoc cœlo, sub quo Ori
& terra conspiciuntur. Dictio E
quæ Hebraica est, si transferatur
nostram linguam, delicias sig
cat. Præterea indicat Scriptura sa
fluvium procedere ex Eden ad i
gand

ως καὶ τοῦτο ἦν εἰς ἀπόδειξιν ἡμῖν τῶν μεμηνυμένων.† ἐξανατείλας οὖν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν. ἐν γὰρ πρώτοις μόνα ἦν τὰ ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γεγενημένα, φυτὰ καὶ σπέρματα καὶ χλόαι· τὰ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐγενήθη διαφόρῳ καλλονῇ καὶ ὡραιότητι· ἅτε δὴ καὶ φυτεία ὠνόμασται ὑπὸ θεοῦ πεφυτευμένα. καὶ τὰ μὲν λοιπὰ φυτὰ ὅμοια καὶ ὁ κόσμος ἔσχηκε· τὰ δὲ δύο ξύλα, τὸ τῆς ζωῆς, καὶ τὸ τῆς γνώσεως οὐκ ἔσχηκεν ἑτέρα γῆ, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ παραδείσῳ. + n. 24.

XXXIII. Ὅτι δὲ καὶ ὁ παράδεισος γῆ ἐστι, καὶ ἐπὶ γῆς πεφύτευται, ἡ γραφὴ λέγει, καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον. καὶ ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἔτι ἀπὸ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν. τὸ οὖν ἔτι ἐκ τῆς γῆς, καὶ κατὰ ἀνατολάς, σαφῶς διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ τὸν παράδεισον ὑπὸ τοῦτον τὸν οὐρανόν, ὑφ' ὃν ἀνατολὴ καὶ γῆ εἰσιν. Ἐδὲμ δὲ Ἑβραϊστὶ εἰρημένον, ἑρμηνεύεται [a] τροφή. ποταμὸν σεσήμακεν ἐκπορεύεσθαι ἐξ Ἐδέμ, ποτί-

a Exemplaria habuere τροφὴ, errore manifesto.

ζειν τὸν παράδεισον, κἀκεῖθεν διαμε-
ζεσθαι εἰς τέσσαρας ἀρχάς· ὧν δύο, οἱ
λεγόμενοι Φεισὼν καὶ Γεὼν, ποτίζουσι τὰ ἀ-
λικὰ μέρη, μάλιστα ὁ Γεὼν, ὁ κυκλῶν π-
γῆν Αἰθιοπίας, ὅν φασιν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ
φαίνεσθαι, τὸν καλούμενον Νεῖλον. οἱ δὲ
δύο ποταμοὶ φανερῶς γινώσκονται παρ᾽
οἱ καλούμενοι Τίγρις καὶ Εὐφράτης· οὗτ-
γειτνιῶσιν ἕως τῶν ἡμετέρων κλιμάτων.

XXXIV. Θεὶς δὲ ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κ-
προειρήκαμεν, ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐ-
ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν αὐτόν· ἐνετ-
αὐτῷ, ἀπὸ πάντων τῶν καρπῶν ἐσθίειν,
λονότι καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ζωῆς, μόνου δὲ
ξύλου τοῦ τῆς γνώσεως ἐνετείλατο αὐτῷ
γεύσασθαι. μετέθηκε δὲ αὐτὸν ὁ θε-
τῆς γῆς, ἐξ ἧς ἐγεγόνει, εἰς τὸν παρ-
διδοὺς αὐτῷ ἀφορμὴν προκοπῆς,
αὐξάνων καὶ τέλειος γενόμενος, ἔτι δ-
θεὸς ᵃ ἀναδειχθεὶς, οὕτως καὶ εἰς τὸν οὐραν-
ναβῇ. μέσος γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐγεγόνει, οὔτ-
τὸς ὁλοσχερῶς, οὔτε ἀθάνατος τὸ καθόλ-
κτικὸς δὲ ἑκατέρων. οὕτω καὶ τὸ χωρίον ὁ
δεισος, ὡς πρὸς καλλονὴν, μέσος τοῦ κ-
καὶ τοῦ οὐρανοῦ γεγόνηται, ἔχων ἀϊδιότητ-

a Quantum ad immortalitatem Deo simil-

andum paradisum, qui inde in quator dispescitur capita, quorum duo cantur Phison & Geon, & humeant Orientales regiones, maxime taen Geon, qui quasi circulo, undique lluit universam Æthiopiæ regionem. unc perhibent apparere Nilum flu- in Ægypto. Reliqui duo fluvii anifesto à nobis cognoscuntur, & ominantur Tigris & Euphrates. Hi sque ad nostra climata accedunt.

Hominem autem, ut ante diximus, Deus perduxit in paradisum, ut eum peraretur & custodiret, eique præcerut ederet de omnibus fructibus, nec iam arborem vitæ excepit: ceterum tuit ne gustaret quidem fructum rboris scientiæ. In hunc modum anstulit Deus hominem in paradisum, ei undique occasiones profectus suggerens, ut cresceret & perfectus redderetur, & declaratus tanem Deus, ita in cœlum ascendet. Mediam etenim conditionem btinuit homo, nec totus mortalis, ec totus immortalis existens, vem utriusque particeps. Sic quoue paradisus æternitate donatus in edio cœli & terræ constitit, quanm ad amœnitatem attinet. Quod

M 2 dicit,

dicit, *ut eum operaretur, &c.* n
aliud opus præcipit, quam ut ſer
mandatum Dei ne impingens ſei
perderet, quemadmodum accidi
propter peccatum. Arbor quidem
entiæ erat bona, erat bonus &
fructus. Non enim, ut quidam
nantur, mortem habuit arbor, ſe
obedientia. Nam fructus nihil
habebat, quam cognitionem ſc
Verum cognitio pulcra eſt, ſi q
recte utatur. Eo tempore adhuc i
erat Adam. Quapropter cogniti
digne percipere nequivit. Nam e
num infans recenter natus pane
nequit, ſed prius lacte nutritur,
vectiore ætate etiam ad ſolid
cibum procedit. Idem evenit
Adamo.

Quapropter non invidens (ut
dam ſentiunt) Deus Adamo,
ab arbore ſcientiæ abſtinere
Præterea hominem probare vo
Deus, an dicto audiens eſſe v
Ad hæc cupiebat ut homo tem
longo ſimplex & ſincerus ma
quaſi puer. Id enim ſanctum
ſetur, non ſolum apud Deum, ſe
apud homines, videlicet in ſimpli

...ἐργάζεσθε· οὐκ ἄλλην τινὰ ἐργασίαν
...αι, ἀλλ' ἢ τὸ φυλάττειν τὴν ἐντολὴν τοῦ
θεοῦ, ὅπως μὴ παρακούσας ἀπολέσῃ ἑαυ-
τόν, καθὼς καὶ ἀπώλεσε διὰ ἁμαρτίας. + τὸ + n. 25.
μὲν ξύλον τὸ τῆς γνώσεως, αὐτὸ μὲν καλόν,
καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ καλός. οὐ γὰρ ὡς οἴονταί
τινες, θάνατον εἶχε τὸ ξύλον, ἀλλ' ἡ παρακο-
ή. οὐ γὰρ ἄλλο τι ἕτερον ἦν ἐν τῷ καρπῷ ἢ
μόνον γνῶσις, ἡ δὲ γνῶσις καλή, ἐπὰν αὐ-
τῇ οἰκείως τις χρήσηται. τῇ δὲ οὔσῃ ἡλικί-
ᾳ ὁ Ἀδὰμ ἔτι νήπιος ἦν, διὸ οὔπω ἠδύνα-
το τὴν γνῶσιν κατ' ἀξίαν χωρεῖν. καὶ γὰρ νῦν,
ἐπὰν γεννηθῇ παιδίον, οὐκ ἤδη δύναται ἄρτον
ἐσθίειν, ἀλλὰ πρῶτον γάλακτι ἀνατρέφεται,
εἶτα κατὰ πρόσβασιν τῆς ἡλικίας, καὶ ἐπὶ
στερεὰν τροφὴν ἔρχεται· οὕτως ἂν ἐγεγόνει
καὶ τῷ Ἀδάμ.

Διὸ οὐχ ὡς φθονῶν αὐτῷ ὁ θεός, ὡς XXXV.
οἴονταί τινες, ἐκέλευσε, μὴ ἐσθίειν ἀπὸ [a] τῆς
γνώσεως· ἔτι μὴν καὶ ἐβούλετο δοκιμάσαι αὐ-
τόν, εἰ ὑπήκοος γίνεται τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ·
ἅμα δὲ καὶ ἐπὶ πλείονα χρόνον, ἠβούλετο
ἁπλοῦν καὶ ἀκέραιον διαμεῖναι τὸν ἄνθρωπον
νηπιάζοντα. τοῦτο γὰρ ὅσιόν ἐστιν, οὐ μό-
νον παρὰ θεῷ, ἀλλὰ καὶ παρὰ ἀνθρώποις, τὸ

a Forte addi deberet ξύλου.

 ἐν

ἐν ἁπλότητι, καὶ ἀκακίᾳ ὑποτάσσεσθαι
γονεῦσιν. ἔτι δὲ χρὴ τὰ τέκνα τοῖς
σιν ὑποτάσσεσθαι· εἰ δὲ χρὴ τὰ τέκν
γονεῦσιν ὑποτάσσεσθαι, πόσῳ μᾶλλ
θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὅλων; ἔτι μὴν κ
μὸν ἐστι τὰ παιδία τὰ νήπια ὑπὲρ
φρονεῖν. καθάπερ γὰρ τῇ ἡλικίᾳ
τάξιν αὔξει, οὕτω καὶ ἐν τῷ φρονεῖν.
ὥστε ἐπ' ἂν νόμος κελεύσῃ ἀπ
ἀπό τινος, καὶ μὴ ὑπακούῃ τις,
οὐχ ὁ νόμος κόλασιν παρέχει,
ἀπείθεια, καὶ ἡ παρακοή· καὶ γὰρ πατ
τέκνῳ ἐνίοτε προστάσσει ἀπέχεσθαι
καὶ ἐπ' ἂν οὐχ ὑπακούῃ τῇ πατρ
λῇ, δέρεται, καὶ ἐπιτιμίας τυγχάν
τὴν παρακοήν. καὶ οὐκ ἤδη αὐτὰ τὰ
ματα πληγαί εἰσιν, ἀλλ' ἡ παρ
ἀπειθοῦντι ὕβριν περιποιεῖται· οὕτω
πρωτοπλάστῳ ἡ παρακοὴ περιεποίη
ἐκβληθῆναι αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσο
τοί γε ὡς κακοῦ τι ἔχοντος τοῦ ξύ
γνώσεως, διὰ δὲ τῆς παρακοῆς ὁ
πος ἐξήντλησε πόνον, ὀδύνην, λύ
τὸ τέλος ὑπὸ θάνατον ἔπεσε.

XXXVI. n. 26. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ θεὸς μεγάλην
σίαν παρέσχε τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ μὴ

te, & abſque omni malitia ſubjici parentibus. Præterea oportet, ut liberi ſint parentibus ſubditi. Si autem liberis parentibus ſubjecti eſſe debent, quanto magis Deo patri omnium? Præterea indecorum eſt pueros, ſupra ætatem ſapere. Quemadmodum enim ætas incrementum ſumit paulatim, ſic etiam prudentia. Cum lex aliquid vetat, nec homines legi poſitæ obtemperant, jam pœnam non lex, verum hominum inobedientia & contumacia gignit. Nam & pater interdum filio ſuo edicit, ut ab aliquibus abſtineat: ſi paternum imperium reſpuit, virgis ceditur, pœnamque inobedientiæ luit. Nec res ipſæ, verbera audiunt, ſed inobedientia immorigero contumeliam importat. Ad eum modum, hominem qui primus formatus eſt, inobedientia ex paradiſo expelli fecit. Nec propterea, quaſi aliquid mali ſcientiæ arbori ineſſet, verum propter inobedientiam homo labores, tormina, triſtitiam ſubit, & poſtremo in mortem prolapſus eſt.

At Deus maximum beneficium homini præſtitit, ne perpetuo in peccatorum

torum sordibus hæreret. Sed
specie eum ejecit paradiso, ut
to tempore peccatum exolvens,
castigatus postremo revocaretur.
propter cum homo jam recens
hoc mundo conditus foret, myst
quodam in Genesi scriptum reper
hominem bis in paradiso esse col
catum. Prima in paradisum indu
jam contigit: altera eveniet post
surrectionem & judicium. Quem
modum vas aliquod, quando for
tum est vitium aliquod habet,
nuo fingitur & funditur ut sit
vum & integrum, sic homini acc
per mortem. Nam ejus potentia
fractus est ut inveniatur in resurre
ne sanus, id est mundus, justus,
mortalis.

Quod Deus vocat, & ait:
es Adam? minime id factum, q
rerum fuerit ignarus: sed long
nimis existens, ei occasionem pœ
tentiæ & confessionis subministra
Sed dicat quis: Mortalisne crea
est homo? Nequaquam. Quid ig
tur? Num immortalis? Ne hoc,

μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἐν ἁμαρτίᾳ ὄντα, ἀλλὰ τρόπῳ τινὶ ἐν ὁμοιώματι ἐξορισμοῦ ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσου, ὅπως διὰ τῆς ἐπιτιμίας, τακτῷ ἀποτίσας χρόνῳ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ παιδευθεὶς ἐξ ὑστέρου ἀνακληθῇ. διὸ καὶ πλασθέντος ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, μυστηριωδῶς ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται, ὡς δὶς αὐτοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ τεθέντος· ἵνα τὸ μὲν ἅπαξ ᾖ πεπληρωμένον ποτε ἐτέθη, τὸ δὲ δεύτερον μέλλει πληροῦσθαι μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ κρίσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθάπερ σκεῦός τι, ἐπὰν πλασθὲν αἰτίαν τινὰ σχῇ, ἀναχωνεύεται ἢ ἀναπλάσσεται, εἰς τὸ γενέσθαι καινὸν καὶ ὁλόκληρον· οὕτω γίνεται καὶ τῷ ἀνθρώπῳ διὰ θανάτου· δυνάμει γὰρ τέθραυσται, ἵνα ἐν τῇ ἀναστάσει ὑγιὴς εὑρεθῇ· λέγω δὲ ἄσπιλος, καὶ δίκαιος, καὶ ἀθάνατος.

Τὸ δὲ καλέσαι, καὶ εἰπεῖν τὸν θεὸν Ποῦ XXVII.
εἶ Ἀδάμ, οὐχ ὡς ἀγνοῶν, τοῦτο ἐποίει ὁ θεός· ἀλλὰ μακρόθυμος ὤν, ἀφορμὴν ἐδίδου αὐτῷ μετανοίας, καὶ ἐξομολογήσεως. † ἀλλὰ φήσει ὅμω τις ἡμῖν, θνητὸς † n. 27.
φύσει ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος; οὐδαμῶς. ὅμω ἀθάνατος; οὐδὲ τοῦτο φαμέν. ἀλλὰ

ἀλλὰ ἐρεῖ τις· οὐδὲν οὖν ἐγένετο; οὐδὲ
ἐγὼ μή, οὔτε οὖν φύσει θνητὸς ἐγένετο
ἀθάνατος. εἰ γὰρ ἀθάνατον αὐτὸν
ἀρχῆς ἐπεποιήκει, θεὸν αὐτὸν ἐπε
κει· πάλιν εἰ θνητὸν αὐτὸν πεποιήκει,
κει ἂν ὁ θεὸς αἴτιος εἶναι τοῦ θανάτ
τοῦ. οὔτε οὖν ἀθάνατον αὐτὸν ἐπ
οὔτε μὴν θνητόν, ἀλλά, καθὼς
προειρήκαμεν, δεκτικὸν ἀμφοτέρ
ῥέψῃ ἐπὶ τὰ τῆς ἀθανασίας, τηρήσ
ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, μισθὸν κομίσητ
αὐτοῦ τὴν ἀθανασίαν, καὶ γένηται
δ' αὖ τραπῇ ἐπὶ τὰ τοῦ θανάτου
τα, παρακούσας τοῦ θεοῦ, αὐτὸς ἑα
τιος ᾖ τοῦ θανάτου. ἐλεύθερον γὰρ
τεξούσιον ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρ
οὖν ἑαυτῷ περιεποιήσατο δι' ἀμελεί
παρακοῆς, τοῦτο ὁ θεὸς αὐτῷ νυνὶ δω
διὰ ἰδίας φιλανθρωπίας, καὶ ἐλεημ
ὑπακούοντας αὐτῷ ποιῶν [a] τοὺς ἀνθρ
καθάπερ γὰρ παρακούσας ἄνθρωπος
ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο· οὕτως ὑπακού
θελήματι τοῦ θεοῦ, ὁ βουλόμενος δύ
περιποιήσασθαι ἑαυτῷ τὴν αἰώνιον ζ
ἔδωκε γὰρ ὁ θεὸς ἡμῖν νόμον καὶ ἐντ

---

a Vox hæc in editis omissa, à Clausero in
exemplari lecta videtur.

m dicimus. Sed inſtabit aliquis,
il ergo omnino factum eſt? Nec
c ipſum. Aio ego, nec natura fuit
rtalis nec immortalis. Si immor-
em ab initio eum feciſſet, Deum
m conſtituiſſet. Si mortalem eum
aſſet, Deus ſane poſſet auctor
rtis ejus videri. Igitur nec mor-
em nec immortalem eum fecit,
quemadmodum ſupra ſignificavi-
s, utriuſque capacem, ut ad im-
rtalitatem vergeret, & ſervans
ndatum Dei, mercedem accipe-
immortalitatem & Deus fieret:
autem Deo inobediens ad mortis
ra converſus fuerit, ſibiipſi auctor
et mortis. Nam liberum & ſui arbi-
creavit Deus hominem. Quod au-
ſibi per injuriam & inobedientiam
ciliverat, id ei nunc donat Deus per
humanitatem & miſericordiam
ens homines ſibi obedientes. Quem-
modum enim ſua inobedientia mor-
ſibi contrahit homo: Sic qui Dei
untati obtemperat, volendo ſibi æ-
num poterit parare vitam. Nam le-
& præcepta ſancta communicavit
nobis

nobis Deus: quæ si homo servarit, lutem consequi, & resurgens, in ruptibilitatem nancisci valeat.

. . . . .

Porro Adam paradiso exactus *vit Evam uxorem suam*, quam ei maverat Deus ex costa in uxorem, que hoc non ideo, quasi ex alia teria mulierem fingere non pot sed Deus prænoverat homines rum multitudinem introductur jus igitur rei præscius existens, & si certo sciens Serpentem, per tudinem Deorum (qui non sun rorem allaturum (nam licet u Deus, jam meditabatur error m tudinem deorum subserere, & di Eritis ut dii) ne exsurgerent q cerent: Hic Deus virum, aliu mat mulierem, &c. Evam ex compegit, & duos fecit ambos. per hæc, ut ostenderetur m um monarchiæ quæ est apud D simul & Deus fecit uxorem eju *erunt duo in carnem unam.* Hoc dem in nobis experimur compl Quis enim legitimas nuptias c hens, non contemnat matrem, p universam cognationem, & o

...ιας ὡς πᾶς ὁ ποιήσας δύναται σωθῆναι· καὶ τῆς ἀναστάσεως τυχὼν κληρονομῆσαι τὴν ἀφθαρσίαν. XXXIIX.) n. 28.

Ἐκβληθεὶς δὲ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ παραδείσου, ... ἔγνω Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἣν ὁ ... ἐποίησεν αὐτῷ εἰς γυναῖκα, ἐκ τῆς ...ρᾶς αὐτοῦ. καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ὡς μὴ δυνάμενος κατ᾽ ἰδίαν πλάσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ... προηπίσατο ὁ θεὸς, ὅτι ἤμελλον οἱ ἄν... πληθὺν θεῶν ὀνομάζειν· προγνώστης ... καὶ εἰδὼς ὅτι ἡ πλάνη ἤμελλε διὰ τοῦ ... ὀνομάζειν πληθὺν θεῶν τῶν οὐκ ὄντων· ... ὄντος θεοῦ, ἐκτότε ἤδη ἐμελέτα ἡ ... πληθὺν θεῶν ὑποσπείρειν, καὶ λέγειν, ... ὡς θεοί· μήπως οὖν ὑπονοηθῇ ὅτι ... ὁ θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνδρα· ἕτερος δὲ τὴν ... διὰ τοῦτο οὖν ἐποίησε τοὺς δύο ἅμα ... ἀλλὰ καὶ διὰ τούτου δειχθῇ τὸ μυ... τῆς μοναρχίας, τοῦ κατὰ τὸν θεὸν ἅμα δι... ...ησεν ὁ θεὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται ... εἰς σάρκα μίαν· ὃ δὴ καὶ αὐτὸ δείκνυ... ...πληρούμενον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς. τίς γὰρ οὐχὶ ὁ ... γαμῶν οὐ καταφρονεῖ μητρὸς, καὶ ... καὶ συγγενείας πάσης καὶ πάντων τῶν οἰ..., προσκολλώμενος καὶ ἑνούμενος τῇ ἑαυ... γυναικὶ, στέργων μᾶλλον αὐτῇ; καὶ ἵνα

N πλείω

πλείων ἢ ἡ εὔνοια εἰς αὐτούς, πρὸς ὃν τὴν Εὔαν ὁ Ἀδὰμ εἶπεν· τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. ἔτι καὶ προεφήτευσεν, λέγων· τούτου ἕνεκεν καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. διὸ καὶ μέχρι θανάτου πολλοὶ ὑπεύθυνοι γίνονταί τινες διὰ τὰς ἑαυτῶν γαμετάς. ταύτην τὴν Εὔαν, διὰ τὸ ἀρχῆθεν πλανηθῆναι ὑπὸ τοῦ ὄφεως, καὶ ἀρχηγὸν ἁμαρτίας γεγονέναι, ὁ κακοποιὸς δαίμων, ὁ καὶ Σατὰν καλούμενος, ὁ τότε διὰ τοῦ ὄφεως λαλήσας αὐτῇ, ἕως καὶ τοῦ δεῦρο ἐνεργῶν ἐν τοῖς ἐνθουσιαζομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἀνθρώποις [a] Εὔαν ἐκκαλεῖται. δαίμων δὲ καὶ δράκων καλεῖται, διὰ τὸ ἀποδεδρακέναι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ἄγγελος γὰρ ἦν ἐν πρώτοις. καὶ περὶ τούτου πολὺς ὁ λόγος. διὸ τανῦν παραπέμπομαι τὴν περὶ αὐτῶν διήγησιν· καὶ γὰρ ἐν ἑτέροις ἡμῖν γεγένηται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος.

XXXIX. n. 29. Ἐν τῷ οὖν γνῶναι τὸν Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εὔαν, συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν τοὔνομα Κάϊν, καὶ εἶπεν· ἐκτησάμην

a Sensus est, siquidem per Evæ prævaricationem Satanæ auspiciis peccatum in mundum intravit; in Orgiis Bacchicis Evan ipsi acclamabant

Et quo majore invicem devincirentur benevolentia, ad Evam dixit Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.* Præterea vaticinatus est, dicens: *Hujus rei gratia deseret homo patrem suum & matrem, & adglutinabitur uxori suæ, eruntque duo in carnem unam.* Hinc videre est quosdam propter sponsas suas non cunctari extrema subire vitæ discrimina. Hæc Eva princeps erat & caput peccati (quia seducta est à serpente, per quem maleficus dæmon loquutus est, qui & Satan vocatur, & usque adhuc operatur in iis qui ipsius Spiritu aguntur) ideo *Evan* ingeminatur. Dæmon quoque draco nominatus est ἀπὸ τοῦ δεδρακέναι, id est, quia fugitivus à Deo. Nam quidem in principio angelus erat. Et hæc quidem de hoc abunde dictum. Quapropter jam eorum enarrationem omitto, de quibus alibi à nobis disputatum.

Adam ubi cognovit uxorem suam, illa concipiens peperit tandem filium nomine Cain, & dixit: [a] *Acquisivi hominem*

[a] Non exclusa vulgari notatione à δέρκεσθαι. Gen. 4. 1, 2.

minem

minem per Deum. Deinde & alte[…] filium enixa est, cujus nomen dixere A[…] qui rem pecuariam exercebat: Cain a[…] tem erat agricola. Quod ad hos pe[…] net, historia sacra complectitur plu[…] porro & œconomiæ mysticæ enar[…] tiones suppeditat. Quapropter si q[…] cupit hæc exactius novisse, con[…] librum, qui inscribitur, [a] Gene[…] mundi: & omnia perfectius add[…] cet.

Satanas videns non solum Adam[…] & Evam vita frui, verum & libe[…] procreare, quos cum non posset p[…] mere, invidia stimulatus insti[…] Cain, ut fratrem suum Abel, qui […] ceptus erat Domino, enecaret. […] pacto diabolus mundo auctor fuit m[…] tis quæ postmodum late usque ad […] stra tempora in universum genus m[…] talium evagata est. Deus autem […] ctus misericordia sua voluit p[…] tentiæ & confessionis Cain, […] & Adæ præbere occasionem, […] dixit: [b] *Ubi est Abel frater t[…]* Cain respondet, admodum præ[…] cte inobediens existens Deo & […] quit, *nescio, num ego custos sum fr[…] mei*? Hinc iratus Deus, dixit: *Q[…]*

[a] Forte à se conscriptum librum de[…]
[b] Gen. 4. 8.

...μαπον διὰ τοῦ θεοῦ. καὶ προσέθετο ἔτι τεκεῖν δεύτερον [a] υἱὸν, οὗ ὄνομα Ἄβελ, ὃς ἤρξατο ποιμὴν εἶναι προβάτων· Κάϊν δὲ εἰργάζετο τὴν γῆν. τὰ μὲν οὖν κατ' αὐτοὺς πλείω ἔχει τὴν ἱστορίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐξηγήσεως. διὸ τὰ τῆς ἱστορίας τοὺς φιλομαθεῖς δύναται ἀκριβέστερον διδάξαι αὐτὴ ἡ βίβλος, ἥτις ἐπιγράφεται, γένεσις κόσμου.

XL. Ὁπότε οὖν ἐθεάσατο ὁ Σατανᾶς οὐ μόνον τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ζῶντας, ἀλλὰ καὶ τέκνα πεποιηκότας, ἐφ' ᾧ οὐκ ἴσχυσε θανατῶσαι αὐτοὺς, φθόνῳ φερόμενος, ἡνίκα ἑώρα τὸν Ἄβελ εὐαρεστοῦντα τῷ θεῷ, ἐνεργήσας εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καλούμενον Κάϊν, ἐποίησεν ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ. καὶ οὕτως ἀρχὴ θανάτου ἐγένετο εἰς τόνδε τὸν κόσμον, ἕως ποτὲ ... ἕως τοῦ δεῦρο ἐπὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων. ὁ δὲ θεὸς ἐλεήμων ὢν, καὶ βουλόμενος ἀφορμὴν μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως παρέχειν τῷ Κάϊν, καθάπερ καὶ τῷ Ἀδὰμ, εἶπε· ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ὁ δὲ Κάϊν ἀπεκρίθη αὐθάδως τῷ θεῷ, εἰπὼν, οὐ γινώσκω· μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου; οὕτως ὀργισθεὶς αὐτῷ ὁ θεὸς, ἔφη, τί ἐποίησας τοῦτο; φωνὴ αἵματος

[a] Vox ista videbatur desiderari.

αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς, καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣ ἔχανεν δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ χειρός σου· στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. διὸ ἐκτότε φοβηθεῖσα ἡ γῆ, οὐκέτι ἀνθρώπου αἷμα παραδέχεται, ἀλλ' [a] οὐδέ τινος ζώου, ᾗ φανερὸν ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτὴ αἰτία, ἀλλ' ὁ παραβὰς ἄνθρωπος.

XLI.) n. 30. Ὁ οὖν Κάϊν καὶ αὐτὸς ἔσχεν υἱὸν ᾧ ὄνομα Ἐνώχ, καὶ ᾠκοδόμησεν πόλιν, ἣν ἐπωνόμασεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ. ἀπὸ τότε ἀρχὴ ἐγένετο τοῦ οἰκοδομεῖσθαι πόλεις, καὶ τοῦτο πρὸ κατακλυσμοῦ. οὐχ ὡς Ὅμηρος ψεύδεται λέγων·

Οὐ γάρ πω πεπόλιστο πόλις μερόπων
ἀνθρώπων.

Τῷ δὲ Ἐνὼχ ἐγεννήθη υἱὸς ὀνόματι [b] Γαϊδάδ, ὃς ἐγέννησε τὸν καλούμενον Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεὴλ τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα τὸν Λάμεχ. ὁ δὲ Λάμεχ ἔλαβεν ἑαυτῷ δύο γυναῖκας, αἷς ὀνόματα Ἀδὰ καὶ Σελλά· ἐκτότε ἀρχὴ ἐγένετο τῆς πολυμιξίας, ἀλλὰ καὶ τῆς μουσικῆς· τῷ γὰρ Λάμεχ ἐγένοντο τρεῖς υἱοί, Ἰωβήλ, Ἰουβάλ, Θοβέλ. καὶ ὁ μὲν Ἰωβὴλ ἐγένετο

a Sanguis ex animantium corporibus ... statim coagulatur, ut terram non facile ...

b. Rectius Γαϊράδ.

fecisti hoc? vox sanguinis fratris tui clamat ad me ex terra, quæ aperuit os suum ad suscipiendum sanguinem fratris tui de manu tua. Gemens & vagus eris in ipsa terra. Ex hoc tempore, terra timore perculsa non amplius hominis, nec etiam alterius animalis sanguinem suscipit. Unde dignoscitur homicidii culpam non hærere in terra, verum in homine transgressore.

Sed & Cain cui natus est filius, nomine Enoch, extruxit urbem, quam nomine filii sui appellavit Enoch. Eo tempore cœptæ sunt urbes condi, & quidem ante diluvium; non ut Homerus fingit, dicens:

Turba loquax hominum nondum construxerat urbes.

Enoch natus est filius nomine Gaidas, qui genuit Malaleel, qui genuit Mathusalem, qui genuit Lamech. Lamech accepit uxores duas, quarum nomina Ada & Sela. Eo enim demum tempore inolevit mos habendi plures uxores; & tunc musica inventa est. Nam Lamech nati sunt filii tres, Obel, Jubal, Thobel; & quidem Obel vir fuit jumenta nutriens

triens in casis. Jubal inventor Psalterii & Citharæ est. Thobel fuit faber æris & ferri.

Hucusque excurrit genealogiarum Cain catalogus: quæ sequuntur, oblivio abolevit, quoniam commisit fratricidium. At Deus, ut alius in locum Abel peremti substitueretur, dedit ut Eva conciperet & filium ederet, qui nominatus est Seth, à quo ad nostra usque tempora mortalium genus propagatum est. Discendi autem cupidis, de omnibus genealogiis facile est ex sacris Scripturis ostendere; nam nos alibi de iis quadatenus sermonem habuimus. Genealogiarum ordo est in primo sacræ historiæ libro. Hæc omnia, docet nos Spiritus sanctus per Mosen & reliquos Prophetas. Ex quibus constat, nostra scripta, qui Deum colimus, esse antiquiora, imo & veriora omnium poëtarum & auctorum scriptis.

Quod ad Musicam attinet, ejus inventorem

σκηναῖς κτηνοτρόφων. Ἰουβὰλ δέ ἐστιν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν. Θοβὲλ δὲ ἐγένετο σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου.

Ἕως μὲν οὖν τούτου ἔσχε τὸν κατάλογον τὸ σπέρμα τοῦ Κάϊν· καὶ τὸ λοιπὸν εἰς λήθην αὐτοῦ γέγονε τὸ σπέρμα τῆς γενεαλογίας, διὰ τὸ ἀδελφοκτονῆσαι αὐτὸν τὸν ἀδελφόν. εἰς τὸν τόπον δὲ τοῦ Ἄβελ, ἔδωκεν ὁ θεὸς συλλαβεῖν τὴν Εὔαν καὶ τεκεῖν υἱόν, ὃς κέκληται Σήθ· ἀφ' οὗ τὸ λοιπὸν γένος τῶν ἀνθρώπων ὁδεύει μέχρι τοῦ δεῦρο. τοῖς δὲ βουλομένοις φιλομαθέσι, καὶ περὶ πασῶν τῶν γενεῶν, εὔκολόν ἐστιν ἀποδεῖξαι διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν. καὶ γὰρ ἐκ μέρους ἡμῖν γεγένηται ἤδη λόγος ἐν ἑτέρῳ λόγῳ, ὡς ἐπάνω προειρήκαμεν, τῆς γενεαλογίας ἡ τάξις ἐν τῇ πρώτῃ βίβλῳ τῇ περὶ ἱστοριῶν. ταῦτα δὲ πάντα ἡμᾶς διδάσκει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ διὰ Μωσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν, ὥστε τὰ καθ' ἡμᾶς τοὺς θεοσεβεῖς ἀρχαιότερα γράμματα τυγχάνει, μὴν ἀλλὰ καὶ ἀληθέστερα πάντων συγγραφέων καὶ ποιητῶν δείκνυται ὄντα. XLII.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ τῆς μουσικῆς, XLIII.

ἐφλυα-

ἐφλυάρησάν τινες εὑρετὴν Ἀπόλλωνα
γεγενῆσθαι· ἄλλοι δὲ Ὀρφέα ἀπὸ τῆς
ὀρνέων ἡδυφωνίας φασὶν ἐξευρηκέναι
μουσικήν. κενὸς δὲ καὶ μάταιος ὁ λ
αὐτῶν δείκνυται· μετὰ γὰρ πολλὰ ἔτη
κατακλυσμοῦ οὗτοι ἐγένοντο.

XLIV. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Νῶε, ὃς κέκληται
ἐνίων [b] Δευκαλίων, ἐν τῇ βίβλῳ ᾗ
καμεν, ἡ διήγησις ἡμῖν γεγένηται, ᾗ
+ n. 31. λη καὶ σὺ δύνασαι ἐντυχεῖν.† μετὰ τὸν κα
κλυσμὸν ἀρχὴ πάλιν ἐγένετο πόλεων
βασιλέων, τὸν τρόπον τοῦτον· πρώτη
Βαβυλὼν, καὶ Ὀρὲχ, καὶ Ἀρχὰθ, καὶ
λανὴ ἐν τῇ γῇ Σενναάρ. καὶ βασι
ἐγένετο αὐτῶν, ὀνόματι Νεβρώθ. ἐκ τ
ἐξῆλθεν ἀνὴρ ὀνόματι Ἀσσοὺρ, ὅθεν καὶ
σύριοι προσαγορεύονται. Νεβρὼθ δὲ
δόμησε πόλεις τὴν Νινευὶ, καὶ τὴν Ῥο
καὶ τὴν Καλάκ, καὶ τὴν Δασὲν ἀνὰ
Νινευὶ, καὶ ἀνὰ μέσον Καλάκ. ἡ
Νινευὶ ἐγενήθη ἐν πρώτοις πόλις
γάλη. Ἐπ

---

a Apollo Admeto dicitur inserviisse qui
Argonautas numeratur; quemadmodum &
pheus; plus mille vero anni à Diluvio ad
nis tempora intercedunt. b Deucalion non
te Mosis tempora vixit; 800 annis post dilu
quem Strabo l. 9. refert Thessaliæ impera
Apol

... quidam nugati sunt esse Apolli... Alii hoc inventum Orpheo ac... referunt, ut qui Musicam ex ... avium concentu didicerit. Ve... narrationes eorum vanæ & men...: nam hi longo demum post dilu... tempore vixerunt.

De Noë, quem nonnulli Deucalio... vocant, in libro quem supra o...dimus, loquuti sumus: quem si ..., ipse inspicere potes. Post dilu... denuo urbes cœptæ sunt extrui, ... distingui, idque hac ratione. ... prima fuit Babylon, Orech, ...that, & Chalanæ in regione Senaar. ... rex præfuit Nembroth. Inde ori... sumsit Assur, unde Assyrii su... nomen sunt adepti. Nembroth ...ædificavit urbes Nineven, Rho..., Calaë & Dasan, quæ in medio ...ives & Calaës sita est. Nini... primitus, urbs admodum fuit ma...

...llodorus, Pyrrham Epimethei & Pandoræ ... duxisse. Pari metachronismo in Clymeni ...natione peccatum; nisi quod ille integro ... seculo in Græciam ex Creta venerit, post ...calionis tempora, ut discimus à Pausania in ...is.

Alter

triens in casis. Jubal inventor Psalterii & Citharæ est. Thobel fuit faber æris & ferri.

Hucusque excurrit genealogiarum Cain catalogus: quæ sequuntur, oblivio abolevit, quoniam commisit fratricidium. At Deus, ut alius in locum Abel peremti substitueretur, dedit ut Eva conciperet & filium ederet, qui nominatus est Seth, à quo ad nostra usque tempora mortalium genus propagatum est. Discendi autem cupidis, de omnibus genealogiis facile est ex sacris Scripturis ostendere; nam nos alibi de iis quadatenus sermonem habuimus. Genealogiarum ordo est in primo sacræ historiæ libro. Hæc omnia, docet nos Spiritus sanctus per Mosen & reliquos Prophetas. Ex quibus constat, nostra scripta, qui Deum colimus, esse antiquiora, imo & veriora omnium poëtarum & auctorum scriptis.

Quod ad Musicam attinet, ejus inventorem

…ταῖς κτηνοτρόφων. Ἰωβὰλ δέ ἐστιν ὁ κατα-…ξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν. Θοβὲλ δὲ …γένετο σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ …σιδήρου.

XLII. Ἕως μὲν οὖν τούτου ἔχει τὸν κατάλογον …σπέρμα τοῦ Κάϊν· καὶ τὸ λοιπὸν εἰς …θην αὐτοῦ γέγονε τὸ σπέρμα τῆς γενεα-…γίας, διὰ τὸ ἀδελφοκτονῆσαι αὐτὸν τὸν …δελφόν. εἰς τὸν τόπον δὲ τοῦ Ἄβελ, ἔδω-…εν ὁ θεὸς συλλαβεῖν τὴν Εὔαν καὶ τεκεῖν …ὸν, ὃς κέκληται Σήθ· ἀφ' οὗ τὸ λοιπὸν …νος τῶν ἀνθρώπων ὁδεύει μέχρι τοῦ δεῦρο. … δὲ βουλομένοις φιλομαθέσι, καὶ περὶ …σῶν τῶν γενεῶν, εὔκολόν ἐστιν ἐπιδεῖξαι …ὰ τῶν ἁγίων γραφῶν. καὶ γὰρ ἐκ μέρους …μῖν γεγένηται ἤδη λόγος ἐν ἑτέρῳ λόγῳ, …ς ἐπάνω προειρήκαμεν, τῆς γενεαλογίας ἡ …ξις ἐν τῇ πρώτῃ βίβλῳ τῇ περὶ ἱστοριῶν. …ῦτα δὲ πάντα ἡμᾶς διδάσκει τὸ πνεῦ-…α τὸ ἅγιον, τὸ διὰ Μωσέως καὶ τῶν λοι-…ῶν προφητῶν, ὥστε τὰ καθ' ἡμᾶς τοὺς …οσεβεῖς ἀρχαιότερα γράμματα τυγχάνει, …μὴν ἀλλὰ καὶ ἀληθέστερα πάντων συγ-…αφέων καὶ ποιητῶν δείκνυται ὄντα.

XLIII. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ τῆς μουσικῆς, ἐφλυα-

ἐφλυάρησάν τινες εὑρετὴν Ἀπόλλωνα γεγενῆσθαι· ἄλλοι δὲ Ὀρφέα ἀπὸ τῆς ὀρνέων ἡδυφωνίας φασὶν ἐξευρηκέναι μουσικήν. κενὸς δὲ καὶ μάταιος ὁ λ αὐτῶν δείκνυται· μετὰ γὰρ πολλὰ ἔτη κατακλυσμοῦ οὗτοι ἐγένοντο.

XLIV. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Νῶε, ὃς κέκληται ἐνίων [b] Δευκαλίων, ἐν τῇ βίβλῳ ἧ καμεν, ἡ διήγησις ἡμῖν γεγένηται, ἣ λη καὶ σὺ δυνάσαι ἐντυχεῖν.+ μετὰ τὸν κλυσμὸν ἀρχὴ πάλιν ἐγένετο πόλεων βασιλέων, τὸν τρόπον τοῦτον· πρώτη Βαβυλὼν, καὶ Ὀρὲχ, καὶ Ἀρχὰθ, λαννὴ ἐν τῇ γῇ Σενναάρ. καὶ βασ ἐγένετο αὐτῶν, ὀνόματι Νεβρώθ. ἐκ ἐξῆλθεν ἀνὴρ ὀνόματι Ἀσσοὺρ, ὅθεν σύριοι προσαγορεύονται. Νεβρὼθ δὲ δόμησε πόλεις τὴν Νινευὶ, καὶ τὴν Ρ καὶ τὴν Καλὰχ, καὶ τὴν Δασὲν ἀνὰ Νινευὶ, καὶ ἀνὰ μέσον Καλάχ. Νινευὶ ἐγενήθη ἐν πρώτοις πόλις γάλη.

+ n. 31.

Ἐν

---

a Apollo Admeto dicitur inserviisse qui Argonautas numeratur ; quemadmodum Orpheus; plus mille vero anni à Diluvio ad nis tempora intercedunt. b Deucalion te Mosis tempora vixit; 800 annis post dilu quem Strabo l. 9. refert Thessaliæ imper

Apo

quidam nugati sunt esse Apolli-
m. Alii hoc inventum Orpheo ac-
um referunt, ut qui Musicam ex
i avium concentu didicerit. Ve-
narrationes eorum vanæ & men-
: nam hi longo demum post dilu-
m tempore vixerunt.

De Noë, quem nonnulli Deucalio-
m vocant, in libro quem supra o-
dimus, loquuti sumus: quem si
t, ipse inspicere potes. Post dilu-
m denuo urbes cœptæ sunt extrui,
gna distingui, idque hac ratione.
prima fuit Babylon, Orech,
hat, & Chalanæ in regione Senaar.
rex præfuit Nembroth. Inde ori-
em sumsit Assur, unde Assyrii su-
nomen sunt adepti. Nembroth
ædificavit urbes Nineven, Rho-
, Calaë & Dasan, quæ in medio
ives & Calaës sita est. Nini-
primitus, urbs admodum fuit ma-
.

llodorus, Pyrrham Epimethei & Pandoræ
m duxisse. Pari metachronismo in Clymeni
gnatione peccatum; nisi quod ille integro
seculo in Græciam ex Creta venerit, post
ucalionis tempora, ut discimus à Pausania in
is.

Alter

Alter filius Sem filii Noë, nom
Mesrain, genuit Laudonim, Ene
gim, Labiim, Nephthalim, Pa
soniim & Chasloim, unde prog
sus est Philistim. Verum, q
attinet ad trium filiorum N
mortes & genealogiam, brev
habemus catalogum in eo q
supra diximus libro? Nunc, q
superest, recordabimur urbium
Regum, qui eo tempore fuere,
hominibus unum erat labium
lingua una. Urbes, quas m
diximus, ædificatæ sunt ante lin
rum divisionem Cum autem t
pus dividendarum linguarum inst
homines consilium cepere, at non
Deo, *extruendæ urbis & excitand*
ris, cujus fastigium cœlum atti
Et hoc pacto sibi immortalitat
mam parare nitebantur. At quia p
ter Dei consilium, adeo temerar
exorsi sunt opus, factum est ut D
eorum opus dissiparet, turrimque f
neret. Eo tempore hominum lin
Deus mutavit, dans singulis prop
dialectum. At hæc quidem Sib
significavit, mundo iram futuram
nuncians, & sic fatur:

Ἕτερος δὲ υἱὸς τοῦ Σὴμ υἱοῦ τοῦ [a] Νῶε XLV.
ὀνόματι Μεσραεὶμ ἐγέννησε τοὺς Λουδοείν, καὶ τοὺς καλουμένους Ἐνεμιγείν, καὶ τοὺς Λαβιείμ, καὶ τοὺς Νεφθαλείμ, καὶ τοὺς Πατρωσωνιείμ, καὶ Χασμωνείν, ὅθεν ἐξῆλθε Φυλιστιείμ. τὴν μὲν οὖν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε, καὶ τῆς [b] συντελείας αὐτῶν καὶ γενεαλογίας, ἐγένετο ἡμῖν ὁ κατάλογος ἐν ἐπιτομῇ, ἐν ᾗ προειρήκαμεν βίβλῳ· καὶ νῦν δὲ τὰ παραλελειμμένα ἐπιμνησθησόμεθα περί τε πόλεων, καὶ βασιλέων τῶν τε γεγενημένων, ὅτε ἦν χεῖλος ἕν, καὶ μία γλῶσσα, πρὸ τοῦ τὰς διαλέκτους μερισθῆναι, αὗται αἱ προγεγραμμέναι ἐγενήθησαν πόλεις. ἐν δὲ τῷ μέλλειν αὐτοὺς διαμερίζεσθαι, συμβούλιον ἐποίησαν γνώμῃ ἰδίᾳ, καὶ οὐ διὰ θεοῦ, οἰκοδομῆσαι πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἡ ἄκρα φθάσῃ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀφικέσθαι, ὅπως ποιήσωσιν ἑαυτοῖς ὄνομα δόξης. ἐπειδὴ οὖν παρὰ προαίρεσιν θεοῦ βαρὺ ἔργον ἐτόλμησαν ποιῆσαι, κατέβαλεν αὐτὴν ὁ θεὸς τὴν πόλιν, καὶ τὸν πύργον [c] κατέστρωσεν. ἐκ τότε ἐνήλλαξε τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων, δοὺς ἑκάστῳ διάφορον διάλεκτον. [d] Σίβυλλα μὲν οὕτω σεσήμαγκε καταγγέλλουσα ὀργὴν τῷ κόσμῳ μέλλειν ἔρχεσθαι. ἔφη δὲ οὕτως·

Ἀλλ'

a Gen. 10. 13. Omittit noster χαφθοριείμ, quæ vox in sacro textu additur. b Fort. συγγενείας. c Gen. 11.5. d Sibyllam talia cecinisse auctor est

Ἀλλ' ὁπόταν μεγάλοιο θεοῦ τελέ[...]
ἀπειλαὶ,
Ἃς ποτ' ἐπηπείλησε βροτοῖς, ὅτε π[...]
γον ἔτευξαν
Χώρῃ ἐν Ἀσυρείῃ. ὁμόφωνοι δ' ἦ[...]
ἅπαντες,
Καὶ βούλοντ' ἀναβῆναι ἐς οὐρανὸν ἀσ[...]
ρόεντα·
Αὐτίκα δ' ἀθάνατος μεγάλην ἐπ[...]
θηκεν ἀνάγκην
Πνεύμασιν· αὐτὰρ ἔπειτ' ἄνεμοι μέ[...]
ὑψόθι πύργον
Ἔριψαν, καὶ θνητοῖσιν ἐπ' ἀλλή[...]
ἔριν ὦρσαν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργος τ' ἔπεσεν, γλ[...]
σαι τ' ἀνθρώπων
Εἰς πολλὰς θνητῶν ἐμερείσθησ[...]
λέκτους,
Γαῖα βροτῶν πληροῦτο μερειζομένων [...]
σιλέων.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐγένετο ἐν γῇ [...]
δαίων. ἐν δὲ τῇ γῇ Χαναὰν, ἐγένετ[...]

etiam Josephus Antiqu. l. 1. c. 5. & Euseb[...]
le præp. Evan. c. 4. *a* Carmina hæc in[...]
byllinos versus occurrunt l. 3. Edit. Opsop. [...]

Sed postquam pœnas exegit vindice dextra
Omnipotens, quas prædixit mortalibus illis
Qui turrim Assyriis in finibus ædificarunt
Cum cunctis eadem vox esset, stelliferumque
In cœlum vellent ascendere, nam Deus ausis
Obstitit, immissoque illos cessare coegit
Turbine, dum venti magnam sublime ferentes
Turrim prosternunt, mutua & discordia fabros
Exagitat, sed cum cessit labor irritus, atque
Finditur in varias hominum vaga lingua loquelas,
Impletur late populis & regibus orbis.

Hæc quidem evenere in terra Chaldæorum. Ceterum in terra Chanaan

---

[Hunc] de ultimum versiculum addidi; quia non [so]lo ad implendam periodum requiritur; sed [eti]am ad Theophili rationes conducit.

condita est urbs nomine [a] Charra. S
idem tempus primus Ægypti rex fuit
Pharao, qui idem [b] Nechaoth secun-
dum Ægyptios appellatus est, & a
hoc mutua successione aliorum regum
Ægyptus administrata est. In terra S
naar, quam tenebant qui vocabantur
Chaldæi, rex primus extitit Arioch
Post hunc Ellasar, post hunc Chodol-
lagomor rex Ælan, post hunc Tha-
gan rex gentium quæ dicebantur As-
syriorum. Fuere & aliæ quinque ur-
bes in ea terræ parte, quam sibi vendi-
caverat Cham, filii Noë. Prima vo-
cabatur Sodoma, alia Gomorrha, A-
dama, Seboim, & quæ Segor nuncu-
pata est; & nomina regum, qui illis
urbibus præfuere, sic habent: Balla
rex Sodomorum, Barsas rex Gomor-
rhæ, Senaar rex Adamæ, Symobo
rex Seboim, Balach rex Segor, qua
urbem alio nomine vocarunt Balach
Hi tributarii fuere regi Assyri
Chodollagomor, annis 12. Anno
ve

---

a Charræ Mesopot. urbs, terræ quidem Canaan
cina sed penitus distincta; dicitur enim Abra-
mus Gen. 12. 5. ἐξελθεῖν ἐκ Καῤῥὰν, πορευθῆ
εἰς γῆν Χαναάν. b Pharaonem qui Abra-
mi uxorem Saram surripuit Necoth cognomin
tu

...ῆς, ἢ ὄνομα ἄρξαν. καὶ ἐκείνους δὲ τοὺς
...γόνους πρῶτος βασιλεὺς Αἰγύπτου ἐγένετο
Φαραὼ, ὃς καὶ Νεχαὼθ' κατὰ Αἰγυπτίους ὠνο-
μάσθη, καὶ οὕτως οἱ καθεξῆς βασιλεῖς ἐγένον-
το. ἐν δὲ τῇ γῇ [a] Σεναὰρ ἐν τοῖς καλουμένοις
Χαλδαίοις, πρῶτος βασιλεὺς ἐγένετο Αριώχ·
μετὰ δὲ τοῦτον ἕτερος Ελλάσαρ. καὶ μετὰ τοῦ-
τον Χοδολλαγόμορ βασιλεὺς Αιλὰμ, καὶ μετὰ
τοῦτον, [b] Θαργὰλ βασιλεὺς ἐθνῶν τῶν καλου-
μένων Ασσυρίων. ἄλλαι δὲ πόλεις ἐγένοντο
πρῶτον ἐν τῇ μερίδι τοῦ Χὰμ υἱοῦ Νῶε. πρώτη
μὲν ἡ λεγομένη Σόδομα· ἔπειτα Γόμοῤῥα, Αδα-
μὰ, καὶ Σεβωείμ, καὶ ἡ Σηγὼρ ἐπικληθεῖσα·
καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων αὐτῶν ἐστι
ταῦτα· Βαλλὰς βασιλεὺς Σοδόμων, Βαρ-
σὰς βασιλεὺς Γομόῤῥας, Σενναὰρ βασιλεὺς
Αδάμας, Συμοβὸρ βασιλεὺς Σεβωείμ, Βα-
λὰχ βασιλεὺς Σηγὼρ, τῆς [c] Βαλὰκ κεκλη-
μένης. οὗτοι ἐδούλευσαν τῷ Χοδολλαγόμορ
βασιλεῖ τῶν Ασσυρίων ἕως ἐτῶν δύο καὶ δέ-

...m, dicit Josephus de Bello Judaico l. 6 c. 26. [a] Genes. 14. 1, 6. [b] Gentes istas quibus imperabat Chargal, Assyrios fuisse, est additamentum Theophili. Josephus omnes Assyrios dixisse satis habuit. Porro S. Script. ait eos simul imperasse & noster id agnoscit; μετὰ τοῦτον ergo non ætatem sed dignitatem denotat. [c] In editis erat Κεφαλάκ.

κα. ἐν δὲ τῷ τρισκαιδεκάτῳ ἔτει ἀπέ-
Χοδολλαγόμορ ἀπέστησαν. καὶ οὕτως ἐγένετο
τε τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τῶν Ἀσσυρί-
συνάψαι πόλεμον πρὸς τοὺς πέντε βασι-
λεῖς. αὕτη ἀρχὴ ἐγένετο πρώτη τοῦ γίνεσθαι
πολέμους ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ κατέκοψαν τοὺς γί-
γαντας Καρναεὶν, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐ-
τοῖς, καὶ τοὺς Ομμαίους ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, καὶ
τοὺς Χορραίους τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐπονομα-
ζομένοις Σηείρ, ἕως τῆς καλουμένης Τερε-
βίνθου τῆς Φαράν, ἥ ἐστιν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

XLVI. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐγένετο βασιλεὺς
δίκαιος, ὀνόματι [a] Μελχισεδὲκ, ἐν πόλει
Σαλὴμ, τῇ νῦν καλουμένῃ Ιεροσόλυμα. οὗτος
ἱερεὺς ἐγένετο πρῶτος πάντων ἱερέων τοῦ θεοῦ
τοῦ ὑψίστου, ἀπὸ τούτου ἡ πόλις ὠνομάσθη Ιερου-
σαλὴμ, ἡ προειρημένη Ιεροσόλυμα. ἀπὸ τού-
του εὑρέθησαν καὶ ἱερεῖς γινόμενοι ἐπὶ πᾶσαν
γῆν. μετὰ δὲ τοῦτον ἐβασίλευσεν [b] Ἀβιμέλεχ
ἐν Γεράροις. μετὰ δὲ τοῦτον ἕτερος [c] Ἀβιμέ-
λεχ. ἔπειτα ἐβασίλευσεν [d] Ἐφρὼν καὶ ὁ Χετ-
ταῖος ἐπικληθείς. τὰ μὲν οὖν περὶ τῶν
πρότερον γεγενημένων βασιλέων οὕτω τὰ ὀνό-
ματα περιέχει. τῶν δὲ κατὰ Ἀσσυρίους πο-

a Gen. 14. 18. b Gen. 20. 3. c Ibid. 2
d Ibid. 23. 8.

vero 13. defecerunt à Chodollagomor. Hæc defectio peperit bellum quod gestum est quatuor regibus Assyriorum cum istis quinque regibus. Hæc fuit origo bellorum in terris: & excisi sunt gigantes Caranain, & una cum illis gentes robustæ, & Ommæi in sua civitate, & Chorræi colentes montana Seir usque ad Terebinthum Pharan, quæ visitur in deserto.

Ea tempestate floruit rex justus, nomine Melchisedech, in urbe Salem, quæ nunc Jerosolyma dicitur. Hic primus omnium sacerdos Dei altissimi fuit. Ab hoc civitas Jerusalem dicta est, quæ ipsa Hierosolyma est quam diximus. Inde reperti sunt sacerdotes per omnem terram constituti. Post hunc Abimelech regnavit in Geraris. Hujus successor fuit alter Abimelech. Post hunc regnavit Ephron cognomento Chettæus. Nomina eorum regum qui illa tempestate viguerunt, sic se habent. Assyriorum reges,

reges, qui multis annis interjectis regnarunt, silentium oppressit, at omnes postremorum temporum memorantur. Assyriorum reges fuere Theglaphasar, [a] Selamanasar, deinde Senacherib. Hujus triarchus fuit [b] Adramelech Æthiops, qui etiam Ægypto præfuit, quamvis hæc, quod ad nostra scripta attinet, admodum sunt recentia. Hinc videre historiarum & antiquitatis studiosi possunt, ut ea quæ à nobis traduntur per Prophetas sanctos, sint nupera. Nam cum primis temporibus pauci forent homines in Arabia & Chaldæa, post linguarum divisionem multiplicare cœperunt & terras implere. Hinc quidam abierunt versus Orientem, quidam concessere ad partes majoris continentis; alii ad Septentrionem. Nec prius desierunt terram ubique occupare, quam etiam Britannos in Arcticis climatibus accesserint. Fuere qui sibi subjicerent Chananæam & Judæam

Phœ-

---

a 2 Reg. 18. 9. b Adramalechum quendam Æthiopiæ fuisse regem, & ab Hoshea rege Israelis una cum Tarace Ægyptio solicitatum ut adversus Salmanasarem suppetias sibi ferret,

ν ἐπὶ μεταξὺ οἱ λοιποὶ βασιλεῖς παρε-
ίμεθα τοῦ ἀναγράψαι, πάντων ἐσχάτων
καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀπομνημονευόντων· γεγό-
νασι βασιλεῖς τῶν Ἀσσυρίων. Θεγλαφά-
σαρ, μετὰ δὲ τοῦτον Σελαμανάσαρ, εἶτα
Σενναχαρείμ. τούτου δὲ τείαρχος ἐγένετο
Ἀδραμέλεχ Αἰθίοψ, ὃς καὶ Αἰγύπτου ἐβα-
σίλευσεν· καίτοι ταῦτα, ὡς πρὸς τὰ ἡμέ-
τερα γράμματα, πάνυ νεώτερά ἐστιν.+ ἐντεῦ- + n. 32.
θεν οὖν κατανοεῖν τὰς ἱστορίας ἐστὶ τοῖς φι-
λομαθέσι καὶ φιλαρχαίοις, ὅπως πρόσφατά
ἐστι τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα διὰ τῶν ἁγίων
προφητῶν. ὀλίγων γὰρ ὄντων ἐν πρώτοις τῶν
ἀνθρώπων, ἐν τῇ Ἀραβικῇ γῇ καὶ
Χαλδαϊκῇ, μετὰ τὸ διαμερισθῆναι τὰς
γλώσσας αὐτῶν, πρὸς μέρος ἤρξαντο πολ-
λοὶ γίνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι ἐπὶ πάσης τῆς
γῆς· καὶ οἱ μὲν ἔκλιναν οἰκεῖν πρὸς ἀνατο-
λάς, οἱ δὲ ἐπὶ τὰ μέρη τὰ τῆς μεγάλης
ἠπείρου, καὶ τὰ πρὸς βόρειον. ὥστε διατεί-
νειν μέχρι τῶν Βρετανῶν ἐν τοῖς Ἀρκτικοῖς
κλίμασιν. ἕτεροι δὲ γῆν Χαναναίαν, καὶ Ἰου-

...r est Syncellus. Hæc confudiſſe videtur Theo-
philus, & Adramelech Æthiopem, pro parricida
filio ſuppoſuiſſe.

δαίαν,

δαίαν, καὶ Φοινίκην ἐπικληθεῖσα, καὶ μέρη τῆς Αἰθιοπίας, καὶ Αἰγύπτου, καὶ Λι... καὶ τὴν καλουμένην διακεκαυμένην, καὶ μέχρι δυσμῶν κλίματα παρατείνοντα, δὲ λοιποί, τὰ ἀπὸ τῆς παραλίου, καὶ Παμφυλίας, καὶ τὴν Ἀσίαν, καὶ τὴν Ἑλλ... καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ τὸ λοιπὸν τὴν Ἰ...λίαν, καὶ τὰς καλουμένας Γαλλείας, καὶ Σπ...νίας, καὶ Γερμανίας· ὥστε οὕτω τὰ νῦν πεπλήρωται τὴν σύμπασαν τῶν κατοικούν... αὐτήν.

XLVII. Τριμεροῦς οὖν γεγενημένης τῆς κατοική... τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καταρχάς, ἐν ἀνατολῇ καὶ μεσημβρίᾳ καὶ δύσει, ἔπ... καὶ τὰ λοιπὰ μέρη κατῳκήθη τῆς ... χυδέων τῶν ἀνθρώπων γενομένων. τα... μὴ ἐπιστάμενοι οἱ συγγραφεῖς βούλοντ... κόσμον [a] σφαιροειδῆ λέγειν, καὶ ὥσπερ κ... συγκρίνειν αὐτόν. πῶς δὲ δύνανται τ... ἀληθῆ φάσκειν, μὴ ἐπιστάμενοι τὴν π...σιν τοῦ κόσμου, μήτε τὴν κατοίκησιν αὐ... πρὸς μέρος αὐξανομένων τῶν ἀνθρώπων, πληθυνομένων ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς προειρήκα... οὕτω κατῳκήθησαν καὶ αἱ νῆσοι τῆς θαλά...

---

a Alii disco, alii fundæ, alii Chlamydi e... pansæ, alii ovo assimilabant.

Phœniciam & regiones Æthiopiæ, Ægypti, Libyæque, necnon eam regionem quæ torrida dicitur, & loca quæ in Occidentem porriguntur. Fuere qui incipientes à regione maritima & Pamphylia, Asiam, Græciam, & Macedoniam sibi assignarent. Reliqui porro Italia, Galliis, Hispaniis & Germania sunt potiti. Atque adeo universa terræ superficies abundat habitatoribus.

Tripliciter igitur distincta hominum habitatione in terra, primo quidem Oriente, Meridie & Occidente: postmodum etiam reliquæ orbis partes possessæ, hominibus numero auctis. Hæc dum ethnici scriptores nesciunt, attamen audent asserere mundi formam esse instar globi, & eum cubo comparare. At qua fronte audent horum veritatem adstruere, cum mundi creationem ignorent, neque ejusdem habitationem, hominibus, ut ante diximus, multiplicatis paulatim, & terram implentibus? Ad eum modum cœptæ sunt habitari insulæ

ſulæ maris, necnon reliqua orbis
mata. Quis igitur ex iſto magno
loſophorum, Poëtarum & hiſ
corum grege potuit verum pronu
re, cum multo ſint creatione m
juniores, & Deorum multitudi
docuerint, quos liquido elucet
eſſe longo demum tempore poſt u
conditas, regna diſtincta, gentes di
ſas, & bellorum exortum? Si ſane
luiſſent veritatem rerum demonſtra
oportebat eos quæ præceſſere dilu
um, tradere: videlicet mundi & h
minis creationem, deinde etiam re
qua quæ contigere, non ſilentio pr
terire. Ad hæc conveniebat, ut & Æ
gyptiorum & Chaldæorum vates
reliqui ſcriptores ſi modo Divino
puro ſpiritu illuminati fuiſſent, no
ſolum præterita aut inſtantia dice
rent veritate ſubnixi, ſed & futura qu
eſſent, mundo magna veritate prænun
ciarent. Ex quibus omnibus appar
omnes ſcriptores ceteros erraſſe, i
los vero Chriſtianos veritatis fact
eſſe compotes. Docemur etenim
inſtruimur à ſancto Spiritu, qui locu
tus per Prophetas, & jam olim omn
quæ mundo eventura eſſent, præd
monſtravit.

E

καὶ τὰ λοιπὰ κλίματα.† Τίς οὖν πρὸς ταῦτα ἴσχυσε τῶν καλουμένων σοφῶν, καὶ ποιητῶν, ἢ ἱστοριογράφων τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, πολὺ μεταγενεστέρων αὐτῶν γεγενημένων, καὶ πλῆθος θεῶν εἰσαγαγόντων, οἵτινες μετὰ τοσαῦτα ἔτη αὐτοὶ ἐγεννήθησαν τῶν πόλεων, ὕστεροι καὶ τῶν βασιλέων, καὶ ἐθνῶν καὶ πολέμων. ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς μεμνῆσθαι πάντων καὶ τῶν πρὸ κατακλυσμοῦ γεγονότων, περί τε κτίσεως κόσμου, καὶ ποιήσεως ἀνθρώπου, τά τε ἑξῆς συμβάντα ἀκριβῶς ἐξειπεῖν τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις προφήτας ἢ Χαλδαίοις, τούς τε ἄλλοις συγγραφεῖς· εἴπερ θείῳ καὶ καθαρῷ πνεύματι ἐλάλησαν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ῥηθέντα ἀληθῆ ἀνήγγειλαν· καὶ οὐ μόνον τὰ προγενόμενα, ἢ ἐνεστῶτα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπερχόμενα τῷ κόσμῳ ἐχρῆν αὐτοὺς προκαταγγεῖλαι. διὸ δείκνυται πάντας τοὺς λοιποὺς πεπλανῆσθαι· μόνους δὲ Χριστιανοὺς τὴν ἀλήθειαν κεχωρηκέναι, οἵτινες ὑπὸ πνεύματος ἁγίου διδασκόμεθα, τοῦ λαλήσαντος ἐν τοῖς ἁγίοις προφήταις, καὶ τὰ πάντα προκαταγγέλλοντος.

† n. 33.

XLVIII.) n. 34.

Καὶ τὸ λοιπὸν ἔςω σοι φιλοφ
ἐρευνᾶν τὰ τοῦ θεοῦ, λέγω δὲ τὰ διὰ τῶν
φητῶν ῥηθέντα, ὅπως συγκρίνας τὰ π
ἡμῶν λεγόμενα, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν λοι
δυνήσει εὑρεῖν τὸ ἀληθές. τὰ μὲν οὖν
ματα τῶν καλουμένων θεῶν, ὅτι παρ' αὐ
ὀνόματα ἀνθρώπων εὑρίσκεται, καθὼς
τοῖς ἐπάνω ἐδηλώσαμεν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἱσ
ριῶν, ὧν συνέγραψαν, ἀπεδείξαμεν. αἱ
εἰκόνες αὐτῶν, τὸ καθ' ἡμέραν ἕως τοῦ δ
ρο ἐκτυποῦνται εἴδωλα, ἔργα χειρῶν ἀ
θρώπων· καὶ τούτοις μὲν λατρεύει τὸ π
θος τῶν ματαίων ἀνθρώπων· τὸν δὲ ποι
καὶ δημιουργὸν τῶν ὅλων, καὶ τροφέα πά
πνοῆς ἀθετοῦσι, πειθόμενοι δόγμασι μ
ταίοις, διὰ πλάνης παραδόσεως γνώμ
ἀσυνέτου.

XLIX. Ὁ μέν τοί γε θεὸς καὶ πατὴρ καὶ κτ
τῶν ὅλων, οὐκ ἐγκατέλιπε τὴν ἀνθρωπότ
ἀλλὰ ἔδωκε νόμον, καὶ ἔπεμψε προφ
ἁγίους, πρὸς τὸ καταγγεῖλαι καὶ διδάξαι
γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὸ ἕνα ἕκαστον ἡ
ἀνανῆψαι καὶ ἐπιγνῶναι, ὅτι εἷς ἐστι
οἳ καὶ ἐδίδαξαν ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῆς ἀθε
εἰδωλολατρείας, καὶ μοιχείας, καὶ φόνου, π
νείας, κλοπῆς, φιλαργυρίας, ὅρκου, ψευ

ὀργῆ

Et tibi quidem in facili est scrutari quæ sunt Dei, id est, ea quæ per prophetas jam olim dicta sunt. Quæ diligenter inspexeris, collatione facta eorum quæ à vobis & ab aliis feruntur, veritatem facile assequi poteris. Nomina igitur eorum, quos deos dicitis, satis liquet ex illis quæ supra annotavimus, in historiis perscripta, esse nomina hominum. Horum autem imagines subinde adhuc hodie finguntur, humanarum manuum opera. Ista colit vanorum hominum multitudo: Ceterum creatorem & opificem universi, altoremque omnis spiritus vilipendunt, obtemperantes vanis dogmatibus, sequuti stultam à patribus traditam sententiam.

Verum Deus pater & conditor hujus universi non dereliquit humanum genus, sed legem dedit, misit & Prophetas sanctos, ut annunciarent & demonstrarent hominibus ut evigilemus singuli, atque unum solum esse Deum cognoscamus. Prophetæ docuerunt abstinere à nefario idolorum cultu, & adulterio, cæde, scortatione, furto, avaritia, perjurio, mendacio,

ira, necnon omni laſcivia & imm[u]dicie. Præterea ſedulo cavere præ[ci]perunt, ne quis faciat alteri, quæ [ſi]bi minime fieri velit. Ut ita homo [o]pera bona faciens pœnas ſempiter[nas] effugiat, & dignus ſempiterna vit[a] Deo pronuncietur.

Porro non ſolum idolorum cult[um] lex Divina prohibet, ſed interdic[it] quoque, ne quis ſyſtemata, ſole[m], lunam, & reliqua aſtra adoret. Præterea prohibet colere cœlum, terra[m], mare, fontes fluvioſque: ſed ſed[ulo] inculcat ut revera exiſtens Deus, [qui] creator eſt univerſorum, in ſancti[tate] cordis, puroque animo adoretur. Q[ua]propter ſancit ſancta lex; [a] *Non [adul]terium committas, Non occidas, Non [fur]tum facias, Non falſum teſtimonium di[cas], Non concupiſcas uxorem proximi tui.* Id[em] docent & Prophetæ. [b] Solomon ita instruit, ut ne nutu quidem nos pec[care] velit, dicens: *Oculi tui in directum [a]ſpiciant, & palpebræ tuæ rectum [nu]ant iter ante te.* Moſes qui & [ipſe] Propheta eſt, de unitate Dei dic[it]: *Hic Deus veſter qui firmavit c[œlum], & creavit terram, cujus manus [fe]...*

---

[a] Exod. 20. 14, 15, 16, 17. [b] Prov. 4. 2[5].

-ιμῶς, καὶ πάσης ἀσελγείας, καὶ ἀκαθαρσίας· καὶ πάντα ὅσα ἂν μὴ βέλεται ἄνθρωπος ἑαυτῷ γίνεσθαι, ἵνα μηδὲ ἄλλῳ ποιῇ. καὶ οὕτως ὁ δικαιοπραγῶν ἐκφύγῃ τὰς αἰωνίους κολάσεις, καὶ καταξιωθῇ τῆς αἰωνίου ζωῆς παρὰ τοῦ θεοῦ.

Ὁ μὲν οὖν θεῖος νόμος οὐ μόνον κωλύει τὸ εἰδώλοις προσκυνεῖν· ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχείοις, ἡλίῳ, σελήνῃ ἢ τοῖς λοιποῖς ἄστροις· ἀλλ' οὔτε τῷ οὐρανῷ, οὔτε γῇ, οὔτε θαλάσσῃ, ἢ πηγαῖς, ἢ ποταμοῖς θρησκεύειν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ ὄντως θεῷ, καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων χρὴ λατρεύειν ἐν ὁσιότητι καρδίας, καὶ εἰλικρινεῖ γνώμῃ. διό φησιν ὁ ἅγιος νόμος· οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου. ὁμοίως καὶ οἱ προφῆται. Σολομὼν μὲν οὖν καὶ τὸ διὰ νεύματος μὴ ἁμαρτάνειν διδάσκει ἡμᾶς, λέγων· οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, τὰ δὲ βλέφαρά σου νευέτω δίκαια. καὶ Μωσῆς δὲ καὶ αὐτὸς προφήτης περὶ μοναρχίας θεοῦ λέγει· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὑμῶν ὁ στερεῶν τὸν οὐρανὸν, καὶ κτίζων τὴν γῆν, οὗ αἱ

L.) n. 35.

[a] Locum hunc frustra quæsivi, nec quo respiciat conjicere possum, nisi forte in animo habuerit Theophilus, Gen. 2. 1. & Deut. 4. 19.

χεῖρες κατέδειξαν πᾶσαν τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐ παρέδειξεν ὑμῖν αὐτὰ τοῦ ὀπίσω αὐτῶν πορεύεσθαι. Ησαΐας δὲ καὶ αὐτός φησιν· οὕτως λέγει κύριος ὁ θεὸς, ὁ στερεώσας τὸν οὐρανὸν, καὶ θεμελιώσας τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτὴν, οὗτος κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. καὶ πάλιν δὲ αὐτοῦ· ἐγώ, φησιν, ἐποίησα γῆν, καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῇ. ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν. καὶ ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ· οὗτος ὁ θεὸς ὑμῶν ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιάσει, οὐδέ ἐστιν ἐξεύρησις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ. ὁμοίως καὶ Ιερεμίας, καί φησιν· [a] ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐπὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ἀνορθῶν τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανὸν, καὶ πλῆθος ὕδατος ἐν οὐρανῷ, καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. ὁρᾶτε οὖν πῶς φίλα καὶ σύμφωνα ἐλάλησαν πάντες οἱ προφῆται, ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι ἐκφωνήσαντες, περὶ τῆς μοναρχίας θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, καὶ τῆς ἀνθρώπου ποιήσεως.

[a] Jerem. 10. 12. ὁ ἀνορθώσας apud LXX.

derunt universam militiam cœli, Non eam vobis monstravit ut post eam abiretis. Esaias inquit: [a] *Sic dicit Dominus Deus qui firmavit cœlum, & creavit terram, & ea quæ sunt in ipsa: qui dat spirationem populo super ea, & Spiritum iis qui calcant eam: Hic Dominus Deus vester.* Iterum per eundem ait: *Ego feci terram & hominem super ea. Ego manu mea firmavi cœlum.* Idem in alio capite: *Hic noster Deus, qui paravit extremitates terræ. Non esuriet nec fatigabitur, nec prudentia ejus vestigari potest.* Similiter & Hieremias dicit: *Qui fecit terram in virtute sua, & paravit orbem in sapientia sua, atque intelligentia sua extendit cœlos. Qui per vocem suam dat copiam aquarum in cœlis, & levat nubes ab extremitate terræ: ipse fulgura in pluviam facit, & educit ventum de thesauris suis.* Videre est quam consona loquuti sint omnes Prophetæ uno eodemque spiritu afflati explananantes unitatem Dei, mundi hominisque generationem.

---

a Isai. 42. 5. b Isai. 40. 28.

Præ-

Præterea graviter doluere deplorantes impium mortalium genus: necnon objurgarunt, & reprehenderunt magna severitate eos qui sibi sapientiam arrogabant, cum essent interim erroribus & tenebris immersi: [a] Hieremias clamat: *Infatuatus est omnis homo à scientia, & confusus est omnis conflator propter sculptile, eo quod conflatile ejus mendacium sit, & non sit spiritus in eis, Vanitas sunt & opus errorum in tempore visitationis eorum peribunt.* Idem sentit & [b] David, dicens: *Corrupti & abominabiles facti sunt suis studiis, Non est usque ad unum. Omnes declinarunt simul & inutiles facti sunt.* Assentitur his & Habacuc, inquiens: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor ejus ut esset conflatile, & quod annunciat mendacium? Et tamen fiduciam habet in eo, fictor scilicet in figmento suo, ut faceret idola muta, Væ qui dicit lapidi, evigila: & ligno, excitare.* Similiter & reliqui veritatis vates dixerunt. Et quid necesse est multitudinem enumerare Prophetarum, qui plurimi extitere: & innumera inter se consona, protulere. Qui ea scire gestiunt, horum consulentes eloquia poterint veritatem exacte cognoscere, & non

[a] Jerem. 10. 13. & 51. 16, 17. [b] Psal. 13. ...

sedu-

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὠδίναν, πενθοῦντες τὸ ἄθεον γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς δοκοῦντας εἶναι σοφοὺς, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς πλάνην καὶ πήρωσιν τῆς καρδίας κατῄσχυναν. ὁ μὲν Ἱερεμίας ἔφη· ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως αὐτοῦ· κατῃσχύνθη πᾶς χρυσοχόος ἀπὸ τῶν γλυπτῶν αὐτοῦ· εἰς μάτην ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, οὐκ ἔστι πνεῦμα ἐν ἑαυτοῖς, ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀπολοῦνται. τὸ αὐτὸ ὁ Δαυὶδ λέγει· διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν. ὁμοίως καὶ [a] Ἀββακούκ· τί ὠφελεῖ γλυπτὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἔγλυψεν αὐτὸ φαντασίαν ψευδῆ. οὐαὶ τῷ λέγοντι τῷ λίθῳ, ἐξεγέρθητι, καὶ τῷ ξύλῳ, ὑψώθητι. ὁμοίως λοιπὸν καὶ οἱ λοιποὶ τῆς ἀληθείας προφῆται. καὶ τί μοι τὸ πλῆθος καταλέγειν τῶν προφητῶν πολλῶν ὄντων, καὶ μυρία φίλα καὶ σύμφωνα εἰρηκότων; οἱ γὰρ βουλόμενοι, δύνανται ἐντυχόντες τοῖς δι' αὐτῶν εἰρημένοις ἀκριβῶς γνῶναι τὸ ἀληθὲς, καὶ μὴ [b] παρά-

---

a Habac. 2. 18. hæc latius habentur in sacro textu. b In impressis erat, παραγγέλεσθαι.

γεσθαι

γεσθαι ὑπὸ διανοίας καὶ ματαιοπονίας. ...
οὖν οὓς προειρήκαμεν προφῆται ἐγένοντο ἐν Ἑ-
βραίοις ἀγράμματοι, καὶ ποιμένες καὶ ἰδιῶται
LII.) n. 36. Σίβυλλα δὲ ἐν Ἕλλησι, καὶ ἐν τοῖς λοι-
ποῖς ἔθνεσι γενομένη προφῆτις, ἐν ἀρχῇ
τῆς προφητείας αὐτῆς ὀνειδίζει τὸ τῶν ἀνθρώ-
πων γένος λέγουσα·

a Ἄνθρωποι θνητοὶ καὶ σάρκινοι, οὐδὲν ἐόντες,
Πῶς ταχέως ὑψοῦσθε, βίου τέλος οὐκ ἐσορῶντες;
Οὐ τρέμετ', οὐδὲ φοβεῖσθε θεὸν, τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν,
Ὕψιστον, γνώστην παντόπτην, μάρτυρα πάντων,
Παντοτρόφον, κτιστὴν, ὅστις γλυκὺ πνεῦμα ἐν ἅπασι
Κάτθετο, χ' ἡγητῆρα βροτῶν πάντων ἐποίησεν,

Εἷς

a Hæc non habentur in ſcriptis Sibyllinis li-
bris; quædam vero à Clemente Alexand. lauda-
tur, ſub titulo vatis hebræorum, quæ Chald-
& Sambethe dicta: alia à Lactantio adducun-
Erythrææ aſſignata; his vero antiquior Juſtinus
verſum qui hic habetur ſeptimum una cum ſe-
quentibus aliquot laudans, in Cohort. ad Græ-
cos

educi cogitatione, & inani opera. Ceterum Prophetæ illi, quorum mentio facta est, fuere in populo Israelitico illiterati, pastores & idiotæ.

Verum etiám Sibylla Græcorum & reliquarum gentium prophetissa, in principio suæ prophetiæ invehitur in mortalium genus, dicens:

Mortales homines, vilissima pondera carnis,
Cur vos effertis, neque finem cernitis ævi?
Non tremitis, summumque Deum (qui præsidet alte)
Non formidatis? qui conspicit omnia, testis
Arbiter atque opifex rerum, suavemque benignus
Indidit afflatum, mortales qui regat omnes:

---

os illam appellat τὴν ἀρχαίαν καὶ σφόδρα παλαιὰν Σίβυλλαν, ἧς καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοφάνης, καὶ ἕτεροι πλείους ὡς χρησμῳδοῦ μέμνηνται. imum hunc versum citat Clemens Alex. l. 3. romat.

Unus

Unus qui solus regnat Deus, atq supremus,
Omnipotens, nunquam genitus, ip conspicit ipse
Omnia, mortali non aspectabi ulli.
Corporeis oculis etenim quis cerne verum,
Æternumque Deum possit, cœlumq colentem?
Cum neque splendentis radiantia lu mina solis
Sustineant homines mortales cerne contra.
Hunc colite, hunc unum, qui so regnat in orbe,
Qui solus semperque fuit, semperq futurus,
Non genitus, per se constans, te omnia semper,
Et viget in cunctis, sanctumque tri bunal in imis
Pectoribus statuit, communis lumi auctor.

Præ

[a] Εἷς θεὸς ὃς μόνος ἐστὶν, ὑπερμεγέθης, ἀγένητος,
Παντοκράτωρ, ἀόρατος, ὁρῶν μόνος αὐτὸς ἅπαντα,
Αὐτὸς δ' οὐ βλέπεται θνητῆς ὑπὸ σαρκὸς ἁπάσης.
[b] Τίς γὰρ σὰρξ δύναται τὸν ἐπουράνιον καὶ ἀληθῆ
Ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ;
Ἀλλ' οὐδ' ἀκτίνων κατεναντίον ἠελίοιο
Ἄνθρωποι στῆναι δυνατοὶ, θνητοὶ γεγαῶτες
Ἄνδρες, ἐν ὀστοῖσι φλέβες καὶ σάρκες ἐόντες.
[c] Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου,
Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη,
Αὐτογενὴς, ἀγένητος, ἅπαντα κρατῶν διαπαντὸς,
Πᾶσι βροτοῖσιν ἐνὼν, τὸ κριτήριον ἐν φαῒ κοινῷ,

---

[a] Versum hunc apud Theophilum male constantem, ex Lactantio restituimus, l. 1. c. 6. Iustinus legit, Εἷς δὲ θεὸς. [b] Hos quatuor qui sequuntur versus etiam habet Clemens Alex. in Protrept. ut etiam Stromat. 5. Sic & Euseb. præpar. Evang. l. 13. [c] Duo hi versus reperiuntur apud Lactant. l. 1. de Falsa relig. c. 6.

Τῆς κακοβουλοσύνης δὲ τ' ἄξιον ἕξε... μισθὸν,
Ὅττι θεὸν προλιπόντες ἀληθινὸν, ἀένα...
Δοξάζειν, αὐτῷ τε θύειν ἱερὰς ἑκ... τόμβας,
Δαίμοσι τὰς θυσίας ἐποιήσατε, τοῖ... ἐν ᾅδου,
[a] Τύφῳ καὶ μανίῃ δὲ βαδίζετε, καὶ τρί... βον ὀρθὴν
Εὐθεῖαν προλιπόντες, ἀπήλθετε, καὶ δι'... ἀκανθῶν
Καὶ σκολόπων ἐπλανᾶσθε. βροτοὶ παύ... σασθε μάταιοι
Ῥεμβόμενοι σκοτίῃ, καὶ ἀφεγγεῖ νυκ... μελαίνῃ·
Καὶ λίπετε σκοτίην νυκτὸς, φωτὸς... δὲ λάβεσθε.
[b] Οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφὴς, ἀπλάν... τος ὑπάρχει,
Ἔλθετε, μὴ σκοτίην δὲ διώκετε... γνόφον αἰεὶ,
Ἠελίου γλυκυδερκὲς ἰδοὺ φάος ἔξο... λάμπει.

Γνῶ

a Quatuor sequentes versus apud Clem. Al... Orat. protrept. occurrunt, aliquantum immuta...
b Idem Clemens octo sequentes versus laud...

Præmia ſed pravæ mentis digna accipietis:
Quandoquidem æternoque Deo, veroque relicto,
Cui decus & ſacro debetur victima ritu,
Manibus infernis feciſtis ſacra ſuperbi.
Inſanique, via recta veraque relicta,
Erratis per iter ſcopulis & ſentibus horrens.
Deſinite in tetræ noctis titubare tenebris,
Vani mortales: noctiſque nigrore relicto
Utimini (patet en cunctis errore ſine ullo)
Solis luce, ſua qui lumine cuncta ſerenat.

---

prædicta orat. protrept. & eorundem primum, romat. 5.

Atque hoc pectoribus ſapienter noſcite
veſtris:
Hic Deus eſt pluvias mittens, terræ-
que tremores,
Ventos, atque fames, peſtes & triſtia
damna,
Atque nives, glaciemque; at quor-
ſum ſingula pando?
Imperat hic cœlis, & terræ præſidet,
Ipſe eſt.

De iis autem qui generati dicuntur, ait:

Quod genitum eſt pariterque perit, femurque virile
Fœmineuſque uterus nequeunt produ-
cere numen.
[a] Sed Deus eſt unus ſolus, rerumque ſu-
premus,
Qui cœlum, ſolem, ſtellas, lunamque
creavit,

---

[a] Tres proximi verſus habentur apud Lactantius l. 1. c. 6. de Falſa relig.

Frugifi-

Γνῶτε δὲ καταθέμενοι σοφίην ἐν στήθεσιν ὑμῶν.
Εἷς θεός ἐστι, βροχὰς, ἀνέμους, σεισμοὺς ἐπιπέμπων,
Ἀστεροπὰς, λιμοὺς, λοιμοὺς, καὶ κήδεα λυγρὰ,
Καὶ νιφετοὺς, κρύσταλλα. τί δὴ καθ' ἓν ἐξαγορεύω;
Οὐρανοῦ ἡγεῖται, γαίης κρατεῖ, αὐτὸς ὑπάρχει.

...ὶ πρὸς τοὺς γενητοὺς λεγομένους ἔφη·

[a] Εἰ δὲ γενητὸν ὅλως καὶ φθείρεται, οὐ δύνατ' ἀνδρὸς
Ἐκ μηρῶν, μήτρας τε θεὸς τετυπωμένος εἶναι.
Ἀλλὰ θεὸς μόνος εἷς, πανυπέρτατος, ὃς πεποίηκεν
Οὐρανὸν, ἠέλιόν τε, καὶ ἀστέρας, ἠδὲ σελήνην,

---

a Hæc præcessisse videntur carmina quæ supra laudavit Theoph. l. 2. p. 49. & hoc illud ipsum videtur esse quod ibidem ait, καὶ πρὸς τοὺς γενητοὺς λεγομένους ἔφη. scil. Deos gentium, quorum genealogias describit Hesiodus.

Καρποφόρον γαῖάν τε, καὶ ὕδατος οἴδματα πόντου,
Οὔρεά θ' [a] ὑψήεντα, καὶ ἀέναα χεύματα πηγῶν,
Τῶν τ' ἐνύδρων πάλι γεννᾷ ἀνήριθμον πολὺ πλῆθος·
Ερπετὰ δ' ἐν γαίης κινύμενα ψυχοτροφεῖ τε,
Ποικίλα τε κτίνων λιγυρόθροα, τραυλίζοντα,
Ξουθὰ, λιγυρόφωνα, ταράσσοντ' ἀέρα ταρσοῖς·
Εν δὲ νάπαις ὀρέων ἀγρίαν γένναν θέτο θηρῶν·
Ημῖν τ' κτίσιν ὑπέταξεν πάντα βροτοῖσιν·
Πάντων δ' ἡγητῆρα κατέστησεν θεότευκτον,
Ανδρὶ δ' ὑπέταξεν παμποίκιλα κ' οὐ καταληπτα.
Τίς γὰρ σὰρξ δύναται θνητῶν γνῶναι τάδ' ἅπαντα.
Αλλ' αὐτὸς μόνος οἶδεν ὁ ποιήσας τάδ' ἀπ' ἀρχῆς,

[a] Alii legunt ὑλήεντα.

Α'φθαρ-

Frugiferam terram, pontique fluenta tumentis,
Excelsos montes, fontesque perenne scatentes,
Et sub aquis degens genus innumerabile gignit,
Quæque premunt terram serpentia corpora nutrit,
Et varias volucres, seu balbas, sive canoras,
Stridentes, teneras, sulcantes aera plantis,
Et genus imposuit sylvis agreste ferarum,
Subjecitque pecus nobis mortalibus omne,
Cunctorumque ducem fecit divinitus ortum,
Subjecitque viro quæ vel comprendere non sit,
Nam quis hæc valeat mortalis noscere cuncta?
Ipse sed hæc solus novit, qui condidit unus,

Auctor

[a] Auctor inextinctus, æternus, in æthere degens,
Et multo majora bonis bona præmia reddens;
Injustosque malosque, ira pœnisque coercens,
[b] Immittens bellum, pestem, tristesque dolores.
Stirpitus, ô homines, cur insurgendo peritis?
Non pudet in Divos, feles & bruta referre?
Annon est rabies, cæcæque insania mentis?
Tauros furantur Divi, prædantur & ollas,
Quosque poli rutilas sedes habitare deceret;
Hos caries densisque infestat aranea telis.
Serpentes colitis stulti, felesque, canesque

a Tres qui sequuntur versus reperiuntur apud Lactant. de ira Dei, c. 22. *b* Versum hunc tanquam Orphei citat Justinus lib. de Monarch. & etiam Clem. Alex. Strom. 5. & Euseb. præpar. Evan. l. 13.

Ἄφθαρτος, κτίστης, αἰώνιος, αἰθέρα ναίων·
Τοῖς ἀγαθοῖς ἀγαθὸν προφέρων πολὺ πλείονα μισθόν·
Τοῖς δὲ κακοῖς ἀδίκοις τε χόλον καὶ θυμὸν ἐγείρων,
Καὶ πόλεμον, καὶ λοιμὸν, δι' ἄλγεα δακρυόεντα.
Ἄνθρωποι τί μάτην ὑψούμενοι ἐκειζοῦσθε;
Αἰσχύνθητε γαλᾶς καὶ κνώδαλα θειοποιοῦντες.
Οὐ μανίη καὶ λύσσα φρενῶν, καὶ [a] ἐτήσια βάρη;
[b] Εἰλαπόδας κλέπτουσι θεοὶ, συλῶσι δὲ χύτρας,
Ἀντὶ δὲ χρυσήεντα πόλον κατὰ [c] πίονα ναίειν,
Σητόβρωτα δέδορκε, πυκναῖς δ' ἀράχναις δεδίασι,
Προσκυνέοντες ὄφεις, κύνας, αἰλύροις ἀνόητοι,

---

a Turnebus legendum censet ἐτήσια φάρη, rat. καὶ αἴσθησις ἀφαυρή. b Ut respicere videatur Mercurium qui boves surripuit: quanquam esse possit εἰ λοπάδας; Lances, sive patinas, ut liguritores Deos derideat, & respondeat sequentibus συλῶσι δὲ χύτρας. c In aliis oraculis habetur πίονα νηόν.

Καὶ

Καὶ πετεινὰ σέβεσθε, καὶ ἑρπετὰ θηρία γαίης,
Καὶ λίθινα ξόανα, καὶ ἀγάλματα χειροποίητα,
Κ' ἐν παρόδοισι λίθων συγχώματα[a] ταῦτα σέβεσθε,
Ἄλλά τε πολλὰ μάταια, ἃ δὴ καὶ αἰσχρὸν ἀγορεύειν·
Εἰσὶ θεοὶ μερόπων δολοήτορες ἐκ ἀβέλων,
Τῶν δὴ κ' ἐκ στόματος κεῖται θανατηφόρος ἰός.
Οὐδ' ἔστι ζωή τε, καὶ ἄφθιτον αἰέναον φῶς,
Καὶ μέλιτος γλυκεροῦ γλυκερώτερον ἀνδράσι [b] χάρμα,
Ἐκπροχέει· δεῖ τῷ δὲ μόνῳ τοὺς αὐχένας κάμπτειν,
Καὶ τρίβον αἰώνεσσιν ἐν εὐσεβέεσσ' ἀνακλίνειν.
Ταῦτα λιπόντες ἅπαντα, δίκης μεστὸν τὸ κύπελλον
Ζωρότερον, στιβαρὸν, βεβαρημένον, εὖ μάλα ἄκρητον,

a Intelligit acervos lapidum Mercurio sacros, quos Græci ἕρμακας vocant. b Alii κρᾶμα, dilutam potionem.

Εἰλκύ-

Et volucres, & quæ ſerpunt animalia terræ;

Et fabricata manu ſimulacra & ſaxea ſigna:

Et paſſim lapidum moles. Hæc, vanaque multa

Præterea colitis, quæ ſunt turpiſſima dictu.

Talia ſunt hominum ſtultorum numina falſa,

Quorum mortiferum diſtillat ab ore venenum.

At cujus vita eſt, cujus lux illa perennis,

Letitia unde viris dimanat dulcior omni

Melle: iſti cervix omnis ſe ſubdere ſoli

Debet, quique piis oſtendit qua ſit eundum

In vitam, his inquam neglectis, inſipienter

Ingentem, magnum calicem, plenumque meraco

Pœna-

Pœnarumque trabent furiosis men[...]
haustum.

Nec vigilare juvat sanæque evo[...]
mentis,

Et novisse Deum regem, qui [...]
tuetur.

Propterea fervens ignis vos opp[...]
ardor,

Semper & in flammis turpes ard[...]
tis, omne

Sculptilium cultu teritis quod tur[...]
ævum.

At quibus æternus colitur Deus [...]
que perennis,

Hi vitam degent quæ tempus in [...]
manebit,

Floriferos hortos paradisi semper [...]
bentes,

Et dulcem comedent panem stella[...]
Olympi.

Quod autem hæc vera, utilia, ju[...] grataque sint omnibus mortalibus, m[...] nifestum esse reor. Præterea q[...] malefactores necessario suorum sce[...] rum pœnas persolvant, etiam Po[...]

qu[...]

Ἐκλύσαντ' ἀφροσύνῃσι, μεμηνότι πνεύματι πάντες,
Κ' οὐκ ἐθέλοντ' ἐκνῆψαι, καὶ σώφρονα πρὸς νόον ἐλθεῖν,
Καὶ γνῶναι βασιλῆα θεὸν, τὸν πάντ' ἐφορῶντα,
Τοὔνεκεν αἰθομένοιο πυρὸς σέλας ἔρχετ' ἐφ' ὑμᾶς,
Λαμπάσι καυθήσεσθε δι' αἰῶνος τὸ πανῆμαρ,
Ψεύδεσιν αἰσχυνθέντες ἐπ' εἰδώλοισιν ἀχρήστοις.
Οἱ δὲ θεὸν τιμῶντες ἀληθινὸν ἀέναόν τε,
Ζωὴν κληρονομοῦσ' αἰῶνος τὸν χρόνον, αὐτοὶ
Οἰκοῦντες παραδείσου ὁμῶς ἐριθηλέα κῆπον,
Δαινύμενοι γλυκὺν ἄρτον ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος.

Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα ἀληθῆ, καὶ ὠφέλιμα, καὶ δίκαια, καὶ θεοσφιλῆ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶ, δῆλόν ἐστιν,+ καὶ ὅτι οἱ κακῶς πράξαντες ἀναγκαίως ἔχουσι κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων κολασθῆναι. ἤδη δὲ καὶ ποιη- L III. + n. 37.

τὴν τινὲς ὡς περὶ λόγια ἑαυτοῖς ἐ-
ποντο, καὶ εἰς μαρτύριον τοῖς τὰ ἄδ-
περάσσουσι, λέγοντες ὅτι μέλλουσι κολ-
ζεσθαι. Αἰσχύλος ἔφη·

[a] Δράσαντι γάρ τοι καὶ παθεῖν ὀφείλετ-

Πίνδαρος δὲ καὶ αὐτὸς ἔφη,

[b] ἐπεὶ

Ῥέζοντά τι καὶ παθεῖν ἔοικε.

Ὡσαύτως καὶ Εὐριπίδης·

[c] Πάσχων ἀνάσχου, δρῶν γὰρ ἔχαιρ-
νόμον
Τὸν ἐχθρὸν [ἐγὼ] δρᾶν ὅπου λάβ-
κακῶς.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς,

Ἐχθροὺς κακῶς δρᾶν ἀνδρὸς ἡγοῦμ-
μέρος.

Ὁμοίως καὶ Ἀρχίλοχος·

Ἓν δ' ἐπίσταμαι μέγα, τὸν κακῶς
Τι δρῶντα, δεινοῖς ἀνταμείβεσθαι κα-
κοῖς.

[a] Æſchyli carmen exhibet Pindari Scholiaſ-
legit vero τῷ δρᾶντι τι τί. [b] Occurrit apud Pind-
Nem.

...ssi oracula quædam cecinerunt. ...æ ea in testimonium cedunt iis qui ...elera committunt, ut qui propter ea ...nt pœnis subdendi. Nam Æschy...us inquit:

Nam qui patravit aliquid, huic superest pati.

...indarus ait:

Siquidem
Æquum est pati qui fecerit.

...uripides dicit:

Gaudens iniquis, æquus ultorem feras;
Tractare lex est hostem, ubi ceperis, male.

...dem,

Viri esse credo, plectere merentem male.

...b his non dissentit Archilochus, di...ens:

Hoc grande novi, læserit ut quisquis prior,
Atrocioribus luat damnum malis.

... Od. 4. [c] In editis erat Ανάγχυ πάχων, ... sequenti carmine pes desiderabatur.

Ad hæc Deum nihil latere, sed omnia ipsius oculis esse subjecta, & esse longanimem, licet conniveat usque dum judicaturus sit universum mundum, Dionysius docuit:

a Utcunque blando lumine renidet Themis;
Delator, hæc quæ viderit testabitur.

Quod Deus mundum sit judicaturus, & mala subito sint deinde impios apprehensura, testatur Æschylus:

Quid adeo subita damna mortales premunt?
Fas proterenti crimen impendet grave.
Justitia cerni se vetans, muta ut videt,
Sedentem, euntem, dormientem haud deserit:
Obliqua sequitur proxime, interdum eminus,
Et improborum facinorum celat nihil.
Quicquid agis, esse crede qui videant Deos.

---

a Minime affirmaverim me loci hujus sensum recte fuisse assecutum. Hoc tantum novi Athenæum lib. ult. docere πανὸν idem esse quod φανὸν & delatorem denotare, quod hominum genus jurejurando & testimoniis pugnare satis notum est. Clauserus reddidit. *Justitia oculis placida forma veniens, ut fax splendens, proxime accedit si videat.* Quæ si potiora lector judicet, sibi habeat. Fortasse legi deberet, ὁ πανὸν καὶ βλέπει.

Nonn

…ὶ ὅτι ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐφορᾷ, καὶ LIV.
… αὐτὸν λανθάνει, μακρόθυμος δὲ ὢν
…χεται ἕως οὗ μέλλει κρίνειν, καὶ περὶ
…ς Διονύσιος εἴρηκεν·

Ὁ τῆς δίκης ὀφθαλμὸς, ὡς δι' ἡσύχου
Λεύσσων προσώπῳ, πανὸς ὁμόσαι εἰ
βλέπει.

…ὶ ὅτι μέλλει ἡ τοῦ θεοῦ κρίσις γίνεσθαι,
…ὶ κατὰ τοὺς πονηροὺς αἰφνιδίως κατα-
…λαμβάνειν, καὶ τοῦτο Αἰσχύλος ἐσήμανε,
…ήσας·

ªΤό τοι κακὸν ποδῶκες ἔρχεται βροτοῖς
Κεῖτ' ἀμπλάκημα τῷ περῶντι τὴν θέμιν.
Ὁρᾷς δίκην ἄναυδον οὐχ ὁρωμένην
Εὕδοντι καὶ στείχοντι καὶ καθημένῳ
Ἑξῆς ὀπηδεῖ δόχμιον, ἄλλοθ' ὕστερον
Οὐδ' ἐν καλύπτει τῶν κακῶν εἰργασμένων,
Ὅτι δ' ἂν ποιεῖς, νόμιζ' ὁρᾶν θεούς τινας.

---

a Hæc ex Stobæo περὶ δίκης restituuntur: in impressis legebatur,
Τὸ κακὸν ποδῶκες ἔρχεται βροτοῖς,
Καὶ τὰ ἀμβλακήματα περῶντι τὴν θέμιν
Ὁρᾷς δίκην ἄναυδον, οὐκ ὁρωμένην,
Εὕδοντι καὶ στίχοντι, καθημένῳ
Ἑξῆς ὀπάζει δόγμιον, ἄλλο δὲ ὕστερον
Οὐκ ἐγκαλύπτει νὺξ κακῶς εἰργασμένων
Ὅ, τι ἂν ποιῇς δεινὸν, νόμιζε ὁρᾶν τινά.

Τί δ' οὐχὶ καὶ ὁ Σιμωνίδης;

a Οὐκ ἔστιν ἀνεπιδόκητον ἀνθρώποις κακὸν,
Ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ πάντα μεταῤῥίπτει θεός.

Πάλιν Εὐριπίδης,

b Οὐδέ ποτ' εὐτυχίαν
Κακοῦ ἀνδρὸς, σώφρονα δ' ὄλβον,
Βέβαιον εἰκάσαι χρεών·
c Οὐδ' ἀδίκων γενεάν·
Ὁ γὰρ οὐδενὸς ἐκφὺς χρόνος,
Δικαίους ἐπάγων κανόνας,
Δείκνυσιν ἀνθρώπων κακότητας ἐμοί.

Ἔτι ὁ Εὐριπίδης·

Οὐ γὰρ τὸ θεῖον, ἀλλ' ἔχει σύνεσιν
Κακῶς πεφευγότας, καὶ συνηναγκασμένους.

Καὶ ὁ Σοφοκλῆς·

Εἰ δεινὰ ἔδρασας, δεινὰ καὶ παθεῖν σε δεῖ.

Ἤτοι ὅσα περὶ ἀδίκου ὀργῆς, ἢ καὶ περὶ ἄλλου τινὸς πλάσματος, ὅτι μέλλει ὁ Θεὸς ἐξετάζειν, καὶ αὐτοὶ σχεδὸν προειρήκασιν

---

a Ista Simonidis sic legebantur,
Ουκ ἔστι κακὸν ἀνεπιδόκητον ἀνθρώποις.
b In Bellepheronte versus hos male habitos, Stobæo περὶ κακίας restituimus. c In impressis erat,
Ουδὲ ἀδίκως γενέαν,
Ο γὰρ οὐδενὸς ἐκσφὺς χρόνος
Δείκνυσιν ἀνθρώπων κακότητας.
d In impressis legebatur,

Nonne his & Simonides concinit, ...ribens?

...bitaneum nullum obvenit viris malum,
Nam tempore brevi cuncta restituit Deus.

Iterum Euripides:

Utcunque malis commodat auras
Fortuna suas, utcunque ferox
Partas subito cum spectat opes
Raptor, spreto jure superbit:
Nihil huic stabile est, tutumque nihil.
Negat hæredem res rapta sequi.
Tempus nullo genitore satum,
Æquat normis omnia rectis,
Tandemque malas detegit artes.

Idem iterum inquit: *Provida*
Non cura cessat Numinum; pariter notant,
Qui prava jurant, quosq; id impellit nefas.

Sophocles inquit:

Æquum est patrantem dira, tantundem pati.

Præterea quod Deus judicium sit redditurus de perjurio & aliis peccatis, Poetæ quoque fere prædixerunt.

Οὐ γὰρ ἀσύνετον τὸ θεῖον, ἀλλ' ἔχει συνιέναι τοὺς κακῶς πεπαγέντας, καὶ κατηναγκασμένους. Sed Euripidis Iphigen. in Aul. v. 395. legit

Κακῶς παγέντας ὅρκους καὶ συνηναγκασμένους.

Verba sunt Menelai ad Agamemnonem. Prior versus apud eundem Euripidem sic habetur,

Οὐ γὰρ ἀσυνέτους τοὺς θεοὺς ἡγούμεθ' ἄν.

Quod

Quod pertinet ad conflagrationem mundi, nolentes volentes consentiunt cum Prophetis, qui multo quidem juniores, & ea ex Lege & Prophetis suffurati sunt. Sed quid refert priores vel posteriores fuerint Prophetis? In hoc negotii cardo vertitur, quod haud absimilia Prophetarum oraculis prædixere. De mundi conflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: [a] *Ecce dies Domini venit ut clibanus ardens, & incendet omnes impios.* Similiter & Isaias: *veniet enim ira Dei velüti inundans grando, & turbo subvertens, veluti impetus aquarum validarum & inundantium qui omnia fortiter dejicit ad terram.*

Hæc quidem Sibylla & reliqui Prophetæ vaticinati sunt. Verum & Poetæ Philosophique scripserunt de justitia, de judicio, de æterna pœna, necnon de Providentia. Deus non solum, nos qui adhuc vita fruimur, sed & mortuos curat: quicquid alii dicant, à veritate enim redarguntur. Et inter Prophetas Solomon de mortuis dicit: [b] *Erit sanatio carnibus, & curatio ossium.* Idem

a Malac. 4. 1. b Prov. 3. 8.

testatur

Η καὶ περὶ ἐκπυρώσεως κόσμου, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀκόλουθα ἐξεῖπαν τοῖς προφήταις, καίπερ πολὺ μεταγενέστεροι γενόμενοι, καὶ κλέψαντες ταῦτα ἐκ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.† καὶ τί γὰρ ἦτε ἔσχατοι, ἢ καὶ πρῶτοι ἐγένοντο; πλὴν ὅτι γοῦν καὶ αὐτοὶ ἀκόλουθα τοῖς προφήταις εἶπον. περὶ μὲν οὖν ἐκπυρώσεως Μαλαχίας ὁ προφήτης προείρηκεν· ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται κυρίου ὡς κλίβανος καιόμενος, καὶ ἀνάψει πάντας τοὺς ἀσεβεῖς. καὶ Ησαΐας· ἥξει γὰρ ὀργὴ θεοῦ ὡς χάλαζα, συγκαταφερομένη βίᾳ, καὶ ὡς ὕδωρ σύρον ἐν φάραγγι. LV. + n. 38.

Τοίνυν Σίβυλλα, καὶ οἱ λοιποὶ προφῆται, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ποιηταὶ, καὶ φιλόσοφοι, καὶ δεδηλώκασιν περὶ δικαιοσύνης, καὶ κρίσεως, καὶ κολάσεως, ἔτι μὴν καὶ περὶ προνοίας· φροντίζει ὁ θεὸς οὐ μόνον τῶν ζώντων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν τεθνεώτων. καίπερ ἄκοντες ἔφασαν· ἠλέγχοντο γὰρ ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν μὲν προφητῶν, Σολομῶν περὶ τῶν τεθνηκότων εἶπεν· ἔσται ἴασις ταῖς σαρξὶ, καὶ ἐπιμέλεια τῶν ὀστέων. τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ LVI.

a Isai. 28. 2. Interpret. 70. legunt θυμὸς κυρίου ὡς χάλαζα καταφερομένη οὐκ ἔχουσα σκέπην βίᾳ καταφερομένη ὡς ὕδατος πολὺ πλῆθος σύρων χώραν.

Δαυίδ· ἀγαλλιάσεται ^a ὀστέα τεταπεινωμένα. τούτοις ἀκόλουθα εἴρηκε καὶ Τιμοκλῆς, λέγων·

f. ἵλεως Τεθνεῶσιν ἔλεος ἐπιεικὴς θεός.

LVII. Καὶ περὶ πλήθους οὖν θεῶν οἱ συγγραφεῖς εἰπόντες, κατῆλθον εἰς μοναρχίαν, καὶ περὶ ἀπρονοησίας λέγοντες, εἶπον περὶ προνοίας, καὶ περὶ ἀκρισίας φάσκοντες, ὡμολόγησαν ἔσεσθαι κρίσιν, καὶ οἱ μετὰ θάνατον ἀρνούμενοι εἶναι αἴσθησιν, ὡμολόγησαν. Ὅμηρος μὲν οὖν εἰπών·

^b Ψυχὴ δ' ἠΰτ' ὄνειρος ἀποπταμένη πεπότηται,

Ἐν ἑτέρῳ λέγει·

^c Ψυχὴ δὲ ἐκ ῥεθέων πταμένη, ἄϊδος δὲ βεβήκει.

Καὶ πάλιν,

^d Θάπτε με ὅττι τάχιστα, πύλας ἀΐδαο περήσω.

---

a Psal. 50. 8. In impressis erat ὡς πε. b Odyss. l. 11. v. 221. c Iliad. 16. v. 856. & 22, 362. d Iliad. 23. v. 71.

[..]tur & David: *Exultabunt ossa quæ [..] humiliata.* His congrua pronun[..]vit Timocles dicens,

Urna repostos respicit clemens Deus.

Præterea scriptores, [a] qui tradidere [..]rum multitudinem, tandem ad Dei [..]tem devenere: & qui docuere [..] esse providentiam Dei, tandem [..] confessi sunt: qui voluere Deum [..] judicaturum orbem, tandem cre[..]re judicium futurum; & qui ne[..]nt post mortem esse sensum, agnos[..]. Igitur Homerus dixit:

Cursum anima arripuit molli assimilata sopori.

[..] alibi dicit:

Corporis exuvias linquens anima ibat in Orcum.

[..] rursus:

Me sepeli ut liceat stygias tranare paludes.

[a] In hoc argumento multus est Tertullianus, [..]sertim in *Testimonio Animæ.*

De

De reliquis puto te melius noſſe
ut qui legeris auctores qui ea tradide-
re. Hæc autem omnia intelliget qu
Dei ſapientiam exquirit, eique plac
per fidem, juſtitiam, & bona open
Nam quidam Prophetarum, quos ſu-
pra oſtendimus, nomine Oſeas ait
Quis ſapiens & intelliget iſta, & pru
dens cognoſcet ea? quoniam rectæ ſunt vi
Domini, & juſti ambulabunt in eis: im
qui autem corruent in eis. Oportet ig
tur literarum amatorem diſcendi cu
pidum eſſe: Studeas ergo iſtis freque
tius converſari ut vivas; & ſermon
exaudiens, perfecte addiſcas veri
tem.

S. THEO-

τὰ δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ὧν ἀνέγνωκας, ἡγοῦμαι ὅτι ἀκριβῶς ἐπίστασθαι ᾧ τρόπῳ εἰρήκαμεν. ταῦτα δὲ πάντα συνήσει πᾶς ὁ ζητῶν τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ εὐαρεστῶν αὐτῷ διὰ πίστεως, καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἀγαθοεργίας. καὶ γάρ τις εἶπεν προφήτης, ὧν προεγράψαμεν, ὀνόματι Ὡσηέ· τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα, συνετὸς, καὶ γνώσεται; ὅτι εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ τοῦ κυρίου, καὶ δίκαιοι [1]πολεύσονται ἐν αὐταῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν αὐταῖς. χρὴ οὖν τὸν φιλομαθῆ καὶ φιλομαθεῖν· πειράθητι οὖν πυκνότερον συμβαλεῖν, ὅπως καὶ ζώσης, ἀκούσας φωνῆς ἀκριβῶς μάθῃς τἀληθές.

[1] Osee 14. 10. Septuag. habent πορεύσονται, non [illegible]πολεύσ.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΠΡΟΣ

ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ Αὐτολύκῳ χαίρειν. ἐπει-
δὴ οἱ συγγραφεῖς βούλονται πληθὺν βι-
βλίων συγγράφειν, πρὸς κενὴν δόξαν, οἱ μ-
περὶ θεῶν, καὶ πολέμων, ἢ χρόνων, τι-
δὲ καὶ μύθων ἀνωφελῶν, καὶ τῆς λοιπ-
ματαιοπονίας, ἧς ἤσκεις καὶ σὺ ἕως τ-
δεῦρο, κἀκείνου μετὰ τοῦ καμάτου οὐκ ὀκ-
ἀνεχόμενος· ἡμῖν δὲ συμβαλὼν, ἔτι λ-
ἡγῇ τυγχάνειν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, οἰ-
μενος προσφάτους καὶ νεωτερικὰς εἶναι τ-
παρ' ἡμῖν γραφάς. διὸ δὴ κἀγὼ οὐκ ὀκν-
σω ἀνακεφαλαιώσασθαί σοι, παρέχ-
τος θεοῦ, τὴν ἀρχαιότητα τῶν π-
ἡμῖν γραμμάτων, ὑπόμνημά σοι ποι-
μενος δι' ὀλίγων, ὅπως μὴ ὀκνήσῃς ἐ-
τυγχάνειν αὐτῷ. ἐπιγνῶς δὲ τῶν λοιπ-
συνταξάντω-

S. THEOPHILI

AD

AUTOLYCUM

LIBER II.

THeophilus Autolyco ſalutem dicit. Scriptores ceteri avent multos libros conſcribere, quibus vanam venentur gloriam; alii quidem de diis, aut de bellis, aut de temporibus: alii de fabulis inutilibus & iſtiuſmodi deliramentis, quæ te hucuſque exercuerunt, nec nunc ab iſto labore recedis: & quamvis nobiſcum ſis congreſſus, attamen adhuc arbitraris veritatis ſermonem eſſe nugas. Nam exiſtimas noſtra ſcripta eſſe recentia & nupera. Proinde ego non gravabor (adſit modo Deus) à prima origine repetere noſtrarum literarum antiquitatem, brevem tractatum conficiens, ne perlegere graveris: deprehendas autem

reliquorum ſcriptorum ineptias. Oportebat enim ſcriptores teſtes eſſe oculatos eorum quæ tradunt, aut rerum veritatem exacte didiciſſe ex iis qui rebus geſtis interfuere. Nam qui incerta quæ ipſi ignorant, ſcribunt, quodammodo (quod dicitur) aerem cædunt.

Quid Homero profuit bellum Iliacum deſcripſiſſe, & multis eo opere fucum feciſſe? Quid Heſiodo catalogus genealogiæ deorum, quos commentus eſt? Quid Orpheo trecenti & ſexaginta quinque dii: quos tandem rejecit in teſtamento ſuo cum obiret mortem, aſſerens unum eſſe Deum? Quid Arato ſua ſphærographia mundani cycli? Aut quem fructum ſenſere alii qui iiſdem incubuere ſtudiis, præter inanem apud homines gloriam, quam ne quidem prout digni erant, habuere? Sed quid veri dixerunt? Quid utilitatis Euripides, Sophocles, & reliqui Tragici ſcriptores ex ſuis cepere tragœdiis? Aut Menander, Ariſtophanes, aliique Comici ex ſuis comœdiis? aut Herodotus & Thucydides ex hiſtoriis, aut

Pytha-

συνταξάντων τὴν φλυαρίαν. † ἐχρῆν γὰρ τοὺς συγγράφοντας αὐτοὺς αὐτόπτας γεγονέναι περὶ ὧν διαβεβαιοῦνται, ἢ ἀκριβῶς μεμαθηκέναι ὑπὸ τῶν τεθεαμένων αὐτά. τρόπῳ γάρ τινι οἱ τὰ ἄδηλα συγγράφοντες ἀέρα δέρουσιν. + n. 2.

II. Τί γὰρ ὠφέλησεν Ομηρον συγγράψαι τὸν Ιλιακὸν πόλεμον, καὶ πολλοὺς ἐξαπατῆσαι, ἢ Ησίοδον ὁ κατάλογος τῆς θεογονίας τῶν παρ' αὐτῷ θεῶν ὀνομαζομένων, ἢ Ορφέα οἱ τριακόσιοι ἑξήκοντα πέντε θεοὶ, οὓς αὐτὸς ἐπὶ τέλει τοῦ βίου ἀθετεῖ, ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ λέγων ἕνα εἶναι θεόν; τί δὲ ὠφέλησεν Αρατον ἡ σφαιρογραφία τοῦ κοσμικοῦ κύκλου; ἢ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτῷ εἰπόντας, πλὴν τῆς κατ' ἄνθρωπον δόξης, ἧς οὐδὲ αὐτῆς κατ' ἀξίαν ἔτυχον; τί δὲ καὶ ἀληθὲς εἰρήκασιν; ἢ τί ὠφέλησεν Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, ἢ τοὺς λοιποὺς τραγῳδιογράφοις αἱ τραγῳδίαι; ἢ Μένανδρον καὶ Αριστοφάνην, καὶ τοὺς λοιποὺς κωμικοὺς αἱ κωμῳδίαι; ἢ Ηρόδοτον καὶ Θουκυδίδην αἱ ἱστορίαι αὐτῶν;

ἢ Πυθαγόραν τὰ [a] ἄδυτα καὶ Ἡρακλέους στῆλαι; ἢ Διογένην ἡ Κυνικὴ φιλοσοφία; ἢ Ἐπίκουρον τὸ δογματίζειν μὴ εἶναι πρόνοιαν; ἢ Ἐμπεδοκλέα τὸ διδάσκειν ἀθεότητα; ἢ Σωκράτην τὸ ὀμνύειν τὸν κύνα, καὶ τὸν χῆνα, καὶ τὴν πλάτανον, καὶ τὸν κεραυνωθέντα Ἀσκληπιὸν, καὶ τὰ δαιμόνια ἃ ἐπεκαλεῖτο; πρὸς τί δὲ καὶ ἑκὼν ἀπέθνησκεν; τίνα καὶ ὁποῖον μισθὸν μετὰ θάνατον ἀπολαβεῖν ἐλπίζων; τί δὲ ὠφέλησε Πλάτωνα ἡ κατ' αὐτὸν παιδεία; ἢ τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους τὰ δόγματα αὐτῶν; ἵνα μὴ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν καταλέγω πολλῶν ὄντων. ταῦτα δὲ φαμὲν εἰς τὸ ἐπιδεῖξαι τὴν ἀνωφελῆ καὶ ἄθεον διάνοιαν αὐτῶν· δόξης γὰρ κενῆς καὶ ματαίου πάντες οὗτοι ἐρασθέντες, οὔτε αὐτὸ τὸ ἀληθὲς ἔγνωσαν, οὔτε μὴν ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν προετρέψαντο. καὶ γὰρ ἃ ἔφασαν αὐτὰ ἐλέγχει αὐτοὺς, ἃ ἀσύμφωνα εἰρήκασι· καὶ τὰ ἴδια δόγματα οἱ πλείους αὐτῶν κατέλυσαν. οὐ γὰρ ἀλλήλους μόνον ἀνέτρεψαν, ἀλλ' ἤδη τινὲς καὶ

a Ab Ægypti sacerdotibus in adyta fuisse admissum, & ad occidentis fines peregrinasse. Vide Iambl. & Laert. in vita Pythag.

τὰ

Pythagoras ex Adytis & Herculis columnis. Diogeni, quid Cynica philoſophia: Epicuro, aſſerere non eſſe providentiam; Empedocli, docere non eſſe Deos contulit? Socrati quid commodi attulit jurare per canem, anſerem, platanum, & Æſculapium fulmine tactum; quid etiam Genium ſuum, quem invocavit? Præterea quare ultro mortuus eſt, quam & qualem ſperans poſt obitum mercedem nanciſci? Quid Platoni profuit ſua diſciplina? Quid utilitatis pepererunt reliquis ſua dogmata Philoſophis? Nolo enim omnes nunc, quia plurimi fuerunt, recenſere. Hæc quidem enumeramus, ut demonſtremus impias & inutiles eorum eſſe ſententias: omnes enim vanæ atque inanis gloriæ amore incenſi, nec ipſi veritatem aſſequuti ſunt, nec alios ad veritatem cohortati. Nam ex ſuis ipſorum, dum contraria ſibi proferunt, ſcriptis, mendacii arguuntur. Quidam etiam ſua deſtruxerunt placita. Nec ſolum invicem ſubverterunt, verum nonnulli Philo-

Philoſophi etiam propria dogmata irrita fecere. Itaque gloria eorum ceſſit in infamiam & ſtultitiam. Nam intellectu prædití facile eorum ſcripta condemnant. Aut enim loquuti ſunt de diis, & deinceps docuere non eſſe deos: aut ſi de mundi generatione diſſeruerunt, poſtremo omnia ferri ſua ſponte dixerunt: aut de providentia ſermocinantes, tandem ſtatuere mundum nulla providentia gubernari.

Porro annon dum conantur de morum gravitate ſcribere, docuere adulteria, ſcortationem atque omnem immunditiam perpetrare; imo & deteſtandam maſculam Venerem introduxerunt. Canunt etiam primarios eorum Deos uſos concubitu non dicendo, & cibis nefariis. Quis non memorat Saturnum ſuos liberos vorantem; & Jovem, hujus filium, Metin abſorpſiſſe, & ſcelerata convivia diis apparaſſe? Vulcanum quendam claudum fabrum diis miniſtrare docent. Proponunt Junonem germanam

τὰ ἑαυτῶν δόγματα ἄκυρα ἐποίησαν· ἡ δόξα αὐτῶν εἰς ἀτιμίαν καὶ μωρίαν ἐχώρησεν· ὑπὸ γὰρ τῶν συνετῶν καταγινώσκονται. ἤτοι γὰρ περὶ θεῶν ἔφασαν αὐτοὶ, ὕστερον ἀθεότητα ἐδίδαξαν· ἢ καὶ περὶ κόσμου γενέσεως, ἔσχατον αὐτοματισμὸν εἶπον εἶναι τῶν πάντων· ἀλλὰ καὶ περὶ προνοίας λέγοντες, πάλιν ἀπρονόητον εἶναι κόσμον ἐδογμάτιζον.

Τί δ' οὐχὶ καὶ περὶ σεμνότητος πειρώμενοι γράφειν, ἀσελγείας, καὶ πορνείας, καὶ μοιχείας ἐδίδαξαν ἐπιτελεῖσθαι, ἔτι μὴν καὶ τὰς στυγητὰς ἀῤῥητοποιΐας εἰσηγήσαντο, καὶ πρώτους γε τοὺς θεοὺς αὐτῶν κηρύσσουσιν ἐν ᵃ ἀῤῥήτοις μίξεσι συγγίνεσθαι, ἔντε ἀθέσμοις βρώσεσι; τίς γὰρ οὐκ ᾄδει Κρόνον τεκνοφάγον· Δία δὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ τὴν Μῆτιν καταπίνειν; καὶ δεῖπνα μιαρὰ τοῖς θεοῖς ἑτοιμάζειν· ἔνθα καὶ χωλὸν Ἥφαιστόν τινα χαλκέα φασὶν διακονεῖν αὐτοῖς· τήν τε Ἥραν III.

ᵃ Ἀῤῥενοκοιτίας.

ἰδίαν

ἰδίαν ἀδελφὴν αὐτῆς μὴ μόνον τὸν διὰ γάμου, ἀλλὰ καὶ σώματος ἀνάγνου ἀρρητοποιεῖν. τάς τε λοιπὰς περὶ αὐτῶν πράξεις, ὁπόσας ἄδουσιν οἱ ποιηταί, εἰκὸς ἐπίστασαι. τί μοι λοιπὸν καταλέγειν τὰ περὶ Ποσειδῶνος καὶ Απόλλωνος, ἢ Διονύσου, καὶ Ηρακλέος, Αθηνᾶς τῆς φιλοκόλπου, καὶ Αφροδίτης τῆς ἀναισχύντου, ἀκριβέστερον πεποιηκότων ἡμῶν ἐν ἑτέρῳ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον. + οὐδὲ γὰρ ἔχρῃζεν ἡμᾶς ταῦτα ἀνασκευάζειν, εἰ μὴ ὅτι σε θεωρῶ νυνὶ διστάζοντα περὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. φρόνιμος γὰρ ὢν ἡδέως μωρῶν ἀνέχῃ. ἔπειτα οὐκ ἂν ἐκινήθης ὑπὸ ἀνοήτων ἀνθρώπων κενοῖς λόγοις ἀπάγεσθαι, καὶ φήμῃ πείθεσθαι προκατεσχηκυίῃ, στομάτων ἀθέων ψευδῶς συκοφαντούντων ἡμᾶς, τοὺς θεοσεβεῖς καὶ Χριστιανοὺς καλουμένους. φασκόντων ὡς κοινὰς ἁπάντων οὔσας τὰς γυναῖκας ἡμῶν, καὶ διαφόρῳ μίξει χρωμένους, ἔτι μὴν καὶ ταῖς ἰδίαις ἀδελφαῖς συμμίγνυσθαι. καὶ τὸ ἀθεώτατον καὶ ὠμότατον, πασῶν σαρκῶν ἀνθρωπίνων

+ n. A.

anam eorum non ſolum nuptiis ince-
lis, ſed ore quoque impuro infanda pa-
are. Flagitia ejus reliqua, quæ poe-
celebrant, omitto commemora-
. Siquidem ipſe ea pernoviſti. Quid
tinet dicere Neptunum, Apolli-
m, Bacchum, Herculem, Miner-
m ſinus amantem, Veneremque
pudicam, cum abunde de his lo-
uti ſimus in alia noſtra oratio-
e? Nec oportebat ſane nos nunc
s confutare, niſi quia te adhuc
biguum, quod ſpectat ad verita-
ſermonem, video. Cum enim
prudens, æquo animo ſtultos pa-
ris. Siquidem non moveris à ſto-
dis hominibus, qui te à vera reli-
one vanis verbis avertere moliun-
r, neque eorum præjudiciis duce-
, qui ore impio falſo nos Dei cul-
res accuſant, qui Chriſtiani nomi-
mur; aiunt enim noſtras uxores eſſe
mmunes, & promiſcuo concubi-
nos uti criminantur. His accedit,
od impingunt nobis quaſi nec à
opriis ſororibus temperemus, &
uod impium & immaniſſimum eſt,
manis quibuſcunque veſcamur car-

nibus:

nibus: porro noſtram religionem eſſe nuperam, quam nos, ut veram tueri non poſſimus. Ad hæc noſtram doctrinam nihil aliud quam ſtultitiam eſſe cavillantur.

Verum enim vero maxime te admiror, qui præ reliquis ſtudioſus & omne ſcientiæ genus inquiris, nos tamen noſtraque negligenter audis. Nam libenter etiam noctu velis in bibliothecis morari. Cum igitur plurima perlegeris, cedo quæ tibi videntur quæ Zenonis aut Diogenis aut Cleanthis continent & docent libri? Nam tradunt morem veſcendi carnibus humanis, & patres quidem propriis filiis aſſari & devorari. Præterea ſi quis nolit aut abominetur deguſtandum illum cibum, aut abjici membrum oblatum, reliquis licere hunc mactare & edere. At ſermo Diogenis magis impius eſſe deprehenditur, dum docet liberos interficere in ſacrificiis ſuos parentes, atque eorum carnes devorare. Herodotus quoque hiſtoricus annon fabulatur Aſtyagen Harpagi filios necaſſe, occiſoſque coctos patri appoſuiſſe? Fabulatur,

etiam

ἀνθρωπίνων ἐφάπτεσθαι ἡμᾶς· ἀλλὰ καὶ ὡς προσ-
φάτου δὲ ὄντος τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου, καὶ μη-
δὲν ἔχειν ἡμᾶς λέγειν εἰς ἀπόδειξιν ἀληθείας
τοῦ καθ' ἡμᾶς, καὶ διδασκαλίας· μωρίαν δὲ εἶναι
τὸν λόγον ἡμῶν φασίν. + ἐγὼ μὲν οὖν θαυμάζω + IV.
μάλιστα ἐπί σοι, ὃς ἐν μὲν τοῖς λοιποῖς γινό-
μενος σπουδαῖος, καὶ ἐκζητητὴς ἁπάντων πραγ-
μάτων, ἀμελέστερον ἡμῶν ἀκούεις. εἰ γὰρ ώ/
ἦν σοι δυνατὸν, καὶ νύκτωρ οὐκ ὤκνεις διατρίβειν
ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις: + ἐπειδὴ οὖν πολλὰ ἀνέ- + n. 5.
γνως, τί σοι ἔδοξε τὰ Ζήνωνος, ἢ τὰ Διογέ-
νους καὶ Κλεάνθους, ὁπόσα περιέχουσιν αἱ βί-
βλοι αὐτῶν, διδάσκουσαι ἀνθρωποβορείας, πα-
τέρας μὲν ἀπὸ ἰδίων τέκνων ἕψεσθαι καὶ βιβρώσ-
κεσθαι, καὶ εἴ τις οὐ βούλοιτο, ἢ μέλος τι τῆς μυ-
σαρᾶς τροφῆς [a] ἀναρρίψειεν, αὐτὸν κατεσθίεσθαι α
τὸν μὴ φαγόντα. πρὸς τούτοις ἀθεωτέρα τις
φωνὴ εὑρίσκεται, ἡ τοῦ Διογένους, διδάσκοντος
τὰ τέκνα τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς θυσίαν ἄγειν,
καὶ τούτους κατεσθίειν. τί δ' οὐχὶ καὶ [b] Ἡρόδο-
τος ὁ ἱστοριογράφος μυθεύει, τὸν [c] Ἀστυάγην τὰ
τοῦ Ἁρπάγου τέκνα σφάξαντα, καὶ ἑψήσαντα
παρατεθεικέναι τῷ πατρὶ βοράν; ἔτι δὲ καὶ

a Ἀπορρίψειεν. b Herod. l. 1. p. 51. c Exemplaria contra historiæ fidem, Cambysen habuere.

παρὰ Ἰνδοῖς [a] μυθεύει κατεσθίεσθαι τοὺς πα-
τέρας ὑπὸ τῶν ἰδίων τέκνων. ὢ τῆς ἀθέ-
διδασκαλίας τῶν τὰ τοιαῦτα ἀναγραψάντων,
μᾶλλον δὲ διδαξάντων· ὢ τῆς ἀσεβείας καὶ
ἀθεότητος αὐτῶν· ὢ τῆς διανοίας τῶν οὕτ-
ἀκριβῶς φιλοσοφησάντων, καὶ φιλοσοφί-
ἐπαγγελλομένων. οἱ γὰρ ταῦτα δογματίσαν-
τες, τὸν κόσμον ἀσεβείας ἐνέπλησαν; καὶ
περὶ ἀθέσμου πράξεως σχεδὸν πᾶσιν συμπε-
φώνηκε, τοῖς περὶ τὸ [b] ἄκρον τῆς φιλοσοφί-
πεπλανημένοις. καὶ πρῶτός γε Πλάτ-
ὁ δοκῶν ἐν αὐτοῖς σεμνότερον πεφιλοσοφη-
κέναι, διαγορεύει [c] ἐν τῇ πρώτῃ βίβλῳ τῶν
πολιτειῶν ἐπιγραφομένῃ, τρόπῳ τινὶ νομο-
τεῖν, χρῆναι εἶναι κοινὰς ἁπάντων τὰς γυναῖ-
κας, χρώμενος παραδείγματι τοῦ Διὸς
Κρητῶν νομοθέτῃ, ὅπως διὰ προφάσεως πα-
δοποιΐα πολλὴ γίνηται ἐκ τῶν τοιούτων, καὶ
δῆθεν τοὺς λυπουμένους διὰ τοιούτων ὁμι-
χρῆναι παραμυθεῖσθαι. Ἐπίκουρος δὲ καὶ
τοὺς σὺν τῷ ἀθεότητα διδάσκειν, συμ-
λεύει καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς συμμίγνυ-
καὶ παρὰ τῶν νόμων τῶν τοῦτο κωλυόντων. ὁ
[d] Σολομῶν καὶ περὶ τούτου σαφῶς ἐνομοθέτη-

a Lib. 3. b Exemplaria habent χρόνον. c R-
ctius ἐν τῇ πέμπτῃ. d Prov. 5. 15.

ὅπω-

enim apud Indos esse morem, ut pa-
res à suis comedantur liberis. O im-
pium (exclamare libet) doctrinam
eorum qui talia scribunt, imo docent!
O impietatem & scelera! O mentem
perversam eorum qui ad hunc modum
se perfecte philosophari putant, & se
philosophiam profitentur! Annon
hæc docentes mundum impietate
compleverunt? Etenim quod ad im-
pium adulterii & scortationis vitium
attinet, summis Philosophis omni-
bus fere in errore convenit. Et
primum, princeps Philosophorum
habitus Plato, statim in primo li-
bro, qui de Republica inscribi-
tur, quodammodo lege sanciri vult,
ut omnium uxores sint communes,
secutus nimirum exemplum Jovis,
& Cretensium legislatorem, ut hoc
sub prætextu abundantior proveni-
ret soboles, & proinde tristitia af-
fecti, consolationem ex tali consue-
tudine caperent. Epicurus etiam,
qui impietatem docet, suadet ut quis
cum matre & sorore coeat, quamvis
leges prohibeant. Solomon enim su-
per hac re manifestam legem tulit ut

ex matrimonio liberi legitime nascantur, ne ex adulterio sit proles. Quod si fieret, periculum esset, ne filius eum qui non est pater, ut patrem honoraret: aut verum patrem ignorans, ei nullam deferret reverentiam. Quod etiam Romanorum Græcorumque leges postulare videntur. Quare igitur Epicurus & Stoici introducunt incestus qui cum sororibus committuntur, & masculam Venerem, quibus omnibus bibliothecas compleverunt, ut pueri statim ab ineunte ætate addiscant impias conjunctiones.

* Et quid attinet diutius hic immorari, cum & suis diis eadem flagitia adscribant? Etenim dum asserunt esse deos, continuo ad nihilum eos deducunt. Quidam enim tradidere, eos ex atomis consistere; quidam vero in atomos redire, & nihil amplius quam homines posse docuerunt. Plato, dum de diis loquitur, eos materiales perhibet. Pythagoras magno labore summa imaque perscrutatus, extremam naturam Deum autumat. Adstruit quoq; motum rebus insitum, & deos mortalium nullam curam gerere: nec non & illa quæ Clitomachus

ἐκ τοῦ γήμαντος οἱ παῖδες νομίμως γί-
νωνται, πρὸς τὸ μὴ ἐκ μοιχείας τοὺς γινομέ-
νους ὦσι· ἵνα μὴ τὸν οὐκ ὄντα πατέρα τιμήσῃ
τις ὡς πατέρα, ἢ τὸν ὄντως πατέρα ἀτι-
μάσῃ τις, ἀγνοῶν ὡς μὴ πατέρα. ὁπό-
σα τε οἱ λοιποὶ νόμοι κωλύουσι Ῥω-
μαίων τε καὶ Ἑλλήνων τὰ τοιαῦτα πράσσε-
σθαι, πρὸς τί οὖν Ἐπίκουρος καὶ οἱ
Στωϊκοὶ δογματίζουσιν ἀδελφοκοιτίας,
καὶ ἀρρενοβασίας ἐπιτελεῖσθαι, ἐξ ὧν δι-
δασκαλιῶν μεστὰς βιβλιοθήκας πεποιήκα-
σιν, εἰς τὸ ἐκ παίδων μανθάνειν τὴν ἄθεσμον
κοινωνίαν;

Καὶ τί μοι λοιπὸν καταλέγειν περὶ αὐ- V.
τῶν, ὅπου γε καὶ περὶ τῶν θεῶν παρ' αὐτοῖς λεγο-
μένων, τὰ ὅμοια κατηγγέλκασι; θεοὺς γὰρ φή-
σαντες εἶναι, πάλιν εἰς οὐδὲν αὐτοὺς ἡγήσαντο. οἱ
μὲν γὰρ ἐξ ἀτόμων αὐτοὺς ἔφασαν συνεστάναι·
τοὺς δ' αὖ χωρεῖν εἰς ἀτόμους, καὶ μηδὲν πλεῖον
ἀνθρώπων δύνασθαι τοὺς θεούς φασι. Πλάτων
δὲ θεοὺς εἰπὼν, εἶναι ὑλικοὺς αὐτοὺς βούλεται
συνιστᾶν. Πυθαγόρας δὲ τοσαῦτα μοχθήσας
περὶ θεῶν, καὶ τὴν ἄνω κάτω πορείαν ποιησά-
μενος, ἔσχατον ὁρίζει φύσιν καὶ αὐτοματισμὸν
εἶναι· φησί τε τῶν πάντων θεοὺς ἀνθρώπων μη-
δὲν φροντίζειν, ὁπόσα τε Κλιτόμαχος

ὁ Ἀκαδημικὸς περὶ ἀθεότητος εἰσηγήσατο. τί δ' οὐχὶ καὶ Κριτίας, καὶ Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρείτης λέγων· ‘εἴτε ‘γὰρ εἰσὶ θεοὶ, οὐ δύναμαι περὶ αὐτῶν λέγειν, ‘οὔτε ὁποῖοί εἰσι δηλῶσαι. πολλὰ γάρ ἐστι ‘τὰ κωλύοντά με.’ τὰ γὰρ περὶ Εὐημέρου τοῦ ἀθεωτάτου περισσὸν ἡμῖν καὶ λέγειν. πολλὰ γὰρ περὶ θεῶν τολμήσας φθέγξασθαι, ἔσχατον καὶ τὸ ἐξόλου μὴ εἶναι θεοὺς, ἀλλὰ τὰ πάντα αὐτοματισμῷ διοικεῖσθαι βούλεται. Πλάτων δὲ ὁ τοσαῦτα εἰπὼν περὶ μοναρχίας θεοῦ, καὶ ψυχῆς ἀνθρώπου, φάσκων ἀθάνατον εἶναι τὴν ψυχὴν, οὐκ αὐτὸς ὕστερον εὑρίσκεται ἐναντία ἑαυτῷ λέγων; τὰς μὲν ψυχὰς μετέρχεσθαι εἰς ἑτέρους ἀνθρώπους, ἐνίων δὲ καὶ εἰς ἄλογα ζῶα χωρεῖν, πῶς οὐ δεινὸν καὶ ἀθέμιτον δόγμα αὐτοῦ τοῖς γε νοῦν ἔχουσι φανήσεται; ἵνα ὁ ποτε ἄνθρωπος, πάλιν ἔσται λύκος, ἢ κύων, ἢ ὄνος, ἢ ἄλλο τι ἄλογον κτῆνος. τούτῳ ἀκόλουθα καὶ Πυθαγόρας εὑρίσκεται φλυαρῶν, πρὸς τῷ καὶ πρόνοιαν ἐκκόπτειν. τίνι οὖν αὐτῶν πιστεύσωμεν; Φιλήμονι τῷ Κωμικῷ λέγοντι·

Οἱ γὰρ θεὸν σέβοντες, ἐλπίδας καλὰς
Ἔχουσιν εἰς σωτηρίαν.

chus Academicus protulit, dicens deos non esse. Annon & hæc Critias, & Protagoras Abderites qui dixit? *Si enim dii sunt, nequeo de iis differere, neque quales sint possum demonstrare. Nam multæ sunt causæ quæ me prohibent.* Nam quæ impurissimus Euhemerus commemorat, ea supervacaneum reor in medium afferre. Cum enim plurima de diis ausus fuisset proponere, postremo deos prorsus è rerum natura tollit, & omnia per motum sibi insitum administrari statuit. Dum autem Plato de Unitate Dei & de hominis anima disputat, quam immortalem credit, annon rursum sibi contraria dicit? Ostendens etenim animas defunctorum in alios transire homines, quorundam etiam animas illabi in bruta animalia; quis mente sana præditus, horrendum & impium esse hoc dogma non videbit: nimirum, ut is qui quandoque fuit homo, nunc lupus, canis, asinus, aut aliud quodpiam sit irrationale jumentum? Huic haud dissimilia invenitur nugari Pythagoras, qui providentiam non agnoscit. Cui igitur istorum fidem dabimus? Num Philemoni Comico, qui ait?

Lætas colentes numina, reponunt sibi
Spes ad salutem.

An

An his quos prædiximus Euemero, Epicuro, Pythagoræ, & reliquis pietatem negantibus, & providentiam è medio tollentibus? De Deo quidem & providentia sic inquit Aristo:

Confide, dignis omnibus nam fert Deus
Opem benignus, larga & id præstat manu.
Si non reposta præmia manerent viros
Qui justa peragunt, irritus foret labor
Coluisse divos; quoquo at oculos torqueas,
Est cernere indignis habitos semper modis,
Queis vita sancta est: at suum qui commodum
Solum requirunt, & voluptates amant,
Feliciore transigunt semper dies
Tenore rerum. Sed futura cernere
Cautos oportet, fabulæ & quis exitus.
Opinio nec ut pessima invaluit, docens
Sub lege nulla vivere, sed ut accidit,
Dum fata versant omnia insano impetu,
Hæc commeatum namque suppeditant suis
Favere pravis moribus quotquot volunt.
Viventibus sancte at suus constat bonus,
Et pœna tandem dira conficiet malos.
Nil providentiam effugit summi Dei.

Cæ-

πεχειρήκαμεν Εὐημέρῳ καὶ Ἐπικού-
, καὶ Πυθαγόρᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς
μένοις εἶναι θεοσέβειαν, καὶ πρόνοιαν
οῦσι. περὶ μὲν οὖν θεοῦ καὶ προ-
ς Ἀρίστων ἔφη·

Θάρσει, βοηθεῖν πᾶσι γὰρ τοῖς ἀξίοις
Εἴωθεν ὁ θεὸς, τοῖς δὲ τοιούτοις σφόδρα.
Εἰ μὴ παρέσται προεδρία τις κειμένη
Τοῖς ζῶσιν ὡς δεῖ, τί πλέον ἐστὶν εὐσεβεῖν;
Εἴη γὰρ οὕτως, ἀλλὰ καὶ λίαν ὁρῶ
Τοὺς εὐσεβῶς μὲν ἑλομένους διεξάγειν,
Πράττοντας ἀτόπως· τοὺς δὲ μηδὲν ἕτερον ἢ
Τὸ λυσιτελὲς καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς μόνον,
Ἐντιμοτέραν ἔχοντας ἡμῶν διάθεσιν
Ἐπὶ τοῦ παρόντος. ἀλλὰ δεῖ πόῤῥω βλέπειν,
Καὶ τὴν ἁπάντων ἀναμένειν καταστροφήν.
Οὐχ ὃν τρόπον γὰρ παρ' ἐνίοις ἴσχυκέ τις
Δόξα κακοήθης, τῷ βίῳ τ' ἀνωφελής,
[a] Φορά τις ἐστ' αὐτόματος, ἣ βραβεύεται
Ὡς ἔτυχε. ταῦτα κρίνουσι γὰρ ἅπαντ' ἔχειν
Ἐφόδια πρὸς τὸν ἴδιον οἱ φαῦλοι τρόπον.
Ἔστι δὲ καὶ τοῖς ζῶσιν ὁσίως προεδρία,
Καὶ τοῖς πονηροῖς, ὡς προσῆκ', ἐπιτιμία.
Χωρὶς προνοίας γίνεται οὐδέν.

[a] Versus iste debetur MS. Bodl.

ὁπό-

ὁπόσα τε καὶ ἄλλοι, καὶ σχεδόν γε οἱ πλεῖστοι, περὶ θεοῦ καὶ προνοίας, ὁρῶμεν ὅτι πῶς ἀκόλουθα ἀλλήλοις ἔφασαν. οἱ μὲν γὰρ τὸ ἐξ ὅλου θεὸν καὶ πρόνοιαν εἶναι ἀνεῖλον· οἱ δ' αὖ συνέστησαν θεὸν, καὶ πάντα προνοίᾳ διοικεῖσθαι ὡμολόγησαν. τὸν οὖν συνετὸν ἀκροατὴν καὶ ἀναγινώσκοντα προσέχειν ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις, καθὼς καὶ ὁ Σίμυλος ἔφη,

Κοινῶς ποιητὰς ἔστι μὲν ἔθος καλεῖν
Καὶ τοὺς περιττοὺς τῇ φύσει, καὶ τοὺς καλούς.

Ἔδει δὲ κρίνειν, καθάπερ, ἢ ἐξ οὗ τι.
καὶ ὁ Φιλήμων·

Χαλεπὸν ἀκροατὴς ἀσύνετος καθήμενος·
Ὑπὸ γὰρ ἀνοίας οὐχ ἑαυτὸν μέμφεται.

VI. Χρὴ οὖν προσέχειν καὶ νοεῖν τὰ λεγόμενα, κριτικῶς ἐξετάζοντα τὰ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν λοιπῶν ποιητῶν εἰρημένα. + ἀρνούμενοι γὰρ θεοὺς εἶναι, πάλιν ὁμολογοῦσιν αὐτοὺς, καὶ τούτοις πράξεις ἀθέσμους ἐπιτελεῖν ἔφασαν. καὶ πρῶτόν γε τοῦ Διὸς, οἱ ποιηταὶ εὐφωνότερον ᾄδουσι τὰς χαλεπὰς πράξεις. Χρύσιππος δὲ ὁ πολλὰ φλυαρήσας, πῶς οὐχὶ εὑρίσκεται σημαίνων τὴν Ἥραν στόματι μιαρῷ συγγίνεσθαι τῷ Διΐ; τί γάρ μοι καταλέγειν

+ n. 8.

erum videre eſt, ut alii & fere qui-
omnes qui verba fecerunt de Deo
providentia, inter ſeſe pugnantia
erint. Quidam enim Deum &
videntiam in univerſum è medio
ulerunt. Quidam porro Deos
ſtituerunt, & omnia providen-
gubernari confeſſi ſunt. Intel-
entem itaque lectorem & audito-
m diligenter attendere oportet ea
æ dicuntur; quemadmodum & Si-
plus teſtatur.

Mos eſt poetis ſtudio ut ornarent pari,
Quæ laude nulla digna & quæ maxima:
Sed ſcire par eſt unde quid, vel quomodo.

emadmodum etiam Philemon:

Plena res moleſtiæ
Auditor ægræ mentis, ignavus ſedens;
Delirus ille remanet, & placet ſibi.

Proinde neceſſe eſt ut is qui Philoſo-
os & Poetas audit legitque, ſingula
m judicio examinet & perpendat.
m dum negant deos eſſe, continuo
dem iterum eſſe confitentur, nec-
eos impia facinora committere
monſtrant. Et primum quidem ma-
voce decantant Poetæ, Jovis flagi-
Chryſippus quomodo non inveni-
multa ineptiens, ſignificans Jovem
m Junone impuro ore concumbere?
Quid

Quid enim opus est recensere lasciviam ejus quæ dicitur mater deorum, & Jovis Latiarii sitientis humanum sanguinem. Prætereo quoque Attim castratum, & Jovem cognomento Tragœdum, qui manum in pugnum contrahens (ut perhibent) nunc à Romanis divinos honores accipit. Taceo Antinoi delubra, & reliquorum quos Deos indigitant: etenim cum sint isthæc literarum monumentis prodita, intelligenti lectori risum movent: sive quis legat eos negare deos, & tandem sibi ipsis contraria dicere: aut promiscuos & illegitimos ipsorum cognoscat concubitus. Etiam ex ipsorum monumentis quis elicere potest, humanis carnibus vesci esse licitum: & deos, quos præcipuo cultu venerati sunt, id factitasse produnt.

Cæterum nos Deum confitemur, sed unum, conditorem, creatorem & opificem hujus universi mundi, & cognoscimus omnia administrari providentia, & ex ipso solo legem sacrosanctam didicimus. Imo nullum alium habemus legislatorem, quam illum qui revera Deus est: qui nos pie, juste & honeste vivere docet. Quod ad piam vitam attinet, sic præcipit: *Non erunt tibi dii alii præter me.*

Non

ἤγειν τὰς ἀσελγείας τῆς μητρὸς θεῶν λεγομένης, ἢ Διὸς τοῦ [a] Λατιαρίου διψῶντος αἵματος ἀνθρωπείου; ἢ Ἄττιν τὸν ἀποκοπτόμενον, ἢ ὅτι Ἰοῦλος ὁ καλούμενος [b] τραγῳδὸς [c] καταχλείσας τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα, ὥς φασι νῦν παρὰ Ῥωμαίοις θεὸς τιμᾶται. σιγῶ τὰ Ἀντινόου τεμένη καὶ τὰ τῶν λοιπῶν καλουμένων θεῶν. καὶ γὰρ ἱστορούμενα τοῖς συνετοῖς καταγέλωτα φέρει. ἤτοι περὶ ἀθεότητος αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων δογμάτων ἐλέγχονται οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοσοφήσαντες, ἢ καὶ περὶ πολυμιξίας καὶ ἀθέσμου κοινωνίας. ἔτι μὴν καὶ ἀνθρωποβορεία παρ' αὐτοῖς εὑρίσκεται, δι' ὧν συνέγραψαν γραφῶν, καὶ πρώτους γε οὓς τετιμήκασι θεοὺς, ταῦτα πεπραχότας ἀναγράφουσιν.

Ἡμεῖς δὲ καὶ θεὸν ὁμολογοῦμεν, ἀλλ' ἕνα τὸν κτίστην, καὶ ποιητὴν, καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς κόσμου, καὶ προνοίᾳ τὰ πάντα διοικεῖσθαι ἐπιστάμεθα· ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ μόνου καὶ νόμον ἅγιον μεμαθήκαμεν· ἀλλὰ νομοθέτην ἔχομεν τὸν ὄντως θεόν. ὃς καὶ διδάσκει ἡμᾶς, δικαιοπραγεῖν, καὶ εὐσεβεῖν, καὶ καλοποιεῖν. καὶ περὶ μὲν θεοσεβείας λέγει, [d] οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι

VII.) n. 9.

[a] Tatianus Assyrius eum humanis victimis placari diserte dicit. [b] Hinc fortasse ansam arripuit Lucianus Jovem suum Tragœdum traducendi. [c] Exemplaria habent καταχλύσας. [d] Exod. 20.

πλὴν ἐμοῦ. οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ
παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ τῷ ἄνω,
ἢ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, ἢ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι
ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς,
οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. ἐγὼ γάρ εἰμι κύ-
ριος ὁ θεός σου. περὶ δὲ τοῦ καλοποιεῖν ἔφη· τί-
μα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ
σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς
γῆς, ἧς ἐγὼ δίδωμί σοι κύριος ὁ θεός. ἔτι
περὶ δικαιοσύνης· οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ
κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου
μαρτυρείαν ψευδῆ. οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖ-
κα τοῦ πλησίον σου, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν
αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐ-
τοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὐδὲ τοῦ βοὸς αὐ-
τοῦ, οὐδὲ τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὐδὲ παντὸς κτή-
νους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα ἐστὶ τῷ πλησίον σου. οὐ δια-
στρέψεις κρίμα πένητος ἐν κρίσει αὐτοῦ, ἀπὸ
παντὸς ῥήματος ἀδίκου διαποστήσῃ, ἀθῷον
η καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς, οὐ δικαιώσεις τὸν ἀσε-
βῆ, καὶ δῶρα οὐ λήψῃ· τὰ γὰρ δῶρα ἀποτυ-
φλοῖ ὀφθαλμοὺς βλεπόντων, καὶ λυμαίνεται
ῥήματα δίκαια.

VIII. Τούτου μὲν οὖν τοῦ θείου νόμου διάκονος γε-
γένηται Μωσῆς, ὁ καὶ θεράπων τοῦ θεοῦ,
πᾶσι μὲν τῷ κόσμῳ, παντελῶς δὲ τοῖς

Ἑβραίοις

Non facies tibi sculptile, atque omnem similitudinem quæ est in cœlis desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles ea. Quia ego sum Dominus Deus tuus. Ut autem bona opera faciamus, sic inquit: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene sit tibi, & prolongentur dies tui super terram, quam ego Dominus Deus do tibi.* Quod ad justitiam spectat, sic ait: *Non mœchaberis. Non occides. Non furaberis. Non respondebis contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces uxorem proximi tui, nec desiderabis domum ejus, aut agrum ejus, aut servum ejus, aut ancillam ejus, aut bovem ejus, aut asinum ejus, aut omne jumentum ejus, aut quodcunque fuerit proximo tuo.* [a] *Non evertes judicium pauperis in causa sua. Ab omni verbo falso longe aberis: nec innocentem & justum occides: nec impium justificabis. Munera ne acceperis, quia munus excæcat oculos eorum qui vident, & pervertit verba justa.*

Hujus divinæ Legis minister fuit Moses famulus Dei, universo quidem mundo, præcipue vero He-

a Exod. 23. 6.

bræis, qui & Judæi vocantur: quos primo in servitutem redegit rex Ægypti, semen justum piorum & sanctorum virorum, Abraham, Isaac, & Jacob. Horum Deus recordatus multis miraculis & prodigiis editis per Mosen, eos in libertatem asseruit, & ex Ægypto eduxit. His per desertum ductis restituit terram Chananæam, postmodum Judæam appellatam. Legem quoque iis dedit, & docuit eam. At Legis amplæ licet & mirabilis in omnem justitiam, decem capita, quæ supra dedimus, istiusmodi sunt.

Hebræi ex Chaldæa oriundi, advenæ in Ægypto fuere. Nam eo tempore, famis vehementia cogebantur transire in Ægyptum, ut frumentum coemerent, ubi & aliquanto tempore habitarunt. Ceterum id ipsis accidit quod jamdudum prædixisset Deus. Cum igitur morati fuissent in Ægypto annis quadringentis & triginta, eo anno quo eos inde ducere parabat Moses in desertum, Deus legem po-

Ἑβραίοις τοῖς καὶ Ἰουδαίοις καλουμένοις, οὓς κατεδούλωσεν ἀρχῆθεν βασιλεὺς Αἰγύπτου, τυγχάνοντας σπέρμα δίκαιον ἀνδρῶν θεοσεβῶν καὶ ὁσίων, Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, ὁ θεὸς ποιήσας καὶ μνησθεὶς θαυμάσια καὶ τέρατα διὰ Μωσέως παράδοξα, ἐῤῥύσατο αὐτοὺς, καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀγαγὼν αὐτοὺς διὰ τῆς ἐρήμου καλουμένης· οὓς, καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν Χαναναίαν γῆν, μετέπειτα Ἰουδαίαν ἐπικληθεῖσαν, κατὰ νόμον παρέθετο, καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς ταῦτα. τοῦ μὲν οὖν νόμου μεγάλου καὶ θαυμασίου πρὸς πᾶσαν δικαιοσύνην ὑπάρχοντος, δέκα κεφάλαια ἃ προειρήκαμεν, τοιαῦτά ἐστιν.

Ἐπειδὴ οὖν προσήλυτοι ἐγενήθησαν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ ὄντες, τὸ γένος Ἑβραίων ἀπὸ γῆς τῆς Χαλδαϊκῆς· κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ λιμοῦ γενομένης ἀνάγκην ἔσχον μετελθεῖν εἰς Αἴγυπτον σιτίων ἐκεῖ πιπρασκομένων, ἔνθα καὶ χρόνῳ παρῴκησαν. ταῦτα δὲ αὐτοῖς συνέβη κατὰ προαναφώνησιν θεοῦ· παροικήσαντες οὖν ἐν Αἰγύπτῳ ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ τριάκοντα, ἐν τῷ τὸν Μωσῆν μέλλειν ἐξάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον, ὁ θεὸς ἐδίδαξεν αὐτοὺς διὰ τοῦ νόμου λέγων· IX.) n. 10.

ᵃ προσήλυτον οὐ θλίψετε. ὑμεῖς γὰρ οἴδατε τὴν ψυχὴν τοῦ προσηλύτου, αὐτοὶ γὰρ προσήλυτοι
+ n. 11. ἦτε ἐν τῇ γῇ Αἰγύπτῳ.† τοῦ μὲν οὖν νόμου τοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένου αὐτοῖς ἐν τῷ διαβῆναι τὸν λαὸν, ἀγαθὸς ὢν καὶ οἰκτίρμων ὁ θεὸς, μὴ βουλόμενος διαφθεῖραι αὐτοὺς πρὸς τὸ δεδωκέναι τὸν νόμον· ὕστερον δὲ καὶ προφήτας ἐξέπεμψεν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, πρὸς τὸ διδάσκειν καὶ ἀναμιμνήσκειν τὰ τοῦ νόμου αὐτοὺς, καὶ ἐπιστρέφειν εἰς μετάνοιαν, τοῦ μηκέτι ἁμαρτάνειν. εἰ δὲ ἐπιμένοιεν ταῖς φαύλαις πράξεσι, προανεφώνησαν ὑποχειρίους αὐτοὺς παραδοθῆναι πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς· καὶ ὅτι ταῦτα αὐτοῖς ἤδη ἀπέβη, φανερὸν μέν ἐστι.

X. Περὶ μὲν οὖν τῆς μετανοίας Ἡσαΐας ὁ προφήτης, κοινῶς μὲν πρὸς πάντας, διαφερόντως δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγει. ᵇ ζητήσατε τὸν κύριον, καὶ ἐν τῷ εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε· ἡνίκα δ' ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὰς βουλὰς αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ, καὶ ἐλεηθήσεται, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. καὶ ἕτερος προφήτης Ἐζηκιὴλ φησίν·

a Exod. 22. 21. b Isa. 55. 6, 7.

ᵃ ἐὰν

uit, dicens: *Peregrinum ne afflixe-ritis. Vos enim nostis animam peregrini, si enim peregrini fuistis in terra Ægypti.* Cum vero Legem, quam Deus dederat, prævaricati sunt; Deus bonus & misericors existens, eos perdere noluit: & præterquam quod Legem iis communicavit, etiam Prophetas ex eorum fratribus misit, qui eos docerent, & in memoriam revocarent legem, & ad pœnitentiam converterent, ut deinceps non delinquerent. Sin autem in pravis factis perseverarent, interminatus est fore, ut captivi ducerentur in omnia orbis regna. Hoc quidem iis evenisse, nemo est qui nesciat.

Ceterum de pœnitentia Isaias Propheta communiter omnes, inprimis tamen Judæos compellat: *Quærite Dominum, & cum inveniri potest, invocate ipsum: cum vero vobis appropinquaverit, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum Deum suum, & miserebitur ejus, quoniam multum remittet peccata nostra.* Alius præterea Propheta, Ezechiel inquit: *Quod si*

impius

impius se averterit ab omnibus peccatis suis quæ fecit, & custodierit omnia statuta mea, feceritque justificationes meas, vivendo vivet, & non morietur. Omnes iniquitates ejus quas fecit non venient in recordationem, sed in justitia sua quam fecit, vivet: quia nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, sed potius ut convertat se à viis suis pravis, & vivat. Isaias iterum: *Convertimini qui profundum consilium initis & iniquum, ut salvemini.* Similiter Hieremias: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum quemadmodum vindemians ad cartallum, & misericordiam consequemini.* Plurima sunt, & numerum fere omnem excedunt, quæ in Scriptura sacra de pœnitentia dicta sunt. Nam semper Deus hoc egit, ut humanum genus converteret ab omnibus peccatis.

Præterea de justitia, de qua lex loquitur, similia reperiuntur Prophetarum & Evangelistarum scripta continere; nam uno eodemq; Divino Spiritu inflati, loquuti sunt omnes. Esaias igitur sic dicit: *Auferte malitiam ex ani-*

ἐὰν ἀποστραφῇ ὁ ἄνομος ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ὧν ἐποίησεν, καὶ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς μου, καὶ ποιήσῃ τὰ δικαιώματά μου, ζωῇ ζήσεται, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ, πᾶσαι αἱ ἀδικίαι αὐτοῦ ἃς ἐποίησεν οὐ μὴ μνησθῶσιν, ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ ᾗ ἐποίησε ζήσεται, ὅτι οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀνόμου, λέγει κύριος, ἀλλ᾽ ὡς ἀποστρέψαι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτόν. πάλιν ὁ Ἡσαΐας, [b] ἐπιστράφητε οἱ τὴν βαθεῖαν βουλὴν βουλευόμενοι καὶ ἄνομον, [c] ἵνα σωθῆτε. καὶ ἕτερος Ἱερεμίας· [d] ἐπιστράφητε ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν, ὡς ὁ τρυγῶν ἐπὶ τὸν κάρταλλον αὐτοῦ, καὶ ἐλεηθήσεσθε. πολλὰ μὲν οὖν, μᾶλλον δὲ ἀναρίθμητά ἐστι τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις γραφαῖς εἰρημένα περὶ μετανοίας, ἀεὶ τοῦ θεοῦ βουλομένου ἐπιστρέφειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἔτι μὴν καὶ περὶ δικαιοσύνης ἧς ὁ νόμος εἴρηκεν, ἀκόλουθα εὑρίσκεται καὶ τὰ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν εὐαγγελίων ἔχειν, διὰ τὸ τοὺς πάντας πνευματοφόρους ἑνὶ πνεύματι θεοῦ λελαληκέναι. ὁ γοῦν Ἡσαΐας οὕτως ἔφη· [e] ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν XI.) n. 12.

[a] Ezech. 18. 21, 22, 23. [b] Isa. 45. [c] Deest apud LXX. ἵνα σωθήσεσθε, & etiam καὶ ἐλεηθήσεσθε. [d] Hier. 6. 9. [e] Isa. 1. 16, 17.

ψυχῶν

ψυχῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζη-
τήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε
ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν. ἔτι ὁ αὐτὸς
διάλυε, φησὶν, πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, λύε
στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, ἀπόστελλε
τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, καὶ πᾶσαν συγγραφὴν
ἄδικον διάσπα, διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον
σου, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκον
σου· ἐὰν ἴδῃς γυμνὸν, περίβαλε, καὶ ἀπὸ τῶν οἰ-
κείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψῃ· τότε
ῥαγήσεται πρώϊμον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰά-
ματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ· καὶ προπορεύσεται
ἔμπροσθέν σου ἡ δικαιοσύνη σου. ὁμοίως καὶ
Ιερεμίας, στῆτε, φησιν, ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἴδετε,
καὶ ἐπερωτήσατε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς κυρίου τοῦ
θεοῦ ἡμῶν ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ,
καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·
κρίμα δίκαιον κρίνετε, ὅτι ἐν τούτοις ἐστὶ τὸ
θέλημα κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν. ὡσαύτως καὶ
Ησαίας λέγει· φυλάσσεσθε κρίμα, καὶ ἐγγίζε-
τε πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν, τὸν στερεώσαντα
τὸν οὐρανὸν, καὶ κτίσαντα τὴν γῆν. καὶ ἕτερος
Ιωὴλ ἀκόλουθα τούτοις ἔφη. συναγάγετε λαὸν,
ἁγιάσατε [a] ἐκκλησίας, εἰσδέξασθε πρεσ-
βυτέρους, συναγάγετε νήπια θηλάζοντα

a Ἐκκλησίαν, ἐκλέξασθε, LXX.

μασθοὺς,

animabus vestris, discite benefacere, quærite judicium, liberate oppressum, judicate pupillo, & justificate viduam. Idem ibi dicit: [a] *Dissolve omnes colligationes iniquitais, solve voilentorum contractuum obligationes, dimitte confractos, liberos, & omnem scripturam iniquam discinde, partire esurienti panem tuum, & pauperes vagos introduc in domum: si videris nudum, operi eum, & propinquos seminis tui ne despexeris. Tunc erumpet matutina lux tua, & sanitas tua velociter orietur, & ibit ante te justitia tua.* Similiter Jeremias: [b] *Stare juxta vias, & circumspicite, & interrogate quæ sit via Domini Dei nostri bona, & in ea ambulate, & invenietis requiem pro animabus vestris: judicium justum judicate, quia in his consistit voluntas Domini Dei vestri.* Huic consentit Esaias, qui ait: [c] *Custodite judicium, & appropinquate ad Dominum Deum vestrum* [d] *qui firmavit cœlum, & condidit terram.* Alius, Joel his consentanea dicit: [e] *Congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, colligite parvulos & eos qui sugunt*

a Isa. 58. 6, 7, 8. b Hier. 6. 16. c Isa. 56 1. Ibid. 41. 1. d Ibid. 45. 18. e Joel 2. 16, 17.

ubera;

ubera; egrediatur sponsus de cubili su. & sponsa de thalamo suo, & orate . Dominum Deum vestrum vehemen ut misereatur vestri Deus, & dele peccata vestra. Similiter & alter, Z charias, ita dicit: *Dominus omnip tens, judicate judicium veritatis, & f cite pietatem atque misericordiam, miserationem facite unusquisque cum pr ximo suo: viduam & pupillum, peregri num & pauperem nolite calumniare: n que cogitate in corde vestro unusquisq malum fratri suo, ait Dominus omn potens.*

14 Quod spectat ad morum castita tem, atque adeo ad universam vir tutem, docemur divinis oraculis no solum opere non peccare, sed mente quidem. Similiter Scriptu sacra vetat, ne vel animo aut cog tione aliquod vitium concipiamu præterea ne videntes alienam ux rem, eandem concupiscamus. N Solomon, qui Rex & Propheta e titit, tradit: *Oculi tui in directu aspiciant, & palpebræ tuæ annu justa; & rectas orbitas fac pedibus tu* Præterea Evangelica vox majore ve hementia castitatem docet, in hun modum sonans: *Quicunque aspexe uxorem alterius ad concupiscendum e ja*

αὐτοὺς, ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς, καὶ εὔξασθε πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν ἐκτενῶς, ὅπως ἐλεήσῃ ὑμᾶς, καὶ ἐξαλείψει τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν. ὁμοίως καὶ ἕτερος Ζαχαρίας προφήτης λέγει· [a] κύριος παντοκράτωρ· κρίμα δικαιοσύνης κρίνετε, καὶ ἔλεος καὶ οἰκτιρμὸν ποιεῖτε ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ χήραν καὶ ὀρφανὸν, καὶ προσήλυτον μὴ καταδυναστεύετε, καὶ κακίαν ἕκαστος μὴ μνησικακείτω τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, λέγει κύριος παντοκράτωρ.

XII.) n. 13. Καὶ περὶ σεμνότητος οὐ μόνον διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἅγιος λόγος, τὸ μὴ ἁμαρτάνειν ἔργῳ, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἐννοίας, τὸ μηδὲ τῇ καρδίᾳ ἐννοηθῆναι περί τινος κακοῦ, ἢ θεασάμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀλλοτρίαν γυναῖκα ἐπιθυμῆσαι. Σολομὼν μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης γενόμενος ἔφη· [b] οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν· τὰ δὲ βλέφαρά σου νευέτω δίκαια· ὀρθὰς ποίει τροχιὰς σοῖς ποσίν. ἡ δὲ εὐαγγέλιος φωνὴ ἐπιτατικώτερον διδάσκει περὶ ἁγνείας λέγουσα· [c] πᾶς ὁ ἰδὼν γυναῖκα ἀλλοτρίαν πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν, ἤδη

---

a Zach. 7. 9, 10. b Prov. 4. 25, 26. c Matt. 5.

ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. καὶ ὁ γαμῶν, φησιν, ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς, μοιχεύει· καὶ ὃς ἀπολύει γυναῖκα παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. ἐπεὶ ὁ Σολομὼν φησιν· [a] ἀποδήσει τις πῦρ ἐν ἱματίῳ, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ οὐ κατακαύσει; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; οὕτω ὁ εἰσπορευόμενος πρὸς γυναῖκα ὕπανδρον, οὐκ ἀθωωθήσεται.

XIII.] n. 1 A. Καὶ τοῦ μὴ μόνον ἡμᾶς εὐνοεῖν τοῖς ἀλλοφύλοις, ὡς οἴονταί τινες, Ησαΐας ὁ προφήτης ἔφη· [b] εἴπατε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ τοῖς βδελυσσομένοις, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε, ἵνα τὸ ὄνομα κυρίου δοξασθῇ, καὶ ὀφθῇ ἐν τῇ εὐφροσύνῃ αὐτῶν. τὸ δὲ εὐαγγέλιον, [c] ἀγαπᾶτε, φησι, τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. ἐὰν γὰρ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποῖον μισθὸν ἔχετε; τοῦτο καὶ οἱ [d] λῃσταὶ, καὶ οἱ τελῶναι ποιοῦσι. τοὺς δὲ ποιοῦντας τὸ ἀγαθὸν διδάσκει μὴ καυχᾶσθαι, ἵνα μὴ ἀνθρωπάρε-
σκ

---

a Prov. 6. 27. LXX. ἐν κόλπῳ. b Is. 66. 5. [...]πατε ἀδελφοὶ ἡμῶν τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ βδελυσσομένοις, ἵνα τὸ ὄνομα κυρίου δοξασθῇ LXX. c Matt. 5. 44. d Lectio hæc videt[ur] pec[...]

m adulterium cum ea commisit in cor- suo. Et quicunque repudiatam duxe- , adulterium committit. Et quicun- repudiaverit uxorem suam, nisi cau- stupri, efficit ut illa sit adultera. Nam Solomon sic testatur: *Nunquid igabit aliquis ignem in vestimento suo, vestimenta sua non comburet? Aut gradietur quis supra carbones, & pe- s ejus non adurentur? Sic qui acce- it ad uxorem proximi sui, non innoxius it quisquis accesserit ad eam.*

Præterea quod non solum nostri ge- eris homines, ut quidam existimant, more complecti debeamus, Esaias ropheta inquit: *Dicite his qui ode- nt vos, & his qui execrantur vos, fra- es nostri estis, ut nomen Domini glorifi- tur & videatur in lætitia eorum.* Evan- elium autem: *Diligite inimicos ve- os, bene precemini devoventibus vos, be- facite his qui vos odio prosequuntur, ora- pro his qui lædunt, & insectantur vos. am si dilexeritis eos qui diligunt vos, d præmium habetis? nonne latrones Publicani idem faciunt?* Docet au- em eos qui bona opera faciunt, ut non lorientur, ne hominibus placeant:

---

culiaris; aliquot codices habent ἐθνικοί.

Nesciat, inquit, *manus tua sinistra, quid faciat dextra.*

Divina etiam Scriptura monet, ut pareamus magistratibus & potestatibus, & pro illis preces fundamus ad Dominum, *ut tranquillam & quietam transigamus vitam.* Jubet etiam omnibus reddere omnia: *cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui tributum, tributum: nemini quicquam debeatis, nisi ut vos mutuo diligatis.*

Nunc vide an hi qui talia discunt, possint promiscue vivere, & pollui nefariis commixtionibus: aut possint, quod quidem omnium immanissimum est, carnes humanas attingere? præsertim cum etiam monomachias spectare nobis interdictum sit, ne videlicet participes hujusmodi cædium reddamur. Nec cetera spectacula spectare audemus, ne oculi nostri inquinentur, & aures nostræ hauriant profana, quæ ibi decantantur, carmina nempe, dum Thyestis tragica facinora commemorant, & Terei liberos devoratos recitant. Nec fas nobis est audire adulteria deorum hominumque, quæ suavi verborum modulantur mercede & præmiis inducti celebrant. Verum absit, absit inquam

μονῶσιν. [a] μὴ γνώτω γάρ, φησιν, ἡ χεὶρ ἡ ἀριστερά, τί ποιεῖ ἡ χεὶρ σου ἡ δεξιά.

XIV. Ἔτι μὴν καὶ περὶ τοῦ ὑποτάσσεσθαι ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις, καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, κελεύει ἡμᾶς ὁ θεῖος λόγος, [b] ὅπως ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν. καὶ διδάσκει ἀποδιδόναι πᾶσι τὰ πάντα, [c] τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· μηδενὶ μηδὲν ὀφείλειν ἢ μόνον τὸ ἀγαπᾶν πάντας.

XV.] n. 15. Σκόπει τοίνυν εἰ οἱ τὰ τοιαῦτα μανθάνοντες δύνανται ἀδιαφόρως ζῆν, καὶ συμφύρεσθαι ἀθεμίτοις μίξεσιν, ἢ τὸ ἀθεώτατον πάντων, σαρκῶν ἀνθρωπείων ἐφάπτεσθαι· ὅπου γε καὶ τὰς θέας τῶν μονομάχων ἡμῖν ἀπείρηται ὁρᾶν, ἵνα μὴ κοινωνοὶ καὶ συνίστορες φόνων γενώμεθα. ἀλλ' οὐδὲ τὰς λοιπὰς θεωρίας ὁρᾶν χρὴ, ἵνα μὴ μολύνωνται ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ τὰ ὦτα γινόμενα συμμέτοχα τῶν ἐκεῖ φωνῶν ᾀδομένων. εἰ γὰρ εἴποι τις, περὶ ἀνθρωποβορείας ἐκεῖ τὰ Θυέστου, καὶ Τηρέως τέκνα ἐσθιόμενα· ἃ δὲ περὶ μοιχείας, οὐ μόνον περὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ περὶ θεῶν, ὧν καταγγέλλουσιν εὐφώνως, μετὰ τιμῶν καὶ ἄθλων παρ' αὐτοῖς τραγῳ-

a Matt. 6. 3. b 1 Tim. 2. 2. c Rom. 13. 7, 8.

δεῖται· μακρὰν δὲ ἀπείη Χριστιανοῖς ἐνθυμηθῆναί τι τοιοῦτο πρᾶξαι, παρ' οἷς σωφροσύνη πάρεστιν, ἐγκράτεια ἀσκεῖται,
ἡ μονογαμία τηρεῖται, ἁγνεία φυλάσσεται, ἀδικία ἐκπορθεῖται, ἁμαρτία ἐκριζοῦται, δικαιοσύνη μελετᾶται, νόμος πολιτεύεται, θεοσέβεια πράσσεται, θεὸς ὁμολογεῖται, ἀλήθεια βραβεύει, χάρις συντηρεῖ, εἰρήνη περισκέπτει, λόγος ἅγιος ὁδηγεῖ, σοφία διδάσκει, ζωὴ βραβεύει, θεὸς βασιλεύει.

XVI. Πολλὰ μὲν οὖν ἔχοντες λέγειν περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας, καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ θεοῦ, καὶ δημιουργοῦ πάσης κτίσεως, τὰ νῦν αὐτάρκως ἡγούμεθα ἐπιμεμνῆσθαι, εἰς τὸ καί σε ἐπιστῆσαι μάλιστα ἐξ ὧν ἀναγινώσκεις ἕως τοῦ δεῦρο, ἵνα ὡς φιλομαθὴς ἐγένηθης, οὕτω καὶ φιλομαθὴς ἔσῃ ἕως τοῦ δεῦρο.

XVII.) n. 16. Θέλω δέ σοι καὶ τὰ τῶν χρόνων, θεοῦ παρέχοντος, νῦν ἀκριβέστερον ἐπιδεῖξαι, ἵνα ἐπιγνῷς ὅτι οὐ πρόσφατος οὐδὲ μυθώδης ἐστὶν ὁ καθ' ἡμᾶς λόγος, ἀλλ' ἀρχαιότερος καὶ ἀληθέστερος ἁπάντων ποιητῶν καὶ συγγραφέων,

τῶν

inquam à Chriſtianis, penes quos modeſtia & temperantia florent, continentia viget, unius uxoris legitimum matrimonium ſervatur, caſtitas colitur, injuſtitia expellitur, peccatum eradicatur, juſtitia exercetur, lex regnat divina, religio tractatur vera, Deus agnoſcitur, veritas gubernat, gratia ſervat, pax protegit, divinum verbum ducit, ſapientia docet, vita regit, Deuſque imperio temperat, abſit, inquam, ut talia facinora vel cogitemus, nedum faciamus.

Certe cum multa ſuperſint nobis, quæ de noſtra vivendi ratione, necnon de Dei juſtificationibus & mundi opificio, in medium adducere poſſemus, hæc ſufficere putamus admonuiſſe, ut cognoſcas ex iis præcipue quæ hucuſque legiſti, ut quemadmodum olim diſcendi eras cupidus, ita & deinceps diſcendi cupidus permaneas.

Ceterum nunc inſtituo, adſit modo Deus cœptis, exactius temporum computationem demonſtrare, ut cognoſcas non eſſe nuperum nec fabuloſum noſtrum ſermonem, ſed vetuſtiorem & veriorem Poetis & Hiſtoricis, qui omnes de incerto tempore

pore ſcripſere. Nam quidam eorum mundum ingenitum dicentes, in infinitum proceſſere: alii genitum affirmantes, dixerunt ab ejus creatione myriades annorum tranſiiſſe quindecim, & annos ter mille & ſeptuaginta quinque. Horum quidem auctor eſt Apollonius Ægyptius. Plato vero, qui videtur ſapientia Græcos omnes excelluiſſe, ad quas ineptias devolvitur? In libris enim, qui de Legibus inſcribuntur, diſerte ponit: *Qui enim, obſecro, ſi hæc conſtanter omni illo temporis antegreſſi intervallo permanſiſſent, novum quicquam cujuſlibet inventum eſſet? videlicet, quia innumerabilis quædam annorum multitudo ab illis ignorabatur. Mille autem anni aut duo millia interceſſere ex quo quicquam dicitur partim à Dædalo, partim ab Orpheo, partim à Palamede inventum.* Dum autem hæc ſcribit, teſtatur decies mille myriadas annorum interceſſiſſe à diluvio uſque ad Dædalum. Verum cum multa diſſeruiſſet de urbium exornatione, habitatione gentibuſque, tandem confitetur, ſe hæc ex conjectura quadam expoſuiſſe. Inquit enim: *Imo, hoſpes, quis polliceretur Deus fore ut ſecundam de legibus*

καὶ ἐπ᾽ ἀδήλῳ [a] συγγραψάντων. οἱ μὲν γὰρ τὸν κόσμον ἀγένητον εἰπόντες, εἰς τὸ ἀπέραντον ἐχώρησαν· ἕτεροι δὲ γενητὸν φήσαντες, εἰρήκασιν ὡς ἤδη μυριάδας ἐτῶν πεντεκαίδεκα ἐληλυθέναι καὶ τρισχίλια ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη. ταῦτα μὲν οὖν Ἀπολλώνιος ὁ Αἰγύπτιος ἱστορεῖ. Πλάτων δὲ ὁ δοκῶν Ἑλλήνων σοφώτερος γεγενῆσθαι, εἰς πόσην φλυαρίαν ἐχώρησεν; ἐν γὰρ τῇ [b] περὶ νόμων αὐτοῦ ἐπιγραφομέναις ῥητῶς κεῖται λέγοντος· πῶς γὰρ ἂν εἴγε ἔμενε τὰ δὲ οὕτω τὸν πάντα χρόνον ὡς νῦν διακεκόσμηται καινὸν ἀνευρίσκετό ποτε καὶ ὁτιοῦν τι; ὅ τι μὲν γὰρ μυριάκις μύρια ἔτη διελάνθανεν ἄρα τοὺς τότε; χίλια δ᾽ ἀφ᾽ οὗ γέγονεν, ἢ δὶς τοσαῦτα ἔτη, τὰ μὲν Δαιδάλῳ καταφανῆ γέγονε, τὰ δὲ Ὀρφεῖ, τὰ δὲ Παλαμήδει.[c] καὶ ταῦτα εἰπὼν γεγενῆσθαι, τὸ μὲν μυριάκις μύρια ἔτη ἀπὸ κατακλυσμοῦ ἕως Δαιδάλου δηλοῖ. καὶ πολλὰ φήσας περὶ πόλεων κατακοσμήσεων, καὶ οἰκήσεων, καὶ ἐθνῶν, ὁμολογεῖ εἰκασμῷ ταῦτα εἰρηκέναι. λέγει γάρ· εἰ γοῦν, ὦ ξένε, τίς ὑμῖν ὑπόσχοιτο θεός, ὡς ἂν ἐπιχειρήσωμεν τὸ δεύτερον τῆς νομο-

a Tempus omne à Varrone divisum in ἄδηλον, μυθικὸν, & ἱστορικόν. b Plat. de Legibus l. 3. pag. 677. & ibid. pag. 683. Impressa habuere τὸ τῆς πολιτείας.

θεσίας

θεσίας σκέψει; τῶν νῦν εἰρημένων δῆλον ὅτι εἰκασμῷ ἔφη· εἰ δὲ εἰκασμῷ, οὐκ ἄρα ἀληθῆ ἐστι τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένα.
n. 17. δεῖ οὖν μᾶλλον μαθητὴν γίνεσθαι τῆς νομοθεσίας τοῦ θεοῦ, καθὼς καὶ αὐτὸς ὡμολόγηκεν, ἄλλως μὴ δύνασθαι τὸ ἀκριβὲς μαθεῖν, ἐὰν μὴ ὁ θεὸς διδάξῃ διὰ τοῦ νόμου. τί δ' οὐχὶ καὶ οἱ ποιηταί, Ομηρος, καὶ Ησίοδος, καὶ Ορφεὺς ἔφασαν ἑαυτοὺς ἀπὸ θείας προνοίας μεμαθηκέναι; ἔτι μὴν μάντεις καὶ προγνώστας γεγενῆσθαι κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν μαθόντας ἀκριβῶς συγγεγραφέναι φασίν. πόσῳ οὖν μᾶλλον ἡμεῖς τὰ ἀληθῆ εἰσόμεθα, οἱ μανθάνοντες ἀπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, τῶν χωρησάντων τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ θεοῦ. διὸ σύμφωνα καὶ φίλα ἀλλήλοις οἱ πάντες προφῆται εἶπον, καὶ προεκήρυξαν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι παντὶ τῷ κόσμῳ. τοὺς γὰρ φιλομαθεῖς, μᾶλλον δὲ φιλαλήθεις δύναται αὐτὴ ἡ ἔκβασις τῶν προαναπεφωνημένων πραγμάτων, καὶ ἤδη ἀπηρτισμένων ἐκδιδάσκειν ὄντως ἀληθῆ εἶναι τὰ δι' αὐτῶν κεκηρυγμένα περί τε χρόνων καὶ καιρῶν τῶν πρὸ κατακλυσμοῦ, ἀφ' οὗ ἔκτισται ὁ κόσμος ἕως τοῦ δι-

ρο

gibus instituendis rationem ingrederemur? Si ex conjectura scripta fuerint quæ tradidit Plato, non ergo explorata sunt. Oportet igitur nos magis discipulos esse legislationis Divinæ, quemadmodum etiam Plato confitetur, non exacte posse disci, nisi Deus docuerit per legem. Quid? Non Homerus, Hesiodus, & Orpheus Poetæ testati sunt, se à divina præscientia didicisse? Perhibent quoque Vates & Prophetas priscis temporibus extitisse, ex quibus cognoverint scriptores, quæ literarum monumenta retulerunt. Quanto igitur magis nos ipsa veritate potimur, qui eam discimus ex oraculis Prophetarum sanctorum, qui Divino Spiritu afflati vaticinati sunt? Quapropter consona & nullo modo pugnantia omnes retulerunt, & prædixere quæ eventura sint mundo universo. Nam discendi cupidos, imo veritatis studiosos, certus rerum prædictarum eventus docere potest vera esse quæ per eos annunciata sunt de temporibus & seculis quæ præcessere diluvium. Nec cunctabor à condito mundo usque ad nostra tempora certam proponere temporum compu-

computationem, ut demonſtrem ineptias ſcriptorum, qui de tempore incerto ſcripſere.

Plato enim, ut antea diximus, cum oſtendiſſet diluvium fuiſſe, ait non univerſam terram, ſed ſaltem campos inundatione aquarum eſſe coopertos; eos vero qui effugerint in ſummis montibus, eſſe ſalvatos. Alii loquuntur fuiſſe Deucalionem & Pyrrham, & illos in arca ſervatos. Deucalionem autem ferunt, poſtquam ex arca progreſſus eſt, retro jactaſſe lapides, ex quibus homines exorti ſunt. Hinc aiunt multitudinem hominum λαοὺς, id eſt populos eſſe dictam. Alii porro memoriæ prodiderunt Clymenum in ſecundo diluvio extitiſſe. Quod igitur miſeri & prorſus impii ſtultique ſint, qui talia commemorarunt, ſive Philoſophi ſive alii ſcriptores, ex prædictis conſtare arbitror. At noſter Propheta & miniſter Dei Moſes, de mundi generatione hiſtoriam contexens, dilucide expoſuit quo tempore terrarum diluvium acciderit: necnon enarrat, quo pacto aquæ univerſam terræ ſuperficiem operuerint: nihil fabuloſi vel de Pyrrha vel de Deucalione, vel de Clymeno tradens.

ὡς ἐνέστηκε τὰ ἔτη, εἰς τὸ ἐπιδεῖξαι τὴν μωρίαν τοῦ ψεύδους τῶν συγγραφέων, ὅτι οὐκ ἀληθῆ ἐστι τὰ δι' αὐτῶν ἐκτεθέντα.

XIIX.) n. 18.

Πλάτων γὰρ ὡς προειρήκαμεν, δηλώσας κατακλυσμὸν γεγενῆσθαι, ἔφη μὴ πάσης τῆς γῆς, ἀλλὰ τῶν πεδίων μόνον γεγενῆσθαι καὶ τοὺς διαφυγόντας ἐπὶ τοῖς ὑψηλοτάτοις ὄρεσιν αὐτοὺς διασεσῶσθαι. ἕτεροι δὲ λέγουσι γεγονέναι Δευκαλίωνα καὶ Πύῤῥαν, καὶ τούτους ἐν λάρνακι διασεσῶσθαι. καὶ τὸν Δευκαλίωνα μετὰ τὸ ἐλθεῖν ἐκ τῆς λάρνακος, λίθους εἰς τὰ ὀπίσω πεπομφέναι, καὶ ἀνθρώπους ἐκ τῶν λίθων γεγενῆσθαι· ὅθεν φασὶ καὶ λαοὺς προσαγορεύεσθαι τὸ πλῆθος ἀνθρώπων. ἄλλοι δ' αὖ Κλύμενον [a] εἶπον ἐν δευτέρῳ κατακλυσμῷ γεγονέναι. ὅτι μὲν οὖν ἄθλιοι, καὶ λίαν δυσσεβεῖς, καὶ ἀνόητοι εὑρίσκονται οἱ τὰ τοιαῦτα συγγράψαντες, καὶ φιλοσοφήσαντες ματαίως, ἐκ τῶν προειρημένων δῆλόν ἐστιν. ὁ δὲ ἡμέτερος προφήτης καὶ θεράπων τοῦ θεοῦ Μωσῆς περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἐξιστορῶν, διηγήσατο τίνι τρόπῳ γεγένηται ὁ κατακλυσμὸς ἐπὶ τῆς γῆς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ κατακλυσμοῦ ᾧ τρόπῳ γέγονεν, οὐ Πύῤῥαν, οὐδὲ Δευκαλίωνα ἢ Κλύμενον μυθολογῶν, οὐδὲ μὴν τὰ

[a] Idem Dis pater sive Pluto dictus, qui & Chamus Saturni, id est, Noachi tertius filius. Cum

τὰ πεδία μόνον κατακεκλύσθαι, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἐπὶ τοῖς ὄρεσι μόνους διασεσῶσθαι· n. 19. ἀλλ' οὐδὲ δεύτερον κατακλυσμὸν γεγονέναι δηλοῖ. ἀλλὰ μὲν οὖν ἔφη μηκέτι τῷ κόσμῳ κατακλυσμὸν ὕδατος ἔσεσθαι, οἷον οὔτε γέγονεν, οὔτε μὴν ἔσται· ὀκτὼ δέ φησι τὰς πάσας ψυχὰς ἀνθρώπων ἐν τῇ κιβωτῷ διασεσῶσθαι, ἐν τῇ κατασκευασθείσῃ προστάγματι θεοῦ, οὐχ ὑπὸ Δευκαλίωνος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Νῶε Ἑβραϊστί, ὃς διερμηνεύεται τῇ Ἑλλάδι γλώσσῃ ἀνάπαυσις· καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λόγῳ ἐδηλώσαμεν, ὡς Νῶε καταγγέλλων τοῖς τότε ἀνθρώποις μέλλειν κατακλυσμὸν ἔσεσθαι, προεφήτευσεν αὐτοῖς, λέγων· δεῦτε, καλεῖ ὑμᾶς ὁ θεὸς εἰς μετάνοιαν, διὸ οἰκείως Δευκαλίων ἐκλήθη. τούτῳ δὲ τῷ Νῶε υἱοὶ τρεῖς ἦσαν, καθὼς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ ἐδηλώσαμεν, ὧν τὰ ὀνόματά ἐστι Σήμ, καὶ Χάμ, καὶ Ἰαφέθ· οἷς καὶ γυναῖκες τρεῖς ἦσαν, τῷ καθ' ἕνα αὐτῶν, καὶ γυνὴ αὐτοῦ. τοῦτον τὸν ἄνδρα ἔνιοι Εὐνοῦχον προσ-

---

Jovi primogenito ſuperiores terrarum regiones obtigiſſent, & proinde cœli dominus audiret; Neptuno Inſulæ concederentur, unde Maris Deus habitus; ultimo in loco, Ora maritima uligine obſita, & nubibus tenebroſa, & aquarum inundationibus obnoxia, natu minimo in ſortem venerant; unde Inferni Rex dicebatur, & qui- dem

dens. Indicat præterea non solum campos, verum & montes diluvium insisse, nec quenquam mortalium in his salutem esse consequutum. Nullam quoque mentionem secundi diluvii facit: imo aperte significat, nullum aliud quam prædictum fuisse; nec aliud mundo eventurum. Docet autem solos homines octo incolumes evasisse, qui conservabantur in arca, quæ Dei jussu non à Deucalione, verum à Noe (cujus nomen si ex Hebræo interpreteris, requiem denotat) instructa fuerat, quemadmodum alibi memoravimus. Noe mortalibus illius ævi diluvium prædixit, dicens: Venite, Deus ad pœnitentiam vos vocat. Inde proprie Deucalion ἀπὸ τοῦ δεῦτε καλεῖν, dictus est. Huic Noe tres fuere filii, ut in secundo opere declaravimus, quorum nomina sunt, Sem, Cham, Japhet, quibus totidem fuerunt uxores. Hunc virum quidam [a] Eunuchum

---

...m Clymenus iste non in secundo diluvio, sed primo extitit. Clymeni autem adhæsit nomen, ... τοῦ κλύειν, quod ad omnes vocatus accedat.
a Noachum Saturni nomine ab Ethnicis in ho...e habitum magnus est Scriptorum consensus. Hunc vero Eunuchum Jupiter filius ...isse dicitur, qui falce illum execuit; unde Lycophron

chum nominarunt. Omnes igitur homines in arca inventi, quos octonarius numerus comprehendit, abiere diluvio inviolati. Idem Moses manifestat diluvium quadraginta diebus totidemque noctibus sævisse, cœli cataractis abruptis, & fontibus abyssi fortiter manantibus, adeo ut aqua exaltata sit super omnem montem excelsum, cubitis quindecim. Hoc modo universum mortalium interiit genus. Octo tantum, quos arca tenebat, incolumes evaserunt. Arcæ hujus reliquiæ adhuc ostendi perhibentur in montibus Armenicis. Quæ igitur ad diluvii historiam spectant, summatim sic se habent.

Moses dux fuit, quemadmodum prædiximus, Judæorum, qui ejecti sunt ex terra Ægyptia à rege Pharaone, cujus nomen fuit Amases.

Hic

---

cophron appellat falcem, Κρονοτόμον δρέπανον, de qua Scholiastes, τὸ δρέπανον ἐν ᾧ ὁ Ζεὺς Κρόνον ἐξέτεμεν. Plerique hæc ad Cœlum & Saturnum referunt, inter quos est Apollonius Argonaut. l. 4. ἀπὸ πατρὸς μήδεα νηλειῶς ἔταμε Κρόνος. Sed Scholiastes litem componit dicendo, ἐξέτεμε τοῦ οὐρανοῦ τὰ αἰδοῖα ὁ Κρόνος, ὁ Ζεὺς τὰ τοῦ Κρόνου. Chamus qui patris pudenda violavit, fabulæ locum fecisse videtur. Nec admodum

προσηγορεύκασιν. ὀκτὼ οὖν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἀνθρώπων διεσώθησαν, οἱ ἐν τῇ κιβωτῷ εὑρεθέντες. τὸν δὲ κατακλυσμὸν ἐσήμανεν ὁ Μωσῆς ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα γεγενῆσθαι, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ τῶν καταρακτῶν ῥυέντων, καὶ ἀπὸ τῶν πηγῶν τῆς ἀβύσσου κλυσάντων, ὥστε τὸ ὕδωρ ὑψωθῆναι ἐπάνω παντὸς ὄρους ὑψηλοῦ, πεντεκαίδεκα πήχεις. καὶ οὕτω διεφθάρη τὸ γένος πάντων τῶν τότε ἀνθρώπων· μόνοι δὲ διεσώθησαν οἱ φυλαχθέντες ἐν τῇ κιβωτῷ, οὓς προειρήκαμεν ὀκτώ· ἧς κιβωτοῦ τὰ λείψανα μέχρις τοῦ δεῦρο δείκνυται εἶναι ἐν τοῖς a Ἀρμενικοῖς ὄρεσιν. τὰ μὲν οὖν τοῦ κατακλυσμοῦ κεφαλαιωδῶς τοιαύτην ἔχει τὴν ἱστορίαν.

Ὁ δὲ Μωσῆς ὁδηγήσας τοὺς Ἰουδαίους, ὡς XIX.] n. 20.
ἔφθημεν εἰρηκέναι, ἐκβεβλημένους ἀπὸ γῆς Αἰγύπτου ὑπὸ βασιλέως Φαραὼ, οὗ τοὔνομα Ἄμασις,

modum gravi vocum permutatione à νώαχῳ in ἴακχον transitur. Porro idem Noachus pro Baccho ob vitis sationem habitus, & pari vocum flexu ... ἴακχον orgia celebrantes solenniter inclamabant: quam nomenclaturam metri causa invertit Ovidius, dicendo *Iacchus & Euan.*

a Sic restituendum pro Ἀραβικοῖς. Josephus ex Beroso ait, λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων ἔτι μέρος τι εἶναι.

Ἄμασις ὅς, φασιν, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν λαῶν ἐβασίλευσεν ἔτη εἰκοσιπέντε, καὶ μῆνας δ', ὡς ὑφήρηται Μαναιθῶς. καὶ μετὰ τοῦτον Χεβρῶν ἔτη ιγ'. μετὰ δὲ τοῦτον Ἀμένωφις ἔτη κ', μῆνας ἑπτά. μετὰ δὲ τοῦτον ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἀμέσση ἔτη κα', μῆνα α'. μετὰ δὲ ταύτην Μήφρης, ἔτη ιβ', μῆνας θ'. μετὰ δὲ τοῦτον Μηθραμμουθώσις, ἔτη κ', μῆνας ι'. καὶ μετὰ τοῦτον Τυθμώσης ἔτη θ', μῆνας η'. καὶ μετὰ τοῦτον Δαμφενόφις ἔτη λ', μῆνας ι'. μετὰ δὲ τοῦτον Ὧρος ἔτη λε', μῆνας πέντε. τούτου δὲ [a] θυγάτηρ ἔτη ι', μῆνας γ'. μετὰ δὲ ταύτην [b] Ἀθωρὶς ἔτη ιβ', μῆνας γ'. τοῦ δὲ [c] Χενχέρης ἔτη λ', μῆνα α'. μετὰ δὲ τοῦτον [d] Σέθως Μιαμμοῦ ἔτη ϛ'. καὶ μετὰ τοῦτον [e] Ἀρμαῖος ἔτη δ', καὶ μῆνας β'. καὶ μετὰ τοῦτον Σέθως ἔτη α'. καὶ μετὰ τοῦτον Ἀμένωφις ἔτη ιθ', μῆνας ϛ'. [f] ὁ δὲ Σέθως καὶ Ραμέσσης λέγεται,

---

a Nomine Ἀχενχέρης. b In editis Μερχίρης. c In editis Ἀρμαῗς. d In editis Μιοσῆς. e In editis Ραμέσσης ἐνιαυτὸν, μῆνας δ'. καὶ μῆνας ϛ'. ubi quædam desiderari liquido constat. f In editis τοῦ δὲ Θοίσσος καὶ Ραμέσσης ἔτη ι'. Sed ex Josepho qui locum hunc ex Manæthone pariter descripsisse profitetur, l. 1. adv. Apion. constat Sethosum & Ramessem dictum, & copias istas terrestres & navales habuisse, cumque bello Asiatico intentus esset, fratrem Armæum sive

Hic, post exactum populum, regnavit annis 25. & mensibus 4. ut supputat Manæthos. Huic successit Chebron, qui regnavit annis 13. Huic successit Amenophis, qui regnavit annis 20. & mensibus 7. Huic successit soror ejus Amessa, quæ regnavit annis 21. & mense 1. Huic successit Mephres, qui regnavit annis 12. & mensibus 9. Huic successit Methrammuthosis, qui regnavit annis 20. & mensibus 10. Huic successit Tythmoses, qui regnavit annis 9. & mensibus 8. Huic successit Damphenophis, qui regnavit annis 30. & mensibus 10. Huic successit Orus, qui regnavit annis 35. & mensibus 5. Huic successit filia, quæ regnavit annis 10 & mensibus 3. Huic successit Athoris, qui regnavit annis 12. & mensibus 3. Huic successit Chencheres annis 30. mense uno. Post hunc Sethus Miammi annis 6. post hunc Armæus annis 4. & mensibus 2. post hunc Sethus anno 1. & post hunc Amenophis annis 19. mensibus 6. Hic vero Sethus etiam Ramesses dicebatur,

sive Danaum Ægypto præfecisse, qui cum res novas moliretur, à Sethoso victus, in Græciam fugit, ibidemque sedem posuit. Unde conjicere licet, recte Sethum à Theophilo, licet nomine aliquantum deformato, bis positum. Sed ut res hæc confusa melius distinguatur, tabellam ex veterum laterculis subjeci.

Later-

Series ex collatione laterculorum veterum restituta.	Ordo Reg.	Syncellus ex Eratosthene & Manæth.	Anni.
Amosis.	33.	Αμωσις ὁ καὶ Τέθμωσις.	22.
Chebron.	34.	Χεβρῶν.	13.
Amenophis.	35.	Αμέφης.	15.
Amesses. Mephres.	36.	Αμμύσης.	11.
Misphragmuthosis.	37.	Μισφραγμουθώσις.	16.
•	38.	Μισφρὴς	23.
Turhmosis.	39.	Τούθμωσις.	29.
Amenophis. Memnon.	40.	Αμμενῶφθις.	34.
Orus.	41.	Ὧρος.	48.
Achencherres	~~41~~ 42.	Αχενχερὴς.	25.
Arhoris.	43.	Αθωρις.	49.
Chencherres.	44.	Χενχερὴς.	26.
Acherres.	45.	Αχερὴς.	8.
Sethus Miammi.	46.	Αρμαῖος ὁ Δαναός.	9.
Sethus iterum qui & Ramesses &	47.	Ραμεσσῆς ὁ καὶ Αἴγυπτος.	68.
Ægyptus: fratre Armais sive Danao regno, quod	48.	Αμμενοφὶς.	8.
per nefas invaserat, depulso.	49.	Θουωρὶς.	17.
	50.	Νεχεψὼς	19.

Theophil. ex Manæthone.	An. & Men.	Hieron.& Euseb. ex Africano.	An.	Josephus ex Manæthone.	An. & Men.
...ραώ ὁ ...ἔσσις	25. 4.	Amosis.	25	εθμωσις.	25. 4.
...ρῶν.	13.	Chebron.	13	Χέβρων.	13.
...μένωφις.	20. 7.	Amenoph.	21.	Ἀμένωφις.	20. 7.
...μέσση. ...ίφρης.	21. 1. 12. 9.	Mephres.	12.	Ἀμεσσῆς. Μήφρης.	20. 9. 12. 9.
...φραμμου-...ωσις.	20.10.	Mispharagmuthosis.	26.	Μηφραμού-θωσις.	25.10.
Τουθμώσης.	9. 8.	Tuthmosis	9.	Θυθμῶσις.	9. 8.
...μενοφι-...ις.	30.10.	Amenoph. sive Memn.	31.	Ἀμένωφις.	30.10.
...ρος.	35. 5.	Orus.	38	Ὦρος.	36. 5.
...ράτηρ	10. 3.	Achench.	12	Ἀκεγχῆς.	12.
...ερχέρες.	12. 3.	Achoris.	7.	Ραθώτις ἀδ.	9.
...μαῖς.	30. 1.	Chencher.	18.	Ἀκεγχήρης.	12. 5.
...έσσης Μι-...αμοῦ.	6.	Achorres. Cherres.	8. 15.	Ἀκεγχήρης ἕτερος.	12. 3.
...αμεσσης	1. 4 2.	Armais qui & Danaus.	5.	Ἀρμαῖς.	4. 9.
...μένωφις.	19. 6	Remesses.	68	Ῥαμέσσης.	1. 4.
Θούσσος καὶ ...αμέσσης	10.	Menophes.	40.	Ἀρμέσσης Μιάμου	66. 2.
				Ἀμένωφις.	19. 6.
				Σεθῶσις καὶ Ῥαμέσσης.	

tur, quem ferunt habuisse suis temporibus plurimas copias equestres & navales. Hebræi sub idem tempus incolentes Ægyptum in servitutem redacti sunt à rege, ut præmonuimus, Amase. Huic extruxere urbes munitas, Peitho videlicet & Rhamesen, & On, quæ est Heliopolis. Itaque constat Hebræos antiquiores esse urbibus, quæ apud Ægyptios tum erant famosissimæ. At his Hebræis, ut nostris majoribus gloriamur. Ab his accepimus sacros libros, qui vetustate superant omnes profanos scriptores, quemadmodum supra declaravimus. Ægyptus autem suum nomen sortita est à rege Sethos. Nam aiunt Sethos, etiam Ægyptum appellatum. Hujus Sethos frater erat Armæi. Hic idem & Danaus vocatus est, qui relicta Ægypto Argos adveniens, ibi moratus est. Ejus meminere reliqui scriptores, ut qui fuerit antiquissimus pene omnium.

Manæthos plurima de Ægyptiis fabulatus est, etiam blasphemam linguam solvit in Mosen, & Hebræos qui cum ipso erant. Nam ait eos ex Ægypto propter lepram esse ejectos. Dum autem testatur eos fuisse pastores, & bellum gessisse cum Ægyptiis, nequit exactam tempo-

ον, ὅν φασιν ἐσχηκέναι πολλὴν δύναμιν ἵππων καὶ παράταξιν ναυτικῆς μετὰ τοὺς ἰδίους [κατὰ] ...ους. οἱ μὲν Ἑβραῖοι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παροικήσαντες ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ καταδουλωθέντες ὑπὸ βασιλέως, ὡς προείρηται, Ἄμασις, ᾠκοδόμησαν αὐτῷ πόλεις ὀχυρὰς, τήν τε Πειθὼ καὶ Ῥαμεσσῆ, καὶ [a] Ὤν, ἥτις ἐστὶν Ἡλιόπολις. ὥστε καὶ τῶν πόλεων τῶν τότε ὀνομαστῶν κατ' Αἰγύπτους δείκνυνται προγενέστεροι οἱ Ἑβραῖοι ὄντες, οἱ καὶ προπάτορες ἡμῶν, ἀφ' ὧν καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἔχομεν ἀρχαιοτέρας οὔσας ἁπάντων συγγραφέων, καθὼς προειρήκαμεν. Αἴγυπτος δὲ ἡ χώρα ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ βασιλέως Σέθως. τὸ γὰρ Σέθως φασὶν Αἴγυπτος καλεῖσθαι. τῷ δὲ Σέθως ἦν ἀδελφὸς ᾧ ὄνομα Ἀρμαῖος. οὗτος Δαναὸς κέκληται ὁ εἰς Ἄργος ἀπὸ Αἰγύπτου παραγενόμενος, οὗ μέμνηνται οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς, ὡς πάνυ ἀρχαίου τυγχάνοντος.

Μαναιθὼς δὲ ὁ κατ' Αἰγυπτίους πολλὰ φλυαρήσας, ἔτι μὴν καὶ βλάσφημα εἰπὼν, ὥστε Μωσέα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Ἑβραίους, ὡς δῆθεν διὰ λέπραν ἐκβληθέντας ἐκ τῆς Αἰγύπτου. ποιμένας μὲν γὰρ αὐτοὺς εἰπὼν, καὶ πολεμίους Αἰγυπτίων, οὐκ

κατὰ
sed v. notam in ed. Benedict.

XX.) n. 21.

a In exemplaribus erat ὧν, sed perperam. Vid. Gen. 41. 45.

εὗρεν

εὑρεῖν τὸ ἀκριβὲς τῶν χρόνων εἰπεῖν. τὸ μὲν γ[ὰρ] ποιμένας ἄκων εἶπεν, ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς ἀληθείας· ἦσαν γὰρ ὄντως ποιμένες οἱ προπάτορες ἡμῶν, οἱ παροικήσαντες ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλ' οὐ λῃσταί. διαγενόμενοι γὰρ εἰς τὴν γῆν [τὴν] καλουμένην [a] Ἱεροσόλυμα, ἔνθα καὶ μεταξὺ κατῴκησαν. δηλοῦται ὃν τρόπῳ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, διὰ προστάγματος θεοῦ, προσκαρτεροῦντες τῷ ναῷ, τότε ἐθεράπευον πᾶσαν νόσον, ὥστε καὶ λεπρῶντας, καὶ πάντα μῶμον ἰῶντο. ναὸν ᾠκοδόμησε Σολομῶν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας. περὶ δὲ τοῦ πεπλανῆσθαι τὸν Μανεθὼ περὶ τῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένων δῆλόν ἐστιν· ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ βασιλέως τοῦ ἐκβαλόντος αὐτοὺς, Φαραὼ τοὔνομα· οὐκέτι γὰρ αὐτῶν ἐβασίλευσε. καταδιώξας γὰρ Ἑβραίους μετὰ τοῦ στρατεύματος, κατεποντίσθη εἰς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν. ἔτι μὴν καὶ οὓς ἔφη ποιμένας πεπολεμηκέναι τοὺς Αἰγυπτίους, ψεύδεται. πρὸ ἐτῶν γ[ὰρ] τριακοσίων δεκατριῶν ἐξῆλθον ἐκ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ᾤκησαν ἐκ τότε τὴν χώραν, τὴν ἔτι καὶ νῦν καλουμένην Ἰουδαίαν, πρὸ τοῦ καὶ Δαναὸν εἰς Ἄργος ἀφικέσθαι. ὅτι δὲ τοῦτον ἀρχαιότερον ἡγοῦνται τῶν λοιπῶν κατὰ Ἕλληνας οἱ

---

a Hanc regionem, cujus metropolis Hieroso-lyma, Orinen appellat Plinius, l. 5. c. 14. S. Luc. l. 1. 65. ὀρεινὴ τῆς Ἰουδαίας. πλείους

emporum computationem aſſignare. Quod autem eos paſtores fuiſſe dicit, præter voluntatem profeſſus eſt verita-em. Nam majores noſtri, cum incole-ent Ægyptum, revera paſtores fuere: on tamen leproſi. Cum enim veniſ-ent in terram quam appellant Jeruſa-em, & Judæam cœpiſſent inhabitare, tis conſtat quomodo eorum ſacerdo-s permanentes in templo, & exequen-s cultum Divinum ex præſcripto Dei, ſanarint omnem morbum. Itaque on ſolum leproſos curarunt, verum omnem maculam. At templum excita-it Judææ rex Solomon. Quod autem Manæthos plurimum aberrarit in tem-orum computatione, ex prædictis ap-aret: nec non ex rege Pharaone, à quo nt Ægypto pulſi: non enim amplius pſis imperavit. Nam hic perſequutus Hebræos, ſubmerſus eſt in mari rubro m exercitu ſuo. Præterea quod ſcri-reos, quos ipſe paſtores nuncupat, bellaſſe Ægyptios, mentitur. Nam recentis & ſexdecim annis ante egreſ-ſunt Ægypto, & eam regionem occu-runt, quæ etiamnum Judæa appella-r; antequam ipſe Danaus in Græ-iam pervenerit. Hunc quoque pluri-i credunt, Græcorum eſſe antiquiſ-ſimum.

ᵃ Joſephus lib. 1. contra Apionem, unde

 Theophilus

ſimum, ut manifeſtum eſt. Itaque Manæthos in ſuis ordinibus quos deſcripſit, invitus in duobus veritatem enunciavit. Primum quidem quod eos paſtores confeſſus eſt: deinde, quod poſtmodum inquit eos ex Ægypto abiiſſe. Quapropter etiam ex his ſcriptis liquet, Moſen & Hebræos nongentis aut mille annis vetuſtiores eſſe Iliaco bello.

Præterea Tyrii quoque annotarunt quomodo & quando ædificatum ſit templum à Solomone in Judæa, quingentis & ſexaginta ſex annis demum poſt exitum ex Ægypto. Et quidem in antiquitatibus eorum ſervantur monumenta, quæ aperte evincunt templum Solomonis eſſe poſitum centum & quadraginta annis & menſibus octo, antequam Carthago à Tyriis ſit condita: nec non ſcriptum eſt de Hieromo qui rex fuit Tyriorum & filius Abeimali, quod Hieromus amicus fuit & familiaris Solomoni propter paternam amicitiam: etiam propter ſapientiam, qua præditus fuit Solomon. Nam quæſtionibus

Theophilus iſta deſcripſit, 393 annos enumerat; ſed nihil muto, quoniam numeri nec ad latercula Regum Ægyptiorum ſuperius allata reſpondent, nec dantur temporum characteres quæ hypotheſin alterutram reſtituere poſſint; inſuper ea videatur

...ῶνος, σαφές ἐστιν. ὥστε ὁ Μαναιθὼς δύο ...ξεις ἄκων τῆς ἀληθείας μεμήνυκεν ἡμῖν, ...ὰ τῶν αὐτοῦ γραμμάτων· πρῶτον μὲν ποιμέ... αὐτοὺς ὁμολογήσας, δεύτερον εἰπὼν καὶ τὸ ...ἐληλυθέναι αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὥστε καὶ ...τούτων τῶν ἀναγραφῶν δείκνυσθαι προγενέ...ρον εἶναι τὸν Μωσῆν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἐννεακο...ίοις ἢ καὶ χιλίοις, πρὸ τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ναοῦ τῆς οἰκοδομῆς, τοῦ ἐν ...Ἰουδαίᾳ, ὃν ᾠκοδόμησεν ὁ βασιλεὺς Σολο...ὼν μετὰ ἔτη [a] πεντακόσια ἑξήκοντα ἓξ τῆς ...γύπτου ἐξοδίας τῶν Ἰουδαίων παρὰ Τυρίοις ...αγέγραπται, ὡς ὁ ναὸς ᾠκοδόμηται, καὶ ἐν ...ῖς ἀρχείοις αὐτῶν πεφύλακται τὰ γράμ...ματα, ἐν αἷς ἀναγραφαῖς εὑρίσκεται γεγονὼς ...ναὸς, πρὸ τοῦ τοὺς Τυρίους τὴν Καρχη...δόνα κτίσαι, ἔτεσιν ρμγ΄. καὶ μη...σὶν ὀκτώ. ἀνεγράφη δὲ περὶ Ἱερώμου βα...σιλέως Τυρίων, υἱοῦ δὲ Ἀβειμάλου, διὰ τὴν ...πατρικῆς συνηθείας τὸν Ἱέρωμον γεγενῆσθαι ...φίλον τοῦ Σολομῶντος, ἅμα καὶ διὰ τὴν ὑπερ...βάλλουσαν σοφίαν, ἣν εἶχεν ὁ Σολομῶν, ἐν γὰρ προβλή-

...detur supputatio veritati propius accedere quæ in medio consistit.

[a] Numeros hosce dat Josephus in lib. sæpe lau...dato, contra Apion. sed narrationis aliquot capi...ta præterit Theophilus.

προβλήμασιν ἀλλήλους συνεχῶς ἐγύμναζο[ν]. τεκμήριον δὲ τούτου καὶ ἀντίγραφα ἐπιστολῶν αὐ- τῶν φησι μέχρι τοῦ δεῦρο παρὰ τοῖς Τυρίοις πεφυλαγμένα. γράμματά τε ἀλλήλοις διέ- πεμπον, καθὼς μέμνηται Μένανδρος ὁ Ἐφέ- σιος, ἱστορῶν περὶ τῆς Τυρίων βασιλείας, λέγω[ν] οὕτως· τελευτήσαντος γὰρ Ἀβειμάλου βασιλέω[ς] Τυρίων, διεδέξατο τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς αὐτ[οῦ] a Ἱέρωμος, βιώσας ἔτη νγ΄. ἐβασίλευσεν ἔτ[η] λδ΄. τοῦτον δὲ διεδέξατο Βάζωρος βιώσα[ς] ἔτη μγ΄. ἐβασίλευσεν ἔτη ιζ΄. μετὰ δὲ τοῦτ[ον] Μεθυάσαρτος βιώσας ἔτη νδ΄, ἐβασίλευσ[εν] ἔτη θ΄. τοῦτον οἱ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ υἱοὶ τέσσαρ[ες] ἐπιβουλεύσαντες ἀπώλεσαν, ὧν ὁ πρεσβύτε- ρος ἐβασίλευσεν ἔτη δεκαδύο. μεθ᾽ οὓς Ἀσαρ- τος ὁ Δελιαστάρτου ὃς βιώσας ἔτη νδ΄. ἐβα- σίλευσεν ἔτη ιβ΄. μετὰ τοῦτον ὁ ἀδελφὸς αὐτ[οῦ] Ἀθάρυμος βιώσας ἔτη νη΄. ἐβασίλευσεν ἔτη θ΄. τοῦτον ἀνεῖλεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἕλλης τῷ ὀ-

μα-

a Annis 155. à principio regni Hieromi & 14[…] à structura templi Hierosolymitani Carthagine[m] fuisse conditam, ratum est apud Josephum, The[o]ophilum, & Syncellum : ita ergo anni Regum Tyriorum qui per id temporis intervallum Ty[ri] rerum potiebantur distribuendi sunt, ut summ[a] prædicta constare poterit. Id vero fiet si Reges duo in Theophili exemplari huc usque desider[a]ti, ex Josepho, *ἱστοριῶν συναγωγῇ*, & Syn-cell-

ibus propositis se frequenter exercue-
unt. Ejus rei manifestum signum per-
ibent literarum exemplaria, quæ fe-
untur adhuc hodie apud Tyrios ser-
ari. Etiam mutuis literis se invicem
ompellarunt, quemadmodum memi-
it Menander Ephesius, qui conscripsit
istoriam Tyriorum regni, sic di-
ens: *Mortuo Abeimalo rege Tyriorum,
gubernacula suscepit filius ejus Hie-
mus, qui vixit annis* 53. *regnavit annis
Huic successit Bazorus, qui vixit
nis* 43. *regnavit annis* 17. *Post hunc
thuastartus, qui vixit annis* 54 *re-
vit* 9. *Hunc nutricis ejus filii qua-
per insidias occidebant, quorum se-
regnabat annis* 12. *Post hos Astar-
Deliastarti filius qui vixit annis* 54.
navit 12. *Post hunc frater ejus Atha-
mus, qui vixit annis* 58. *regnavit* 9.
*nc peremit frater ejus Phelles, qui
vixit*

---

restituantur, & Josephi numeri ubique ob-
ant, præterquam in Bazbro & Mettene, ubi
elli lectio potior videtur, siquidem illius
eris admissis, summa præstituta conficietur;
i magis libeat cum Syncello & Theophilo &
[illegible] Baleazaro 17. annos assignare
nutricis filio duos tantummodo permittere,
d spatium, per nefas & tyrannidem imperio
pto satis diuturnum: nam utrovis modo, nu-
orum ratio perinde subsistet.

Laterculum Regum

Series restituta ex veterum Laterculis.	An. & Men.	Ex Josepho, & Ἱστοριῶν συναγωγῇ à Scal. edita.	An. & Men.
Hieromus.	34.	Ἱέρωμος.	34.
Baleazarus	7.	Βαλεάζαρος.	7.
Abdastartus.	9.	Ἀβδάστρατος.	9.
Nutricis fil.	12.	Τροφῦ ὑός.	12.
Astartus.	12.	Ἀστάρτος.	12.
Atharymus.	9.	Ἀσέρυμος.	9.
Phelles	o. 8.	Φέλλης.	o. 8.
Eithobalus	32.	Εἰθώβαλος.	32.
Bazorus.	8.	Βαδίζωρος.	6.
Metten.	25.	Μάτγηνος.	9.
Pygmalion.	7.	Πυγμαλίων.	7.

Quæ de Tyriis à Theophilo dicuntur, omnino hausta sunt ex Josepho contra Apionem; quorum pleraque ex Dinone, qui Persica scripsit, videntur desumta. Notandum vero annos

Tyriorum.

Ex Syncello.	An. & Men.	Ex Theophilo.	An. & Men.
ιρώμας.	34.	Ιέρωμος.	
αλβαίζερας.	17.	Βάζορος.	17.
Λιθάσταρτος.	9.	Μεθουάσταρτος.	12
Τρόφου ὑιός.			
Αστάρτος.	12.		
Αθέρυμος	9.	Αθαίρυμος.	9.
έλλης.	o. 8.	Ελλης.	o. 8.
ιθόβαλος	32.	Ιυθώβαλος.	12.
άλζερας.	8.	Βαζωρος.	7.
Λέττηνος.	25.	Μέττην.	29.
Πυμαλίων.	7.	Πυγμαλίων.	7.

dificationis Templi Hierosolymitani apud Josephum male statui 612. cum ipse Theophili alculus 566, debitum modum excedat.

vixit annis 50. imperavit mensibus 8. Hunc interfecit Jouthobalus Astartæ sacerdos qui vixit annis 68. regnavit 32. Huic successit Bazorus filius, qui vixit annis 45. regnavit 8. Huic successit Metten filius, qui vixit annis 32. regnavit 25. Huic successor factus est Pygmalion, qui vixit annis 56. regnavit 47. Hujus regni anno 7. soror Dido in Africam fugiens, urbem struxit quæ usque hodie Carthago appellatur. Decurrit igitur omne tempus ab Hieromi regno usque ad conditam Carthaginem ad annos 155. & menses 8. Duodecimo anno regis Hieromi ædificatum est templum Jerosolymitanum. Itaque universum tempus à constructo templo usque ad conditam
533 Carthaginem complectitur annos 543. & menses octo.

Quod autem attinet ad Phœnicum & Ægyptiorum testimonium, sicuti scripsere de temporibus quæ ad nos spectant, Manæthos Ægyptius & Menander Ephesius, nec non Josippus, qui contexuit historiam belli Judaici cum Romanis gesti, ista sufficere in præsentiarum reor. Nam demonstratur ex istis antiquissimis monumentis, illa & reliquorum scripta posteriora esse

μα, ὃς βιώσας ἔτη ν΄. ἐβασίλευσε μῆνας η΄. τοῦτον ἀνεῖλεν Ἰουθώβαλος, ἱερεὺς τῆς Ἀστάρτης, ὃς βιώσας ἔτη ξη΄. ἐβασίλευσεν ἔτη λβ΄. τοῦτον διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαζωρὸς, ὃς βιώσας ἔτη με΄. ἐβασίλευσεν ἔτη η΄. υἱὸς δὲ τούτου Μέττην, ὃς βιώσας ἔτη λβ΄. ἐβασίλευσεν ἔτη κ΄. τούτου διάδοχος γέγονε Φυγμαλίων, βιώσας δὲ ἔτη νς΄. ἐβασίλευσεν ἔτη μζ΄. ἐν δὲ τῷ αὐτοῦ ζ΄. ἔτη, ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Διδὼ φυγοῦσα ἐν τῇ Λιβύῃ πόλιν ᾠκοδόμησε τὴν μέχρι τοῦ δεῦρο Καρχηδονίαν καλουμένην. συνάγεται οὖν πᾶς χρόνος ἀπὸ τῆς Ἱερώμου βασιλείας μέχρι Καρχηδόνος κτίσεως ἔτη ρνε΄. μῆνες η΄. τῷ δὲ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Ἱερώμου βασιλείας ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ ναὸς ᾠκοδομήθη, ὥστε τὸν πάντα χρόνον γεγενῆσθαι ἀπὸ τῆς τοῦ ναοῦ οἰκοδομῆς, μέχει Καρχηδόνος κτίσεως ἔτη ρμγ΄, μῆνες η΄. XXII.) n. 23.

Τῆς μὲν οὖν Φοινίκων καὶ Αἰγυπτίων μαρτυρίας, ὡς ἱστορήκασι περὶ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων οἱ συγγράψαντες Μαναιθῶς ὁ Αἰγύπτιος, καὶ ὁ Μένανδρος ὁ Ἐφέσιος, ἔτι δὲ καὶ Ἰώσιππος ὁ ἀναγράψας τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον, τὸν γενόμενον αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀρκετῶς ἤτω ἡμῖν τὰ εἰρημένα. ἐκ γὰρ τούτων τῶν ἀρχαίων δείκνυται, καὶ τὰ τῶν λοιπῶν συγγράμματα,

ἔσχατα

vixit annis 50. imperavit mensibus 8. Hunc interfecit Jouthobalus Astartæ sacerdos qui vixit annis 68. regnavit 32. Huic successit Bazorus filius, qui vixit annis 45. regnavit 8. Huic successit Metten filius, qui vixit annis 32. regnavit 25. Huic successor factus est Pygmalion, qui vixit annis 56. regnavit 47. Hujus regni anno 7. soror Dido in Africam fugiens, urbem struxit quæ usque hodie Carthago appellatur. Decurrit igitur omne tempus ab Hieromi regno usque ad conditam Carthaginem ad annos 155. & menses 8. Duodecimo anno regis Hieromi ædificatum est templum Jerosolymitanum. Itaque universum tempus à constructo templo usque ad conditam
533 Carthaginem complectitur annos 543. & menses octo.

Quod autem attinet ad Phœnicum & Ægyptiorum testimonium, sicuti scripsere de temporibus quæ ad nos spectant, Manæthos Ægyptius & Menander Ephesius, nec non Josippus, qui contexuit historiam belli Judaici cum Romanis gesti, ista sufficere in præsentiarum reor. Nam demonstratur ex istis antiquissimis monumentis, illa & reliquorum scripta posteriora esse

...μα, ὃς βιώσας ἔτη ν΄. ἐβασίλευσε μῆνας η΄. τοῦτον ἀνεῖλεν Ἰουθώβαλος, ἱερεὺς τῆς Ἀστάρτης, ὃς βιώσας ἔτη ξη΄. ἐβασίλευσεν ἔτη λβ΄. τοῦτον διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαζωρὸς, ὃς βιώσας ἔτη με΄. ἐβασίλευσεν ἔτη η΄. υἱὸς δὲ τούτου Μέττην, ὃς βιώσας ἔτη λβ΄. ἐβασίλευσεν ἔτη κ΄. τούτου διάδοχος γέγονε Φυγμαλίων, βιώσας δὲ ἔτη νς΄. ἐβασίλευσεν ἔτη μζ΄. ἐν δὲ τῷ αὐτοῦ ζ΄. ἔτει, ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Διδὼ φυγοῦσα ἐν τῇ Λιβύῃ πόλιν ᾠκοδόμησε τὴν μέχρι τοῦ νῦν Καρχηδονίαν καλουμένην. συνάγεται οὖν πᾶς χρόνος ἀπὸ τῆς Ἱερώμου βασιλείας μέχρι Καρχηδόνος κτίσεως ἔτη ρνε΄. μῆνες η΄. ἐν δὲ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Ἱερώμου βασιλείας ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ ναὸς ᾠκοδομήθη, ὥστε τὸν πάντα χρόνον γεγενῆσθαι ἀπὸ τῆς τοῦ ναοῦ οἰκοδομῆς, μέχρι Καρχηδόνος κτίσεως ἔτη ρμγ΄, μῆνες η΄. XXII.) n. 23.

Τῆς μὲν οὖν Φοινίκων καὶ Αἰγυπτίων μαρτυρίας, ὡς ἱστορήκασι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων συγγράψαντες Μαναιθῶς ὁ Αἰγύπτιος, καὶ Μένανδρος ὁ Ἐφέσιος, ἔτι δὲ καὶ Ἰώσιππος ἀναγράψας τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον, τὸν γενόμενον αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀρκετῶς ἤτω νῦν τὰ εἰρημένα· ἐκ γὰρ τούτων τῶν ἀρχαίων δείκνυται, καὶ τὰ τῶν λοιπῶν συγγράμματα,

ἔσχατα

ἔσχατα εἶναι τῶν διὰ Μωσέως ἡμῖν δεδομένων γραμμάτων, ἔτι μὴν καὶ τῶν μεταξὺ προφητῶν. ὁ γὰρ ὕστερος τῶν προφητῶν γενόμενος Ζαχαρίας ὀνόματι, ἤκμασε κατὰ τὴν Δαρείου βασιλείαν· ἀλλὰ καὶ οἱ νομοθέται πάντες μεταξὺ εὑρίσκονται νομοθετοῦντες. εἰ γάρ τις εἴποι Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον, οὗτος γέγονε κατὰ τοὺς χρόνους Κύρου καὶ Δαρείου τῶν βασιλέων, κατὰ τὸν χρόνον Ζαχαρίου τοῦ προειρημένου προφήτου, μεταξὺ γεγενημένου πάνυ πολλοῖς ἔτεσιν· ἤτοι καὶ περὶ Λυκούργου, ἢ Δράκοντος, ἢ Μίνω τῶν [a] νομοθετῶν, Ἰώσιππος γράφων λέγει ὅτι αὐτοὺς ἀρχαιότητι προάγουσιν αἱ ἱεραὶ βίβλοι. ὅπου γε καὶ τῶν Διὸς τοῦ Κρητῶν βασιλεύσαντος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου δείκνυται προάγοντα τὰ γράμματα τοῦ θείου νόμου, τοῦ διὰ Μωσέως ἡμῖν δεδομένου.

XXIII. Ἵνα δὲ ἀκριβεστέραν ποιήσωμεν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καιρῶν καὶ χρόνων, θεοῦ ἡμῖν παρέχοντος, οὐ μόνον τὰ μετὰ κατακλυσμὸν ἱστοροῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ κατακλυσμοῦ, εἰς τὸ καὶ τῶν ἁπάντων, κατὰ τὸ δυνατὸν εἰπεῖν ἡμῖν, τὸν ἀριθμὸν νυνὶ ποιησόμεθα ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν

ἀνέκαθεν

a In editis fuit νομοθετῶν, γράφων λέγει τοῖς προάγουσιν. Sed ut sphalma manifestum, ita

is quæ Moses edidit libris, nec non
s qui, successerunt, Prophetis. Nam
acharias, qui inter Prophetas noviss-
mus censetur, attigit tempora re-
is Darii. Præterea satis constat, post
Mosen & Prophetas, demum omnes
eliquos legumlatores leges posuisse.
i quis instet in Solone Atheniensi:
espondeo eum extitisse temporibus
Cyri & Darii regum, quo tempore
Zacharias prædictus floruit, qui
Mosis temporibus posterior fuit val-
e multis annis. Sin autem quis ad-
ciat Lycurgum, Draconem, aut Mi-
a legumlatores, sane reperiet sa-
os libros etiam his antiquiores esse,
m satis manifestum sit scripta Di-
inæ Legis per Mosen oblata, præ-
dere Jovem Cretensium regem &
rojanum bellum.

Attamen ut exactiorem temporum
mputationem edoceamus (auxili-
ante Deo) non solum quæ post dilu-
um acciderant enarrabimus, sed &
æ diluvium præcessere: ut, quate-
s possibile est, omnium certum te-
amus numerum, recurrentes ad pri-
mordia

---

emendatio perspicua; nam apud Josephum
ntra Apionem in lib. 2. toties laudato, hæc
si occurrunt.

a Mani-

mordia conditi mundi, quæ descripsit Moses Dei famulus sancto Spiritu afflatus. Nam dum creationem mundi primique hominis, & cetera quæ sequuta sunt enarrat, indicavit etiam annos qui antecessere diluvium. Verumenimvero ego gratiam peto à solo Deo, ut secundum voluntatem ejus exacte rerum veritatem explanem: ut tu & quivis alius hæc nostra legens, à veritate Deique gratia ducatur. Principium autem sumam à generationis libro, initium faciens à primo homine.

[a] Adam natus annos 230. genuit filium nomine Seth. Seth natus annos 205. genuit filium nomine Enos. Enos vixit annis 190. & genuit filium nomine Cainan. Cainan natus annos 170. genuit filium nomine Malaleel. Malaleel natus annos 165. genuit filium nomine Jared. Jared natus annos 162. genuit filium nomine Enoch. Enoch natus annos 165. genuit filium nomine Mathusala. Mathusala natus annos 167. genuit filium nomine Lamech. Lamech natus annos 188. genuit filium nomin

[a] Manifestum est Theophilum, primæ rerum periodo, ab orbe condito ad diluvium 2242 an- no

νέκαθεν ἀρχὴν τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως, ἣν
έγραψε Μωσῆς ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ, διὰ
νεύματος ἁγίου. εἰπὼν γὰρ τὰ περὶ κτίσεως καὶ
νέσεως κόσμου, τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου,
αὶ τὰ τῆς ἑξῆς γεγενημένων, ἐσήμανε καὶ τὰ πρὸ
τακλυσμοῦ ἔτη γενόμενα. ἐγὼ δὲ αἰτοῦμαι
ριν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ, εἰς τὸ τἀληθῆ, κατὰ
θέλημα αὐτοῦ, πάντα ἀκριβῶς εἰπεῖν,
ως καὶ σὺ, καὶ πᾶς ὁ τούτοις ἐντυγχάνων,
ηγῆται ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ χάριτος αὐ-
. ἄρξομαι δὴ πρῶτον ἀπὸ τῶν ἀναγεγραμ-
ένων γενεαλογιῶν, λέγω δὲ ἀπὸ τοῦ πρωτοπλά-
ἀνθρώπου τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος. XXIV.] n. 24.

[a] Ἀδὰμ ἕως οὗ ἐτέκνωσεν ἔζησεν ἔτη σλ΄.
ς δὲ τούτου Σὴθ ἔτη σε΄. υἱὸς δὲ τούτου
ὼς ἔτη ρζ΄. υἱὸς δὲ τούτου Καϊνὰν ἔτη ρο΄.
ς δὲ τούτου Μαλελεὴλ ἔτη ρξε΄. υἱὸς δὲ
του Ἰάρεθ ἔτη ρξβ΄. υἱὸς δὲ τούτου Ἐνὼχ
ρξε΄. υἱὸς δὲ τούτου Μαθουσάλα ἔτη
. υἱὸς δὲ τούτου Λάμεχ ἔτη ρπη΄. τού-

---

n assignasse; qui numerus Eusebio placuit. m vero in libris impressis omnia hucusque nt perturbatissima, nec rationibus Theophili, Hebraei codicis, nec LXX. Interpretum nu-ris responderint: Bodleiani MS. ope & periodi aescriptae ductu ea restituimus.

[a] Editi habuerunt in Adami annis τλ΄. Enosi Methusalae ρπζ΄. Gen. 4. &c.

τῳ δὲ υἱὸς ἐγεννήθη ὁ προειρημένος Νῶε, ὃς ἐτέκνωσε τὸν Σὴμ ὢν ἐτῶν φ'. ἐπὶ τούτου ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς ὄντος αὐτοῦ ἐτῶν χ'. τὰ πάντα οὖν μέχρι κατακλυσμοῦ γεγένηται ἔτη [a] βσμϛ'. μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν εὐθέως ὁ Σὴμ ὢν ἐτῶν ρ', ἐτέκνωσε τὸν Ἀρφαξάδ. Ἀρφαξὰδ δὲ ἐτέκνωσε Σαλὰ ὢν ἐτῶν ρλε'. ὁ δὲ Σαλὰ ἐτέκνωσεν ὢν ἐτῶν ρλ'. τούτου δὲ υἱὸς Ἔβερ ὢν ἐτῶν ρλδ'. ἀφ' οὗ καὶ τὸ γένος αὐτῶν Ἑβραῖοι προσηγορεύθησαν. τούτου δὲ υἱὸς Φαλὲγ ὢν ἐτῶν ρλ'. τούτου δὲ υἱὸς Ῥαγαῦ ὢν ἐτῶν ρλβ'. τούτου δὲ υἱὸς Σεροὺχ ὢν ἐτῶν ρλ'. τούτου δὲ υἱὸς Ναχὼρ ὢν ἐτῶν οε'. τούτου δὲ υἱὸς Θάῤῥες ὢν ἐτῶν ο'. τούτου δὲ υἱὸς Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης ἡμῶν ἐτέκνωσε τὸν Ἰσαὰκ ὢν ἐτῶν ρ'. γίνονται οὖν μέχρι Ἀβραὰμ [b] ἔτη, γσοη'. Ἰσαὰκ δὲ ὁ προειρημένος ἕως τεκνογονίας ἔζησεν ἔτη ξ', ὃς ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, ἔζησεν ὁ Ἰακὼβ ἕως τῆς μετοικησίας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ γενομένης, ἧς ἐπάνω προειρήκαμεν, ὢν ἐτῶν ρλ'. ἡ δὲ παροίκησις τῶν Ἑβραίων ἐν Αἰγύπτῳ ἐγενήθη ἔτη υλ'. καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐν τῇ ἐρήμῳ καλουμένῃ

a Gen. 11. &c. In editis ζπκϛ'. & in anno nati Isaaci γφζϛ'. Theophilum inter eos fuisse qui secundum Cainan non agnoscunt, res est compertissima. b Erat ἐτῶν. Gen. 21.

διέτειψαν

nomine Noe. Noe natus annos 500. genuit filium nomine Sem. Sub Noe, cum annos natus esset 600. contigit diluvium. Itaque à condito homine usque ad diluvium sunt anni 2242. Sem natus annos 100. genuit filium nomine Arphaxat statim [a] post diluvium. Arphaxat natus annos 135. genuit filium nomine Sala. Sala natus annos 130. genuit filium nomine Heber: ab hoc universum ipsorum genus Hebræi dicuntur. Heber natus annos 134. genuit filium nomine Phaleg. Phaleg natus annos 130. genuit filium nomine Rhageu. Rhageu natus annos 132. genuit filium nomine Seruch. Seruch natus annos 130. genuit filium nomine Nachor. Nachor natus annos 75. genuit filium nomine Tharra. Tharra natus annos 70. genuit filium nomine Abraham. Abraham Patriarcha noster natus annos 100. genuit filium nomine Isaac. Itaque anni numerantur à condito homine usque ad Abraham 3278. Isaac prædictus natus annos 60. genuit Jacob. Ad Jacobi transitum in Ægyptum, de quo supra diximus, anni fuerunt 130. Hebræi in Ægypto morati sunt annis 430. Egressi Ægypto, hæsere in deserto

a Scil. biennio. b Qui numerus Exod. 12. 40. signatus, altius videtur accersendus.

annis 40. Hi anni, si addantur supra positis, faciunt 3938. annos, qui elapsi sunt usq; dum ingrederentur in terram promissam. Quo tempore cum decessisset Moses, imperii administrationem suscepit Jesus filius Nave, qui præfuit populo annis 27. Jesu defuncto cum Hebræi defecissent à præceptis Domini, servierunt regi Mesopotamiæ, cui nomen Chusarathon annis 8. Deinde ad pœnitentiam conversi, Judices à quibus gubernarentur, nacti sunt. Gothonoel judicavit Hebræos annis 40. Eglon judicavit Hebræos annis 18. Aoth judicavit Hebræos annis 8. Dehinc prævaricati legem Domini, alienigenis servierunt annis 20. Debbora postmodum judicavit Hebræos annis 40. Deinde servierunt Madianitis annis 7. Deinceps Gedeon redemtos judicavit an. 40. Abimelech Hebræos judicavit annis 3. Thola Hebræos judicavit annis 23. Jair Hebræos judicavit annis 22. Postea Hebræi servierunt Philistinis & Ammonitis annis 18. Jephte in libertatem antiquam assertos judicavit annis 6. Esbon Hebræos judicavit annis 7. Ailon Hebræos judicavit annis 10. Abdon Hebræos judicavit annis 8. Postea servierunt alienigenis annis 40. Samson deinde

ἐδούλευσαν ἔτη μ'. γίνεται οὖν τὰ πάντα ἔτη ͵αλη'. Ὧι καιρῷ τοῦ Μωσέως τελευτήσαντος, διεδέξατο ἀρχὴν [a] Ἰησοῦς υἱὸς Ναυὴ ὃς προέστη αὐτῶν ἔτεσι κζ'. μετὰ δὲ τὸν Ἰησοῦν τοῦ λαοῦ παραβάντος ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, ἐδούλευσαν βασιλεῖ Μεσοποταμίας Χουσαράθων ὀνόματι ἔτεσιν ὀκτώ. εἶτα μετανοήσαντος τοῦ λαοῦ κριταὶ ἐγενήθησαν αὐτοῖς. Γοθονοὴλ ἔτεσιν τεσσαράκοντα. Εγλὼν ἔτεσιν ιη'. Αὼθ ἔτεσιν η'. ἔπειτα πλημμελησάντων αὐτῶν ἀλλόφυλοι ἐκράτησαν, ἔτεσιν κ'. ἔπειτα Δεββώρα ἔκρινεν αὐτοὺς ἔτεσι μ'. ἔπειτα Μαδιανῖται ἐκράτησαν αὐτῶν, ἔτεσιν ζ'. εἶτα Γεδεὼν ἔκρινεν αὐτοὺς ἔτεσιν μ'. Αβιμέλεχ ἔτεσιν γ'. Θωλὰ ἔτεσιν [b] κγ'. Ιαεὶρ ἔτεσιν κβ'. ἔπειτα Φυλιστιείμ, καὶ Αμμανῖται ἐκράτησαν αὐτῶν ἔτεσιν ιη'. εἶτα Ιεφθάε ἔκρινεν αὐτοὺς ἔτεσιν ἕξ. Εσεβὼν ἔτεσιν ζ'. Αἰλὼν ἔτεσιν ι'. Αβδὼν ἔτεσιν η'. ἔπειτα ἀλλόφυλοι ἐκράτησαν αὐτῶν ἔτεσιν μ'. εἶτα Σαμψὼν

[a] Jud. 2. & sic deinceps. Non est ut expectet quis, in vexatissima hac periodo, ubi Judicum successio perpetuis interregnis fracta fuit & intercisa, & alii aliis subinde immiscebantur, ut omnia liquido procederent: nec opus fuerit hariolari quibus de causis Theophilus eam quam sibi proposuit secutus est viam, ubi incerta & devia sunt plerumque: suffecerit quod rationibus subductis constet, nos Theophili numeros rite proposuisse.

[b] In editis habetur κβ'.

ἔκρινεν αὐτοὺς ἔτεσιν κ΄. ἔπειτα εἰρήνη ἐν αὐτοῖς ἐγένετο ἔτεσιν μ΄. εἶτα Σαμηρὰ ἔκρινεν αὐτοὺς ἐνιαυτὸν, Ἠλὶς ἔτεσιν κ΄. Σαμουὴλ
+ n. 25. ἔτεσιν ιβ΄. μετὰ δὲ τοὺς κριτὰς ἐγένοντο βασιλεῖς ἐν αὐτοῖς, πρῶτος ὀνόματι Σαοὺλ, ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη κ΄. ἔπειτα Δαυὶδ ὁ πρόγονος ἡμῶν ἔτη μ΄. γίνεται οὖν μέχρι τῆς τοῦ Δαυὶδ βασιλείας τὰ πάντα ἔτη [a] υζη΄. μετὰ δὲ τούτους ἐβασίλευσε Σολομὼν, ὁ καὶ τὸν ναὸν κατὰ βουλὴν Θεοῦ πρῶτος [b] ἐν Ἱεροσολύμοις ᾠκοδομήσας δι' ἐτῶν μ΄. μετὰ δὲ τοῦτο Ῥοβοὰμ ἔτεσιν ιζ΄. καὶ μετὰ τοῦτον Ἀβίας ἔτεσιν ζ΄. καὶ μετὰ τοῦτον Ἀσὰ ἔτεσιν μα΄. καὶ μετὰ τοῦτον Ἰωσαφὰτ ἔτεσιν κε΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ἰωρὰμ ἔτη η΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ὀχοσίας ἐνιαυτόν. καὶ μετὰ τοῦτον Γοθολία ἔτεσιν ἕξ. μετὰ δὲ ταύτην Ἰωὰς ἔτεσιν μ΄. καὶ μετὰ τοῦτον Ἀμασίας ἔτεσι λθ΄. καὶ μετὰ τοῦτον Ὀζίας ἔτεσιν νβ΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ἰωαθὰμ ἔτεσιν ις΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ἄχαζ ἔτεσιν ιζ΄. καὶ μετὰ τοῦτον Ἐζεκίας ἔτεσιν κθ΄. μετὰ δὲ τοῦτον Μανασσῆς ἔτεσιν νε΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ἀμὼς ἔτεσιν δύο. μετὰ δὲ τοῦτον Ἰωσίας ἔτεσιν λα΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ὠχὰς μῆνας γ΄. μετὰ δὲ τοῦτον Ἰωακεὶμ ἔτη ια΄. ἔπειτα Ἰωακεὶμ ἕτερος μῆνας γ΄, ἡμέρας ι΄. μετὰ δὲ τοῦτον Σεδεκίας ἔτη ια΄.

---

[a] In editis υλη΄. vid. 1 Sam. 4. &c. [b] In editis

Μετὰ

deinde judicavit Hebræos annis 20. Deinceps pax Hebræis fuit annis 40. Inde Samira judicavit Hebræos Anno 1. Elis judicavit Hebræos annis 20. Samuel judicavit Hebræos annis 12. Judicibus ſucceſſere Reges, quorum primus fuit Saul, qui regnavit annis 20. David pater noſter regnavit annis 40. Inveniuntur itaque anni 498. decurrere ab Iſaac uſque ad regnum Davidis. Solomon templi ex Dei præſcripto in Hieroſolymis conditor, regnavit annis 40. Roboam regnavit annis 17. Abias regnavit annis 7. Aſa regnavit annis 41. Joſaphat regnavit annis 25. Joram regnavit annis 8. Ochozias regnavit anno uno. Gotholia regnavit annis 6. Jehoas regnavit annis 40. Amaſias regnavit annis 39. Ozias regnavit annis 52. Jotham regnavit annis 16. Achaz regnavit annis 17. Ezechias regnavit annis 29. Manaſſe regnavit annis 55. Amos regnavit annis 2. Joſias regnavit 31. Ochas regnavit menſibus tribus. Joachim regnavit annis 11. Joachim alter regnavit menſibus tribus, & diebus decem. Sedechias regnavit annis 11.

---

bis ponebatur ἐν Ἱερσολύμοις. Deinde Εὐίας, Σαμ', Γοθονιὴλ, Ἰωσίας, male ſcripta.

Poſt

Poſt iſtos reges cum populus perſeveraret in peccatis, nec pœnitentiam ageret, quamvis admonitus à Propheta Jeremia, venit Rex Babylonis in Judæam, nomine Nabuchodonoſor. Hic Judaicum populum in Babylona tranſtulit, & templum quod Solomon extruxerat, deſtruxit. In Babylonica tranſmigratione fuerunt Judæi annis 70. Tempus igitur univerſum à condito homine uſque ad tranſmigrationem Babylonicam complectitur annos 4954. menſes ſex & dies decem. Ut Deus per Jeremiam Prophetam prædixit captivitatem Babylonicam, ita etiam ſignificavit completis annis ſeptuaginta, eos ex captivitate in patriam reverſuros. Conſummatis igitur ſeptuaginta annis, PerſarumRex declaratur Cyrus, qui ſecundum Prophetam Jeremiam ſecundo ſui regni anno pronunciavit per præcones & reſcripta, ut omnes Judæi, qui in ipſius regno agerent, redirent in Judæam, & templum quod demolitus fuerat Nabuchodonoſor, rex Babylonis ſupra memoratus, Deo reædificarent. Præterea idem Cyrus (ſic enim ferebat Dei voluntas) imperavit ſuis ſatellitibus Sabeſſaro & Mithridati, ut vaſa ſacra quæ abſtulerat prædictus Nabucho-

Μετὰ δὲ τούτους βασιλεῖς, διαμαρτάνοντος XXV.
λαοῦ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ μὴ μετα-
νοοῦντος, κατὰ προφητείαν Ἱερεμίου, ἀνέβη εἰς
Ἰουδαίαν βασιλεὺς Βαβυλῶνος, ὄνομα Να-
βουχοδονόσορ. οὗτος μετῴκισε τὸν λαὸν τῶν Ἰου-
δαίων εἰς Βαβυλῶνα· καὶ τὸν ναὸν κατέστρεψεν,
ᾠκοδομήκει Σολομών. ἐν δὲ τῇ μετοικη-
σίᾳ Βαβυλῶνος ὁ λαὸς ἐποίησεν ἔτη ο'. γίνεται
μέχρι τῆς παροικησίας ἐν γῇ Βαβυλῶνος τὰ
πάντα ἔτη δτνδ', μῆνες ς', ἡμέραι ι'. ὃν
τρόπον δὲ ὁ θεὸς προεῖπε διὰ Ἱερεμίου τοῦ προ-
φήτου, τὸν λαὸν αἰχμαλωτισθῆναι εἰς Βαβυ-
λῶνα, οὕτως προεσήμανε καὶ τὸ πάλιν ἐπανελ-
θεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν αὐτῶν μετὰ ο'. ἔτη. τε-
λειουμένων οὖν ο'. ἐτῶν, γίνεται Κῦρος βασι-
λεὺς Περσῶν, ὃς κατὰ τὴν προφητείαν Ἱερε-
μίου, δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐκή-
ρυξε, κελεύων δι' ἐγγράφων τοὺς Ἰουδαίους
πάντας, τοὺς ὄντας ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ,
ἐπιστρέφειν εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν, καὶ τῷ θεῷ
ἀνοικοδομεῖν τὸν ναὸν, ὃν καθῃρήκει βασιλεὺς
Βαβυλῶνος ὁ προειρημένος. πρὸς τούτοις
δὲ ὁ [a] Κῦρος, κατ' ἐγκέλευσιν τοῦ θεοῦ,
προσέταξε Σαβεσσάρῳ καὶ Μιθριδάτῃ τοῖς
ἰδίοις σωματοφύλαξι, τὰ σκεύη τὰ ἐκ
τοῦ ναοῦ τῆς Ἰουδαίας ληφθέντα ὑπὸ τοῦ

a Esr. 1. 8.

Ναβουχοδονόσορ, ἀποικισθῆναι καὶ ἀποτεθῆναι εἰς τὸν ναόν. ἐν τῷ οὖν δευτέρῳ ἔτει [a] Κύρου πληροῦται τὰ ο'. ἔτη, τὰ προειρημένα ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου.† ἐντεῦθεν ὁρᾶν ἔστι πῶς ἀρχαιότερα καὶ ἀληθέστερα δείκνυται τὰ ἱερὰ γράμματα τὰ καθ' ἡμᾶς, εἶναι τῶν καθ' Ἕλληνας καὶ Αἰγυπτίοις, ἢ εἰ καί τινας ἑτέρους ἱστοριογράφοις. ἤτοι γὰρ Ἡρόδοτος καὶ Θουκυδίδης, ἢ καὶ Ξενοφῶν, ἢ ὅπως οἱ ἄλλοι ἱστοριογράφοι, οἱ πλείους ἤρξαντο σχεδὸν ἀπὸ τῆς Κύρου καὶ Δαρείου βασιλείας ἀναγράφειν, μὴ ἐξισχύσαντες τῶν παλαιῶν καὶ προτέρων χρόνων τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν· τί γὰρ μέγα ἔφασαν εἰ περὶ Δαρείου, καὶ Κύρου, τῶν κατὰ βαρβάρους βασιλέων, ἢ Ζωπύρου εἶπον, [b] ἢ κατὰ Ἕλληνας, [Πεισιστράτου] καὶ Ἱππίου, ἢ τοὺς Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων πολέμους, ἢ τὰς Ξέρξου πράξεις, ἢ Παυσανίου τοῦ ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς λιμῷ κινδυνεύσαντος διαφθαρῆναι, ἢ τὰ περὶ Θεμιστοκλέα, καὶ τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων, ἢ τὰ περὶ Ἀλκιβιάδην καὶ Θρασύβουλον. οὐ γὰρ πρόκειται ἡμῖν ὕλη πολυλογίας· ἀλλὰ εἰς τὸ φανερῶσαι τὴν τῶν χρόνων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ποσότητα, καὶ ἐλέγξαι

+ n. 26.

ὁπόσοι

ἐλέγξαι

a In editis erat Δαρείου. b In editis habebatur ἢ κατ' Ἕλληνας, Ζωπύρου. Satis notum est Zopyrum ad barbaros in superiore parte periodi non

non

Nabuchodonosor, reportarent Jerusalem, & in templum reponerent. Secundo Cyri anno complentur anni septuaginta à Jeremia prædicti. Hinc videre licet antiquiora & veriora esse sacra scripta, quibus nos innitimur, quam Græcorum & Ægyptiorum scriptorum monumenta. Herodotus, Thucydides, Xenophon, aliique scriptores complures, initium fere scribendi à Cyri & Darii regno fecerunt, attamen nequiverunt exacte antiqua & priora commemorare tempora. Quid enim magni de Cyro & Dario Barbarorum regibus aut Zopyro recensuerunt, aut de Græcis, Pisistrato & Hippia, aut de Atheniensium & Spartanorum bellis, aut Xerxis rebus gestis, aut de Pausania, qui in Minervæ templo fame interire periclitabatur, aut de Themistoclis rebus, aut bello Peloponnesiaco, aut Alcibiade, aut Thrasybulo? At nolo nunc singula ista enumerare: haud enim proposuimus nobis multiloquio indulgere, sed significare numerum annorum à condito mundo, & redarguere

non ad Græcos pertinere; unde nomen ejus transposui, & quia videtur Græci alicujus hominis nomen desiderari qui Hippiam præcederet, patrem ejus nominatissimum Pisistratum reposui.

vanissi-

vanissimas profanorum scriptorum nugas. Nec enim sunt, ut Plato perhibet, viginti mille myriades annorum à diluvio ad sua usque tempora. Nec intervenere quindecim myriades annorum & 375. anni, quemadmodum prædiximus annotasse Apollonium Ægyptium. Nec etiam mundus ingenitus est, & omnia motu insito ferri, sicuti Pythagoras & reliqui nugati sunt: sed genitus est, & providentia Dei qui omnia creavit, administratur. Universum etiam tempus & anni traduntur volentibus obtemperare veritati. At ne videamur saltem, tempora quæ ad Cyrum usque excurrunt, enarrasse, & reliquos annos qui intervenere, neglexisse, quasi non potuerimus eos demonstrare; conabimur nunc (adsit modo Deus) sequentium temporum ordinem, quatenus possibile est, enucleare. Cyrus cum regno præfuisset annis 29. interfectus est à Tomyride in Massagetarum regione, Olympiade sexagesima secunda.

Ea tempestate etiam Romanorum res crescebant non citra auxilium Dei, condita urbe à Romulo, qui fuit filius (ut aiunt) Martis & Iliæ, Olympiade septima, ante decimum septimum

ἐλέγξαι τὴν ματαιοπονίαν, καὶ φλυαρίαν τῶν συγγραφέων, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐτῶν οὔτε δισμυρίαι μυριάδες, ὡς Πλάτων ἔφη, [a] ἀπὸ κατακλυσμοῦ ἕως τοῦ αὐτοῦ χρόνου, τοσαῦτα ἔτη γενέσθαι δογματίζων. οὔτε μὴν ιε΄. μυριάδες, ροέ. ἔτη, καθὼς προειρήκαμεν [b] Ἀπολλώνιον Αἰγύπτιον ἱστορεῖν. οὐδὲ ἀγέννητος ὁ κόσμος ἐστὶ, καὶ αὐτοματισμὸς τῶν πάντων, καθὼς Πυθαγόρας καὶ οἱ λοιποὶ πεφλυαρήκασιν. ἀλλὰ μὲν οὖν γενητὸς, καὶ προνοίᾳ διοικεῖται ὑπὸ τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα θεοῦ. καὶ ὁ πᾶς χρόνος καὶ τὰ ἔτη δείκνυται, τοῖς βουλομένοις πείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ. μή πως οὖν δόξω μὲν μέχρι Κύρου δεδηλωκέναι, τῶν δὲ μεταξὺ χρόνων ἀμελεῖν ὡς μὴ ἔχοντες ἀποδεῖξαι, θεοῦ παρέχοντος, καὶ τῶν ἑξῆς χρόνων τὴν τάξιν πειράσομαι, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐξηγήσασθαι. XXVI.] n.27.

Κύρου οὖν βασιλεύσαντος ἔτεσι [c] κθ΄. καὶ ἀναιρεθέντος ὑπὸ Τομυρίδος ἐν Μασσαγετίᾳ, ὅτε οὔσης Ὀλυμπιάδος ἑξηκοστῆς δευτέρας. τότε ἤδη οἱ Ῥωμαῖοι ἐμεγαλύνοντο, τοῦ θεοῦ κρατύνοντος αὐτοὺς, ἐκτισμένης τῆς Ῥώμης ὑπὸ Ῥωμύλου, τοῦ παιδὸς ἱστορουμένου Ἄρεως καὶ Ἰλίας, Ὀλυμπιάδι ζ΄, τῇ πρὸ ι΄.

καὶ

a In imp. ταύτα ἀπό. b Vid. p. 237. c Codd. hucusque Cyro assignabant 38 annos, contra omnem

nem

καὶ [a] α΄. καλανδῶν Μαΐων, τοῦ ἐνιαυτοῦ τότε δεκαμήνου ἀριθμουμένου. τοῦ οὖν Κύρου τελευτήσαντος, ὡς ἔφθημεν εἰρηκέναι, Ὀλυμπιάδι ἑξηκοστῇ καὶ δευτέρᾳ, γίνεται καιρὸς ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἔτη σκ΄. [b] ᾧ καιρῷ Ῥωμαίων ἦρξε Ταρκύνιος Σούπερβος τοὔνομα, ὃς πρῶτος ἐξώρισε Ῥωμαίους τινὰς, καὶ παῖδας διέφθειρε, καὶ σπάδοντας ἐγχωρίους ἐποίησεν. ἔτι μὴν καὶ τὰς παρθένους διαφθείρων πρὸς γάμον ἐδίδου. διὸ οἰκείως Σούπερβος ἐκλήθη τῇ Ῥωμαϊκῇ γλώσσῃ, ἑρμηνεύεται δὲ ὑπερήφανος. αὐτὸς γὰρ πρῶτος ἐδογμάτισε τοὺς ἀσπαζομένους αὐτὸν, ὑπὸ ἑτέρου ἀντασπάζεσθαι. ὃς ἐβασίλευσεν ἔτεσι κε΄. μεθ᾽ ὃν ἦρξαν ἐνιαύσιοι ὕπατοι, χιλίαρχοι, ἢ ἀγορανόμοι ἔτεσιν υνγ΄. ὧν τὰ ὀνόματα καταλέγειν πολὺ καὶ περισσὸν ἡγούμεθα. εἰ γάρ τις βούλεται μαθεῖν, ἐκ τῶν ἀναγραφῶν εὑρήσει

ὧν

nem historiæ fidem. Nos Herodoti numeros sequimur, ex quo Theoph. sua descripsisse deprehenditur. Porro numerum istum exigit Theophili supputatio, quæ aliter non consistit. Reveraá Ctesias & Dionys. Persicarum rerum Scriptores, Trogus, Cic. Clemens Alexand. Euseb. Hieron. Orosius & alii, magno consensu 30 annos Cyro assignant: sed cum non ante secundum imperii ejus annum, captivitatem Babylonicam solvisset Cyrus; rectissime à solenni illa Epocha, tantum 29 anni ad ejus mortem erant numerandi.

a Edita habuerunt ζ. sed de Paliliis Plutarchus in vita Romuli ait, ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις γένοιτο τῇ

πρὸ

ptimum calendas Maii, ejus anni qui m decem numerabatur menſibus. yro igitur defuncto, ſicuti prædixi-ius, Olympiade 62. fuit conditæ urbis nnus 220. Eo tempore regnavit Tar-uinius cognomento Superbus. Is pri-ius in exilium quoſdam Romanos re-gavit, & pueros corrupit, & ſpadones ecit quoſdam Romani ſoli incolas, & irgines quas vitiaverat, elocabat aliis. uapropter merito vocatus eſt Super-us. Id enim nomen, Romanorum ngua, faſtuoſum ſignificat. Ille enim rimum decrevit, ut ſi à quo ſalutatus oret, ab alio reſalutaretur. Regale ſce-trum tenuit annis 25. Huic ſucceſſit nnuus magiſtratus, Conſules, Tribuni el Ædiles, quorum nomina recenſere upervacaneum reor. Sub annuis ma-iſtratibus fuere Romani annis qua-ringentis quinquaginta & tribus. Nam ſi quis horum nomina ſcire avet,

---

ρὸ ἕνδεκα καλενδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται. Julius Solinus cap. 2. *Romulum auſpicato fun-menta murorum jeciſſe undecimo calendas Maias, ra poſt ſecundam, ante tertiam, ſicut Lucius Taru-ius prodidit*: cujus rationibus accedit Cicero de Divinat. l. 2. Temporum ſupputatio iſta, recep-o calculo bene reſpondet: de Tarquinio Rom. iſt. ſcriptores ſimilia referunt. *b* Pro ᾧ καιρῷ mpreſſa habuerunt ᾧ καὶ.

legat Chryserotem nomenclatorem libertum M. Aurelii Veri, qui à condita urbe usque ad obitum patroni sui Veri, manifeste annotavit cum nomina, tum tempora. Annui igitur magistratus, ut modo diximus, præfuere Romanis annis 453. His successere Cæsares seu Imperatores.

Caius Julius ordine primus est, qui imperavit annis 3. mensibus 4. diebus 6. Augustus imperavit annis 56. mensibus 4. & die uno. Tiberius imperavit annis 22. Caius alter imperavit annis 3. mensibus 8. diebus 7. Claudius imperavit annis 23. mensibus 8. diebus 24. Nero imperavit annis 13. mensibus 6. diebus 28. Galba imperavit annis 2. mensibus 7. diebus 6. Otho imperavit mensibus 3. diebus 5. Vitellius imperavit mensibus 6. diebus 22. Vespasianus imperavit annis 9. mensibus 11. diebus 22. Titus imperavit annis 2. diebus 22. Domitianus imperavit annis 15. mensibus 5. diebus 6. Nerva imperavit anno uno, mensibus 4 diebus 10. Trajanus imperavit annis 19. mensibus 6. diebus 16. Adrianus imperavit annis 20. mensibus 10. diebus 28. Antoninus imperavit annis 22. mensibus 7. diebus

ἀνέγραψε [a] Χρύσερως ὁ νομενκλάτωρ, ἀπελεύθερος γενόμενος Μ. Αὐρηλίου Οὐήρου· ὃς ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, μέχρι τελευτῆς τοῦ ἰδίου πάτρωνος αὐτοκράτορος Οὐήρου, σαφῶς πάντα ἀνέγραψε, καὶ τὰ ὀνόματα, καὶ τοὺς χρόνους. ἐκράτησαν οὖν Ῥωμαίων ἐνιαύσιοι, ὥς φαμεν, ἔτεσιν υνγ΄. ἔπειτα οὕτως ἦρξαν οἱ αὐτοκράτορες καλούμενοι.

Πρῶτος Γαΐος Ἰούλιος ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη γ΄, μῆνας δ΄, ἡμέρας ἕξ. ἔπειτα Αὔγουστος ἔτη ιϛ΄, μῆνας δ΄, ἡμέραν μίαν. Τιβέριος ἔτη κβ΄. εἶτα Γαΐος ἕτερος ἔτη γ΄, μῆνας ι΄, ἡμέρας ζ΄. Κλαύδιος ἔτη κγ΄, μῆνας η΄, ἡμέρας κδ΄. Νέρων ἔτη ιγ΄, μῆνας ϛ΄, ἡμέρας κη΄. Γάλβας ἔτη β΄, μῆνας ζ΄, ἡμέρας ϛ΄. Ὄθων μῆνας γ΄, ἡμέρας ε΄. Οὐιτέλλιος μῆνας ϛ΄, ἡμέρας κβ΄. Οὐεσπασιανὸς ἔτη ι΄, μῆνας ια΄, ἡμέρας κβ΄. Τίτος ἔτη β΄, ἡμέρας κβ΄. Δομετιανὸς ἔτη ιε΄, μῆνας ε΄, ἡμέρας ϛ΄. Νερούας ἐνιαυτὸν, μῆνας δ΄, ἡμέρας ι΄. Τραϊανὸς ἔτη ιθ΄, μῆνας ἕξ, ἡμέρας ιϛ΄. Ἀδριανὸς ἔτη κ΄, μῆνας ι΄, ἡμέρας κη΄. Ἀντωνῖνος ἔτη κβ΄, μῆνας ζ΄,

[a] Impressa habuerunt Χρύσερος, ὃν ὁ μὲν Κρατερος, ἀπελεύθερος, quæ quid sibi velint non est facile

ζʹ, ἡμέρας ϛʹ. Οὐῆρος ἔτη ιθʹ, ἡμέρας ιʹ. γίνεται οὖν ὁ χρόνος τῶν Καισάρων μέχρις Οὐήρου αὐτοκράτορος τελευτῆς, ἔτη σλζʹ, ἡμέραι εʹ. ἀπὸ οὖν τῆς Κύρου τελευτῆς, Ρωμαίων δὲ ἀρχῆς Ταρκυνίου Σουπέρβου, μέχρι τελευτῆς αὐτοκράτορος Οὐήρου, οὗ προειρήκαμεν, ὁ πᾶς χρόνος συνάγεται ἔτη ͵ϡμδʹ.† ἀπὸ δὲ καταβολῆς κόσμου, ὁ πᾶς χρόνος κεφαλαιωδῶς οὕτω κατάγεται.

+n. 28.

XXIIX. Ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως κατακλυσμοῦ, ἐγένοντο ἔτη ͵βσμβʹ. ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως τεκνογονίας Αβραὰμ τοῦ προπάτορος ἡμῶν, ἔτη ͵αλϛʹ. ἀπὸ δὲ Ισαὰκ τοῦ παιδὸς Αβραὰμ, ἕως οὗ ὁ λαὸς σὺν Μωσῇ ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβεν, ἔτη χξʹ. ἀπὸ δὲ τῆς Μωυσέως τελευτῆς, ἀρχῆς δὲ Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυὴ, μέχρι τελευτῆς Δαυὶδ τοῦ πατριάρχου, ἔτη υζηʹ. ἀπὸ δὲ τῆς τελευτῆς Δαυὶδ, βασιλέως δὲ Σολομῶνος, μέχρι τῆς παροικίας τοῦ λαοῦ ἐν γῇ Βαβυλῶνος,

---

facile conjicere. Eruditissimus Jo. Gerhardus Vossius, in utilissimo ejus libro de Historicis Græcis ex hoc Theophili loco, non tantum Chryserotem, sed Cratorem etiam inter Historicos recenset. Sed procul dubio quod in Theophili textu legitur,

us 6. Verus imperavit annis 19.
iebus 10. Tempus igitur univer-
m Cæſarum, qui imperarunt à Ju-
o uſque ad mortem Veri imperato-
is continet annos 237. & 5. dies.
Jniverſum tempus, quod decurrit à
orte Cyri, & à regno Tarquinii Su-
erbi uſque ad obitum Imperatoris
'eri, contrahitur in annos 744. At
mne tempus à condito mundo uſque
d mortem Imperatoris Veri, ſumma-
im in hunc ſupputatur modum.

A condito mundo uſque ad dilu-
ium numerantur anni 2242. A di-
uvio uſque dum gigneret liberos
braham Patriarcha noſter, decur-
unt anni 1036. Ab Iſaac filio Abra-
æ quouſque populus cum Moſe in
eſerto commoratus eſt, computan-
ur anni 660. A Moſis morte & Jeſu
ilii Nave imperio, uſque ad obitum
Patriarchæ noſtri Davidis, inveniun-
ur anni 498. A morte Davidis &
egno Solomonis uſque ad tranſmi-
grationem Babylonicam, reperiuntur

ὁ μὲν Κράτωρ, νομενκλάτωρ eſſe debuit. Sic enim expreſſe legit Auctor *συναγωγῆς ἱστορίας*, qui laterculum hoc Imperatorum Romanorum, paulo accuratius quam à noſtro habetur, exhibuit. Hanc porro emendationem certam eſſe, fidem facit MS. Bodl. qui legit ὁ μὲν Κλάτωρ.

anni

anni 518. menses 6. dies 10. A Cyri regno usque ad mortem Imperatoris Aurelii Veri sunt anni 744. At universum tempus à condito mundo usque ad mortem Imperatoris Veri habet annos 5698. & menses diesque qui excurrunt.

Ex temporum itaque computatione, & ex reliquis quæ prædiximus, videre est antiquitatem propheticorum librorum, & nostræ religionis Divinitatem, ejusque doctrinam non esse nuperam, nec nostra dogmata, ut quidam opinantur, fabulosa & falsa esse: sed illorum placitis veriora & antiquiora. Meminit enim Thallus Beli Assyriorum regis & Croni Titanis filii, dicens, Belum bellum gessisse adversus Titanes, adjunctum cum Jove & cum reliquis diis, qui stetere à Jovis partibus. Aiunt hoc in bello [a] Gygem extensum, fuga evasisse in Tartessum. Hæc regio tum temporis Acte nominabatur, nunc Attica dicitur, cui Gyges præfuit ea tempestate. At reliquæ regiones & urbes unde nomen sint sortitæ, nunc dicere non est nostri instituti, inprimis cum ad te scribam qui historias calles.

a Hunc centimanum Gygen appellat Ovidius; Apollodorus vero Γύην, quod videtur rectius.

Apparet

λῶνος, ἔτη φιη', μῆνες ς', ἡμέραι ι'. ἀπὸ δὲ τῆς Κύρου ἀρχῆς, μέχρι αὐτοκράτορος Αὐρηλίου Οὐήρου τελευτῆς, ἔτη ψμδ'. ὁμοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου συνάγονται τὰ πάντα ἔτη χζη'. καὶ οἱ ἐπιτρέχοντες μῆνες καὶ ἡμέραι.

Τῶν οὖν χρόνων, καὶ τῶν εἰρημένων ἁπάντων [a] συνηριθμημένων, ὁρᾶν ἔστι τὴν ἀρχαιότητα τῶν προφητικῶν γραμμάτων καὶ τὴν θειότητα τοῦ παρ' ἡμῖν λόγου, ὅτι οὐ πρόσφατος ὁ λόγος, οὔτε μὴν τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς οἴονταί τινες, μυθώδη καὶ ψευδῆ ἐστιν· ἀλλὰ μὲν οὖν ἀρχαιότερα καὶ ἀληθέστερα. καὶ γὰρ Βήλου τοῦ Ἀσσυρίων βασιλεύσαντος, καὶ Κρόνου τοῦ Τιτᾶνος [b] Θάλλος μέμνηται, φάσκων τὸν Βῆλον πεπολεμηκέναι σὺν τοῖς Τιτᾶσι πρὸς τὸν Δία, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ θεοὺς λεγομένους, ἔνθα φησιν, καὶ ὁ Γύγος (Ὤγυγος) ἡττηθεὶς ἔφυγεν εἰς Ταρτησσόν. τότε μὲν τῆς χώρας ἐκείνης Ἀκτῆς κληθείσης, νῦν δὲ Ἀττικῆς προσαγορευομένης, ἧς ὁ Γύγος (Ὤγυγος) τότε ἦρξε, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ χώρας καὶ πόλεις, ἀφ' ὧν τὰς προσωνυμίας ἔσχον, οὐκ ἀναγκαῖον ἡγούμεθα καταλέγειν μάλιστα πρός σε τὸν ἐπιστάμενον τὰς ἱστορίας.

XXIX. n. 29.

---

a Edita habuerunt συνηρασμένων. b Tertull. & Minut. Fel. in Aopologet. & Lactantius l. 1. de Falsa Religione, de Saturno agentes, cum Diodoro Thallum laudant, nec non Nepotem, Cassium & Varronem.

Οπ

XXX. Ὅτι μὲν οὖν ἀρχαιότερος ὁ Μωσῆς δείκνυται ἁπάντων συγγραφέων, οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ πλείους μετ' αὐτὸν προφῆται γενόμενοι, καὶ Κρόνου, καὶ Βήλου, καὶ τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου. κατὰ γὰρ τὴν Θάλλου ἱστορίαν, [a] ὁ Βῆλος προγενέστερος εὑρίσκεται τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου, ἔτεσι τκβ΄. ὅτι δὲ πρὸ τοῦ ἔτεσι ϡ΄ καὶ λ΄. προάγει ὁ Μωσῆς τὴν τοῦ Ἰλίου ἁλώσεως, ἐν τοῖς ἐπάνω δεδηλώκαμεν. τοῦ δὲ Κρόνου, καὶ τοῦ Βήλου συνακμασάντων ὁμόσε, οἱ πλείους οὐκ ἐπίστανται τίς ἐστιν ὁ Κρόνος, ἢ τίς ὁ Βῆλος· ἔνιοι μὲν σέβονται τὸν Κρόνον, καὶ τοῦτον αὐτὸν ὀνομάζουσι Βήλ, καὶ Βάλ, μάλιστα οἱ οἰκοῦντες ἀνατολικὰ κλίματα, μὴ γινώσκοντες μήτε τίς ἐστιν ὁ Κρόνος, μήτε τίς ἐστιν ὁ Βῆλος. παρὰ δὲ Ῥωμαίοις Σατοῦρνος ὀνομάζεται· οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ γινώσκουσι τίς ἐστιν αὐτῶν πρότερον, ὁ Κρόνος ἢ ὁ Βήλ. ὅση μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιάδων ἀπὸ [b] Ἰφίτου φασὶν ἐσχηκέναι τὴν θρησκείαν, κατὰ δέ τινας ἀπὸ Λίνου ὃς καὶ Ἴλιος ἐπεκλήθη.

ὁ

---

a Lactant. l. 1. de Falsa Relig. c. 23. hunc locum citat. Theophili numeros, qui prius erant ή καὶ λ΄. ex MS. Bodl. restituimus, quæ prorsus consentiunt cum superius dictis pag. 253. *b* Iphitus, testibus Plut. in Lycurgo, & Pausania in Eliac. vixit Lycurgi tempore. Julius Solinus

Apparet quoque non ſolum Moſen, ſed & reliquos Prophetas vetuſtiores eſſe omnibus profanis ſcriptoribus, & Crono, & Belo, & Iliaco bello. Nam etiam Thalli hiſtoria edocet Belum antiquiorem eſſe Trojano bello annis 322. At Moſen præcedere Trojanum bellum maxime annis 900. ſatis ſupra oſtenſum eſſe arbitror. Plurimi præterea ignorant Belum & Cronum contemporaneos extitiſſe: etiam plurimi neſciunt quis Cronus, quiſve Belus fuerit. Quidam divinos honores Crono deferunt, eumque Belum & Bal nominant, maxime tamen id factitant homines qui orientalia climata inhabitant, neſcii quis Cronus, & quis ſit Belus. Cronus à Romanis Saturnus appellatur, qui nec ipſi ſatis novere uter antiquior ſit, Cronus, an Belus: Si quis reſpiciat Olympiadum initium, facile aſſequetur Cronum ab Iphito primitus cœptum coli. Sunt qui perhibent à Lino introductum eſſe cultum, qui defertur Crono, qui & cognomen Ilii nactus eſt. Quis

---

Linus ait Iphitum ludos Olympicos inſtauraſſe, *poſt excidium Trojæ anno* 408. Linum Herculis ſeculo vixiſſe omnes norunt. An. 79. ante Trojam captam.

vero

vero ſit ordo & quantus numerus annorum & Olympiadum ſatis ſupra quam exactiſſime dabatur, oſtendimus.

Quantum igitur pertinet ad refellendas calumnias, quibus nos hactenus Chriſtiani ſumus impetiti, & quantum pertinet ad computationem annorum, ſatis vobis dictum pro ingenii noſtri viribus opinor. Nam etiamſi nos latuit tempus forte annorum 50. aut 100. aut 200. non tamen myriades aut chiliades annorum, quemadmodum Plato & Apollonius nec non reliqui profani ſcriptores falſo commentati ſunt. Nec nos forſitan exacte omnium annorum numerum tenemus. Nam in ſacris libris non annotati ſunt excurrentes menſes & dies. Verum quod attinet ad noſtram computationem, bene nobis convenit cum Beroſo, qui apud Chaldæos philoſophatus eſt, & Chaldæas literas Græcis oſtendit. Hic quoque quædam Moſi conſona dixit de diluvio & de reliquis multis. Etiam quædam tradidit in quibus ex parte non diſſentit à Prophetis Jeremia & Daniele. Nam conſcripſit ea quoque, quæ Judæi perpeſſi ſunt à Babyloniorum rege quem

μὲν ὢν ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν, καὶ Ὀλυμπιάδων, ὡς ἔχει τὴν τάξιν ἐν τοῖς ἐπάνω δεδηλώκαμεν.

XXXI. Τῆς μὲν οὖν ἀθεότητος τῶν παρ' ὑμῖν συγγραμμάτων, καὶ τῶν χρόνων, τὸν πάντα ἀριθμόν, κατὰ τὸ δυνατόν, οἶμαι τὰ νῦν ἀκριβῶς εἰρῆσθαι. εἰ γὰρ καὶ ἔλαθεν τῶν χρόνος, εἰ τύχοι εἰπεῖν, ἔτη ν', ἢ ρ', καὶ σ'. οὐ μέντοι μυριάδες ἢ χιλιάδες ἐτῶν, καθὼς προειρήκασι Πλάτων καὶ Ἀπολλώνιος, καὶ οἱ λοιποί, ψευδῶς ἀναγράψαντες· ὅπερ ἡμεῖς τὸ ἀκριβὲς ἴσως ἀγνοοῦμεν ἁπάντων τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμόν, διὰ τὸ μὴ ἀναγεγράφθαι ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις τοὺς ἐπιτρέχοντας μῆνας καὶ ἡμέρας· ὅτι δὲ περὶ ὧν φαμὲν χρόνων συνᾴδει καὶ Βήροσσος, ὁ παρὰ Χαλδαίοις φιλοσοφήσας, καὶ μηνύσας Ἕλλησι τὰ Χαλδαϊκὰ γράμματα, ὃς ἀκολούθως τινὰ εἴρηκε τῷ Μωσεῖ, περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ ἑτέρων πολλῶν ἐξιστορῶν. ἔτι μὴν καὶ τοῖς προφήταις Ἱερεμίᾳ καὶ Δανιὴλ σύμφωνα ἐκ μέρους εἴρηκε. τὰ γὰρ συμβάντα τοῖς Ἰουδαίοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βαβυλωνίων, ὃν αὐτὸς ὀνομάζει

Ἀβοβάσσαρον, κέκληται δὲ παρὰ Ἑβραίοις Ναβουχοδονόσορ, μέμνηται. καὶ περὶ τοῦ ναοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὡς ἠρημῶσθαι ὑπὸ τοῦ Χαλδαίων βασιλέος. καὶ ὅτι Κύρου τὸ δεύτερον ἔτος βασιλεύσαντος, τοῦ ναοῦ τῶν θεμελίων τεθέντων, Δαρείου πάλιν βασιλεύσαντος τὸ δεύτερον ἔτος, ὁ ναὸς ἐπετελέσθη. τῶν δὲ τῆς ἀληθείας ἱστοριῶν Ἕλληνες μέμνηνται· πρῶτον μὲν, διὰ τὸ νεωστὶ αὐτοὺς τῶν γραμμάτων τῆς ἐμπειρίας μετόχους γεγενῆσθαι, καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι, φάσκοντες τὰ γράμματα εὑρῆσθαι, οἱ μὲν παρὰ Χαλδαίων, οἱ δὲ παρ᾽ Αἰγυπτίων, ἄλλοι δ᾽ αὖ ἀπὸ Φοινίκων. δεύτερον ὅτι ἔπταιον καὶ πταίουσι, περὶ θεοῦ μὴ ποιούμενοι τὴν μνείαν, ἀλλὰ περὶ ματαίων καὶ ἀνωφελῶν πραγμάτων. οὕτω μὲν γὰρ καὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, καὶ τῶν λοιπῶν ποιητῶν φιλίμως μέμνηνται· τῆς δὲ τοῦ ἀφθάρτου καὶ μόνου θεοῦ δόξης, οὐ μόνον ἐπελάθοντο, ἀλλὰ καὶ κατελάλησαν· ἔτι μὴν καὶ τοὺς σεβομένους αὐτὸν ἐδίωξαν, καὶ τὸ καθ᾽ ἡμέραν διώκουσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς

εὐφυῶς

quem ipsi Abobassarum vocant, Hebræi eum Nabuchodonosor nuncupant. Idem declaravit quomodo Chaldæorum rex solo æquaverit Jerosolymitanum templum: præterea ut secundo Cyri regis anno novi templi fundamenta sint jacta, & ut secundo Darii regis anno, templum consummatum sit. Ceterum sacrarum literarum veritatis haud meminere Græci scriptores. Ejus rei causa prima est, quod nuper admodum literarum scientiam assequuti sunt. Nam & ipsi confitentur literas quidam esse Chaldæorum, quidam Ægyptiorum, quidam Phœnicum inventum. Secundam causam assigno, quod aberrarnnt & aberrant, de Deo nullam mentionem facientes, sed de rebus vanis & inutilibus. Et quidem Homeri Hesiodique, & reliquorum Poetarum magna voluptate recordantur: at Dei, qui unus, & nulli corruptioni obnoxius est, gloriam non solum silentio prætereunt, sed etiam conviciis lacerant. Præterea eos, qui verum Deum venerantur, hactenus persequuti sunt, nec adhuc hodie persequi cessant, imo iis qui

aperte Deum convitiantur, præmia & honores decernunt: eorum vero qui festinant ad virtutem capessendam, & sanctam vitam agunt, quosdam lapidibus obruere, quosdam interfecere: adhuc hodie non cessant Christianos crudelissime & immanissime cruciatibus subjicere. Quapropter necessario amiserunt sapientiam Dei, nec veritatem ipsam invenerunt. Tu vero, si modo velis, hæc diligenter consideres, ut [a] symbolum & arrabonem veritatis assequaris.

---

[a] Baptismum intelligit, sic lib. 2. dicit, μέλλειν ἀνθρώπους λαμβάνειν μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν διὰ ὕδατος καὶ λουτροῦ παλιγγενεσίας πάντας τοὺς προσιόντας τῇ ἀληθείᾳ. Isid. Pelusiota Epist. 37. lib. 2. de Bapt. ait, ὁ τελειούμενος οὐδὲν παραβλάπτεται εἰς τὰ συντελώδη σύμβολα, εἰ ὁ ἱερεὺς μὴ εὐσεβὴς εἴη. Sic etiam Athanas. in concil Nicæn. εἰ οὐκ ἐστὶ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ οὐσίας τὸ ἅγιον πνεῦμα, τίνος ἕνεκεν συνηρίθμησεν αὐτὸ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ

ἀφρόνως ὑβρίζουσι τὸν θεόν, ἀλλὰ καὶ τιμὰς πθέασι· τοὺς δὲ σπουδάζοντας πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀσκοῦντας βίον ὅσιον, οὓς μὲν ἐλιθοβόλησαν, οὓς δὲ ἐθανάτωσαν. καὶ ἕως τοῦ δεῦρο ὠμοῖς αἰκισμοῖς περιβάλλουσι. διὸ οἱ τοιοῦτοι ἀναγκαίως ἀπώλεσαν τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐχ εὗρον. εἰ οὖν βούλει, ἀκριβῶς ἔντυχε τούτοις, ὅπως σχῇς [a] σύμβολον καὶ ἀῤῥαβῶνα τῆς ἀληθείας.

τοῦ συμβόλου τοῦ ἁγιασμοῦ. Pariter per Baptismum dicit Basilius Homil. de Bapt. nos participare τῆς αἰωνίου κληρονομίας ἀῤῥαβῶνα. Eodem sensu Baptisma à Tertulliano dicitur, lib. de Spectac. c. 24. *Signaculum fidei.* Clem. Alex. Quis dives salv. σφραγὶς τοῦ κυρίου. Et Constant. M. apud Euseb. ὥρα ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανατοποιοῦ σφραγῖδος, ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν.

Synopſis ſupputationis Theophili Antiocheni, ab orbe condito, ad mortem Aurelii Imperatoris.

Filios genuit	An.
Adam	230.
Seth	205.
Enos	190.
Cainan	170.
Maleleel	165.
Jared	162.
Enoch	165.
Methuſala	167.
Lamech	188.
Diluvium Noe	600.
	2242.
Poſt Diluvium.	
Arphaxad	135.
Sala	130.
Heber	134.
Phaleg	130.
Ragau	131.
Serug	130.
Nahor	75.
Thara.	70.
Abraham	100.
A Diluvio	1236.
Anni ante diluv.	2242.
A diluv. ad Iſaac	1036.
A condito mundo ad Iſaac	3278.

	An.
Iſaac genuit Jacob	60.
Tranſitus Jacobi in Ægyptum	130.
Mora Iſraelitarum in Ægypto	430.
Mora in deſerto	40.
Ab Iſaaco nato ad Moſis mortem	660.
A condito mundo ad Iſaacum	3278.
Ad mortem Moſis	660.
A condito mundo ad mort. Moſ.	3938.
Joſue præfuit pop.	27.
Servit. regi Meſopot.	8.
Othoniel	40.
Servit. Eglon	18.
Ehud	8.
Servit. Alienig.	20.
Debora	40.
Servit. Midian.	7.
Gideon	40.
Abimelech	3.
Thola	23.
Jair.	22.
Serv. Philiſt. & Am.	18.
Jeptha	6.

	An.
Ibsan	7.
Elon	10.
Abdon.	8.
Servit. Philist.	40.
Samson	20.
Pax.	40.
Shamir	1.
Eli	20.
Samuel	12.
Saul	20.
David	40.
A morte Mosis ad mortem David	498.

A condito mundo ad Mosis mortem	3938.
A Mose ad Dav.	498.
A condito m. ad fin. reg. Dav.	4436.

Solomon regnavit	40.
Roboam	17.
Abias	7.
Asa	41.
Jehosaphat	25.
Joram	8.
Ochasias	1.
Athalia	6.
Jehoas	40.
Amasias	39.
Ozias	52.
Jotham	16.
Achas	17.
Ezechias	29.
Manasses	55.
Amos	2.
Josias	31.
Ochas mens.	3.
Joachim	11.

	An.
Joachim m. 3. d.	10.
Sedechias	11.
Capt. Babyl.	70.
A Dav. ad fin. Capt.	518 m. 6. d. 10.

A cond. mundo ad fin. regni Davidis	4436.
A Dav. ad f. Capt.	518.

A cond. m. ad fin. capt.	4954. m. 6. d. 10.

Cyrus qui tempore Tarquinii Superbi vixit, regnavit	29.
Tarquinius Sup.	25.
Consules	453.
A captiv. ad fin. Cons.	507.

	An.	m.	d.
Jul. Cæsar imper.	03	04	06.
Augustus	56	4	1.
Tiberius	22	0	0.
Caius	3	8	7.
Claudius	23	8	24.
Nero	13	6	28.
Galba	2	7	6.
Otho	0	3	5.
Vitellius	0	6	22.
Vespasianus	9	11	22.
Titus	2	0	22.
Domitianus	15	5	6.
Nerva	1	4	10.
Trajanus	19	6	16.
Adrianus	20	10	28.
Antoninus	22	7	6.
Aurelianus	19	0	10.
	229.	89.	219.

	An. m. d.
89. menses conficiunt	7 5 0.
219 dies, si eorum tribus 39 dies, reliquis 31 assignemus, conficiunt	0 7 5.
Menses isti & dies conficiunt annos	8 0 5.
A Consulibus ad Aurelii mortem	237 0. 5.

A Captivitate ad finem Conf.	537.
A Conf. ad M. Aurelii mortem	237.
A Captivitate ad mortem Aurelii	744.
A condito mundo ad restitut. Captivit.	4954.
A restitut. Captiv. ad mort. Aurelii	744.
A condito mundo ad mortem Aurel. Veri	5698.

Si ergo ex sententia recepta, Æræ Julianæ an 46. pro Epocha Domini nostri Jesu Christi habeamus; anni à condito mundo ad natum Christum, secundum Theophili calculum, ad hunc modum statuentur.

A condito mundo ad finem. Captiv. Bab.	3954.
Anni Cyri	29.
Anni Tarquinii	25.
Anni Conf.	453.
Æræ Julianæ	46.
A condito mundo ad Christum	5507.

Ricciolus quidem ait Theophilum statuisse æram Christi an. mundi 5515. satis enim habuit annis quos in libris impressis perperam positos legerat, annos 180, qui à Christo nato ad Aurelii Veri mortem præterierunt, amputasse: minime considerans numeros in Theophili exemplaribus male

le esse collectos; & etiam decem annos in Claudii imperio, in Galbæ duos redundare. Interim observasse non pigebit, quod ex Septuaginta variis calculis temporum à condito mundo, ad Christum natum, quos Ricciolus enumerat, Theophilum extremas partes evitasse. Imo illius rationes fere coincidere cum calculo Orientalis Ecclesiæ, quæ 5508 annos numerat: nec longe discedere à LXX. Interpretibus, Josepho, Theophane, Syncello, Hilarione & Ecclesia Alexandrina. Sed meum est Theophili numeros vere exhibere, non autem veros esse ostendere.

Index Scripturarum.

Index

Index Auctorum.